

מנחה לברוך

שיעורים בהלכות בשר בחלב
כפי שנמסרו בכולל
שע"י ישיבת הכותל
מפי הרב ברוך וידר שליט"א

עיבוד ועריכה:

לירון כהן

עדי שגב

הערות והארות יתקבלו ברצון:

ישיבת הכותל ת.ד. 603 ירושלים
(לידי לירון כהן או עדי שגב)

adisegev1@gmail.com

lironme@zahav.net.il

עיצוב הכריכה: הסטודיו של נרי

עימוד: שמעון בן-שחר

ירושלים תשס"ט

מוקדש לע"נ

ר' אליעזר ב"ר יצחק וידר

כ"א שבט התש"מ

תוכן

7.....	הקדמה
11.....	סימן פ"ז
13.....	א. איסור "בשר בחלב" בעוף
19.....	ב. איסור חל על איסור בבשר בחלב
27.....	ג. בגדר יצירת איסור בשר בחלב
32.....	ד. איסורי דרבנן בבשר וחלב
40.....	ה. בענין מח' הראשונים בדין העמדה בקיבה
44.....	ו. בדין מעמיד
51.....	סימן פ"ט
53.....	א. ביאור מח' הראשונים בדינם של אגרא ור"ח
60.....	ב. פסיקת ההלכה בסימן פ"ט
69.....	סימן צ"ב
71.....	א. גישת תוס' בביאור סוגיית טיפת חלב
75.....	ב. שיטת רש"י בביאור סוגיית טיפת חלב
81.....	ג. בביאור מחלוקת הראשונים בגדר אפשר לסוחטו אסור
87.....	ד. ביאור הר"ן למשנת טיפת חלב
94.....	ה. בדין אפשר לסוחטו מותר
99.....	ו. אפשר לסוחטו וחנ"נ בשאר איסורים (תוד"ה אמאי)
104.....	ז. בדין חנ"נ בשאר איסורים
109.....	ח. בדין חנ"נ בשאר איסורים (ב')
114.....	ט. שו"ע סע' א'
120.....	י. הבנת שיטת רש"י להלכה
125.....	יא. פסיקת השו"ע והרמ"א בסע' ב'
130.....	יב. בדין לא נודע היכן נפלה הטיפה
137.....	יג. דעת הרמ"א בדין חנ"נ בשאר איסורים
144.....	יד. חנ"נ בתרי משהו
150.....	טו. בדין טיפה שנפלה על דופן הקדירה
157.....	טז. לימוד השו"ע בסע' ה'ז' (טיפה שנפלה על דופן הקדירה מבחוץ)

163	סימן צ"ג.....
165	א. בביאור מח' ר' נחמן ור' אשי.....
172	ב. בביאור מח' ב"י ונה"כ בדין הרשב"א.....
178	ג. דינו של בעל העיטור.....
189	סימן צ"ד.....
191	א. לימוד תרומת הדשן סי' קפ"ג.....
195	ב. יסודות היתרו של תרומת הדשן.....
203	ג. מח' הב"ח והש"ך בתחיבת כף הבלועה מבשר בחלב.....
209	ד. בגדרי חנ"נ של בשר בחלב.....
215	ה. דין בצל הבלוע מבשר ונתבשל בקדירה חלבית.....
223	סימן צ"ה.....
225	א. בביאור שיטת התוס' והרשב"א בנ"ט בר נ"ט.....
230	ב. שיטת הרמב"ן בנ"ט בר נ"ט.....
237	ג. בדין הדחת כלים בשריים וחלביים.....
244	ד. לימוד השו"ע בדין נ"ט בר נ"ט.....
251	ה. לימוד שיטת הרמ"א בסעיפים א'-ב'.....
263	סימן צ"ו.....
265	א. בדין סכין נקי.....
272	ב. שיטות הראשונים ופסיקת ההלכה בדבר חריף.....

הקדמה

מודים אנחנו לך ה' אלוקינו ששמת חלקנו עם יושבי בית המדרש. מיוחד הוא בית מדרשנו שנתייסד ע"י מו"ר הרב יעקב כץ שליט"א ומו"ר הרב חיים ישעיהו הדרי שליט"א שמעתיקי השמועה ומעבירי המסורת הם. אם יש את נפשך לדעת, במה נתייחד בית מדרש זה, הוי מסתכל בשלושה דברים שבו.

יראת שמים - מרגלא בפומייהו של רבותינו: "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקמת" (אבות פ"ג מ"ט).

אין יראת שמים מידה הבאה כמציאה בהיסח הדעת. אם אין האדם עמל בה ומתבונן ומפקח על מעשיו, לעולם תישאר מידה זו ממנו והלאה. כך לימדנו שלמה המלך: "אם תבקשנה ככסף וכמטמנים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ". וכבר הזהירנו החסיד בהקדמתו למסילת ישרים: "אך האמת הוא כי עיון גדול צריך על כל הדברים האלה לדעת אותם באמת ולא על צד הדמיון והסברא הכוזבת".

עמל התורה - משקנה לו האדם 'מפתחות החיצונות', ניגש הוא בחרדת קודש ליטול את 'המפתחות הפנימיות' (שבת ל"א ע"ב). מעלתה של התורה גדולה היא עד מאור ומגיעה עד לפני ולפנים. כך לימדנו שלמה המלך: "כי יקרה היא מפנינים", וכבר דרשו רבותינו: "מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים" (סוטה ד' ע"ב).

אמנם, תורה יקרה זו, לא כל הרוצה ליטלה, יטול: "שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות, והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה. לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו, שנא' 'ואהבת את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך' " (תנחומא נח ג'). אין התורה נקנית אלא למי ששם נפשו בכפו ובה יעמול ויהגה יומם ולילה: "כן התורה הזאת אשר לפנינו, כי כל מילותיה ואותיותיה כמו גחלת הן...ומי שישתדל לעסוק בה, אז תתלהב מכל אות שלהבת ממלאה בכמה גונים" (דרך עץ חיים לרמח"ל).

מסורת הדורות - עוד נתייחד בית מדרשנו, ברוח ישראל סבא השורה בו ו'מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו'. בבית מדרש זה נתחנכנו וינקנו את מסורת התורה המסורה בלב חכמי הדורות. מסורת זו כלולה היא מהלכה ואגדה מוסר ומחשבה ומתוך כך, מתעצמת ומתגדלת קומתו הרוחנית של האדם.

מי שיש בו שלושה דברים אלו, בידוע הוא שמתלמידי רבותינו הוא, ומתוך כך, זוכה הוא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. כך שנינו בגמ': "את זו דרש רבי מנחם בר יוסי: 'כי נר מצוה ותורה אור' תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור...לומר לך מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם.

ואומר 'בהתהלך תנחה אותך...' בהתהלך תנחה אותך זה העוה"ז בשכבך תשמור עליך זו מיתה והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא. משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה, ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הליסטיין ואינו יודע באיזה דרך מהלך, נזדמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים, ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטיין ואינו יודע באיזה דרך מהלך, כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטיין ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך, הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם...מאי פרשת דרכים?...מר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא" (סוטה כ"א ע"א).

מעלת הלומד אליבא דהלכתא, נתבארה יפה בדברי רבינו המהר"ל: "ולכך במאמר הזה בא לומר כי עיקר הצלחת האדם כאשר למודו בהלכה...כי ההלכה הוא אמתת התורה עד שאינו נוטה לא לימין ולא לשמאל" (נתיב התורה פר' א').

רבותינו זכו לקיים בעצמם את דברי המשנה 'והעמידו תלמידים הרבה' ומתוכם נתייחד הרב ברוך וידר שליט"א, בעל היובל, זוכה לכתר תורה ולכתר מלכות.

נפלה בידינו הזכות להיות משומעי לקחו של הרב מזה שנים רבות. בשנים אלו סיימנו את לימודי ההסמכה לרבנות בכולל שע"י ישיבת הכותל. לאחר סיום לימודי ההסמכה ביקשנו להעמיק ולקנות את לימודי ההלכה בצורה יסודית 'ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד'. בשנים אלו שימשנו כנושאים ונותנים בכולל ובמהלכן עודדנו הרב להעמיק ולעסוק ביצירה וכתובה תורנית.

בשנים האחרונות עסקנו בכולל בלימוד סוגיות והלכות 'איסור והיתר'. במסגרת זו, מסר הרב שיעורים שבועיים קבועים. מתוך רצון לרומם את בית מדרשנו עמלנו בכתיבת השיעורים, עיבודם והוצאתם לאור. בכתיבת השיעורים הושקע מאמץ רב לכוון לאמיתתה של תורה. יש לציין כי השיעורים המובאים בחוברת זו, עברו הגהה של הרב. אעפ"כ, אם ימצא הלומד קושיא או טעות בדברים, יש לתלות זאת בקוצר דעתם של הכותבים ולא 'כשגגה שיצאה מפי השליט'. בהקשר זה נשמח לקבל הערות והארות ביחס לתוכנם של הדברים.

בר"ח אדר מלאו יובל שנים לרב ברוך וידר שליט"א, המשמש בקודש בראשות הישיבה וראשות הכולל. מתוך רצון לכבד את הרב ביום הולדתו השתדלנו להוציא לאור חוברת זו ולהרבות בדברי תורה המשמחים את הלב בחודש שבו 'ליהודים היתה אורה ושמחה'.
 עדות מופלאה מצינו בכתבי ה'כתב סופר' לריבוי השמחה בדברי תורה הנצרך ביום זה:

"הנה ברך לקחתי ליום הולדתי בר"ח אדר שהגעתי בעז"ה לשנת החמישים והודיתי להשי"ת ברבים על שהחיינו וקיימנו ליום הזה ועשיתי ביום ההוא סיום..." (כתב סופר, תשובות ליור"ד, סימן קמ"ה).

לחוברת זו קראנו 'מנחה לברוך' ע"ש המנחה המוגשת לכבוד יובל שנותיו ומשום שמו הנרמז. כאן המקום לברך את הרב באריכות ימים מתוך בריאות טובה. יה"ר שירבה גבולו בתלמידים אוהבי תורה מתוך עמקות הדעת וגדלות הנפש.

מודים אנחנו לבורא עולם שזיכנו להסתופף בחצרות ה' ולהגות בדברי תורתנו הקדושה.

בלב מלא תודה והכרת הטוב לכל מורנו ורבותינו בישיבת 'הכותל' ובתוכם מו"ר הרב יעקב כץ שליט"א ומו"ר הרב חיים ישעיהו הדרי שליט"א, מהם אנו שואבים תורה, יראה, עצה ותבונה מראשית דרכנו בישיבה. תפילותינו

נשואות לבורא עולם שיאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים ונזכה להמשיך לינוק וללמוד מתורתם ואורחותיהם לאורך ימים.

תודה מיוחדת שלוחה לרב ברוך וידר שליט"א שזכינו להיות משומעי לקחו. אישיותו ודמותו המיוחדת של הרב מהוות עבורנו בסיס ויסוד בעיצוב דרכנו התורנית. בשנים האחרונות עודדנו הרב למלאכת הכתיבה ובכך זכינו ללון בעומקה של הלכה ולטעום מעט מטעמה של תורה. יה"ר שנזכה להמשיך ולשמש את הרב לאורך ימים ושנים ולסייעו בהעמדת דורות של תלמידי חכמים.

תודתנו נתונה לרב טוביה ליפשיץ שליט"א משגיח רוחני בישיבת הכותל שייעץ, הדריך והנחה אותנו בהוצאת חוברת זו והכל מתוך רצון טוב להוציא דבר מתוקן מתחת ידינו. בזכות תמיכתו עידודו וסיועו של הרב בכל התחומים עלה בידינו להוציא חוברת זו לאור.

תודות רבות שלוחות לאברכי הכולל שנסתייעו בשיעורים אלו לקראת מבחני ההסמכה והעירו את הארותיהם והערותיהם ומתוך כך נתלבנו הדברים ונתבררו.

נסיים בברכה צנועה לנשותינו על מסירותן הנאמנה לאורך השנים בזכותה זכינו לשבת באהלה של תורה. יה"ר שתזכנה לראות ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהן.

"וְעָרְבָה לָהּ מְנַחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם כִּימֵי עוֹלָם וְכַשְׁנִים קִדְמֵי נְיֹוֹת" (מלאכי ג, ד).

העורכים

סימן פ"ז

איסור "בשר בחלב" בעוף

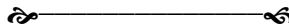
דעות התנאים במשנה

ההבנה הפשוטה במשנה קי"ג ע"א היא שישנו ג' דעות בתנאים:
 לדעת ת"ק עוף וחיה אסורים מה"ת.
 לדעת ר"ע אינם אסורים מה"ת.
 לדעת ריה"ג חיה מה"ת אך עוף אינו אסור כלל¹.

תוס' ביאר את המשנה עפ"י הבנה זו. אמנם, צ"ע מנין לתוס' שלרבנן עוף וחיה אסורים מה"ת שהרי הגמרא ריבתה מגדי "אפילו פרה ורחל במשמע" וא"כ, א"א לרבות מזה חיה ועוף.
 כמו"כ יש לבאר מה דעת ריה"ג לגבי איסור בב"ח בטמאה?

שיטת תוס'

במשנה³ מובא: "כל הנבילות מצטרפין זו עם זו וכל השקצים מצטרפין זה עם זה", מבאר רש"י⁴: "לכזית, משמע השתא, אפילו נבלת בהמה טמאה עם נבלת בהמה טהורה".
ובגמ'⁵: "אמר רב לא שנו אלא לענין טומאה אבל לענין אכילה טהורין בפני עצמן וטמאים בפני עצמן ולוי אמר אפילו לאכילה נמי מצטרפין".
 בהסבר דעת רב כתב רש"י⁶: "דאין איסור חל על איסור דלא אתי איסור נבלה וחייל על איסור בהמה טמאה הלכך לא מצטרפין". (והלכה כרב).
 ובהסבר דעת לוי כתב רש"י: "דקסבר איסור חל על איסור".
 עפ"י המחלוקת הנ"ל ניתן לבאר את דעות התנאים במשנתנו.

1. הגמרא (קט"ז ע"א) מבארת נפ"מ בין ר"ע לריה"ג בשני מישורים שאינם חלוקים. במישור דאורייתא, הנפ"מ היא בחיה. לר"ע חיה אינה אסורה מה"ת ולריה"ג אסורה. במישור דרבנן, הנפ"מ היא עוף. לר"ע אסור באכילה מדרבנן ולריה"ג מותר לגמרי. עפ"י המאירי, פיהמ"ש לרמב"ם ורשב"א תוה"ב ב"ג ש"ד.
2. קי"ג ע"א ד"ה בשר.
3. מעילה ט"ו ע"ב.
4. שם ד"ה כל.
5. שם.
6. שם ע"ב ד"ה אמר רב.

בגמרא⁷ מבואר שלר"ע איסור חל על איסור. כיוון שכך יכול איסור בב"ח לחול על איסור טמאה ואם כן נצרך המיעוט מגדי כדי למעט חיה, עוף ובהמה טמאה. ריה"ג סובר שאין אחע"א ולכן, אף שסובר שאין איסור בב"ח בטמאה אינו צריך ללמוד זאת מפסוק⁸.

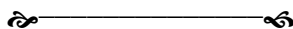
כמו כן, יש לציין, כי לדעת תוס' כל התנאים קיבלו את הלימוד הכללי של ריה"ג "את שאסור משום נבילה אסור לבשל בחלב"⁹ הכולל את כל סוגי בעה"ח. לדעת תוס', נחלקו התנאים אלו בע"ח אינם נכללים בלימוד זה (ונתמעטו מפסוקים שונים).

תוס' הבינו שרבנן למדו את הלימוד הכללי של ריה"ג ללא סייג ועל כן סברו שאיסור חיה ועוף הוי מה"ת¹⁰.

לגבי טמאה סוברים רבנן שאין אחע"א ולכן אינם צריכים פס' למעט טמאה וכן מפורש בלשון המשנה שמתירים טמאה בלי לימוד מפסוקים. ר"ע למד את הלימוד הכללי של ריה"ג אלא שסבר שהמיעוט מגדי בא למעט חיה ועוף. כמו"כ, אף בהמה טמאה שהיתה צריכה להיות אסורה לדעתו שאחע"א, נתמעטה מגדי.

ריה"ג סבר שבנוסף ללימוד הכללי, מיעטה התורה עוף מ"בחלב אימור" (ומותר אף מדרבנן). לגבי חיה סבר שנכללת ב"לא תאכלו" ולכן אסורה מה"ת. כמו"כ סובר ריה"ג שטמאה לא נאסרה באיסור בב"ח שכן אחע"א.

לפי ביאור תוס' את מח' התנאים, היה לנו לפסוק כרבנן שעוף וחיה אסורים בחלב מה"ת, וכן אסורין בבישול ובהנאה דהא קי"ל כר"ע מחבירו ולא מחבירי¹¹. אמנם, התוס' עצמם פסקו שעוף בחלב דאוריתא¹².

7. חולין שם.
8. הגמרא לא הביאה כנפ"מ בין ריה"ג לר"ע את הדין בטמאה שכן הם מסכימים שלא חל בה דין בב"ח אלא שנחלקו מדוע.
9. קי"ג ע"א.
10. יש להעיר כי הגמרא שאלה מנין שכל בהמה אסורה בחלב וענתה "גדי...אפילו פרה ורחל במשמע". אמנם, לפי הסבר תוס' הנ"ל קשה לכאורה, שכן רבנן קיבלו את הלימוד הכללי של ריה"ג מדוע נצרכים לרבות אף פרה ורחל? המהרש"א מדייק בדעת התוס' שכתב: "ה"ה בשר עוף לרבנן", שנלמד מ"לא תאכלו". אמנם לגבי חיה סברו תוס': "כיוון דסתם גדי אפילו פרה ורחל משמע, חיה נמי בכלל בהמה היא". לפי"ז מסביר המהרש"א שאלמלא הריבוי מגדי לרבות בהמות אחרות לא היינו יכולים ללמוד מהפס' לא תאכלו לגבי עוף שנאסר באיסור בב"ח, "דיש לומר דאי הוי גדי דווקא לא הוה מפקינן הקרא ממשמעותיה לדרוש את שאסור משום נבילה".
11. וכך אכן מקשה הרא"ש ש סי' נ"א.
12. עיין תוס' ק"ד ע"ב ד"ה עוף וגבינה (ועיין ש"ך סק"ד המביא מחלוקת בדעת התוס').

שיטת הרי"ף¹³ הרמב"ם¹⁴ והרא"ש¹⁵

הרי"ף כתב את תחילת המשנה וכן את דעת ר"ע אך השמיט את דעת ריה"ג. הרא"ש הסיק מכך, שלדעת הרי"ף ר"ע אינו חולק על ת"ק: "אלא ודאי ס"ל דלא פליגי אלא דת"ק אמר שנוהג בבהמה טהורה דוקא ולא בטמאה ור"ע מפרש מהיכן נתמעטו חיה ועוף ובהמה טמאה". כיוון שקי"ל שהלכה כר"ע מחבירו, פסק הרי"ף כמותו נגד ריה"ג.

לכאורה יש להקשות על פסיקת הרי"ף מן המשנה הפותחת את הפרק¹⁶: "כל הבשר אסור לבשל בחלב...". הגמרא התלבטה מי שנה משנה זו ומביאה מח' אמוראים בדבר:

"אמר רב יוסף: רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי, בנדרים סבר לה כר"ע, בבשר בחלב סבר לה כרבנן.

רב אשי אמר: כולה ר"ע היא, והכי קאמר 'כל הבשר אסור לבשל בחלב מהן מדברי תורה ומהן מדברי סופרים'". משמע מן הגמ', שבין לרב יוסף ובין לרב אשי קיימת דעת חכמים החולקים על ר"ע, אלא שנחלקו האם הם הובאו במשנה זו?

ביישוב קושיא זו י"ל בב' אופנים:

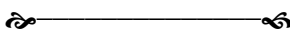
(א) רב אשי חלק על רב יוסף וסבר שלא קיימת כלל דעת חכמים החולקת על ר"ע, לא במשנה בק"ג ולא במשנה בקי"ג.

(ב) רב אשי חלק על רב יוסף וסבר שאף שקיימת דעת חכמים כזו אך רבי לא הביאה, לא במשנה בק"ג ולא בקי"ג.

העולה מהדברים שישנן ב' גישות להיתר טמאה מה"ת.

לדעת תוס' מותר שכן אאחע"א לדעת ת"ק וריה"ג.

לדעת הרי"ף והרא"ש מותר שכן נתמעטה מגדי לפי ר"ע שהלכה כמותו¹⁷.

13. מ"ב ע"ב בדפי הרי"ף.

14. פ"ט מהל' מא"א ה"ג-ד'.

15. שם.

16. ק"ג ע"ב.

17. יש להעיר, כי ה"י כתב בריש הסימן (עמ' מ"ט במהד' מוסדות שירת דבורה): "ובשר העוף בחלב פשוט שם במשנה דלכו"ע מותר מה"ת, ובשר חיה פלוגתא דר"ע וריה"ג ופוסק רבינו כר"ע" ולכאורה מש"כ שעוף בחלב מותר מה"ת לכו"ע אינו מובן שהרי לדעת התוס' סברו חכמים שעוף אסור מה"ת? אלא ש"ל שהב"י התעלם מדעת התוס' וסבר לפסוק להלכה כשיטת הרי"ף וכן סבר הטור ולכן כתב שלכו"ע עוף מותר מה"ת הן לר"ע והן לריה"ג. ומש"כ בהגהות והערות הערה ה' לגרוס "דלר"ע" במקום "דלכו"ע", אינו מובן לכאורה, שכן מאי קמ"ל, שכן אם כתב ה"י כן גם לדעת התוס', א"כ חכמים חולקים על ר"ע והלכה כמותו, ואם כתב כשיטת

דין עוף בחלב להלכה

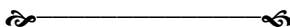
הרמב"ם¹⁸ פוסק שעוף אסור באכילה מדרבנן ומותר בבישול ובהנאה: "וכן בשר חיה ועוף בין בחלב חיה בין בחלב בהמה אינו אסור באכילה מן התורה לפיכך מותר לבשלו ומותר בהנייה ואסור באכילה מדברי סופרים כדי שלא יפסעו העם ויבואו לידי איסור בשר בחלב של תורה".

יש להקשות, מנין למד הרמב"ם להתיר עוף בבישול ובהנאה. לכאורה, קיי"ל ש"כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון"¹⁹, וכשם שבשר בהמה טהורה אסור אף בבישול ובהנאה כך אף בשר עוף? כמו"כ, לכאורה סותרת פסיקה זו את המשנה והגמ', שכן שנינו: "כל הבשר אסור לבשל בחלב", וביאר רב אשי: "...מהם מדברי תורה ומהם מדברי סופרים". ומכאן שגם בשר האסור מדברי סופרים אסור לבשל!?

המ"מ²⁰ יישב את פסיקת הרמב"ם עם המשנה: "דמפרש רבינו דהאי 'לבשל' לאכול הוא, ולישנא דקרא נקט"²¹ ומוסיף סברא "שלא אסרו אותם אלא באכילה בלבד מפני אכילת בשר בהמה המצוי".

אמנם עדיין קשה, מנין לנו לתרץ כתירוץ המ"מ נגד משנה וכללים ידועים בכל התורה כולה מכח סברא בלבד?

בספר החינוך²² כתב: "שאינו אסור בשר בחלב מן התורה אלא בבשר בהמה טהורה, אבל לא בבהמה טמאה ולא בחיה אפילו טהורה, ולא בעוף בין טהור בין טמא. ונסמכו בזה במה שכתוב שלש פעמים בתורה גדי שהוא לשון מיוחד, שהיה לו לכתוב בשר, ובא הפירוש על זה, גדי ולא בהמה טמאה, גדי ולא חיה, גדי ולא עוף, ולפיכך אמרו זכרונם לברכה כי שלשה אלה מותר לבשלם בחלב ומותרים בהנאה, אבל באכילה אסרום זכרונם לברכה לגדר בשר בהמה שאסור דבר תורה, כדי שלא יתחלף לבני אדם בשר בבשר, ולפיכך, מפני שהדבר קרוב שבשר בבשר מתחלף, החמירו גם בגדר זה".

הר"ף, וכי חולק ריה"ג בזה על ר"ע, דלשניהם מותר עוף מה"ת ונחלקו אם אסור מדרבנן, ומדוע יכתוב הב"י בלשון שמשמע שיש חולק בדבר!?

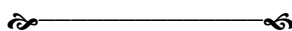
18. פ"ט ה"ד מהל' מאכלות אסורות.
19. פסחים ל ע"ב.
20. שם.
21. אמנם זה קצת דוחק, שהרי ג"פ נאמר בתורה לשון תבשל וא"כ למה לא נאמר שכאן כוונת המשנה לבישול ממש.
22. מצוה קי"ג.

מבואר בדבריו כי המקור לדיני חיה עוף ובהמה טמאה הוא משותף - "גדלי". א"כ, יש ללמוד כי גם דיניהם שווים, וכיוון שמצינו שבהמה טמאה מותרת בבישול ובהנאה ממילא ה"ה לבשר חיה ועוף. כמו"כ, כשם שאכילת חיה ועוף אסורה מדרבנן ה"ה לאכילת בהמה טמאה שאסורה בחלב מדרבנן מצד בב"ח. לפי"ז י"ל שכך למד הרמב"ם, וכן כתב המ"מ בהמשך דבריו: "ולא יפו כוחם (של חיה ועוף) מבשר בהמה טהורה עם חלב טמאה שמותרים בבישול ובהנאה...אלמא לא גזרו בישול והנאה אטו בישול והנאה ואין הגזירה אלא על אכילה בלבד"²³. כביאור זה ניתן לדייק אף מלשון הרמב"ם, שכן כתב בהלכה ג': "אבל בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה או בשר בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה, מותר לבשל ומותר בהנייה ואין חייבין על אכילתו משום בשר בחלב", ובהלכה ד': "וכן בשר חיה ועוף בין בחלב חיה בין בחלב בהמה אינו אסור באכילה מן התורה, לפיכך מותר לבשלו ומותר בהנייה ואסור באכילה מדברי סופרים". מדויק מדבריו, שמשווה דין בהמה טמאה לדין חיה ועוף לגמרי²⁴.

הטור כתב: "אבל בשר טהורה בחלב בהמה טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה ובשר חיה ועוף אפילו בחלב טהורה אינו אלא מדרבנן ומותר בבישול ובהנאה". מפורש בדבריו שהשוה את דיני עוף וחיה לדיני טמאה לגמרי וכולם אסורים באכילה מדרבנן. מכאן, שאף הטור למד כלימוד של ספר החינוך הנ"ל.

העולה מהדברים, שלשיטת הרמב"ם החינוך והטור הוקשו חיה עוף ובהמה טמאה לכל דיניהם, ומשום כך כולם אסורים באכילה מדרבנן ומותרים בבישול ובהנאה. לפי ביאור זה יושבו שתי הקושיות שלעיל. י"ל, כי אף שקיי"ל שכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, בעניין זה יש לימוד מפורש מן הפסוקים. ביאור זה הוא היסוד להסבר המשנה שכתבה "אסור לבשל", וכוונתה שאסור באכילה. לפי"ז, לא חידש הרמב"ם דין מסברא בלבד, אלא למד זאת מדין בהמה טמאה המעוגן בפסוקים.

הב"י²⁵ הקשה על הטור: "מכל מקום מ"ש 'אינו אלא מדרבנן' לא מצי קאי אלא לחיה ועוף בחלב טהורה דאילו בחלב טמאה ובשר טמאה בחלב טהורה, לא אשכחן שיאסרוהו חכמים באכילה משום בב"ח וגם לא היה להם ענין לאסרו מדבריהם אחר שכבר הוא אסור ועומד מה"ת".

23. אף שבהמשך דבריו הקשה המ"מ על כך, עפ"י ספר החינוך מבואר שיש בזה מקור לדברי הרמב"ם ולא כתב דבריו מסברא.

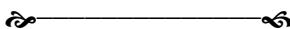
24. כמו"כ, אין במקרה זה בעיה מצד אחע"א שכן מה"ת מותר ורק חכמים אסרוהו.

25. שם.

בעניין זה, חלק הב"י על הטור ומשום כך כתב בשו"ע²⁶ כדעתו: "אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, אבל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בבישול ובהנאה. ובשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בבישול ובהנאה; ואף באכילה אינו אסור, אלא מדרבנן".

בישוב קושיית הב"י, אפשר לומר שהטור סבר לגמרי כגישת הרמב"ם וספר החינוך שנתבארה לעיל. הב"י פסק להלכה כרמב"ם שפסק כר"ע ולמד דיני חיה ועוף מטמאה ולכן מותרים בבישול ובהנאה. מ"מ, סבר כי אין ללמוד דין איסור אכילה של בב"ח בטמאה מחיה ועוף ולכן סבר שבטמאה אין איסור אכילה של בב"ח אף מדרבנן.

ביארנו לעיל כי לפי גישת התוס' בהסבר דעות התנאים שלעיל יסוד ההיתר בטמאה הוא מכח דין אאחע"א. לפי"ז אפשר לומר שישנו הבדל בין טמאה לעוף אף לגבי איסור אכילה של בב"ח. בטמאה לא קיים איסור אכילה של בב"ח אף מדרבנן ואילו בחיה ועוף קיים איסור אכילה של בב"ח מדאורייתא. כמו"כ, ביארנו כי לפי גישת הרי"ף הרמב"ם והרא"ש יסוד ההיתר בטמאה הוא מכח המיעוט מגדי. א"כ, כיוון שהלימוד של חיה עוף ובהמה טמאה יסודו שווה - מגדי, הושוו דיניהם, ובכולם קיים איסור אכילה של בב"ח מדרבנן.

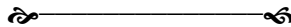
איסור חל על איסור בבשר בחלב

א.

בגמרא¹ מובא: "דבי רבי ישמעאל תנא: "לא תבשל גדי בחלב אמר" - ג' פעמים, אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בשול" וכן הביאה **הרמב"ם** בספר המצוות². עפ"י זה לכאורה היה לנו למנות ג' לאוים בבב"ח, אחד לאיסור בישול, אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה. אמנם, הרמב"ם³ מנה רק בישול ואכילה כשני לאוים ואילו את איסור הנאה לא מנה כלאו בפ"ע. הקשה **המשנה למלך**⁴: "מ"מ הדבר קשה עלי, הא בבשר וחלב דרחמנא אמר תלת זמני "לא תבשל", ואמרינן דחד לבישול חד לאכילה וחד להנאה וא"כ כשם שלוקה על האכילה אמאי לא ילקה על ההנאה, שהרי חד לא תבשל, פירושו כאילו כתיב לא תהנה, וא"כ אמאי לא ילקה על ההנאה"⁵.

ב.

נחלקו התנאים והאמוראים בסוגייתנו האם איסור חל על איסור. לדעת רבי אמי ורבי אסי אין איסור חל על איסור ולכן האוכל חֶלֶב שנתבשל בחֶלֶב אינו לוקה וכך נפסק להלכה⁶. **במשנה**⁷ מובא: "יש אוכל אכילה אחת וחייבין עליה ארבע חטאות ואשם אחד. טמא, שאכל חֶלֶב, והיה נותר, מן המוקדשין, ביוה"כ. רבי מאיר אומר: אם היה שבת והוציאו חייב. אמרו לו: אינו מן השם". **הגמרא**⁸ מבארת את דעת ת"ק: "טהור מעיקרא לא אסור אלא בחֶלֶב, הוה ליה טמא, מיגו דאסור בחתיכות טהורות איתוסף ביה נמי איסורא עילוי חֶלֶב. וחֶלֶב מעיקרא לא אסור אלא באכילה, אקדשיה, מיגו דאיתוסף ביה איסורא דהנאה איתוסף ביה לגבי חֶלֶב. ואכתי להדיוט הוא אסור, אבל לגבוה - שרי, הוה ליה

1. קט"ו ע"ב.
2. מצוה קפ"ז. וכן בחינוך וברש"י על התורה וכן בטוש"ע ריש סי' פ"ז.
3. שם וכן בפ"ט מהל' מא"א ה"א.
4. פ"ה מהל' יסוה"ת ה"ח.
5. ועיי"ש במל"מ שמביא שהרמב"ן בהשגות לספה"מ אכן סבר שלוקים על ההנאה בפ"ע.
6. כך ברמב"ם פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"ח וכן בחידושי הרשב"א דף קי"ג ע"א וכן משמע ברמב"ן דף קי"ג ע"א.
7. כריתות י"ג ע"ב.
8. שם.

נותר, מיגו דאיתוסף איסורא לגבי גבוה, איתוסף ביה לגבי הדיוט. חל עליה יוה"כ, מיגו דאיתוסף ביה איסור לגבי חולין איתוסף ביה לגבי גבוה".

הרמב"ם⁹ ניסח זאת כך: "לפי כלל העיקרים שבידינו אין איסור חל על איסור". הרמב"ם מסייג כלל זה ואומר: "שבאיסורים הרבים שחלים על דבר אחד, אי אפשר אלא באחד משלשה צדדים או בכלום, והוא איסור מוסיף ואיסור כולל ואיסור בת אחת. ואי אפשר שיחול איסור על איסור אלא בשלשה פנים".

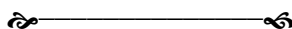
הרמב"ם מביא כדוגמא לאיסור מוסיף, מקרה שאדם מקדיש בהמה לקרבן ולאחר מכן אכל מחֻלָּבָה. קודם שהקדישה, היו בהמה חלקים מותרים לאכילה וחלקים אסורים באכילה ומותרים בהנאה (החֻלָּב). לאחר שהקדישה, נאסרה כל הבהמה בהנאה. במקרה זה, מתוך שחל איסור הנאה על כל הבהמה, חל אף איסור אכילת קודשים על חלבה. כיוון שכך, האוכל את חלבה חייב חטאת על אכילת החֻלָּב ואשם על שמעל.

באופן זה, הבין הרמב"ם את דברי הגמרא: "אקדשיה, מיגו דאיתוסף ביה איסורא דהנאה איתוסף ביה לגבי חֻלָּב"¹⁰.

דוגמא לאיסור כולל, היא במקרה שאדם אכל חֻלָּב של בהמה בהיותו טמא. קודם שנטמא, מותרת לו אכילת רוב חלקי הבהמה ואסורה אכילת החֻלָּב. כשנטמא האדם, נאסרו עליו כל חלקי הבהמה באכילה, ומתוך שנאסרה כל הבהמה באכילה חל איסור האכילה אף על החֻלָּב.

דוגמא נוספת לאיסור כולל עפ"י משנתנו, מביא הרמב"ם מאכילת חֻלָּב ביוכ"פ¹¹: "ואם אכלו (את החֻלָּב) ביום צום כיפור, נוסף לו איסור אכילה בתענית, לפי שהוא איסור כולל כל המאכלים והמשקים, וכיוון שביום הזה אסור לאכול את הדבר המותר, הרי הוא מוסיף איסור על הדבר האסור באכילה, לפי שהוא כולל את החֻלָּב הזה בכלל מה שאסור לאכול וזהו איסור כולל".

איסור בת אחת¹² מתבאר עפ"י משנתנו בדעת ר"מ. אם אדם יצא לרה"ר ביוהכ"פ שחל בשבת כשהחֻלָּב בפיו בעת אכילתו, ה"ז חייב שתים. משום מוציא מרשות לרשות בשבת וכן ביוהכ"פ שאיסור שבת ויוכ"פ חלים כאחד¹³.

9. בפירושו למשנה שם וכן בפ"ז מהל' איסורי ביאה ה"ח.
10. וכן ביארו הרשב"א והרמב"ן שם.
11. שם בפיה"מ.
12. בפיה"מ המופיע בגמרא יש דוגמא לאיסור בת אחת: "כגון שהאוכל הזה כבר נטמא קודם שהביא שתי שערות בגיל הידוע שבעת שנעשה איש ייִאסר עליו אכילת החלב ואכילת הקודשים בטומאה בזמן אחד והרי אילו שני אסורין הבאים כאחד". אלא שכתב הר' קאפח שדוגמא זו הושמטה ע"י הרמב"ם במהדו"ב, שכן סבר שאינה איסור בת אחת, עיין במהדורת הרב קאפח הערה 14.

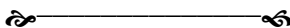
ג.

עפ"י מקורות אלו, מקשה **המשנה למלך**, עולה סתירה בין המסקנות העולות להלכה משתי הסוגיות. רוב הראשונים פסקו כר' אמי ור' אסי הסוברים שאין איסור בב"ח באכילת חלב שבושל בחלב שכן אאחע"א. אמנם, לכאורה גדרי איסור בב"ח קיימים בחלב, שכן לוקים על בישולו בחלב. כאשר בישל חלב בחלב, קיים אף איסור הנאה בחלב. בסוגיא בכריתות מבואר, שאיסור הנאה שמתווסף, נחשב לאיסור מוסיף ולכן חייב אשם על אכילת קדשים. א"כ, מדוע אצלנו לא לוקה על אכילת החלב מדין בב"ח הרי נוסף איסור הנאה של בב"ח?

סתירה זו, קיימת לכאורה אף בדברי הרמב"ם עצמו, שפסק¹⁴: "כבר ביארנו שאין איסור חל על איסור אלא אם היו שני האיסורין באין כאחת או שהיה איסור מוסיף או איסור כולל. לפיכך, יש אוכל כזית אחד ולוקה עליו חמש מלקיות, והוא שהתרו בו בחמשה איסורין שנתקבצו בו. כיצד? כגון טמא שאכל כזית חלב שנותר מן המוקדשים ביום הכפורים, לוקה משום אוכל חלב ומשום אוכל נותר ומשום אוכל ביוה"כ ומשום טמא שאכל קדש ומשום שנהנה מן הקדש ומעל. ולמה חל כאן איסור על איסור? שבהמה זו היה חלבה אסור באכילה ומותר בהנייה. הקדישה, נאסר חלבה בהנייה, ומתוך שנוסף בו איסור הנייה נוסף עליו איסור קדשים. ועדיין היה חלב זה מותר לגבוה ואסור להדיוט, נעשה נותר, מתוך שנוסף בו איסור לגבוה נאסר להדיוט. והאוכל הזה, היה מותר בבשר הבהמה ואסור בחלבה, נטמא, נאסר אף בבשרה, נוסף לו איסור על החלב. בא יום הכפורים, כלל כל האוכלין, ומתוך שנאסר אף בחולין נוסף איסורו בחלב זה וכן כל כיוצא בזה".

במקום אחר¹⁵ פסק: "המבשל בשר מתה או חלב וכיוצא בהן בחלב לוקה על בשולו ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב שאין כאן לא איסור כולל ולא איסור מוסיף ולא איסור בת אחת".

לכאורה צ"ע, כיוון שפסק שאיסור הנאה נחשב איסור מוסיף, מדוע אינו לוקה על אכילת החלב משום בב"ח?

13. חכמים אינם חולקים על עצם הדוגמא ולכן השיבו לר"מ: "אינו מן השם". ר"ל, שהמשנה רצתה ללמדנו היאך יתחייב חטאות הרבה על פעולה אחת – אכילה, ור"מ דיבר על פעולות נוספות לאכילה, ההליכה וההוצאה.

14. פ"ד מהל' מא"א הל' י"ח-י"ט.

15. פ"ט מהל' מא"א הל' ו'.

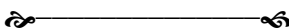
ד.

מצינו כמה דרכים ביישוב קושיות אלו. **המשנה למלך** התייחס ליישוב הסתירה בסוגיות ובפסקי הרמב"ם וכתב: "דלרבינו ניחא, דעל כרחך לא חשיב הנאה איסור מוסיף אלא היכא דלוקה על ההנאה, וכגון ההיא דמוקדשין, דמיגו דלוקה על ההנאה לוקה גם על האכילה, אבל בבשר וחלב דליכא מלקות בהנאה, לא שייך באיסור מוסיף"¹⁶. דברי המל"מ מבוססים על דברי הרמב"ם לעיל הסובר שאין לוקים על איסור הנאה בבב"ח, אמנם עדיין לא נתבאר מנין לרמב"ם שאין לוקים על איסור הנאה בבב"ח? (ויבואר בהמשך).

גישת הרשב"א¹⁷

הרשב"א הקשה, הרי קי"ל שחיה ועוף אינם מה"ת וכדעת ר"ע במשנה. יש להקשות שהרי הגמרא ביארה שר"ע למד את המיעוטים מגדי (שחיה עוף וטמאה אינם מה"ת). ר"ע ביאר כן לפי דעתו שאחע"א וא"צ פסוק לרבות חלב ומתה כדעת שמואל. אנן סבירא לן להלכה, שבעלמא אחע"א ולפי"ז צריך פסוק (גדי) לרבות חלב ומתה, אך למדנו כבר מגדי למעט חיה עוף וטמאה? תירץ הרשב"א, שאיסור בב"ח הוי איסור מוסיף (מצד איסור ההנאה וכחלב המוקדשין בכריתות). א"כ בסוגייתנו לכ"ע אחע"א (וממילא גם דעת ר"ע כאן היא להלכה) וא"צ פסוק לרבות חלב ומתה. כדברי הרשב"א כתב **הרמב"ן**¹⁸: "והאי איסור חל על איסור שבבשר בחלב איסור מוסיף הוא, שהרי מעיקרא לא נאסר אלא באכילה ועכשיו נתוסף בה איסור הנאה, ואיסור הנאה איסור מוסיף הוא כדמפורש בגמרא במסכת כריתות...".

אמנם, הקשה **הרמב"ן**, לפי"ז לא ברור מדוע מקשה הגמרא¹⁹ על שמואל: "וסבר שמואל איסור חל על איסור". כסתירה לכך מביאה הגמ' את דברי שמואל עצמו שפסק כי כהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו מתחייב מיתה משום שאכל תרומה בהיותו טמא. מפסק זה מוכח דאחע"א ומשום כך כיוון שהתרומה עצמה טמאה, אין איסור טומאת הגוף חל עליה. אמנם, לפי ביאור הרמב"ן והרשב"א שבד"כ אחע"א ורק בבב"ח אחע"א שכן הוי איסור מוסיף מדוע

16. כמו"כ, מוסיף המשנה למלך, תירוצו זה הוא רק לרמב"ם שלא מנה מלקות באיסור הנאה אך לחולקים על הרמב"ם, וסוברים שלוקים על איסור הנאה בבב"ח קשה. ועיין בהמשך השיעור.

17. בחידושו קי"ג ע"א ובתוה"ב בית ג' שער ד'.

18. בחידושו קי"ג ע"א.

19. קי"ג ע"ב.

מקשה הגמרא על שמואל. לכאורה, ביחס לכהן טמא אמרינן שאחע"א שכן מקרה זה אינו יוצא מן הכלל שאחע"א. רק ביחס לבב"ח סבר שאחע"א בבב"ח²⁰.

גישת התוס'²¹

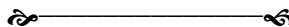
התוס' התמודדו עם שאלת הרמב"ן ועפ"י דבריהם תתיישב הסתירה שהובאה לעיל בין הגמרות.

לשיטתם, תוספת איסור הנאה אינה נחשבת איסור מוסיף אלא רק תוספת חומרא. כאשר יש רק תוספת חומרא דנים זאת רק כאיסור חמור ובאיסור חמור אחע"א. כיוון שתוספת איסור הנאה אינה נחשבת איסור מוסיף לא חל איסור אכילת בב"ח על נבילה או חֶלֶב. תוס' מבארים שאיסור מוקדשים חל על חֶלֶב מדין איסור כולל. כלומר, מתוך שחל איסור מוקדשים על כל הבשר חל גם על החֶלֶב (ע"י הקדשת הבהמה נוסף עוד בשר אסור על הבשר שהיה אסור לפני כן ועתה כל הבשר נאסר).

באופן זה, ביארו תוס' את לשון הגמרא בכריתות: "אקדשיה, מיגו דאיתוסף בה איסורא דהנאה איתוסף ביה נמי לגבי חֶלֶב". לדעת תוס', מ"ש הגמרא "דאיתוסף" אין כוונת הגמרא לאיסור מוסיף אלא לתוספת חומרא (פועל) שחלה על החֶלֶב. בבישול חֶלֶב או נבילה עם חֶלֶב, אין זה איסור כולל שכן לא נוסף דבר היתר שנאסר אלא רק תוספת חומרת איסור. עפ"י זה מיושבת קושיית הרמב"ן שלעיל. בשלב זה, מבינה הגמרא ששמואל סבר שאחע"א בכל התורה ולכן מקשה עליו מדין כהן טמא שם מוכח ששמואל סבר שאחע"א.

גישת הרמב"ם²²

הרמב"ם חידש נקודה נפלאה בביאור השאלות הנ"ל: "ויש בדברינו אלה נקודה נפלאה נעיר עליה, לפי שהיא מפתח לעניינים אחרים נוסף למה שיש בה מדקדוק העיון. והיא, שידוע הוא שבשר בחלב אסור בהנאה והחֶלֶב דרך משל, מותר בהנאה ואם בישל החֶלֶב בחלב מה טעם לא יחול איסור בשר בחלב על איסור חֶלֶב, והוא הדין בנבילה בהיותו איסור מוסיף כמו שאמרנו כאן בחֶלֶב הקדשים וחייבנו על אכילתו מעילה מחמת שנוסף בו איסור הנאה,

20. ועיי"ש ובריטב"א שתירצו זאת.

21. ק"א ע"א ד"ה איסור כולל.

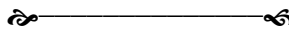
22. פיהמ"ש כריתות פ"ג מ"ד.

והתשובה לכך שבשר בחלב לא נאסר בהנאה אלא מחמת שאסר הכתוב אכילתו, לפי הכלל שביארנו, שכל איסור האכילה אסור בהנאה עד שיפרט לך הכתוב, ואין בו כתוב שאוסר אכילתו ופסוק האוסר להנות בו רק שני העניינים יחד הם איסור בשר בחלב. וכיוון שאנו אומרים אין איסור חל על איסור, לא יחול איסור בשר בחלב על איסור נבילה ולא יהיה אסור בהנאה אבל הוא מותר בהנאה, והאוכל ממנו לוקה משום נבילה וירד איסור בשר בחלב לפי שלא חל, אבל היה מקום להקשות, ויהיה דומה לחלב הקודשים? אם אמרנו עליו שהוא אסור בהנאה כמו שאנו אומרים בקדשים והאוכל ממנו אינו חייב משום בשר בחלב, אז היה ראוי להקשות, ואין הדבר כן, אלא אנו אומרים שלא נאסר בשר בחלב זה בהנאה הלא תראה שבמשנה נאמר שבשר בהמה טמאה מותר לבשל בחלב ומותר בהנאה וכבר נתבאר זה במקומו..."

ביאור דבריו, אם בישל חלב או נבילה בחלב, אין איסור בשר בחלב חל על איסור חלב או נבילה, אע"פ שמחמת איסור בב"ח נוסף גם איסור הנאה. טעם הדבר, לפי שאיסור הנאה של בב"ח הינו טפל ונספח לאיסור האכילה ואינו איסור עצמאי²³. לפיכך, כל שאין איסור אכילה יכול לחול עליו (שכן אאחע"א), איננו בכלל בב"ח ואף איסור הנאה אין כאן. בקודשים, יש לאיסור הנאה מעמד עצמאי שכן יש איסור להנות מקודשים וחייבים על כך קרבן מעילה. איסור זה אינו טפל ונספח לאיסור האכילה ולכן איסור הנאה של הקדש חשיב איסור מוסיף, שעכ"פ שם הקדש עליו. ראייה לכך מביא הרמב"ם מן המשנה בה מפורש שאין איסור אכילה בטמאה מצד בב"ח ומשום כך מתירה המשנה אף את ההנאה.

הרמב"ן²⁴ מביא את תשובת הרמב"ם וראייתו מן המשנה וכותב: "ולאו מילתא היא, דהא מימעטא נמי מבישול". כוונת דבריו, שהרי אף הרמב"ם מודה שקיים איסור בישול בחלב מצד בב"ח ואינו תלוי באיסור האכילה (ולוקים על כך). אם בטמאה מוצאים אנו שהתירו אף בישול (שהוא ודאי איסור העומד בפ"ע ואינו תלוי באיסור האכילה), מוכח דהיתר הנאה בטמאה איננו מצד התלות של איסור הנאה באיסור האכילה אלא היתר עצמי.

יש באחרונים שתירצו עפ"י לשון הרמב"ם²⁵: "לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבשול כלומר ואפילו בשולו אסור ואין צריך לומר אכילתו כמו

23. ועיין רש"י (פסחים כ"א ע"ב): "וסתם הנאות לידי אכילה הם באות, שלוקח בדמים דבר מאכל".

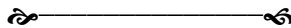
24. שם.

25. פ"ט מהל' מא"א ה"ב.

ששתק מלאסור הבת מאחר שאסור בת הבת". מוכח בדבריו שסבר שאיסור האכילה הוא העיקרי באיסור בב"ח, ואיסורי בישול והנאה טפלים אליו²⁶.
ואם תאמר, הרי סוף סוף לוקים על איסור בישול בפ"ע?
מצינו בראשונים (רס"ג) הסוברים שישנו רק לאו אחד באיסור בב"ח, איסור אכילת בב"ח. ניתן לומר שהרמב"ם סבר כאותם ראשונים שאיסורי ההנאה והבישול טפלים לאכילה. עם זאת, פסק שלוקה על בישול בב"ח שכן מצינו בגמרא להדיא²⁷ שלוקה עליו. אמנם ביחס לאיסור הנאה לא מצינו בגמ' שלוקה על איסור זה. כיוון שכך, לפחות לגבי איסור הנאה יטען כנגד הראשונים הסוברים שלוקה גם על איסור ההנאה שידו לו עפ"י דבריו בנקודה הנפלאה הנ"ל.

סיכום

לדעת הרשב"א והרמב"ן תוספת איסור הנאה חשיבא איסור מוסיף. לשיטתם, אם בישל חלב או נבילה בחלב לוקה גם על אכילתו משום בב"ח וכדין חלב המוקדשים, שחייב קרבן גם משום מעילה.
לדעת התוס' תוספת הנאה אינה חשובה איסור מוסיף אלא איסור חמור. לשיטתם, אין איסור בב"ח חל על איסור חלב או נבילה. לדעתם לוקה על איסור מוקדשים מדין איסור כולל, דמתוך שחל על שאר הבשר חל נמי על החלב.
לדעת הרמב"ם, תוספת איסור הנאה במוקדשים נחשבת איסור מוסיף לפי שהיא איסור בפ"ע ומביא קרבן עליה. לעומת זאת, איסור הנאה בבב"ח אינו נחשב איסור מוסיף כיוון שהוא טפל ונספח לאיסור האכילה ולכן אינו לוקה עליו. אם מבשל חלב או נבילה בחלב, לוקה על בישולו ואינו לוקה על אכילתו דאאחע"א. מסיבה זו סבר הרמב"ם שאינו לוקה באיסור הנאה בבב"ח, שכן אין לו מעמד עצמאי²⁸.

26. ועיין ברעק"א (מהדורת רמב"ם פרנקל פ"ט מהל' מא"א סע' ב') שמציין לדברי הכס"מ בפ"א מהל' טומאת מת ה"ב, שהקשה, שהרי קי"ל שאין עונשין מן הדין וא"כ איך לוקים על אכילה בק"ו מאיסור הבישול? בתשובתו השניה כתב: "דמשמע שלא אסרה תורה לבשל אלא כדי שלא יבוא לאכול" ומכאן שגם איסור הבישול טפל ונספח לאיסור האכילה העיקרי.

27. מכות כ"א ע"ב.

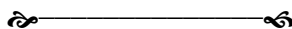
28. משום כך השמיט דין מלקות הן בספה"מ והן בהלכות מא"א פ"ט ה"א.

.ד.

הפתחי תשובה²⁹ מביא מח' אחרונים הנובעת מדיון זה. האחרונים דנו לגבי הנאה מנרות העשויים מתערובת חמאה וְחֶלֶב. החת"ס סבר כשיטת התוס' שסבר שיש בְּחֶלֶב שבושל בחלב איסור הנאה. לדעתם תוספת ההנאה אינה נחשבת לאיסור מוסיף ולכן לא חל איסור אכילה של בב"ח ולוקה רק משום אכילת חֶלֶב או נבילה. אמנם, אף לדעתם אפשר לומר כי חל על החֶלֶב או הנבילה איסור הנאה של בב"ח. עפ"י שיטת התוס', אסר החת"ס להשתמש בנרות אלו.

הדגמ"ר³⁰ הביא את דברי הרמב"ם בנקודה הנפלאה מהם עולה שאין כלל איסור הנאה בכגון זה. כתב הדגמ"ר, שכיוון שלא מצינו שהתוס' חולקים בפירוש על הרמב"ם בזה, המיקל במקום הפסד לא יפסיד.

הפמ"ג³¹ הבין שגם בדברי הרמב"ם ניתן לומר שסובר שאף שאינו לוקה על איסורי הנאה, מ"מ יש בזה איסור מה"ת, והביא מקורות נוספים לגישה זו.

29. פ"ז סק"ו.

30. פ"ז סק"א.

31. פתיחה לבב"ח ד"ה ולענין חֶלֶב בחלב.

בגדר יצירת איסור בשר בחלב

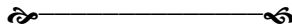
ראינו בשיעור הקודם שהאוכל חֵלֵב שבושל בחלב אינו לוקה משום בב"ח, שכן אאחע"א. אמנם, על עצם הבישול, לוקה, וכ"פ הרמב"ם¹. יש לעיין האם במקרה זה אין איסור בב"ח כלל, או שיש איסור בב"ח אלא שאינו לוקה עליו?

שאלה זו קיימת הן ביחס לבשר והן ביחס לחלב. ביחס לבשר (במקרה זה, החֵלֵב), ביארנו כי הרמב"ם פסק כר' אמי ור' אסי. האם סבר כי אין איסור בב"ח כלל, או שיש איסור בב"ח אלא שאינו חל על האכילה, וראיה לכך, שכן חל על הבישול.

ביחס לחֵלֵב, אמנם נפסק דאאחע"א, אך בפשטות דין זה מתייחס לאכילת הבשר, ומדוע שלא יחול איסור בב"ח על החלב.

שאלה זו, בנוגע לחלב, נתנסחה ב**חת"ם סופר**²: "ועוד קשיא, אמאי אין לוקה על אכילת כזית חלב עכ"פ, נהי דאתרבא לא חייל איסורא, אבל עכ"פ איסור בב"ח איכא, אלא דלא חייל, וכי משכח רווחא - חייל, כדאמרין בשבועות³ וא"כ הכא נמי איסורא דבב"ח איכא אלא דלא חייל וא"כ אחלב תיתסר משום בב"ח"⁴.

בהתייחסות לב' שאלות אלו נאמרו באחרונים ב' גישות עקרוניות.

1. פ"ט א"א הל"ו.
2. שו"ת חת"ס ח"ב יו"ד סי' צ"ב ד"ה ע"ד חלב.
3. כ"ז ע"ב: "מתני': שבועה שלא אוכל ככר זו, שבועה שלא אוכלנה, שבועה שלא אוכלנה, ואכלה - אינו חייב אלא אחת..." ובגמ': "שבועה שלא אוכלנה ואכלה - אינו חייב אלא אחת כו'. הא תו למה לי? הא קמ"ל: חיובא הוא דליכא, הא שבועה איכא, דאי משכחת רווחא חיילא. למאי הלכתא? לכדרבא, דאמר רבא: שאם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה". כלומר, להלכה אין שבועה חלה על שבועה ואם הפר את שבועתו אינו חייב אלא קרבן אחד (בשוגג). אמנם, השבועות האחרות עדיין קיימות ועומדות ואינן שבועות לבטלה לגמרי. כיוון שכן, אם ימצאו מקום לחול אח"כ, יחולו וכגון שנשאל לחכם על שבועתו הראשונה והתירה לו כדין התרת נדרים. במקרה זה, חלה השבועה השניה ונאסר עכשיו על הכיכר שנשבע עליה מחמת השבועה השניה.
4. לכאורה י"ל שכיוון שהבשר לא נאסר, ממילא לא נאסר אף החלב, שכן איסור בב"ח הוי איסור הדדי (עיקרון ההדדיות נתבאר בהרחבה בסי' צ"ה שיעור מס' 2). לכאורה, יש לדחות זאת מן הגמ' בדף ק"ח ע"ב: "איתמר: כזית בשר שנפל לתוך קדירה של חלב (רותחת), אמר רב: בשר אסור וחלב מותר". משמע מהגמ', שאם נפל בשר ביורת חלב שיש בה ס', הבשר נאסר והחלב מותר וכ"פ השר"ע בסי' צ"ב סע' א'. מכאן שאין התניה בין מרכיבי האיסור בבב"ח. אמנם י"ל, שבחתיכת הבשר מתרחש תהליך הדדי של בב"ח ולכן הבשר נאסר, והחלב מותר שכן אין בטעם הבשר שבו כדי לאסרו.

גישת רעק"א⁵ והרב קוק⁶

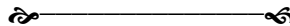
הרב קוק⁷ כתב עפ"י הגמרא בשבועות: "אבל הרי כללא הוא, דאיסור הבא לחול על איסור אחר, כד משכח רווחא חייל כשבועות כ"ז ב', א"כ אין לך רווחא יותר גדול מזה, שחל איסור בב"ח על הגבינה... אבל באמת די לנו כלל זה דאי משכחת רווחא חיילא להורות שעצם האיסור ישנו במציאות, וממילא חייל ג"כ איסור בב"ח, להיות עכ"פ הגבינה אסורה משום בב"ח לכל חומר שבו, גם לענין הנאה, אפילו אם נאמר דעל הבשר לא חייל איסור זה בפועל. שהרי באמת חל האיסור בעצם, אלא דמשום שאין איסור חל על איסור לא מהני לגבי מלקות וחסאות".

בדברי הרב קוק מצינו תשובות לב' השאלות שפתחנו בהם.

(א) לענין הבשר, ישנו איסור בב"ח אלא דלא חייל בפועל כיוון דאאחע"א, אך ישנו בעצם⁸.

(ב) לענין החלב, חל איסור בב"ח על החלב וכפשוט הגמרא בשבועות, שכיוון שעל החלב לא קיימת הגבלת אאחע"א, זהו הרווחא לאיסור בב"ח לחול.

הרב קוק מוסיף לבאר: "דהוי כעין איסור כולל ומוסיף". כלומר, כאשר התורה אסרה תערוכות בב"ח, יצרה בכך מציאות של איסור החל על שני המרכיבים, הן על הבשר והן על החלב. כיוון שכך, אף אם מטעמים אחרים לא ילקה על אכילת הבשר מדין בב"ח (וכגון חלב בחלב דאאחע"א), מ"מ נתוסף במרכיב השני איסור בב"ח. כיוון כך, מועילה תוספת זו להחיל איסור בב"ח אף על החלב (ואף שאינו לוקה על אכילת הבשר, זה משום דאאחע"א אך האיסור קיים אף בבשר)⁹.

5. דרוש וחיידוש מערכה ז', מובא ברמב"ם במהדורת פרנקל פ"ט מהל' מא"א הל' ו'.

6. שו"ת דעת כהן סי' נ"ג-א.

7. שם.

8. לפ"ז יש לדייק בדברי הרמב"ם בפ"ט ה"ו שכתב: "שאינן איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב", שסבר שעל החלב והנבילה אין איסור בב"ח אך על החלב יש.

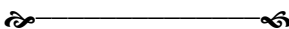
9. הרב קוק שולל את הגישה הטוענת שכיוון שאין על הבשר איסור בב"ח בפועל, א"א להחיל איסור זה על החלב: "ולא עוד, אלא ד"ל, דבכה"ג יש בו משום איסור כולל ומשום איסור מוסיף, כיון שהתורה עשתה אותם לא, ומגו דחייל איסור בב"ח בבשול זה על הגבינה חייל נמי על הנבילה, וכיון דהם נחשבים כאחד הוי כאילו נתוסף האיסור על החתיכה האחת, ואמרינן שכיון שנתוסף כאן בחלק אחד של הרכבה זו איסור בב"ח על הגבינה, תוספת זו עצמה מועילה על הנבילה ג"כ. וכיון דאיכא למימר לחומרא, ע"י כח זה של גרידה תוספת וכולל, ודאי אין לנו לומר לאידך גיסא, דכל זמן שאין על הנבילה איסור בב"ח א"א להעשות איסור זה על הגבינה, דכך(?) היא תורת בשר-בחלב, שיחול האיסור על שניהם, - זה אינו, דכללא הוא דכל מקום שיש צד התהפכות לקולא ולחומרא בכה"ג לחומרא שדינן ליה".

מדברי רעק"א עולה להדיא שסבר שבמקרה זה החלב נאסר. רעק"א הקשה, מדוע אין לומר שהאוכל חלב בחלב יחול איסור בב"ח על הבשר מדין איסור כולל. היינו, כאשר בישראל החלב בחלב נאסר החלב שהיה מותר קודם. מתוך שנאסר החלב מדין בב"ח, יחול דין בב"ח אף על החלב וכעין אכילת חלב ביוהכ"פ, שמתוך שחל איסור אכילה אף על הדברים המותרים חל גם על החלב. עפ"י יסוד זה, מוסיף רעק"א ושואל שאלה נוספת. לכאורה, אם בישראל נבלה ושחטה יחד בחלב יהיה חייב על הנבלה מדין בב"ח, שכן, מתוך שחל איסור בב"ח על השחטה שהיתה מותרת, יחול גם על הנבלה?

רעק"א מתרץ שבמקרים אלו אין לדון זאת כאיסור כולל¹⁰. כשבישראל חלב ביוהכ"פ שם אחד של איסור חל על כל המאכלים הן המותרים והן האסורים, איסור אכילה ביוהכ"פ. כיוון שכך אמרנו שמתוך שחל על המאכלים המותרים חל אף על האסורים. כאשר בישראל נבילה ושחטה בחלב, קיימים ב' אוסורים שונים, שכן טעם החלב הנכנס לשחטה ואוסרה איננו אותו טעם הנכנס לנבילה. מציאות זו קיימת אף כשבישראל חלב בחלב. האוסר את החלב מדין בב"ח הוא החלב ואילו האוסר את החלב (הבשר) הוא החלב, והוא כב' קדירות שנידונות כל אחת בפ"ע. כיוון שכך, שונים מקרים אלו ממקרה שבישראל חלב ביוהכ"פ ואין לדונם כאיסור כולל.

עולה מתירוץ של רעק"א, שאף שהחלב אינו נאסר משום בב"ח מדין איסור כולל, מ"מ, החלב עצמו נאסר משום בב"ח ולא חזר בו מהבנתו זו.

לכאורה יש להוכיח מרש"י דלא ס"ל כרעק"א שהחלב נאסר משום בב"ח. רש"י¹¹ מבאר את הלימודים השונים מן הפס' למ"ד אאחע"א ומבאר: "דאילו למיעוטי דם וטמאה לא איצטריך דכיוון דאאחע"א מהיכא תיתי לן דליתסרו דבעי למעוטינהו". כוונת דבריו, שלדעת מ"ד אאחע"א, א"צ פסוק כדי למעט דם וטמאה מדין בב"ח, שכן אאחע"א ולא שייך לדון בהם מצד בב"ח¹². לכאורה קשה מכאן לרעק"א שסבר כי ע"י ביטול טמאה בחלב (טהורה) קיים איסור בב"ח בחלב שבו, שכן אין הגבלת אאחע"א. לפי"ז, עדיין צריך פסוק למעט חלב (שנתבשל עם בשר טמאה) לומר שאין בו איסור טמאה (אליבא דרעק"א, גם אם

10. ולכאורה נראה שהרב קוק חולק על נקודה זו שכתב "דהוי כעין איסור כולל" וס"ל שחל איסור של בב"ח על הבשר (חלב) בעצם. ויש לעיין בתשובה שם.

11. קי"ג ע"ב בד"ה אאחע"א.

12. וא"ת כל זה נכון לגבי איסורי אכילה אך בבב"ח קיימים גם איסורי ביטול והנאה? וי"ל דמכאן מוכח מרש"י למד כהרמב"ם (בנקודה הנפלאה בפי"המ"ש כריתות) שאיסורי ביטול והנאה טפלים לאכילה ואם לא שייך איסורי אכילה בבב"ח גם איסורי ביטול והנאה לא שייכים.

רש"י מיעט בשר טמאה זה לא מחייב את החלב). מכך שרש"י אמר שלא צריך פסוק כלל מוכח לכאורה, דלא כרעק"א.

גישת החזו"א¹³

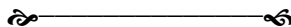
גישה שניה ביחס לשאלות אלו, מובאת בחזו"א שכתב: "והנה פסיקא ליה לגאון (החת"ס ז"ל) שאין החלב נאסר, ולכאורה אם אין הפטור משום דאאחע"א, איסור בב"ח איכא... ולמה לא ילקה על החלב, והרי לוקה על הבישול, אלמא דאיסורא דבב"ח איכא, ואין להקשות א"כ הוי כולל מיגו דחייל אהלב חל אבשר (היינו החלב), ד"ל, דלא שייך כולל אלא כשסיבה אחת גורמת לכולם אבל הכא החלב נאסר מפני שיש בו טעם בשר, והבשר צריך להיאסר מפני שיש בו טעם חלב והווי כב' קדירות ואין זה כולל.

ואפשר שאינו לוקה גם על החלב כיוון שאיסור בב"ח הוא אוכל המורכב ואשר טעם המורכב הוא שהוא טעם החדש הוא עצם האיסור וטעם הבשר לעולם אין לוקים עליו מפני שאאחע"א, חסר כאן צורת בשר בחלב ואין לוקים על החלב".

החזו"א הבין, שאיסור בב"ח הוא איסור מותנה ורק אם האיסור חל על שני המרכיבים קיים איסור בב"ח. כיוון דאאחע"א ולא לוקה על הבשר (החלב) אינו לוקה גם על החלב. אמנם, לכאורה, התייחס החזו"א רק לענין מלקות וכתב שאינו לוקה על החלב, אך עדיין אפשר לומר שאיסורא מיהא איכא. א"כ, יש לדמות זאת לגמ' בשבועות דהיכא דאיכא רווחא, חייל, אע"פ שאינו לוקה עליו. בהמשך דבריו נראה שאין כאן איסור בב"ח כלל, שכתב: "ואפשר שלענין בב"ח כיוון דאאחע"א אין כאן בב"ח כלל ולא נאסר לא הבשר ולא החלב".

נראה לבאר שלדעת החזו"א איסור בב"ח שונה מן הגמ' בשבועות. איסור בב"ח הוא מציאות חדשה של צורת איסור מאוחדת ומעמדם ההלכתי של מרכיביה תלוי זה בזה. א"כ, כיוון שאיסור בב"ח אינו חל על החלב, א"א להחיל איסור בב"ח אף על החלב ואין כאן רווחא שאפשר להחיל עליו איסור.

ביארנו את דעת החת"ס הסובר שכאשר בישל חלב בחלב אין החלב נאסר. בסוף דבריו כותב החת"ס¹⁴: "דלכאורה י"ל, נהי דלא קי"ל כס"ד דש"ס, גדי אסרה תורה ולא חלב¹⁵, אלא גם על החלב לוקה בפ"ע, אבל עכ"פ עיקר איסורא הוא

13. יר"ד סי' כ"ב סק"א.

14. שם.

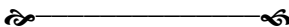
15. כוונתו לגמ' בחולין ק"ח ע"א, הדנה בדעת רב הסובר מב"מ לא בטיל, ואעפ"כ פסק ש"כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב, בשר אסור וחלב מותר". הסבירה הגמ' (בהו"א) שטעמו של רב הוא "דאמר קרא 'לא תבשל גדי בחלב אמו' - גדי אסרה תורה ולא חלב". היינו, שאם בישלו בשר עם חלב, הבשר נאסר ואילו החלב נשאר מותר. כיוון שכן, אף החלב שנכנס לבשר ואסרו, לא נאסר

הגדי והיכי דליכא גדי ליכא לאו בקֶּלֶב וכיוון דאתרבא (שהוא הגדי) לא חייל, לא חייל נמי אקֶּלֶב".

מדבריו למדנו, שהעיקר בבב"ח הוא המרכיב הבשרי ואיסור החלב מותנה באיסור הבשר ואם הבשר נאסר החלב נאסר (לפי"ז, יש לעיין מה הדין כשהחלב נאסר ולא הבשר, ולכאורה הבשר נאסר).

סיכום

מצינו ב' גישות באחרונים בדין קֶּלֶב שבושל בקֶּלֶב.
לפי גישת רעק"א והרב קוק, החלב נאסר מדין בב"ח ולוקה על אכילתו.
לפי גישת החזו"א, אין החלב נאסר מדין בב"ח כלל¹⁶.

בעצמו, ולכן אינו אוסר את שאר החלב מדין מב"מ. כאמור, למסקנה חזרה בה הגמ' מהסבר זה ואף רב מודה שהחלב נאסר. מ"מ, מסיק החת"ס, אף למסקנת הגמ' המרכיב הבשרי הוא הנאסר העיקרי.

16. לכאורה יש לתלות מח' אחרונים זו, במחלוקת הראשונים (רמב"ן תוס') בסי' צ"ה ביחס לגדרי נ"ט בנ"ט, כמבואר בשו"ת רעק"א (סי' כ"ז, פ"ג ור"נ). רעק"א מבאר כי הראשונים נחלקו האם בגדר איסור בב"ח בעינן דווקא שיאסרו זא"ז. כמו"כ, לתוספת עיון, עיין שו"ת מנחת יצחק סי' נ"ח ד"ה תשובה והנה.

איסורי דרבנן בבשר וחלב

באיסור בשר בחלב אנו מוצאים שלוש דרגות של איסור.

- (א) איסורי תורה.
- (ב) איסורי דרבנן.
- (ג) איסור מצד מראית עין.

איסורי תורה

איסורי התורה נתבארו בשו"ע בסעי' א-ב'. השו"ע פסק, בעקבות הרי"ף הרמב"ם והרא"ש, כדעת ר"ע במשנה וכפירוש ר' אשי למשנה הראשונה בפרק, שחיה ועוף אינם אסורים מן התורה.

איסורי דרבנן

איסורי דרבנן מתחלקים לשני סוגים:

- (א) איסור מצד נתינת הטעם (הפעולה).
- (ב) איסור מצד הדבר המתבשל (חומרים שאינם מוגדרים כבשר או חלב גמורים).

איסורי דרבנן מצד נתינת הטעם

מבואר בגמרא¹ וכן נפסק בשו"ע² שדרך בישול אסרה תורה. אמנם, יש לדון מה נכלל בגדר דרך בישול. יש לדון מה הדין אם עירה חלב רותח מכלי ראשון ע"ג בשר.³

הפוסקים דנים האם ניתן להשוות גדרי איסור בישול בשר בחלב לגדרי איסור בישול בשבת.

הגר"א כתב⁴: "וכל שע"י האור הוא דרך בישול". בהמשך הסימן הביא הגר"א⁵ בשם הירושלמי שכתב שיש ללמוד דיני בישול בשר בחלב מדיני בישול בשבת. כיוון שכך, כתב שהצולה והמעשן אסורים מה"ת משום בשר בחלב. עולה מדברי

1. ק"ח ע"א.
2. פ"ז סעי' א'.
3. ועיין רעק"א סק"א וכן במשבצ"ז סק"א.
4. סק"א.
5. בגר"א סק"ג.

הגר"א שאם עירה חלב רותח באופן שלא פסק קילוחו ע"ג בשר, אסור הבשר מה"ת.⁶

מן האמור לעיל עולה כי הבלעת טעם שלא ע"י האור (מליחה או כבישה) אסורה רק מדרבנן לכר"ע.⁷

איסורי דרבנן מצד הדבר המתבשל

בגמרא מצינו מספר דוגמאות לאיסורי דרבנן מסוג זה. ביארנו לעיל שהשו"ע פסק כדעת ר"ע שעוף אסור בחלב רק מדרבנן. כמו"כ מצינו פטורים במי חלב⁸ ובחלב שחוטה.⁹

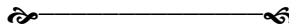
כאן יש לשאול ב' שאלות:

(א) האם איסורי דרבנן אסורים כעין דאורייתא, היינו, האם אסורים בבישול, אכילה והנאה.

(ב) האם מה שנפשוט בשאלה א' מתייחס לשני הסוגים של איסורי דרבנן.

להלכה נפסק¹⁰ שעוף בחלב (איסור דרבנן מהסוג השני) מותר בבישול ובהנאה. לפי"ז יש לדון האם הדין הוא כך אף בסוג איסור דרבנן הראשון. אם כבשו בשר בהמה בחלב, וודאי שאסור לבשלו אח"כ. במקרה זה, אף שע"י הכבישה יש הבלעת טעם של חלב בבשר, מ"מ, אינו אסור מה"ת שכן זו רק תערובת בשר וחלב. א"כ כשיבשל את החתיכה המעורבים בה בשר וחלב, יעבור על איסור בשר בחלב.¹¹

כתב הרמ"א: "כל בשר בחלב שאינו אסור מן התורה מותר בהנאה". אם נאמר ששני סוגי איסורי דרבנן שווים בדיניהם, מדוע לא כתב הרמ"א שמותר גם בבישול. ביארנו לעיל שלהלכה עוף בחלב מותר אף בבישול וא"כ, ה"ה, לכאורה אף לסוג הראשון של איסורי דרבנן? מכאן דייק רעק"א¹² כי הסוג הראשון של איסורי דרבנן מותר רק בהנאה אך אסור בבישול. כיוון שהרמ"א כלל בדבריו את כל איסורי דרבנן וכתב: "כל בב"ח שאינו אסור מן התורה", לא ציין את היתר הבישול.

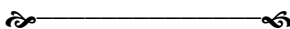
6. אמנם עיין רעק"א סק"א שמביא מח' בדין צליה.
7. ש"ך סק"א.
8. קי"ד ע"א.
9. קי"ג ע"ב.
10. שו"ע סע' ג'.
11. רעק"א סק"א.
12. סק"ג.

גם בסוג השני של איסורי דרבנן, ישנם הבדלים לדינא. ביארנו שמותר לבשל עוף בחלב שכן עוף אינו מוגדר כבשר גמור. לעומת זאת, מצינו שמי חלב, אע"פ שאינם מוגדרים כחלב גמור, מ"מ אסור מדרבנן לבשלם עם בשר¹³, ויש להבין מדוע ועיין רעק"א¹⁴ שדן בזה.

איסור מראית עין

בגמרא אין התייחסות מפורשת לאיסור מראית עין בבשר וחלב. היה אפשר לומר שמעבר לגזירות דרבנן הכל מותר לחלוטין. באופן זה ניתן להבין את פסק השו"ע¹⁵ שעוף בחלב מותר בבישול ובהנאה, וה"ה לטמאה. מכאן, לכאורה, שאין כל איסור מצד מראית העין בבב"ח. אמנם, אפשר לדחות ולומר שהגמרא והשו"ע דיברו רק על איסורי דרבנן שאסורים כעין דאורייתא. היינו, כגון כפית חלב שנפלה לתוך סיר של עוף שצריך שישים לבטלה כדין כפית חלב שנפלה לסיר של בשר בהמה. לפי"ז אפשר לומר שאף שקיימים איסורי מראית עין בבב"ח, לא דנה בהם הגמ', שכן לא הושוהו גדריהם לגדרי דאורייתא. לפי"ז אף שמותר לבשל עוף בחלב מדינא (מדאורייתא ומדרבנן), מ"מ יש לאסור זאת מצד מראית העין.

לכאורה קיימת הוכחה מפורשת מן המשנה¹⁶ שאין בבב"ח איסור מצד מראית העין. במשנה מובא: "כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים". אם היה איסור בבשר וחלב מצד מראית עין, מדוע לא לאסור בישול חלב עם דגים וחגבים מצד מראית העין. אמנם אפשר לדייק מן המשנה באופן שונה. אפשר לומר שדברי המשנה: "כל הבשר אסור לבשל", הם לרבות אפילו דברים שלא נאסרו מדרבנן ואסורים מצד מראית עין. א"כ, מצינו ראייה מפורשת לאיסור מראית עין בבב"ח (ובדגים וחגבים אין מראית עין). אמנם כל הראשונים לא למדו כך במשנה. ראייה נוספת להיתר ניתן להביא ממה שנהגו במקומו של ריה"ג לאכול עוף בחלב ולא חששו למראית העין¹⁷.

13. שו"ע סע' ו'.

14. סק"א. שם הביא בשם התפארת למשה שמי חלב חמור שכן בא ממין שאסור מה"ת - בהמה, ולכן נאסר מדרבנן. וברעק"א שם כתב ש"ל שכוונת הגמרא "המבשל במי חלב פטור" היא לאכילה וכדמצינו בכמה מקומות, ונשאר בצע"ג על השו"ע.

15. שם.

16. ק"ג ע"ב.

17. כ"כ הפלתי סק"ח.

בנושאים אחרים מצאנו איסורים מצד מראית העין. שטיחת בגדים רטובים בשבת אסורה מצד מראית העין שיאמרו שכיבס בשבת¹⁸. כמו"כ, מצינו ביחס לדם דגים שאע"פ שהוא מותר, מ"מ, אסור לשתותו בפ"ע אא"כ נתן בו קשקשים להראות שהוא דם דגים. טעם הדבר הוא שאם לא נותן בו קשקשים, יש לחוש למראית העין, שנראה ששותה דם בהמה חיה ועוף¹⁹.

הרשב"א²⁰ נשאל: "בשר בחלב אשה, מהו? כיון שחלב האשה אחר שפירש, מותר, א"כ אין בזה איסור כלל, וכמו שהוציאו מגדי חלב בהמה טמאה בהדי בשר בהמה טהורה, וחלב בהמה טהורה בהדי בשר בהמה טמאה, שאין בהם שום איסור, לא מדברי תורה, ולא מדברי סופרים, או אסור משום מראית העין, כמו שחששו בדם דגים, בזמן שאין בו קשקשים".

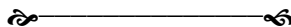
הספק של השואל היה מכך שמצינו שבשר או חלב טמאה מותרים בבישול ולא כתוב שנאסרו מצד מראית העין, אך מאידך מצינו שבדם דגים קיים חשש מראית העין?

השיב **הרשב"א**: "מסתברא, שאסור לבשלו, כל שכן, לאכלו, כל שנכר בו, מאותה דם דגים, ומדם שעל גבי הכנר...ומה שהוציאו בשר בהמה טהורה בהדי חלב טמאה, ובשר טמאה בהדי חלב טהורה, לא דברו אלא בחיוב אכילתו ובשולו, שאין באלו חיוב כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, אבל באיסור מראית העין, לא דבר".

מבואר בדבריו שקיימים איסורים מצד מראית העין בבב"ח. לפ"ז, בשר/חלב טמאה אסור מצד מראית עין אלא שהמשנה לא עסקה בזה. כמו"כ, כתב **הרשב"א**, אסור לבשל בשר בחלב אישה. יש לדמות זאת לדין דם דגים שנתבאר לעיל ולדם שע"ג הכיכר, שאף שעד שלא פירש מותר, כיוון שפירש אסור מצד מראית העין.

הרשב"א מוסיף שאם נפל לתבשיל א"צ שיעור לבטלו. וביאר שכיוון שאינו ניכר לא חששו בו משום מראית עין אפילו כשאין שישים לבטלו.

הרשב"א מחדש שקיים איסור מראית עין בבשר בחלב וסבר, שאיסור זה קיים בכל סוגי החלב והבשר הן בטמאה הן בעוף. כמו"כ, למד **הרשב"א**, שאיסורי דרבנן רגילים נאסרו כעין דאורייתא ולכן אסורים אף כשיש היכר וצריכים שיעור כדי לבטלם. לעומת זאת, דברים שנאסרו מצד מראית העין לא נאסרו כגדרי

18. שבת קמ"ו ע"ב.

19. כריתות כ"א ע"ב.

20. שו"ת ח"ג סי' רנ"ז.

דאורייתא. כיוון שכך, מועיל בהם היכר (וכדוגמת דם דגים המכונס שאינו נאסר כשיש בו קשקשים) ואינם אסורים כשאינם ניכרים היינו כשנפלו לתערובת²¹.

נציין שתי נפ"מ בין איסורי דרבנן לאיסורי מראית העין.
 (א) חולה שאין בו סכנה, אסור להאכילו איסורי דרבנן²² אך מותר להאכילו איסורי מראית עין שאינם חפצא של איסור ממש.
 (ב) בתערובת (אם נפל איסור לתוך סיר), אם הוא אסור מדרבנן צריך שישים לבטלו ואם הוא אסור מצד מראית עין א"צ שישים (ונראה שאף רוב א"צ) שכן אינו ניכר.

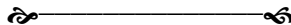
פסיקת ההלכה

כתב השו"ע בסע' ג': "אבל בשר טהורה בחלב טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה **מותרים בבישול** ובהנאה ובשר חיה ועוף אפילו בחלב טהורה **מותר בבישול** ובהנאה". לעומת זאת, בסע' ד' פסק השו"ע: "אסור לבשל בחלב אישה מפני מראית העין". וקשה, שכן אם חשש השו"ע לאיסור מראית העין, מדוע התיר בישול עוף בחלב ובישול טמאה בטהורה²³.

הש"ך²⁴ עמד על הסתירה בפסקי השו"ע ויישבה בג' אופנים. נעמוד על שניים מהם:

(א) לדעת השו"ע, גם בטמאה, עוף וחיה יש איסור מצד מראית העין. מבאר הש"ך, כי בסע' ג' דיבר השו"ע מדינא ובסע' ד' עסק השו"ע באיסורי מראית העין, שאינם מדינא. א"כ, לדעת השו"ע אף במקרים בהם אין איסור בב"ח מעיקר הדין, יש לאסור לעיתים משום מראית העין. אמנם, ביארנו לעיל, כי ישנם מצבים שבהם אין לחוש מצד מראית העין, כגון המבשל לצורך רפואה או באופן שיש היכר.

(ב) לדעת השו"ע, בבישול עצמו אין כלל בעיה של מראית העין, ולכן התיר לבשל עוף או חיה בחלב וכן התיר בישול טמאה בחלב²⁵. לפי"ז, מ"ש

21. ובלשון הרשב"א שם: "והפרש גדול יש בין מה שאיסורו משום גזרה, בין מה שאיסורו משום מראית העין, כי מה שאיסורו משום מראית העין, כל שיש בו היכר, אינו נאסר כדם דגים שכנסו בזמן שיש בו קשקשים, מותר, וכאן אינו אסור תערובת, וכן אם הוא במקום מכוסה, כדם שעל השנים, מוצצו ואוכלו; ואלו בשר עוף בחלב, ובשר חיה בחלב... ואוסרין תערובתן, ובעו שיעור".

22. כן סבר הש"ך סק"ז, אך הט"ז סק"ה מיקל.

23. וכעין זה הקשה בד"מ על הרשב"א שהובא בב"י דמנ"ל לאסור משום מראית העין הרי המשנה התירה בפירוש בישול טמאה בחלב, אלא שמוכח שהרמ"א לא ראה את תשובת הרשב"א בפנים שכן מפורש ברשב"א לאסור בישול טמאה בחלב מדין מראית עין..

24. סק"ז.

השו"ע: "אסור לבשל בחלב אישה", כוונתו שאסור לאכול בשר בחלב אישה. כראייה לדבריו מביא הש"ך את דברי השו"ע בסע' ה' ביחס לביצים שנמצאו בעוף. השו"ע פסק, שאם נגמר רק החלמון שלהם "אסור לבשלם בחלב". במקרה זה, וודאי שמותר לבשלם בחלב כדין עוף בחלב וא"כ, וודאי שכוונת השו"ע לאיסור אכילה. אמנם תירוץ זה מוקשה, שכן ראינו לעיל שהרשב"א עצמו, שהוא המקור לאיסור מראית העין, כותב שחשש מראית עין קיים אף בבישול. א"כ, וודאי שהש"ך לא ראה את תשובת הרשב"א ולכן תירץ כן.

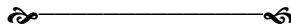
הש"ך כתב בסוף דבריו: "ומ"מ הראשון עיקר". אולי י"ל²⁶, שכוונתו לתירוץ הראשון שהביא. א"כ, השו"ע סובר שקיים איסור מצד מראית העין אף בבישול, אלא שבסע' ג' כתב רק מדינא, כמפורש בדברי הרשב"א. לפ"ז, אף שלא ראה הש"ך את תשובת הרשב"א מ"מ כיוון לדעתו²⁷.

בדעת השו"ע, שראה והעתיק את תשובת הרשב"א, יש לבאר כתירוץ הראשון של הש"ך. א"כ, אף שהשו"ע השמיט בסע' ג' איסור מראית עין וכתב כן רק לגבי חלב אישה, י"ל שכן דעת השו"ע, לצטט את פסקי הראשונים שהתייחסו לנושא במפורש²⁸.

באיסור מראית העין יש לדון בשני עניינים:

- (א) האם יש מצבים שאין בהם מראית עין?
 (ב) מה קובע את ההגדרה במראית עין?

הרמ"א²⁹ כתב: "ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף הואיל ואינו רק מדרבנן, אבל בשר בהמה יש להניח אצל הקדירה שקדים משום מראית עין". מבואר ברמ"א שחילק בחשש מראית עין בין איסורי תורה לאיסורי דרבנן. הש"ך חלק על הרמ"א וסבר שאף באיסורי דרבנן קיים איסור מראית עין. הש"ך הוכיח זאת מן הגמרא בשבת³⁰: "אין חמור יוצא בזוג אע"פ שהוא פקוק משום דמחזי דאזיל לחינגא (כ"י – לְסוֹק לְמִכּוֹר)". מוסכם לכל הפוסקים שאיסור מקח

25. הש"ך הביא ראייה להסברו שאין בבישול חשש של מראית עין. עיין באמרי בינה אות י"ב שהסביר ראייתו, ושפ"ד סק"ז שחלק על ראיית הש"ך.
 26. עיין במחצה"ש שביאר שכוונת הש"ך להסברו השני וא"כ דברי הש"ך למסקנה אינם עולים בקנה אחד עם דברי הרשב"א.
 27. וכן כתב רעק"א סק"ח שתירוץ הראשון של הש"ך מפורש ברשב"א.
 28. מכאן למדנו יסוד חשוב בלימוד שו"ע. יש ללמוד את השו"ע כמכלול, עם המקורות, שאל"כ אפשר להגיע לטעויות בפסיקת ההלכה.
 29. סע' ג'.
 30. נ"ד ע"ב.

וממכר בשבת אינו אלא מדרבנן³¹. מכאן, שיש איסור מראית עין אף באיסורי דרבנן.

הש"ך כתב בסוף דבריו: "וכן מוכח להדיא בתוס' בכתובות³² שאפילו במידי דרבנן חיישינן למראית עין". בוודאי כוונת הש"ך לחילוקם של התוס' בין פרהסיא לחדרי חדרים, לפיו, באיסורי דרבנן יש איסור מראית עין רק בפרהסיא. מכך שהרמ"א כתב שבדרבנן אין איסור של מראית העין ולא חילק, הבין הש"ך שכוונתו שאף בפרהסיא אין איסור מראית העין.

בפתחי תשובה³³ כתב ש"ל שאף כוונת הרמ"א לאסור בשר עוף בחלב שקדים בסעודות גדולות שיש מראית עין שאסורה אפילו במילי דרבנן. לדעתו, לא התיר הרמ"א אכילת עוף בחלב שקדים אלא כשאוכל בביתו ובאופן זה לא אסרו משום מראית עין.

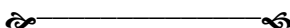
יש להעיר כי **הפרי חדש**³⁴ כתב: "דאף מה שאסר הרשב"א לבשל בשר בחלב אישה מפני מראית העין הוא חידוש והבו דלא לוסקיף עלה, דאין לנו לגזור ולאסור מדעתינו מפני מראית העין זולתי במה שנתבאר בתלמוד".

הפ"ח מוכיח מדעת הרמב"ם ולשון השו"ע שאין לחוש למראית העין ומסיים: "סוף דבר, שדעתי להתיר אף לכתחילה מה שמותר מן הדין ולא חיישינן למראית העין, אלא שכבר הורה זקן לאיסור וראוי לשמוע אליו זולתי במידי דלא אסור אלא מדרבנן שיש להקל בפשיטות וכפסק הרמ"א".

ביחס לשאלה מה קובע אם יש איסור מראית עין, מצינו ב' גישות באחרונים.

גישת הפמ"ג³⁵

לדעת הפמ"ג, רק אם אדם יכול להגיע לידי איסור תורה ע"י טעות אחת, יש איסור מראית עין. לדוגמא, כשאדם אוכל חלב אישה עם בשר בהמה מבושלים, אם יחשבו שחלב האישה הוא חלב בהמה יחשדו שעובר על איסור תורה של בב"ח. כיוון שכך, אסור לעשות כן משום מראית העין. אם אוכל עוף עם חלב אישה, כדי שיחשדו שעובר על איסור תורה צריכים לטעות ב' טעויות. כלומר, שיטעו שהחלב הוא חלב בהמה, וכן יטעו שהבשר הינו בשר בהמה ולא עוף. ככה"ג לא אסרינן משום מראית העין. באופן זה מסביר הפמ"ג את הרמ"א

31. שו"ע או"ח סי' ש"ו-ש"ז.

32. ס' ע"א ד"ה ממעכן.

33. סק"י.

34. סק"ז.

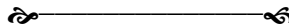
35. משבצ"ז סק"ד.

שמתיר לאכול עוף בחלב שקדים ללא היכר, שכן, במקרה זה, יש שתי טעויות עד איסור התורה. אמנם, אם רוצה לאכול חלב שקדים עם בשר בהמה, צריך לשים שקדים, שכן ע"י טעות אחת יחשדו שעובר איסור תורה.

גישת הט"ז³⁶ והש"ך³⁷

לדעתם, איסור מראית עין קיים בכל מצב שבו עלולים לחשוד שעובר איסור תורה, בין אם הוא ע"י טעות אחת או יותר. לדעתם, ע"מ לקבוע האם יש לחוש משום מראית עין, יש לדון האם ניכר שאין כאן איסור או שלא ניכר. אם ניכר שאין כאן איסור לא גזרו משום מראית עין, ואם לא ניכר שאין כאן איסור גזרו משום מראית העין. אמנם נחלקו הט"ז והלבוש³⁸ האם שייך לגזור משום מראית עין בבישול עוף וחלב. הלבוש סבר שבשר העוף ניכר ולכן התיר. הט"ז חלק עליו בזה וסבר ששייך כאן איסור מראית העין משתי סיבות: א) פעמים שהעוף נחתך בצורה שלא ניכר שהוא עוף, ב) אף כשניכר שהוא עוף, יש לחוש שהרואים יחשבו שמותר לבשל אף בשר בהמה בחלב.

כאמור, הש"ך אף הוא סבר כשיטה זו וכן מוכח מדבריו בס"ק ז' שחילק בין בשר או חלב טמאה שניכרים במראהם לבשר או חלב טהורה שאינם ניכרים.

36. סק"ד-ה'.

37. סק"ו-ח'.

38. מובא בט"ז שם.

בענין מח' הראשונים בדין העמדה בקיבה

במשניות מוזכרים שני אופנים לייצור גבינה.

(א) **המשנה בחולין¹**: "המעמיד בעור של קבה, אם יש בנותן טעם, הרי זו אסורה". באופן זה, הבשר הוא הגורם להעמדת הגבינה.

(ב) **המשנה בע"ז²**: "מפני מה אסרו גבינות עכו"ם... מפני שמעמידן אותם בקיבת עגלי עכו"ם". מבואר ברש"י³ שפירוש 'קיבה': "זהו חלב קרוש שבתוך הקיבה". באופן זה השתמשו בחלב זה כדי להעמיד את הגבינות.

בשיעור נעסוק באופן השני להעמדת הגבינות שנידון ברש"י⁴. כששתמשים בחלב הנמצא בקיבה להעמדת הגבינות, ניתן לעשות זאת בשני אופנים.

(א) העמדת כמות גדולה של גבינות ע"י תחמיץ חלב הקיבה (שנמלח עם עור הקיבה).

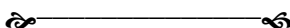
(ב) מוסיפים חלב לתוך עור הקיבה שמכיל את החלב הקרוש שנמלח עימו קודם לכן.

על ב' אפשרויות אלו כתב רש"י⁵: "נראה בעיני איסור גמור כבב"ח ממש לאסור הגבינה באיסור גמור ואין בידי כח להתיר".

יש לשים לב לג' נקודות העולות מן הראשונים:

(א) מה דינו של החלב הנמצא בתוך עור הקיבה. חלב זה עבר כבר תהליך של עיכול ואולי לא הוי מבחינה הלכתית חלב גמור. כיוון שכך, אם יבשל חלב זה עם בשר בהמה, יש לדון האם יעבור על איסור דאורייתא.

(ב) רש"י כותב שהוי "איסור גמור כבב"ח ממש", פשוט שאין כוונתו שיש כאן איסור בב"ח דאורייתא. תהליך היווצרות האיסור באופן זה הוא רק מדרבנן (מליחה או כבישה). א"כ, יש כאן בשר וחלב מדרבנן, ונחשב כאילו הבשר והחלב מונחים אחד ליד השני (משא"כ בבישול שבו החלב נכנס ונבלע בתוך הבשר והוי בשר בחלב).

1. קט"ז ע"א.
2. כ"ט ע"ב.
3. שם ד"ה קיבה.
4. קט"ז ע"ב ד"ה ה"ז אסורה.
5. שם.

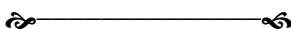
ג) רש"י הביא שיש המתירין גבינות אלו לגמרי וחלק עליהם, ויש להבין במה נחלקו. רש"י עצמו כותב בהמשך דבריו: "ואני הייתי נוהג היתר עד הנה ובלבד שלא יתנו בה חלב אחר וטועה הייתי בכך", מכאן שסבר שהיה צד להתיר, ויש להבין האם סברת המתירין היא כסברא שחשב רש"י בהו"א⁶.

ביחס לנקודה הראשונה, סבר הר"ף⁷ לדינא, שברגע שהחלב עבר תהליך של עיכול הוי פרש (זבל) ולא נקרא חלב כלל, ולכן מותר להעמיד עימו גבינות. בדברי רש"י נראה, כי סבר בהו"א כדעת הר"ף. אמנם, רש"י סייג את דבריו והתנה שלא יערבו עימו חלב אחר. כאשר יש עימו חלב אחר, כיוון שמולחים גם את עור הקיבה וגם הוא משתתף בתהליך ההחמצה יש כאן איסור בשר וחלב מצד הבשר והחלב האחר.

במסקנתו סבר רש"י, כי חלב הקיבה הינו חלב גמור ומביא ראיה מן הגמ'⁸: "קיבה שבישלה בחֶלְבָה אסור", ואם חלב הקיבה נידון כפרש, כדעת הר"ף, מדוע אוסרת הגמרא את הקיבה.

ביחס לנקודה השלישית, יש לבאר מהי סברת היש מתירין.

היש מתירין מביאים ראיה להיתר מדין דגים שעלו בקערה שמותר לאכלם בכותח⁹ שהוי נ"ט בנ"ט. בדין דגים שעלו בקערה, טעם הבשר עובר דרך שלב נוסף עד שמגיע לחלב. לכאורה כך גם כאן בגבינה, העור נ"ט בקיבה והקיבה בגבינה. אמנם, יש קושי מסוים בראיה זו, שכן הדגים שעלו בקערה, מותרים לאכילה בפני עצמם. בהעמדת גבינות, השלב הנוסף איננו פרווה ואף לדעת הי"מ אסור לאכול את חלב הקיבה שנמלח עם עור הקיבה (משום בשר וחלב). מכח קושיא זאת, חלק רש"י על הי"מ, שכן כיוון שקיבה הוי חלב גמור והיא נמלחה עם העור נוצר חנ"נ מדרבנן, ואינו דומה לדגים שעלו בקערה, ששם הדגים מותרים באכילה¹⁰.

6. בהו"א סבר רש"י שחלב זה הוא פירשא בעלמא (זבל) ואכן כך נפסק להדיא בר"ף (דף מ"ג ע"ב בדפי הר"ף): "והלכתא אין מעמידין בעור קיבת עגלי עכו"ם אבל בקיבת נבילה... ובקיבת כשרה שינקה מן הטרפה מעמידין... מאי טעמא דחלב המכונס בעור קיבה פירשא בעלמא הוא". אין לומר שסברת היש מתירין כהר"ף, שא"כ מדוע כתב עליהם רש"י "ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב", הרי רש"י עצמו סבר כך בהו"א, א"כ סברא זו אינה כ"כ רחוקה! (וע"ע בר"ן על הר"ף שם בד"ה והלכתא).

7. מ"ג ע"א בדפיו.

8. ק"ט ע"ב.

9. קי"א ע"ב.

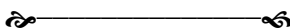
10. הרמב"ן (קי"א ע"ב) בהסברו לסוגיית נ"ט בנ"ט, מבאר כי יש שפירשו בדעת רש"י שמודה לי"מ בגדרי נ"ט בנ"ט, שטעם שני הוא היתר אלא שרש"י חולק על הי"מ בנקודה שנתבארה בשיעור.

רש"י סבר שהקיבה היא חלב גמור, כיוון שכך, כאשר נמלחה הקיבה עם העור נוצר חנ"נ מדרבנן, והפכה להיות גופו של איסור. כיוון שרש"י סבר כר' יהודה שמב"מ לא בטיל, אוסרת הקיבה (החלב) את כל הגבינות.

אמנם, יש לשאול על שיטת רש"י, מדוע נזקק לדין מב"מ לא בטיל (עליו חלקו רוב הראשונים וס"ל דבטיל בס') כדי לאסור את כל הגבינות. לכאורה, כיוון שהקיבה נ"נ והיא המעמידה את הגבינות יש לאסורן מצד דין מעמיד באיסור עצמי דלא בטיל¹¹. באופן זה ביאר הריטב"א¹² את סיבת האיסור של הגבינות: "ואותן שנוהגין למלוח הקיבה בעורה, הרי זה אסור משום בשר וחלב כדברי רש"י ז"ל ואסור להעמיד בקיבה ההיא, ואם העמיד הכל אסור ואע"ג דלא יהיב טעמא. ולא משום דסבירא לן דמין במינו במשהו כדברי רש"י ז"ל, אלא משום דכיון דמוקים כמאן דאיכא איסורה בעיניה דמי".

ביישוב קושי זה, היה אפשר לומר שרש"י סבר כראשונים החולקים על הר"י מיגש וסוברים שאין דין מעמיד¹³. כיוון שכך, מצד דין מעמיד היתה הקיבה האסורה בטלה בס' בגבינות, לכן הוזקק רש"י לדין מב"מ לא בטיל כדי לאסור את כל הגבינות¹⁴.

לכאורה, יש להקשות, שכן מצינו בגמרא¹⁵: "כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב בשר אסור וחלב מותר". מקשה הגמ': "חלב אמאי מותר, חלב נבילה הוא?". כלומר, כיוון שנכנס חלב לתוך הבשר ונ"נ, כאשר הוא יוצא, אסור את שאר החלב מפני שהוא מינו (למ"ד מב"מ לא בטיל, ולמ"ד בטיל צריך ס' בחלב)¹⁶. אמנם, במשנתנו כתוב: "המעמיד בעור של קיבה, אם יש בנותן טעם ה"ז אסורה". קשה, שכן, אף אם אין טעם בשר בחלב, הרי נכנס חלב לבשר ע"י

הרמב"ן חלק על פי' זה בדעת רש"י אך כתב בדעת הסוברים כן: "ואין הפי' הזה נכון כלל ומ"מ אפי' לפי הפי' הזה, חלב הנמלח בקיבה אסור מפני שחתיכה עצמה נעשית נבילה כמו שכתב רבנו שלמה ז"ל".

11. וכשיטת הר"י מיגש שהובאה להלכה.
12. חולין קט"ז ע"ב.
13. כלומר, שהמושג 'מעמיד' הינו מציאות ואינו דין הלכתי (ויבואר בשיעור הבא).
14. עיין בדגמ"ר סק"ד, שהתלבט בהסבר דעת רש"י. בהסברו הראשון חשב לומר שרש"י סובר כר"ת שאין כלל דין מעמיד. אך בהסברו השני כתב שיייתכן שרש"י סובר כר"י מיגש שיש דין מעמיד באיסור עצמי, אלא שכאן כיוון שנ"נ רק מדרבנן, לא הוי איסור עצמי ולכן אין דין מעמיד בזה (וכהסבר הש"ך בסק"ל). אך נשאר בצ"ע שאם אינו איסור עצמי כיצד יכול לאסור מדין מב"מ. ולפי הסברו הראשון אין להקשות כן, שכן אף באיסור עצמי סובר רש"י שאין דין מעמיד.
15. ק"ח ע"א.
16. ואף ששם החלב מותר, אין זה אלא מטעם אחר, ומ"מ למסקנת הגמ', כשיוצא חלב מן הבשר אוסר את שאר החלב.

המליחה ושם נ"ג. א"כ, כאשר החלב שנ"ג, יוצא, יש ביכולתו לאסור את שאר החלב כדין מב"מ, ובזה לא מועילה טעימה (אלא בעי ס') וכגמ' הנ"ל (ולדעת רש"י משנתנו אינה לא כרבנן דס"ל שמב"מ בס' ולא כר"י שאינו בטל).

הבאנו לעיל את דעת הי"מ, וי"ל שסברו שכיוון שהקיבה נאסרה רק מדרבנן, ע"י כבישה או מליחה לא נ"ג ולא הוי כגופו של איסור. כיוון שכך, אין ביכולת הקיבה לאסור את שאר החלב כדין מב"מ. לפי"ז, ניתן לבאר את המשנה שאסרה רק מצד טעם הבשר שבחלב ולא מצד טעם החלב, **שכן כיוון שהוא ע"י כבישה או מליחה לא נעשה החלב נבילה**¹⁷.

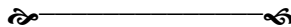
כמו"כ מצינו שי"א שאפילו **בבישול** לא אמרינן חנ"ג בדרבנן. כתב הרמב"ם¹⁸: "חלב שנפל לקדרה שיש בה **בשר עוף** ונתן טעם בקדרה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם". לכאורה, אף אם אין טעם חלב, מ"מ יש טעם של עוף שנאסר מהחלב ואף אותו צריך לבטל? מכאן, שס"ל לרמב"ם, שכיוון שאיסור עוף בחלב הוא מדרבנן, לא נעשה העוף נבילה ולכן א"צ לבטל את טעמו. א"כ, אפשר לומר שזו דעת היש מתירין ונחלקו עם רש"י אם יש חנ"ג בדרבנן.

סיכום

לדעת היש מתירין, הקיבה עצמה נידונית כחלב גמור, וכשנמלחה עם עורה אסורה באכילה. מ"מ, אם העמידו גבינות ע"י קיבה שנמלחה או נכבשה בעורה, מותרות הגבינות. טעם הדבר, שכן כיוון שאין חנ"ג בדרבנן אף שהקיבה בעצמה אסורה באכילה, מ"מ אינה איסור עצמי. כיוון שכך, הוי נ"ט בנ"ט דהיתירא (טעם שני של היתר) ולכן מותרות אף אם אין ס' נגד טעם הבשר.

לדעת רש"י, דין הקיבה כחלב גמור. כיוון שסבר שיש חנ"ג בדרבנן¹⁹, כשנמלחה או נכבשה הקיבה עם עורה, נ"ג ונידונית כאיסור עצמי. כיוון שכך, יש ביכולתה לאסור את כל הגבינות. כמו"כ, ביארנו כי רש"י לא דחה את הי"מ מצד גורי נ"ט בנ"ט או מצד הגדרת הקיבה (פרש או חלב).

לדעת הריטב"א, דין הקיבה כחלב גמור, ויש חנ"ג בדרבנן, אלא שאוסרת את כל הגבינות מדין מעמיד ולא מדין מב"מ.

17. עיין ברעק"א ס"ק ט"ז, שכתב להביא ראיה לש"ך שבבב"ח דרבנן לא מקרי איסור מחמת עצמו (לא נ"ג) ממשנתנו וכפסק השו"ע, וע"ע רעק"א ס"ק י"ח.

18. פר' ט"ו מהל' מא"א הל' כ"ז.

19. יש להעיר כי לדעת רש"י נשאר דינה של המשנה: "המעמיד בעור של קיבה אם יש בנ"ט ה"ז אסורה" קשה.

בדין מעמיד

הראשונים נחלקו ביחס לדין מעמיד. המושג 'מעמיד' נזכר במשניות ובגמרא, אולם נחלקו האם מושג זה הינו מציאותי או הלכתי, ויבוארו דעותיהם להלן.

ביחס לדין העמדת גבינות מצינו שני מקורות.

המשנה בחולין¹ אומרת: "המעמיד בעור של קיבה כשרה, אם יש בנותן טעם הרי זו אסורה".

ובמשנה בע"ז²: "המורייס וגבינת בית אונייקי של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר' מאיר וחכ"א אין איסורן איסור הנאה. אמר ר' יהודה: שאל ר' ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך, אמר לו: מפני מה אסרו גבינות עובדי כוכבים? אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה. אמר לו: והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה (העולה אסורה בהנאה ומועלים בה) ואמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה (גומעה, נמצא שמותרת בהנאה ולא מועלים בה. עפ"י רש"י שם) ולא הודו לו, אבל אמרו אין נהנין ולא מועלין? אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים. אמר לו: אם כן, למה לא אסרוה בהנאה? השיאו לדבר אחר".

ובגמרא שם³ דנו בשאלת ר' ישמעאל את ר' יהושע: "אם כן, למה לא אסרוה בהנאה?" והקשו: "ולהדר ליה, 'משום דליתיה לאיסורא בעיניה', דהא מורייס לרבנן דלא אסרוהו בהנאה, מ"ט לאו משום דליתיה לאיסורא בעיניה? אמרי, הכא, כיון דאוקמיה קא מוקים, חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה".

שיטת הר"י מיגש⁴

מדברי הגמרא בע"ז, למד הר"י מיגש שהסיבה שאסרו את גבינות הגויים באכילה היא משום שכשהאיסור מעמיד נחשב ש'איתיה לאיסורא בעיניה'. כלל נקוט הוא בידינו בהלכות תערובות שכאשר האיסור ניכר, אינו בטל. א"כ, לדעת הר"י מיגש למושג 'מעמיד' יש משמעות הלכתית ואינו רק הגדרה מציאותית. כמו"כ, מבארת הגמרא בהמשך: "מאי גזירתא (מפני מה אסרו הגבינות באכילה)?.... ושמואל אמר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה".

1. קט"ז ע"א.

2. כ"ט ע"ב.

3. ל"ה ע"א.

4. הובאה בר"ן (מ"ב ע"ב בדפי הר"ף ד"ה קיבת).

עפ"י הבנה זאת הקשה הר"י מיגש שתי קושיות⁵:

(א) "אמאי איצטריך שמואל למימר 'בעור קיבת נבילה', אפילו עור כשירה

נמי תיתסר משום בשר בחלב?"

(ב) "היכי מיתסרא בכל דהו, ליטעמיה קפילא וליהוי בנ"ט?".

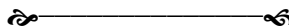
למעשה, ניתן לנסח קושיות אלו כסתירה בין המקורות הנ"ל, מהמשנה בחולין משמע שאף שמעמיד את הגבינה ע"י הבשר, סגי בנ"ט ואין כאן גדר מיוחד של מעמיד. לעומת זאת, מהמשנה והגמרא בע"ז עולה שכאשר האיסור מעמיד נחשב דאיתיה לאיסורא בעיניה ולא בטל כלל!

מכח קושיות אלו חילק הר"י מיגש בין שני אופנים של העמדה ונתבאר חילוק זה בדברי הרמב"ם⁶: "בימי חכמי משנה גזרו על גבינת העכו"ם, ואסרום מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטתן שהיא נבלה. ואם תאמר, והלא עור הקיבה דבר קטן הוא עד מאד בחלב שעמד בו ולמה לא יבטל במיעוטו? מפני שהוא המעמיד הגבינה, והואיל ודבר האסור הוא שהעמיד, הרי הכל אסור כמו שיתבאר". כלומר, כאשר מעמידים בדבר האסור, כיוון שהאיסור הוא הגורם להעמדת הגבינה, אינו בטל, שכן, עפ"י הגדרת הגמ' לעיל, נחשב ש'איתיה לאיסורא בעיניה'.

לכאורה יש להקשות מן המשנה בחולין שאמרה שאם העמיד גבינה ע"י בשר סגי בנ"ט? מסביר הרמב"ם⁷: "אסור להעמיד הגבינה בעור הקיבה של שחוטה, ואם העמיד, טועם את הגבינה אם יש בה טעם בשר אסורה ואם לאו מותרת, מפני שהמעמיד דבר המותר הוא, שקיבת שחוטה היא ואין כאן אלא איסור בשר בחלב, ששיעורו בנותן טעם (וכשמעמידים, מעמידים הרבה חלב בעזרת מעט בשר). אבל המעמיד בעור קיבת נבילה וטרפה ובהמה טמאה, הואיל והמעמיד דבר האסור בפני עצמו, נאסרה הגבינה משום נבלה לא משום בשר בחלב ומפני חשש זה אסרו גבינת עכו"ם כמו שביארנו".

בביאור דברי הר"י מיגש והרמב"ם י"ל, שבבב"ח, דרך בישול אסרה תורה, ובישול זה מהותו העברת טעמים. במציאות של העמדה, מעולם לא נוצר מפגש של בב"ח שכן יש שישים ויותר בחלב ביחס לבשר והוי כבשר וחלב המונחים אחד ליד השני.

א"ת, מדוע לא אסרו חכמים אכילת גבינה שהועמדה ע"י בשר כשם שאסרו אכילת גבינה קרה עם בשר קר הרי בשני המקרים הבשר והגבינה מונחים זה ליד

5. הובאו בר"ן שם.

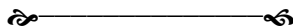
6. פ"ג מהל' מא"א הל' י"ג.

7. פ"ט מהל' מא"א הל' ט"ז.

זה. "ל כי חכמים לא גזרו גזירותיהם אלא במקום שיכול להגיע לאיסור תורה. בגבינה ובשר קרים עלול להגיע לאיסור תורה אם יחממם לכן גזרו ואסרום באכילה באופן זה. בהעמדת גבינות, כיוון שיש בחלב שישים ויותר נגד הבשר, אף אם יבשל את הגבינה לא יגיע לאיסור תורה".⁸

שיטת הרמב"ן⁹

הרמב"ן פירש את סיבת האיסור בגבינות גויים באופן שונה. לדעתו, סיבת האיסור שם היא משום שהן נעשו בידי גויים ולא בשל אופן העשייה או החומר שבו העמידום. בלשון הרמב"ן: "דכל דבר של גויים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם, ואין מטעימין אותם לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותה לעולם כדי שלא יפרצו"¹⁰. לפי הסבר זה של הרמב"ן, צ"ל שאם יהודי יעמיד את הגבינות ע"י בשר, אפי' בשר נבילה, אם אין בהן טעם בשר, מותרות. לדעת הרמב"ן, המושג 'מעמיד' נזכר במשנה ובגמרא רק כביטוי מציאותי לאופן עשיית הגבינות ואין לו משמעות הלכתית לאיסורי אכילה¹¹. שיטתו של הרמב"ן מקבלת חיזוק וראיה מן המשנה בחולין שהתירה את הגבינות כשאין בהם טעם בשר אע"פ שהועמדו ע"י בשר. כשיטת הרמב"ן סבר אף ר"ת¹² (אמנם לא נתבאר בדבריו האם פי' את הגמ' בע"ז כהסבר הרמב"ן), המביא אף הוא את המשנה כראיה לשיטתו ומנמק: "משום דהעמדה לא חשיבא טעמא", וכן סבר הטור לדעת הש"ך¹³.

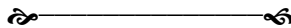
8. בשיטה זו הסוברת שלמעמיד יש משמעות הלכתית, יש לדון האם אוסר בכלשהו מה"ת או מדרבנן. השו"ע (או"ח סי' תמ"ב סעיף ה') פוסק: "שכר שעושים מחיטים ושעורים חייבים לבערו וכן אם העמיד גבינות בחלא משכר שעורים או חיטים חייב לבערם". ובמג"א (שם בס"ק ט'): "אפילו יש בהם ס' נגד החלא לא בטיל, דדבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל וכתוב באו"ח כלל כה' דמדאורייתא בטיל אלא מדרבנן אסור אבל הטור כתב דחשיב כמו בעיניה משמע דס"ל דאסור מדאורייתא (כיוון שניכר) דאל"כ לא היה צריך לבערו וכמ"ש ס"א". המג"א מתייחס לדברי הטור (שם ס"א) שרק חמץ האסור מדרבנן מותר להשהותו, ואם במקרה זה (ס"ה) הצריך הטור לבערו, משמע דהוי מדאורייתא. (ועיין במחצה"ש שם שמביא קושית האחרונים לסתירה בדעת הטור שכן אצלנו משמע סובר שאין כלל דין מעמיד וכמתבאר בהמשך השיעור). ועיין שם במשנ"ב ס"ק כ"ה ובשעה"צ ס"ק מ"ח שמביא שלרוב הפוסקים מעמיד אסור רק מדרבנן. ע"ז ל"ה ע"א.
9. ועיין ברד"ה חולין מ"ג ע"א בדפי הרי"ף שכתב: "כי כל דברים של עכו"ם שאסרו באכילה אפילו בתערובת משהו אסרום כדי להרחיק ישראל מהם ולפרוש מגיעוליהם ולא הלכו בהם אחר נ"ט".
10. ואף שהגמרא בע"ז אמרה שע"י שהעמיד בעור נבילה נחשב ש'איתא לאיסורא בעיניה', ומכאן הביא הרי"מ יגוש ראיה לשיטתו שהאיסור ניכר ואינו בטל, "ל ששם הגמרא לא דנה בסיבת איסור האכילה אלא מדוע אין איסור הנאה. א"כ א"א להוכיח מכאן שכשהאיסור מעמיד, זה גורם לאסור את הגבינה במשהו.
11. מובא בתוס' חולין צ"ט ע"ב ד"ה לא המאה.
- 12.

שיטת המרדכי¹⁴

במרדכי מובאת תשובת ר' שמשון בר' אברהם (להלן הרשב"א): "וששאלת על קיבה שהעמידו בה חלב הרבה ועשו בה גבינות ונמצאת לאחר זמן בתוך השק שהקיבה היתה נתונה בו מעט מן הדקין אם הגבינות אסורות או מותרות?...אע"פ שכתב ר"ת דאין העמדה אוסרת אלא בשישים, שמא לא אמר הלכה למעשה שיש לדחות ראייתו שאפילו יש בחלב יותר משישים כיוון שהאיסור מעמיד, היינו נ"ט. והא דקתני 'המעמיד בעור הקיבה אם יש בה בנ"ט ה"ז אסורה' מפני שהיה עם עור הקיבה דבר של היתר המסייע לו להעמידו דשריא ליה בשישים (שכן זה וזה גורם)".

בהסבר שיטת הרשב"א כתב החו"ד¹⁵ שמודה שרק דבר האסור מחמת עצמו אוסר מדין מעמיד אלא שסבר שכאן החלב נכנס לדקין ושם נעשה נבילה (שכן ס"ל שיש חנ"נ בדרבנן וכאן נאסר מצד כבישה שהיא מדרבנן) וכשיוצא, אוסר מדין מעמיד את כל הגבינות: "נ"ל ליתן טעם לדבריו דאף דכל שאין בו טעם לא הוי בשר בחלב כמבואר בסעי' י"א, מ"מ הא הדקין קיבלו טעם מהחלב שיש בהם בנ"ט ונ"נ והוי כמעמיד באיסורים".

עולה מדברי המרדכי שהבין שלמושג 'מעמיד' יש משמעות הלכתית הן לגבי בשר בחלב והן לגבי שאר איסורים. ובכל הדברים, אם האיסור מעמיד, אינו בטל וכגמ' הנ"ל שרואים כאילו הוא בעין, ואף אם מעמיד חלב בעור כשרה אינו בטל¹⁶.

13. סק"ל.

14. חולין פ"ח סי' תשל"ג.

15. פ"ז סק"ג.

16. יש לציין כי אף מדברי התוס' (בע"ז ל"ה ע"א ד"ה מפני) נראה שסובר כן. התוס' שם הקשו מדוע חששה הגמ' רק מצד שמעמידן בעור נבילה ולא מצד שמעמידים בעור כשירה? ותירצו שאם מעמיד בעור נבילה, כיוון שנכבש, נאסר החלב מה"ת (ואף שהוא ספק, הוי ספק דאורייתא ולחומרא) אך אם מעמיד בעור כשירה, כיוון שהוא צונן בצונן אסור רק מדרבנן (שכן בבב"ח כבישה אסורה רק מדרבנן משא"כ בשאר איסורים עפ"י הגמ' פסחים מ"ד:), ומוסיפים שאף שמעמיד ע"י העור, איסור מעמיד הוא רק מדרבנן, וא"כ הוי ספק דרבנן ולקולא (עפ"י הסבר רעק"א בתוס', עיין רעק"א סי' פ"ז סק"א). ומכאן שסברו שכשודאי מעמיד בכשירה אינו בטל (מדרבנן).

פסיקת ההלכה

השו"ע¹⁷ פסק כשיטת הר"י מיגש: "אם העמיד גבינה בעור קיבת כשרה, יש בה טעם בשר, אסורה. ואם לאו, מותרת. אבל המעמיד בעור קיבת נבלה, וטריפה, ובהמה טמאה, אוסר בכל שהוא".

הש"ך¹⁸ ביאר את דברי השו"ע: "יש בה טעם בשר אסורה ואם לאו מותרת", וכתב: "דהמחבר אזיל לטעמיה דס"ל לקמן ריש סי' צ"ח דסמכינן אטעימת גוי ולכך כתב סתם אם יש בה טעם בשר".

הקשה רעק"א¹⁹: "לכאורה קשה, דנימא דיכנס חלב בעור הקיבה ונ"ג ואח"כ יוצא החלב האסור והוי מין במינו". רעק"א הבין כדבר פשוט שהקיבה נכבשה או נמלחה בעורה קודם שהעמידו בה גבינות. לפי"ז, מקשה רעק"א, אף שמצד הבשר האסור, ס"ל לשו"ע שדי בטעימת קפילא לוודא שאין בחלב טעם בשר, מ"מ, הרי חלב הקיבה עצמו נאסר בתחילה. כיוון שכך, יוצא חלב אסור מן הקיבה לגבינות ואוסר, ובזה לא מועילה טעימת קפילא (שכן הוי מין במינו), וצריך ס' אף לדעת השו"ע²⁰. א"כ, מדוע כתב כאן השו"ע שדי בטעימת קפילא.

לפי הבנת רעק"א שעור הקיבה נאסר מדרבנן קודם שהעמידו בו, יש להקשות קושיא נוספת על שיטת הר"י מיגש, הרמב"ם והשו"ע. כיוון שהעור נאסר מצד בב"ח והוא המעמיד את הגבינות, מדוע לא נאסור את כל הגבינות, שכן הועמדו ע"י דבר האסור מחמת עצמו (מפגש של חלב ועור הקיבה יוצא חנ"ג).

הרמב"ם²¹ כתב: "...חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדרה, מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם, וכן כל כיוצא בזה". מכאן, שהצריך רק לבטל את טעם החלב שנכנס, ולכאורה מדוע לא נאמר שכל העוף שבקדירה נ"ג וא"כ צריך לרבות בשר עוף אחר שיהיה בו שישים נגד כל הקדירה? מכאן שס"ל לרמב"ם שכיוון שעוף בחלב הוא מדרבנן, לא נעשה נבילה.

לפי"ז אפשר לומר, שאף הר"י מיגש סבר שאין חנ"ג בדרבנן וכיוון שכך אף שהעור נכבש או נמלח עם הקיבה, לא נ"ג ולכן אינו אוסר את הגבינות מדין מעמיד.

בדרך זו מיישב רעק"א את קושייתו בדעת השו"ע וכותב: "ולהט"ז לקמן (סי' צ' סק"ד) דהמחבר סבירא ליה לבשר בחלב דרבנן לא אמרינן דנ"ג, ניחא". הט"ז

17. סע' י"א.

18. ס"ק ל"ד.

19. ס"ק י"ח.

20. סי' צ"ח סע' א'.

21. פט"ו מהל' מא"א הל' כ"ז.

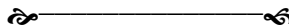
הסביר שאף השו"ע סובר שאין חנ"נ בדרבנן. כיוון שכך מובן מדוע החלב לא נ"נ כשנכבש או נמלח עם עור הקיבה. ממילא מתורצת אף השאלה השניה, שכן כיוון שהעור לא נ"נ, אינו אוסר מדין מעמיד את הגבינות שכן לא נ"נ ולכן אינו איסור עצמי.

הרמ"א²² כתב בנוגע לחלב שנמלח בעור הקיבה או שעמד בה יום אחד: "ואם העמיד בו, אם הוא הצלול, אוסר כל הגבינות עד שיהא שישים בחלב שהעמיד נגד הקיבה האסורה".

הש"ך²³ הקשה: "אמאי סגי בשישים הא החלב שבקיבה אסור בעצמו, שנ"נ...וא"כ כאן כיוון שהוא דבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל, וכמו שכתב בסע' י"א?".

נבאר את קושיית הש"ך. על דברי השו"ע בסע' י"א שכתב שאם העמיד בעור נבילה אוסר בכל שהוא, כתב הרמ"א: "משום דדבר האסור בעצמו ומעמיד אפילו באלף לא בטיל". א"כ, כאשר הקיבה נמלחה או הועמדה בעורה, נאסרה מצד בב"ח ונ"נ, וכשמעמיד בה את הגבינות צריכה לאסור בכלשהו ולא סגי בשישים (לדעת הרמ"א יש חנ"נ בדרבנן וכן מוכח לקמן סי' צ' סע' א').

מתרץ הש"ך, שיש להבדיל בין דבר שהוא במהותו נבילה לדבר שנ"נ כתוצאה מחיבור הלכתי שאסור רק מדרבנן. הש"ך כתב שהיה מקום לומר, שאפי' אם נתבשל בשר (עור קיבה) עם חלב אינו מקבל דין מעמיד באיסור, משום שזה לא איסור מקורי כמו נבילה. למסקנה כתב הש"ך שבכה"ג אמרינן שהוי איסור עצמי. אמנם כאשר נאסר רק דרבנן (כבישה או מליחה), הוי תערובת בשר וחלב וא"כ, כל אחד שומר על מעמדו ולא מיקרי מעמיד באיסור וסגי בס'. בלשונו: "וי"ל דדווקא דבר המעמיד שאסור מעצמו ממש, כגון נבילה אמרינן דלא בטיל, משא"כ הכא כשאין המעמיד אסור מעצמו אלא משום תערובת בבב"ח ולכן בטיל שפיר, ואפילו אי נימא דבב"ח ממש שנאסר ע"י בישול חשיב כגופו של איסור ואם העמידו בו אח"כ אוסר במשהו, מ"מ הכא, כיוון דלא נאסר אלא ע"י מליחה וכיבוש דאינו אלא מדרבנן, ס"ל להרב דלא חשיב כגופו של איסור לעניין שיאסור במעמיד בכלשהו".

22. סע' י'.

23. סק"ל.

סיכום

ביחס לדין מעמיד יש ג' שיטות בראשונים:

- (א) **שיטת הר"י מיגש והרמב"ם** - באיסור עצמי כגון נבילה יש דין מעמיד ואוסר בכלשהו, וה"ה בבב"ח שנאסר מה"ת ונ"נ, אך כשמעמיד חלב בבשר כשר מותר בנ"ט, דס"ל דאין חנ"נ בדרבנן.
- (ב) **שיטת הרמב"ן ור"ת** - למושג 'מעמיד' אין משמעות הלכתית ולעולם מותר בנותן טעם או בס'.
- (ג) **שיטת המרדכי (רשב"א)** - דבר המעמיד אוסר לעולם בכלשהו, ואף בשר היתר של כשירה שהעמיד בו חלב אוסר בכלשהו.

להלכה פסקו השו"ע והרמ"א כשיטת הר"י מיגש.

לאור זאת עולות הנפ"מ הבאות:

- (א) **מעמיד בנבילה:**
 לר"י מיגש הרמב"ם ולמרדכי אוסר בכלשהו וכן נפסק בשו"ע.
 לר"ת והרז"ה בטל בס' וכ"פ הרש"ל.
- (ב) **חלב שהועמד בקיבה כשירה:**
 לר"י מיגש ור"ת בטל בס' וכ"פ השו"ע.
 למרדכי ולרשב"א אוסר בכלשהו.
- (ג) **עור קיבה שנכבש או נמלח בחלב ואח"כ העמידו בו גבינות:**
 לר"י מיגש והרמב"ם אוסר בס' כיוון שס"ל אין חנ"נ בדרבנן, וכ"פ השו"ע.
- לרמ"א, אמנם ס"ל שיש חנ"נ בדרבנן, אך י"ל בשיטתו שאם העמיד בבב"ח שנ"נ מדרבנן
 לא החמירו בכ"ש וסגי בס'.

סימן פ"ט

ביאור מח' הראשונים בדינם של אגרא ור"ח

א.

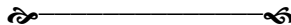
למדנו בסי' פ"ז בביאור 'לא תבשל גדי בחלב אימו', ש'דרך בישול אסרה תורה'¹. להלכה נפסק כר"ע שדווקא בשר בהמה טהורה אסור בחלב טהורה מה"ת² ובשר חיה ועוף אסורים מדרבנן.

בסי' פ"ח מבואר שחז"ל הרחיבו איסור זה אף להעלאת בשר וחלב על אותו שולחן. מבואר שם³ שאיסור זה כולל אף העלאת בשר חיה ועוף, שאסורים בחלב רק מדרבנן. טעם איסור זה, מפורש בגמ'⁴: "גזירה שמא יעלה באילפס (ראשון) רותח", וברש"י שם: "גזירה שמא יעלה בשר בהמה עם הגבינה בתוך אילפס רותח, דהוי ליה בישול".

הרחבה נוספת לאיסור, מצאנו במשנה⁵: "צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהו נוגעין זה בזה". במקרה זה לא מדובר בשעת האכילה, במצב זה, יש פחות חשש לאכילה משותפת של בשר וחלב. אעפ"כ הסבירה הגמ' שכיוון שאם נגעו זה בזה, צריך הדחה וקיים עדיין חשש לאכילה משותפת, אין לצרור יחד בשר וגבינה כשנוגעים זה בזה⁶.

מתוך כך, נפסק להלכה שיש להשתמש במפות שונות לאכילת בשר ואכילת חלב⁷, וכן אסור להשתמש באותה כיכר לחם לאכילת בשר וחלב⁸. טעם הדבר, שמא נדבק בשר או חלב ויבואו לאכילה משותפת.

עפ"י זה, היינו צריכים לאסור כל מצב שיכול להביא לאכילה משותפת. משום כך, לכאורה לא היה צריך להיות הבדל בין סוגי הבשר (בהמה חיה או עוף) או סדר האכילה (בשר קודם או חלב קודם), שכן בכל מצב החשש הוא שווה, שמא יבוא לאכילה משותפת. אמנם, לכאורה, מצינו בגמ'⁹ הבדל בסדר האכילה ובסוגי

1. ס"א.
2. ס"ג.
3. ס"א, וכדעת ב"ה במשנה חולין ק"ד ע"ב.
4. ק"ד ע"ב.
5. ק"ז ע"ב.
6. וכ"פ השו"ע סי' צ"א ס"א.
7. שו"ע ס"ד, עפ"י הירושלמי.
8. שם.
9. מובאת לקמן.

הבשר השונים, ויש להבין מדוע. בהסבר הבדלים אלו ישנן ב' גישות עקרוניות: (א) יש לחלק בין דברים **שעיקרם מדאורייתא** לדברים **שעיקרם מדרבנן** שבהם מקילים יותר (ב) מידת ההפרדה בין בשר וחלב תלויה **בשאלה מציאותית**, האם עלול האדם להגיע לאכילה משותפת של בשר וחלב.

ב.

ישנן ג' מימרות מרכזיות בסוגיא¹⁰:

(א) "תנא אגרא חמוה דרבי אבא: עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, הוא תני לה והוא אמר לה בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה. רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי רב אשי אייתו ליה גבינה אכל אייתו ליה בשרא אכל ולא משא ידיה, אמרי ליה: והא תאני אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, עוף וגבינה אין בשר וגבינה לא? אמר להו: הני מילי בליליא אבל ביממא הא חזינא...תניא בית שמאי אומרים: מקנח, ובית הלל אומרים: מדיח...אלא בית שמאי אומרים מקנח והוא הדין למדיח וב"ה אומרים מדיח והוא הדין למקנח מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי".

(ב) "גופא. אמר רב חסדא: אכל בשר אסור לאכול גבינה, גבינה מותר לאכול בשר".

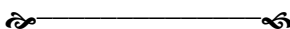
(ג) "אמר מר עוקבא: אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידינא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחריתא אכילנא".

ג.

בהבנת היחס בין המקורות נעמוד על ג' שיטות בראשונים.

שיטת בה"ג ור"ת¹¹

לדעתם, ב' הסוגיות הראשונות מהוות חטיבה אחת. העיקרון המנחה בפסיקת ההלכה הוא ההימנעות ממציאות של אכילה משותפת. כדי להימנע מאכילה משותפת הצריכו ב"ה וב"ש (למסקנה) ב' פעולות לנקיון **הפה**: (א) קינוח - ע"י פת

10. ק"ד ע"ב-ק"ה ע"א.

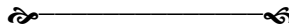
11. תוס' ד"ה עוף וגבינה.

ושאר דברים שאינם רכים¹² (ב) הדחה - הדחת הפה במים¹³. כמו"כ יש לוודא נקיון הידיים ע"י נטילתן, כך עולה מתשובתו של ר' יצחק. ישנו הבדל מציאותי בין גבינה לבשר. גבינה נדבקת בידיים¹⁴ בזמן האכילה ואינה נדבקת בפה (אלא מתעכלת בלחות הפה). בשר בהמה נדבק ונשאר בידיים וכן בפה, כך כתוב ברש"י¹⁵: "משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו". בשר עוף הינו קל יותר משניהם שכן: "אינו נדבק בידיים ובשינים ובחניכיים"¹⁶.

לפי"ז יש לבאר את דברי האמוראים באופן זה. ביאור דברי ר' חסדא הוא, שאם אכל בשר אסור לאכול גבינה, אא"כ יטול ידיו וידיח ויקנח את פיו. מן המקרה של ר' יצחק (המשלים את דינו של רב חסדא) לומדים שכשרוצה לאכול בשר לאחר שאכל גבינה, צריך ליטול ידיו אך אינו צריך להדיח או לקנח את פיו. בד"א, כשעושה כן בלילה, אך ביום, כיוון שיכול לראות אם יש שאריות גבינה על ידיו, א"צ אף נטילת ידיים. דין זה אמור בין אם רוצה לאכול בשר בהמה או בשר עוף, שכן החשש הוא שמא נשארו שאריות גבינה על ידיו ויגיע לאכילה המשותפת של הגבינה עם הבשר.

אגרא פסק שאם אכל עוף ורוצה לאכול גבינה אחריו, יכול לעשות כן ללא שום פעולת נקיון ביניהם, שכן העוף אינו נדבק בידיים או בפה. א"כ, לשיטה זו, דין אכילת עוף לאחר גבינה חמור יותר מדין אכילת גבינה לאחר עוף. לפי שיטה זו מותר לאכול באותה סעודה בשר ומיד אחריו לאכול חלב (ע"י נקיון הפה והידיים ביניהם). א"כ, יש לבאר מדוע מר עוקבא המתין לסעודה אחרת. כתבו התוס'¹⁷, שמר עוקבא עשה כן משום שלא עשה קינוח ונטילה, או משום שהחמיר על עצמו.

לשיטה זו יש לבאר מה הדין כששותה חלב ורוצה לאכול בשר אחריו. הרש"ש¹⁸ עומד על השינוי בלשון המשנה: "כל הבשר אסור לבשל בחלב... ואסור להעלות עם הגבינה על השולחן...". בהסבר שינוי זה כתב הרש"ש שכאשר שותה חלב בכוס, א"צ ליטול ידיו, שכיוון ששותהו בכוס, ואינו נוגע בידיו אין לחוש

12. כ"פ השו"ע סי' פ"ט ס"ב.

13. כ"פ השו"ע שם.

14. כך עולה מהמקרה של ר' יצחק.

15. ק"ה ע"א ד"ה אסור לאכול גבינה.

16. לשון התוס' שם.

17. שם.

18. ק"ג ע"ב ד"ה במשנה ואסור.

לשאריות חלב. כמו"כ מביא הרש"ש את פסק הפר"ח¹⁹ שאם אוכל ע"י מגריפה (מזלג) א"צ ליטול ידיו בין ביום ובין בלילה. אף לדעתם, יש להדיח את פיו לאחר שתיית החלב לנקות את שאריות החלב שבפיו. לפ"ז, גם כשאוכל בשר ע"י מזלג א"צ ליטול ידיו.

לסיכום שיטת בה"ג ור"ת נאמר, ששיטה זו היא השיטה המקילה ביותר. ביסוד שיטה זו עומדת ההבנה שחז"ל ביקשו למנוע את האדם ממצב של אכילה משותפת.

כשאוכל עוף ואחריו גבינה, א"צ לבצע שום פעולות נקיון. כשאוכל גבינה ואחריה עוף או בשר בהמה צריך ליטול ידיו אך א"צ להדיח ולקנח את פיו.

כשאוכל בשר בהמה ואחריו גבינה, צריך לבצע את כל פעולות הנקיון. על שיטה זו כתב הרז"ה²⁰: "וכן נהגו כל חכמי צרפת".

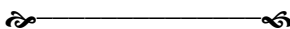
שיטת התוס'²¹

לדעת התוס', פסק ר' חסדא שאם אכל בשר אסור לאכול באותה סעודה גבינה, אף ע"י נט"י, קינוח והדחה. באופן זה, מסכימים דברי מר עוקבא לפסק ר' חסדא, ולפי שניהם אסור לאכול גבינה אחרי בשר באותה סעודה.

אגרא פסק, שאף כאשר אוכל עוף ולאחריו גבינה א"צ נט"י, קינוח והדחה. לפי הבנה זו, יש להבין מדוע הקשו מברייתא זו על ר' יצחק. אף אם נדייק בברייתא שאסור לאכול גבינה אחרי בשר (וכפסק ר' חסדא), מ"מ הרי ר' יצחק אכל גבינה ואחריה בשר (ובזה התיר ר' חסדא). מתרץ התוס' שאף שהתיר ר' חסדא לאכול בשר אחרי גבינה באותה סעודה, מ"מ, צריך לבצע את כל פעולות הנקיון.

במקרה של ר' יצחק מפורש ששאלוהו מדוע לא נטל ידיו, צריך לומר, שאף שלא נטל ידיו, מ"מ הדיח וקינח את פיו²². מכאן עולה כי כאשר רוצה לאכול בשר אחרי גבינה צריך נט"י (בלילה), קינוח והדחה²³.

גם מפירושו של רש"י מוכח שהבין שאגרא היקל אף בעוף ולאחריו גבינה שכתב בביאור דינו של אגרא²⁴: "שאם אכל זה וביקש לאכול זה אין צריך ליטול ידיו

19. סק"ט.

20. ל"ז ע"א בדפי הר"ף ד"ה ועוף וגבינה.

21. שם.

22. כ"כ הר"ן להדיא, ל"ז ע"ב בדפי הר"ף ד"ה אמר רב חסדא.

23. כ"פ הש"ע ס"ב ומשנ"ב אר"ח סי' תצ"ד ס"ק ט"ז.

24. ק"ד ע"ב ד"ה בלא קינוח הפה.

ולקנח" ומשמע שלא משנה סדר האכילה²⁵. בהמשך דבריו כתב: "...אבל בבשר בהמה בעי קינוח כדלקמן...", מפורש בדבריו שישנו חילוק עקרוני בין בשר עוף לבשר בהמה, וכשאוכל בשר בהמה אחרי גבינה צריך לבצע את כל פעולות הנקיון²⁶.

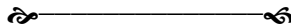
לפי שיטה זו, ישנו חילוק בין אכילת בשר בהמה ואחריו גבינה לאכילת גבינה ואחריה בשר בהמה, מדוע?

יש לומר, כי אף לפי שיטה זו, רצו חז"ל למנוע את האדם מאכילה משותפת. כאשר אוכל גבינה ואחריה בשר, די בפעולות הנקיון כדי למנועו מכך, אך כשאוכל את הבשר תחילה, צריך להמתין לסעודה אחרת²⁷.

אמנם, לפי"ז יש להבין מדוע באכילת בשר עוף ואחריו גבינה א"צ לעשות אפילו פעולת נקיון.

יש לומר כי בבשר עוף שעיקרו מדרבנן הקלו חז"ל ולא הצריכו כל פעולת נקיון בין אכילתו לאכילת גבינה (אף שאוכלו קודם הגבינה). בבשר בהמה, שעיקרו מה"ת, החמירו חז"ל יותר מבשר עוף.

חילוק זה, בין בשר בהמה שעיקרו מה"ת לבשר עוף, שעיקרו מדרבנן, מופיע בר"ן בשם הרמב"ן²⁸: "ומדלא תנא (אגרא) אלא בעוף, משמע דעוף וגבינה דלית בה איסורא דאורייתא הוא שהתירו באפיקורן בכל ענין, כלומר, אפילו עוף ואח"כ גבינה, אבל בשר וגבינה בכל ענין אסור לאכלו באפיקורן, ואפילו גבינה ואח"כ בשר וכדאמרין לקמן...והא דתני אגרא...ה"ה לחיה וגבינה, כיוון דקי"ל כר"ע דאמר חיה ועוף אינם מה"ת". הרמב"ן מוכיח כי ע"כ לומר שאסור לאכול גבינה ואחריה בשר ללא כל פעולת נקיון ביניהם. אם אגרא סבר כי אפילו בכה"ג היה מותר, היה לו לומר שאפילו בשר וגבינה נאכלין באפיקורן. באופן זה החידוש גדול יותר, שכן אכילת בשר בהמה עם חלב הינה מה"ת לכר"ע, משא"כ ביחס לאכילת בשר עוף עם חלב. מכאן, שאגרא התיר רק אכילת בשר עוף וגבינה באפיקורן. לפי"ז, אף אכילת בשר חיה וגבינה מותרים באפיקורן (שכן אכילת בשר חיה עם חלב אסורה רק מדרבנן)

25. ודלא כר"ת שסבר שכשאוכל גבינה תחילה צריך ליטול ידיו.
26. א"א לומר שרש"י עוסק במקרה שאוכל בשר ואחריו גבינה, שכן במקרה זה טעם הבשר נמשך בפה לדעת רש"י, ולא מועילות פעולות הנקיון (בשיעור הבא דנו בטעם נוסף המוזכר ברמב"ם להמתנה לאחר אכילת בשר).
27. עיין בהערה הקודמת. באכילת גבינה ואחריה בשר לא שייך טעם זה ומשום כך אין חשש לאכילה משותפת בכה"ג.
28. ל"ז ע"א בדפי בר"ף ד"ה עוף וגבינה.

לסיכום שיטת התוס', נאמר, שביסוד השיטה עומד החילוק העקרוני שבין דברים שעיקרם מה"ת לדברים שעיקרם מדרבנן. כשאוכל בשר חיה או עוף לפני או אחרי גבינה, א"צ לבצע שום פעולת נקיון. כשאוכל גבינה לפני בשר צריך לבצע את כל פעולות הנקיון. כשאוכל בשר ורוצה לאכול גבינה, צריך להמתין לסעודה אחרת.

שיטת הרמב"ם²⁹

הרמב"ם סבר שהעיקרון המנחה את חז"ל בפסיקת ההלכה בסוגיא הוא מניעת האדם מאכילה משותפת של בשר וחלב. כיוון שכך, הבין הרמב"ם שפסק ר' חסדא "אכל בשר אסור לאכול גבינה", מתייחס לכל סוגי הבשר, אף בשר חיה ועוף. כמו"כ הבין הרמב"ם, שמר עוקבא סבר כרב חסדא ורק אם ממתין לסעודה אחרת יכול לאכול גבינה אחרי בשר³⁰. לפי"ז יש לבאר את דברי אגרא "עוף וגבינה נאכלין באפיקורן", לא כסדרם. היתירו של אגרא לאכול ללא שום פעולת נקיון, אמור רק כאשר אוכל גבינה ואחריה עוף.

במקרה של ר' יצחק הקשו עליו מפסק אגרא. היתרו של אגרא לאכול עוף לאחר גבינה ללא כל פעולות נקיון, הוא רק כשאוכל אח"כ עוף ולא בשר בהמה (ואילו ר' יצחק אכל בשר בהמה). מכאן עולה, כי כאשר אכל גבינה ורוצה לאכול בשר בהמה, צריך לבצע את כל פעולות הנקיון.

אמנם, כיוון שביארנו שהעיקרון המנחה הוא מניעת האדם מאכילה משותפת, מדוע קיים הבדל בין אכילת בשר בהמה לאחר גבינה לאכילת בשר עוף לאחר גבינה. הרי כשרוצה לאכול בשר בהמה לאחר גבינה צריך לבצע את כל פעולות הנקיון ואילו כשאוכל בשר עוף לאחר גבינה א"צ לבצע שום פעולת נקיון. אולי צ"ל, שאף לדעת הרמב"ם, בעוף, שעיקרו מדרבנן הקילו חז"ל ולא הצריכו לבצע את פעולות הנקיון, משא"כ בבשר בהמה שעיקרו מה"ת.

לפי"ז יש להבין מדוע השווה הרמב"ם דין בשר חיה (שאסור רק מדרבנן) לדין בשר בהמה³¹? תירץ הרדב"ז³² שכיוון שבשר החיה דומה יותר לבשר הבהמה החמירו בו חז"ל שלא לאכול לאחר הגבינה אלא ע"י פעולות הנקיון (שמא יבואו להחליף בין בשר חיה לבשר בהמה).

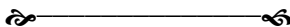
29. פ"ט מהל' מא"א הל' כ"ו-כ"ח.

30. עיין בגר"א סק"ב שביאר שהמתנת שש שעות מקורה במרחק שבין סעודת שחרית לסעודת הערב אצל ת"ח.

31. וכך הקשה הרדב"ז שם הל' כ"ז.

32. בתירוץ השני שם.

לסיכום, ביסוד שיטת הרמב"ם עומדת ההבנה שחז"ל ביקשו למנוע את האדם ממצב של אכילה משותפת של בשר וחלב. כשאוכל בשר בהמה חיה ועוף ורוצה לאכול גבינה, צריך להמתין לסעודה אחרת ("כמו שש שעות") משום שטעם הבשר נשאר לזמן ארוך. כשאוכל גבינה ורוצה לאכול אחריה עוף, א"צ לבצע שום פעולת נקיון (היתירו של אגרא). כשאוכל גבינה ורוצה לאכול בשר בהמה או בשר חיה, צריך לבצע את כל פעולות הנקיון. שיטה זו היא השיטה המחמירה וכך פסק השו"ע להלכה³³.

פסיקת ההלכה בסימן פ"ט

סע' א'

א.

הראשונים נחלקו בטעם ההרחקה בין אכילת בשר לאכילת גבינה. רש"י כתב¹: "משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו". הרמב"ם כתב²: "מי שאכל בשר בתחילה...לא יאכל אחריו חלב עד שישהה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת והוא כמו שש שעות³ מפני הבשר שבין השיניים שאינו סר בקינוח".

בהסבר טעמו של רש"י י"ל, כי לדעתו, כיוון ששומן הבשר נדבק בחלל הפה הוא נשאר בפה ואין די בקינוח והדחת הפה. חז"ל שיערו שלאחר שש שעות, היינו מסעודה לסעודה, השומן עובר מן הפה ולכן רק אז מותר לאכול גבינה.

הטור הביא ב' נפ"מ בין הטעמים:

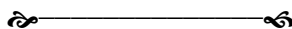
כשלוועס לתינוק - לפי טעמו של רש"י א"צ להמתין שש שעות (כשניקה את שיניו) ואילו לפי טעמו של הרמב"ם צריך להמתין.

אם מצא בשר בין השיניים לאחר שהמתין שש שעות - לפי טעמו של רש"י צריך לנקות את שיניו, ולפי טעמו של הרמב"ם א"צ לנקות שכן הבשר נחשב כמעוכל⁴.

הטור מסיים את דבריו: "וטוב לאחוז בחומרי שני הטעמים" וכ"פ השו"ע⁵.

הבאנו לעיל כי יש סוברים שיש להמתין שש שעות בין אכילת הבשר לאכילת הגבינה, יש לעיין ממתני מונים זמן זה, מתחילת אכילת הבשר או מסופה?

הר"ן⁶ כתב: "מ"מ נראין הדברים שמי שאכל בשר ושהה קצת ואח"כ מצא בשר בין שיניו שאינו צריך שהיה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם, אלא מאכילה ראשונה חשבינן ליה לזמן שהיה...". אם נאמר שלדעת הר"ן, בד"כ מונים זמן זה מתחילת הסעודה, אין כל חידוש בדברי הר"ן שמונה מאכילה

1. ק"ה ע"א ד"ה אסור.
2. פ"ט מהל' מא"א הל' כ"ח.
3. עיין בגר"א סק"ב שביאר שהמתנת שש שעות מקורה במרחק שבין סעודת שחרית לסעודת הערב אצל ת"ח ומר עוקבא היה ת"ח, וכן בדגמ"ר סק"א.
4. עיין משבצ"ז סק"א.
5. ס"א.
6. ל"ז ע"ב.

ראשונה במקרה זה. מכאן שהר"ן הבין שבד"כ מונים מסוף האכילה, ומחדש שמציאת הבשר לאחר זמן אינה נחשבת אכילה ודי בהמתנה מסוף האכילה עצמה.

לאחר שהביאה הגמ'⁷ את דינו של ר' חסדא 'אכל בשר אסור לאכול גבינה' מובאת שאלתו של רב אחא בר יוסף: "אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא: בשר שבין השיניים מהו? קרי עליה 'הבשר עודנו בין שיניהם'". יש לברר האם שאלת הגמ' מתייחסת לבשר שבין השיניים קודם שעברו שש שעות או לאחר מכן.

לפי טעמו של רש"י, פשוט ששאלת הגמ' מתייחסת לבשר שמצא בין שיניו לאחר המתנת שש שעות: "דקודם ו' שעות א"צ לבשר שבין השיניים, שהרי הטעם נמשך עדיין"⁸.

בדרך זו מסביר אף הרא"ש⁹ שמסביר את שאלת הגמ': "כלומר, מי הוי כמעוכל, כיוון שנשתהה כ"כ עד זמן סעודה אחרינא וא"צ להסירו?...אלמא, כל זמן שהוא בין השיניים, שם בשר עליו ואסור לאכול גבינה עד שיסירו משם".

לפי טעמו של הרמב"ם יש להבין מהי שאלת הגמ'. הרמב"ם הסביר שטעם המתנת ו' שעות הינו משום בשר שבין השיניים, ולמד כן לכאורה בדברי ר' חסדא, וא"כ, מדוע חוזרת הגמ' להסתפק בדין בשר שבין השיניים? הטור כתב בדעת הרמב"ם שלאחר ו' שעות נחשב הבשר שבפיו כמעוכל וא"צ להסירו. לפי הבנת הטור ברמב"ם יש לומר ששאלת הגמ' היא קודם שעברו ו' שעות, וא"כ מהי שאלת הגמ'?

ביאר הב"ח¹⁰: "וי"ל, דקא מיבעיא ליה אם יש לסמוך על ניקור הבשר שבין השיניים, שלא יהא צריך להמתין ו' שעות. וקרי עליה 'הבשר עודנו בין שיניהם', כלומר, אין לסמוך על הניקור והסרת הבשר בין שיניו...ומכאן הוציא הרמב"ם את פסק דינו שצריך לשהות כשיעור משום בשר שבין השיניים, ואין לסמוך על הניקור כל עיקר עד שישהה ו' שעות, ואז א"צ לנקר"¹¹.

7. ק"ה ע"א.
8. לשון ערוה"ש סי' פ"ט ס"ב.
9. פ"ח סי' ה'.
10. סק"א בד"ה ויש להקשות.
11. כך ביאר אף הפר"ח סק"ב. ובערוה"ש (שם ס"ג) הביא דברי הב"ח, אלא שדחה הסבר זה (שם ס"ד): "אבל דוחק גדול הוא זה דלמה לא יועיל ניקור ולמה יש לחשוש שמא לא ינער יפה". ערוה"ש חלק על הבנת הב"ח בדעת הרמב"ם וכתב: "אלא ודאי דבניקור (בתוך ו' שעות) סר". לפי"ז מבאר את שאלת הגמ' באופן שונה: "וזה ששאלו בגמ' בשר שבין השיניים מהו, נראה לי שיפרש הרמב"ם דבתמיהא שאל, כלומר, כיוון שעיקר האיסור הוא מפני בשר שבין השיניים, לזה

מחלוקת נוספת העולה מן הדברים היא מהי דעת הרמב"ם בדין הבשר שנמצא בין שיניו לאחר ו' שעות.

הבאנו לעיל את דעת הטור שבשר זה נחשב כמעוכל וא"צ להסירו. הפר"ח כתב על דברי הטור: "וליתא, דלא מסתבר שבשר שבין השיניים מתעכלת בשש שעות... ולפיכך נתנו חכמים שיעור ו' שעות דמסתמא מה שנשאר בין השיניים יוצא לחוץ מעט מעט ומסירו ואחר שיעור זה, לא חיישינן שנשאר בשר בשיניים... אבל אם מוצא בשר בין השיניים אף לאחר ו' שעות משמע בודאי דבשר הוא וצריך להסירו אף לדעת הרמב"ם"¹².

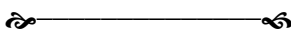
פסק השו"ע: "אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות. ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השיניים, צריך להסירו. והלועס לתינוק, צריך להמתין".

פסק השו"ע מתבסס על הכרעת הטור שיש לחוש לחומרא לשני הטעמים. הרמ"א הוסיף: "הגה: ויש אומרים דאין צריכין להמתין שש שעות, רק מיד אם סלק ובירך ברכת המזון, מותר על ידי קנוח והדחה... ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה, וכן נכון לעשות".

רעק"א¹³ דייק בדברי הרמ"א שכתב: "אחר אכילת בשר", שדווקא בכה"ג יש להמתין ו' שעות. אמנם, אם רק לעס לתינוק (ולא אכל את הבשר), כיוון שבלא"ה לדעת רש"י א"צ להמתין במקרה זה, א"צ להחמיר ולהמתין ו' שעות.

ב.

הגר"א¹⁴ כתב שמקור דברי הרמ"א הוא בתוס'¹⁵. תוס' התייחסו לדברי מר עוקבא האומר שיש להמתין בין אכילת בשר לאכילת חלב לסעודה אחרת, וכתבו: "לאו בסעודתא שרגילים לעשות אחת שחרית ואחת ערבית, אלא אפילו לאלתר, אם סילק השולחן ובירך מותר דלא פלוג רבנן".

שאלו 'מהו', כלומר, איזה חשיבות יש בו שבשבילו נצטרך להמתין ו' שעות... והשיב לו מקרא... שהתורה קראתו בשר". להלכה כתב ערוה"ש: "ומיהו לדינא לא נפק"מ מידי דאנן קי"ל לעיקר כדעיה הראשונה שהיא דעת רש"י ותוס' ורוה"פ ורק לחומרא קי"ל כהרמב"ם". לפי הבנת ערוה"ש ברמב"ם, כתב, שאם לעס לתינוק וניקר שיניו תוך ו' שעות, לכ"ע מועיל.
12. לסיכום, מצינו ג' גישות בדעת הרמב"ם: (א) הפר"ח – קודם ו' שעות אין מועיל ניקור, ולאחר ו' שעות אם מוצא בשר יש להסירו. (ב) הב"ח – קודם ו' שעות אין מועיל ניקור, לאחר ו' שעות אף אם מוצא בשר א"צ להסירו. (ג) ערוה"ש – קודם ו' שעות מועיל ניקור, לאחר ו' שעות אף אם מוצא בשר א"צ להסירו.

13. סק"ד.

14. סק"ה.

15. ק"ה ע"א ד"ה לסעודתא.

ביארנו ב' טעמים בראשונים להבנת ההרחקה בין בשר וחלב. ויש להבין כיצד סילוק השולחן וברהמ"ז מועיל לפתור חששות אלו.

יש לבאר כי לכך התכוונו התוס' במה שכתבו: "דלא פלוג רבנן". ביאור דבריהם, בד"כ ישנו פרק זמן שעובר בין סעודת הבשר לסעודת החלב. בפרק זמן זה, שיערו חז"ל, מתבטל החשש לאכילה משותפת של בשר וחלב (כטעם רש"י או הרמב"ם). כשאדם אוכל את סעודת החלב מיד לאחר סעודת הבשר, אף אם קיימות שאריות בשר בפיו, לא גזרו עליהן חז"ל (וזש"כ תוס' 'דלא פלוג רבנן'). לפי"ז, בפשט התוס' א"צ אפי' קינוח והדחה, כשם שא"צ לעשותם כשממתין ו' שעות.

הרמ"א, בהביאו את גישת התוס' כתב שצריך אף קינוח והדחה. הוסיף הרמ"א וכתב: "והמנהג הפשוט במדינות אלו להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת ואוכלים אח"כ גבינה, מיהו צריכים לברך ג"כ ברהמ"ז אחר הבשר דאז הוי כסעודה אחרת דמותר לאכול לדברי המקילים, אבל בלא ברהמ"ז לא מהני המתנת שעה".

הט"ז והש"ך נחלקו בשאלה, האם צריך קינוח והדחה לאחר המתנת שעה?

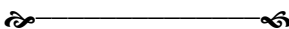
הט"ז¹⁶ סבר שאף כשהמתין שעה, יש לעשות קינוח והדחה.

הש"ך¹⁷ סבר שרק כאשר אוכל חלב מיד לאחר הבשר צריך קינוח והדחה, אך כשממתין שעה, א"צ קינוח והדחה.

י"ל כי יסוד מח' הוא איזו שיטת ראשונים נתקבלה להלכה כעיקרית.

הט"ז סבר שהשיטה העיקרית היא שיטת הרמב"ם שיש להמתין ו' שעות. אם רוצה להקל יותר ולנהוג כגישת תוס', אין להקל לגמרי כמותם, אלא עדיין צריך להמתין שעה אחת ולעשות קינוח והדחה¹⁸.

הש"ך סבר שהשיטה העיקרית היא שיטת התוס'. הסביר הש"ך, שאף שכתב הרמ"א שצריך לעשות קינוח והדחה, כתב זאת במקרה ורוצה לאכול מיד חלב. אמנם, אם ממתין שעה עד אכילת החלב א"צ קינוח והדחה. בטעם הדבר י"ל שמאחר ושיטת התוס' נפסקה כעיקרית, כשם שבהמתנת ו' שעות א"צ קינוח והדחה, כך כשממתין שעה אחת (ומחמיר יותר מהתוס') א"צ קינוח והדחה.

16. סק"ב.

17. סק"ז.

18. וכך עולה מדברי הפמ"ג משבצ"ז סק"ב.

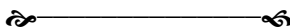
ג.

יש לבאר, מהו מקור המנהג להמתנת שעה. **הגר"א**¹⁹ ציין כמקור למנהג זה מדברי **הזוהר**²⁰: "דכל מאן דאכיל האי מיכלא (בשר בחלב) כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא...". מכאן נראה שזמן ההמתנה בין בשר וחלב אינו דווקא ו' שעות. כיוון שהזוהר הזכיר בדבריו שאין לאכלם באותה שעה (באותו פרק זמן), נהגו²¹ להקל ולהסתפק בהמתנת שעה בין בשר לחלב.

מדברי הזוהר עולות קולא וחומרא, כך כתב **הפר"ח**²²: "חומרא, דמשמע דאף בשר אחר גבינה אסירא בשעתא חדא או בסעודתא חדא. וקולא, דגבינה אחר בשר שריא לאחר שעה ואינו בסעודה אחת". **הפר"ח** פסק להלכה את החומרא העולה מדברי הזוהר שאין לאכול בשר אחר גבינה אלא בשתי סעודות ואחר ששה שעה אחת.

השו"ע²³ פסק: "אכל גבינה מותר לאכול אחריו מיד ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם ואם הוא בלילה שאינו יכול לעיין אותם היטב צריך לרוחצם וצריך לקנח פיו ולהדיחו". **הרמ"א** הביא את דעת המחמירים בגבינה קשה, מכאן שהסכים לדברי **השו"ע** לגבי גבינה רכה. מוכח מכאן שהרמ"א סבר דלא כהפר"ח, וסבר שמותר לאכול בשר לאחר גבינה אף באותה סעודה ובאותה שעה, ובלבד שיבצע את פעולות הנקיון.

כתב **הרמ"א** באר"ח²⁴: "ונוהגין בכמה מקומות לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות...מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר". עפ"י העולה מפסיקת הרמ"א לעיל, ביאר **המשנ"ב**²⁵: "...וא"צ לברך להפסיק בברהמ"ז אם אינו אוכל גבינה קשה אלא יקנח פיו יפה וידיח, כדאיתא ביו"ד סי' פ"ט". מפורש בדבריו שמותר לאכול בשר לאחר גבינה אף באותה סעודה, ודלא כהפר"ח.

19. סק"ו.

20. פרשת משפטים ח"ב עמ' קכ"ה ע"א.

21. עיין ד"מ סק"ה.

22. סק"ו.

23. ס"ב.

24. סי' תצ"ד ס"ג.

25. ס"ק ט"ז.

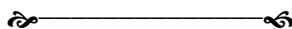
ד.

הרמב"ם כתב²⁶: "מי שאכל בשר בתחילה...לא יאכל אחריו חלב עד שישהה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת והוא כמו שש שעות". **המאירי**²⁷ כתב שצריך לשהות בין אכילת בשר לאכילת חלב: "ולא מצינו בשהייה זו פחות משיעור שבין סעודה לסעודה והוא שש שעות או קרוב לזה". אפשר לומר שמאחר והרמב"ם והמאירי לא כתבו שצריך להמתין דווקא ו' שעות שלמות, ניתן להקל אף בפחות מזה. מצינו בהלכה²⁸ עיקרון של "מקצת היום ככולו", כעין זה נאמר לענייננו, שכיוון שהמתין מקצת השעה השישית, די בכך. אך ניתן לומר, שיש להמתין את רוב השעה השישית כיוון ש: "בכל התורה כולה קי"ל רובו ככולו"²⁹, וכן מדוייק בדברי הרמב"ם והמאירי שכתבו "כמו ו' שעות" ו"או קרוב לזה"³⁰.

השו"ע עצמו שינה מלשון הרמב"ם בזה וכתב: "אכל בשר...לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה ו' שעות", משמע ו' שעות מלאות. אמנם **הפר"ח** ביאר: "ומיהו לאו דווקא ו' שעות, כגון בחורף שהימים קצרים, כל שאכל בשר בשחר מותר לאכול גבינה בסעודת הצהרים, וכן אם אכל בשר בחצי היום מותר לאכול בערבית אע"ג דליכא בין אכילה לאכילה אלא כמו ד' שעות בקירוב".

סע' ב'

לגבי אכילת בשר אחר גבינה פסק **השו"ע** שדי בפעולות הנקיון. **הרמ"א** הוסיף: "הגה: ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה, וכן נוהגין, שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף, כמו בגבינה אחר בשר. ויש מקילין. ואין למחות, רק שיעשו קנוח והדחה ונטילת ידים. מיהו טוב להחמיר". **הגר"א**³¹ העיר שמקור המחמירים הוא מן **הזוהר**, ואף שמן הגמ' עולה שמותר לאכול בשר אחר גבינה, אין דברי הזוהר חולקים על הגמ'. טעם הדבר, שכיוון שאף בגמ' מצינו שיש מקום להחמיר בדין זה מעבר לפסיקה היסודית (כאביו של מר עוקבא), אפשר לומר שהזוהר הוסיף על הגמ' והחמיר, ואינו חולק על הגמ' בפסיקת ההלכה היסודית.

26. פ"ט מהל' מא"א הל' כ"ח.
27. ק"ה ע"א.
28. הל' אבילות, בגמ' מו"ק י"ט ע"א, ובשו"ע י"ד שצ"ה ס"א.
29. לשון הגמ' הוריות ג' ע"ב.
30. לנוהגים כרמ"א יש צד נוסף להקל שכן הרמ"א הביא את הדיעה המצריכה רק המתנת שעה אחת בין בשר לחלב.
31. ס"ק י"א.

מקור דברי המחמירים הוא המהר"ם, שהחמיר משום מעשה שבא לידו שלא לאכול בשר בהמה וחיה אחרי כל סוגי הגבינה.

הב"י הביא דברים אלו באו"ח³² והוסיף שמדברי הזוהר ניתן ללמוד שאף אם רוצה לאכול בשר עוף לאחר גבינה, יש להמתין וסיים: "ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף"³³. לכאורה סותרים דברים אלו את פסיקת השו"ע אצלנו, שפסק: "אבל אם בא לאכול בשר עוף, אחר גבינה, אינו צריך לא קינוח ולא נטילה". יש לבאר שאצלנו כתב השו"ע את פסיקת ההלכה כפי עיקר הדין ובאו"ח כתב הב"י את החומרא.

את דברי הרמ"א יש לבאר באופן זה:

"ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה" - דעת מהר"ם שמחמיר בכל סוגי הגבינות.

"וכן נוהגין, שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף, כמו בגבינה אחר בשר"

"ויש מקילין" - יש מקילין אפילו בגבינה קשה (וכדעת השו"ע).

"ואין למחות, רק שיעשו קנוח והדחה ונטילת ידיים" - וכשאוכל גבינה קשה, א"צ להמתין ו' שעות.

"מיהו טוב להחמיר" - להמתין ו' שעות אחר אכילת גבינה קשה.

הט"ז³⁴ עומד על כך שחומרא זו אינה שייכת לפי טעמו של הרמב"ם להמתנה בין בשר וחלב, שכן ודאי שאין שאריות גבינה בין השיניים, ואינה כבשר שנשאר בין שיניו. חומרא זו שייכת רק לפי טעמו של רש"י, האוסר מצד השומן שנשאר בפיו, וא"כ יש להחמיר בזה רק בגבינה מותלעת או גבינה ישנה (שעמדה זמן רב בתהליך ייצורה) שטעמן נשאר זמן רב בפה לאחר אכילתן.

לגבי גבינה צהובה רגילה נח' האחרונים, י"א³⁵ שדינה כדין גבינה רכה, ויש לנהוג בה כפסיקת השו"ע בגבינה. אך הגר"א נבנצל הביא בשם הגרש"א³⁶ שיש להמתין אחריה ו' שעות וכדין גבינה ישנה שטעמה נשאר זמן רב בפה. טעם הדבר: "שכן, עפ"י האמצעים הטכנולוגיים הקיימים היום, דברים שבעבר נעשו בחצי שנה, נעשים בזמן מועט, אבל באיכות שווים הם לדברים שנעשו פעם בזמן רב יותר".

32. סי' קע"ג.

33. הפר"ח (ס"ק ט"ו) חלק על הבנת הב"י בזוהר וכתב: "וליתא, דבספר הזוהר לא מיירי אלא בבשר בהמה (עיי"ש בסק"א שהוכיח דבריו)...אבל עוף אחר גבינה שפיר דמי כדין הש"ס, וכן אני נוהג".

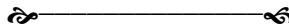
34. סק"ד.

35. כ"כ בשו"ת יביע אומר ח"ו י"ד סי' ז'.

36. ירושלים במועדיה, שבועות, עמ' ר"ד.

סע' ג'

כתב הרמ"א³⁷: "...ומיהו אם אין בשר בתבשיל רק שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה ואין בו מנהג להחמיר".
 הקשה הש"ך³⁸, דהרי בסי' צ"ה³⁹ נפסק שבכה"ג יש מצבים שמותר לאכול תבשיל זה עם גבינה ממש, ומה חידש כאן הרמ"א. ביאר הש"ך שהרמ"א מדבר אפילו באופן שהקדירה לא הודחה יפה, ונשאר קצת ממשות של בשר על פניו בעין, בכל זאת מותר לאכול גבינה אחר תבשיל זה⁴⁰. יש שכתבו⁴¹ שבמקרה זה מותר אפילו לא היה ס' בתבשיל כנגד הממשות, ויש שחולקים ומצריכים ס'⁴².

37. ס"ג.
 38. ס"ק י"ט.
 39. ס"א-ב'.
 40. דין זה הוא המקור להתייחסות ההלכתית למאכלים המכונים "חזקת חלבי או בשרי".
 41. כ"כ ערוה"ש ס"ק י"ג, וכן ביד יהודה בפירוש הארוך סק"ה, ונימק זאת שכיוון שלא נתכוון שישאר שם, רק שלא טרח להדיחו יפה ואין כוונתו כלל לאכילת טעם הבשר, לא גזרו בו שלא לאכול אחריו גבינה.
 42. בית לחם יהודה, מובא בפת"ש סק"ז, ואליה רבה או"ח קע"ג.

סימן צ"ב

גישת תוס' בביאור סוגיית טיפת חלב

במשנה¹: "טיפת חלב שנפלה על החתיכה, אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסור.

ניער את הקדרה, אם יש בה בנותן טעם באותה קדרה אסור".
 פשוט הוא ש'טיפה' המוזכרת במשנה אינה דווקא טיפה קטנה אלא היא ביטוי ליחידה של חלב שנופלת לקדירה ונופלת על חתיכה אחת ולא לתוך הרוטב. יש לשאול כמה שאלות להבנת המשנה. מי משתתף בביטול, חלק החתיכה היוצא מחוץ לרוטב, כל החתיכה או כל הסיר. כמו"כ, האם יש שלב ב' שבו אף הקדירה נאסרת, אם כן, האם זה קורה ע"י נייעור או אף בלעדיו.

ברי שא של המשנה 'אם יש בה', צריך לומר ש'בה' זה בטיפה, כלומר אם יש ביכולת הטיפה לתת טעם באותה חתיכה, אסורה החתיכה.

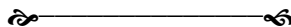
מדוע ברישא משערים בטיפה ביחס לחתיכה ולא ביחס לכל הקדירה, הרי יש כאן בישול שמערב את הטעם בכל הקדירה?

מכח זאת, הבינו **תוס'²** שהחתיכה אינה בתוך הרוטב אלא כולה מחוץ לרוטב ומונחת על חתיכה שחלקה ברוטב. לדעתם, אם נפל חלב על חתיכה שחלקה ברוטב, מתפשט הטעם בכל הקדירה כמו כל בישול וכאילו הטיפה נפלה לתוך הרוטב עצמו. כאמור, המשנה עוסקת באופן שכל החתיכה מחוץ לרוטב ומשום כך לא מתחלק טעם הטיפה בכל הקדירה.

לפי הסבר זה, יש לשאול ב' שאלות:

(א) אם כל החתיכה מחוץ לרוטב, הרי יש כללים ברורים המגדירים מצב זה כצליה. בצליה קי"ל³ שאינה אוסרת אלא כדי קליפה או כדי נטילה, ומדוע כאן כל החתיכה נאסרת?

(ב) לדעת **התוס'** אף שכל החתיכה העליונה אסורה, מ"מ החתיכה התחתונה לא נאסרת כלל. מדוע לא נאמר שכשם שהחלב מתפשט בכל החתיכה העליונה הוא גם יתפשט לחתיכה התחתונה?

1. ק"ח ע"א.

2. ק"ח ע"א ד"ה טיפת חלב, וצ"ו ע"ב ד"ה אם יש בה.

3. פסחים ע"ו ע"א, ובשר"ע סי' צ"א סע' ד'.

ביחס לשאלה הראשונה, היה אפשר לומר, שכיוון שיש כאן קדירה פתוחה וחמה והחתיכה נמצאת בתוך חלל הקדירה שבו יש הבל וחום של בישול, מתפשטת הטיפה בכל החתיכה הראשונה ולכן אינו כדין צליה⁴.

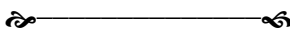
תוס' עצמם לא הסבירו כן אלא כתבו: "משום דחלב מפעפע על כל החתיכה". כלומר, ישנם דברים שומניים, שאף ע"י צליה מפעפעים בכל החתיכה⁵. לדעת תוס', בחלב יש שמנונית טבעית המהולה בכל הנוזל ומשום כך יש ביכולתו לפעפע ולהתפשט בכל החתיכה. (ואין לומר שכיוון שהחלב הוא נוזלי, ביכולתו לפעפע בכל החתיכה, שכן, כבר נפסק בדם שהוא נוזלי שאינו מפעפע בכל החתיכה ואוסר כ"ק בלבד⁶).

אמנם, קשה, שכן אם חלב מפעפע, מדוע לא נאמר שיש ביכולתו לפעפע ולהתפשט אף לחתיכה התחתונה המונחת באופן שחלקה ברוטב וא"כ יש לדון בטיפת החלב ביחס לכל הקדירה?

מסבירים **התוס'**: "...ואין מפעפע מחתיכה לחברתה אלא ע"י ניעור וכיסוי". מקורם של התוס' הוא מן הגמ' לקמן⁷ האומרת שבמקרה שנפלה טיפה על חתיכה ולא ניער ולא כיסה כלל: "מבלע בלע מיפלט לא פליט". כלומר, שאם לא מנער ולא מכסה, אף שטיפת החלב מתפשטת בכל החתיכה, היא אינה יוצאת מחוץ לחתיכה הראשונה כלל. לפי"ז, טיפת החלב יכולה לצאת מהחתיכה הראשונה באחת משתי אפשרויות: א) ניעור - באופן זה נכנסת החתיכה לרוטב שמערב את טעם החלב בכל הקדירה, ב) כיסוי - באופן זה, עולות רתיחות הקדירה ומתפשט טעם החלב בכל הקדירה⁸.

אם כן, לדעת **תוס'** כשהחתיכה כולה מחוץ לרוטב ואין בה ס' נגד הטיפה, נאסרת כולה, שכן החלב מפעפע בכולה, אך כיוון שאינה ברוטב אין החלב יוצא ממנה לשאר הקדירה.

לפי ביאור זה, יש לשאול, שכן, קי"ל שאפשר לסוחטו אסור, וכהסבר רש"י⁹: "דאף טעם בשר שבה נאסר חוזר ואוסר האחרות". א"כ, אף שסובר **תוס'** שטעם החלב אינו יוצא מן החתיכה אלא ע"י ניעור או כיסוי, הרי וודאי שטעם הבשר

4. כ"כ הר"ן (מ"ג ע"א בדפי הר"ן י): "אבל חתיכה זו, כיוון שעומדת בקדירה מתוך שיש בה הבל ולחות, האיסור מתפשט בכל החתיכה".
5. צ"ז ע"א ובשו"ע סי' צ"א סע' ו'.
6. עיין שו"ע סי' ע"ו סע' א' וע"ע ש"ך סי' צ"ב סק"ג.
7. ק"ח ע"ב.
8. עיין רש"י ק"ח ע"ב ד"ה ניעור.
9. ק"ח ע"ב ד"ה קסבר אפ"א.

שלה יוצא אל שאר הקדירה. כיוון שכך, כשאין ס' בחתיכה נגד הטיפה, כולה נאסרת וטעם הבשר היוצא ממנה צריך לאסור את הקדירה.

יש לציין, כי התוס' לא התייחסו במפורש לשאלה זו אלא התייחסו רק ליכולת התפשטות החלב.

אפשר לומר, שלגישת תוס', טעם הבשר האסור (משום אפ"א) אכן יוצא ואוסר את כל הקדירה. לפי"ז, מ"ש ברישא: "אם יש בה בנ"ט אסור", הכוונה לכל הקדירה, שנאסרה מכח טעם הבשר האסור הנפלט מן החתיכה שנאסרה. (וא"כ כשם שכשחציה ברוטב, החלב מתפשט לכל הקדירה דרך החתיכה הראשונה, כך כשכולה מחוץ לרוטב, טעם הבשר האסור מתפשט לכל הקדירה דרך החתיכה התחתונה שחציה ברוטב). א"כ, תתפרש הרישא כדעת ר' יהודה שמב"מ לא בטיל, ומדויק ברישא שכתבה 'אסור' ולא כתבה 'אסורה בנ"ט'¹⁰.

לפי"ז יש לשאול מה פי' הסיפא: "ניער את הקדירה, אם יש בה בנ"ט באותה קדירה אסור", הרי לפי הסבר זה כל הקדירה נאסרה כבר ברישא ואף ללא נייעור? יש לומר כי לפי הסבר זה, נפרש את הסיפא כהסברו של רש"י¹¹: "הגיס בה מיד קודם שקיבלה החתיכה טעם מן הטיפה, דהשתא נתערבבה הטיפה בכולן". לפי"ז, הסיפא מתייחסת למקרה אחר, שבו הטיפה מתערבת מיד בכל הקדירה, ואינה שלב שני של הרישא. כמו"כ, פי' המילה 'בה' בסיפא הוא בטיפה.

ישנה אפשרות נוספת לבאר בגישת התוס' ולומר, שאף שקיי"ל שאפ"א וטעם הבשר ודאי יוצא מהחתיכה, מ"מ, כיוון שרק טעם בשר יוצא ללא טעם חלב (שכן מבלע בלע מפלט לא פליט), אינו אוסר כלל¹².

לפי"ז, ברישא החתיכה עצמה נאסרה (כשאין בה ס' כנגד הטיפה), אעפ"כ אינה אוסרת את כל הקדירה מדין פליטת טעם הבשר ללא נייעור. לפי ביאור זה, הסיפא תתפרש כשלב שני של המקרה. היינו, לאחר שקיבלה החתיכה טעם מן הטיפה ונאסרה (רישא), נייער את הקדירה. ע"י כך התערבו טעם החלב והבשר, שנאסרו קודם לכן, בכל הקדירה וצריך ס' נגד כל החתיכה. לפי"ז משנתנו

10. הסבר זה מבוסס עפ"י גישת הראשונים שלמ"ד אפ"א, אף אם טעם הבשר האסור יוצא לבדו, אוסר. וכן מובא בר"ז (שם): "למאי דמסקינן אפ"א, אפשר דאפילו בשלא נייער ולא כיסה כלל אמרינן, דכיוון דגוף היתר של חתיכה זו נעשה איסור אוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה".

11. ק"ח ע"א ד"ה נייער.

12. הסבר זה מבוסס אף הוא על גישת ראשונים נוספת המובאת בר"ן שם: "דאפילו למ"ד חענ"ג אינה אוסרת אלא במקום שהאיסור עצמו יכול להתפשט לפי שבכל מקום שהאיסור וההיתר מתפשטים יחד חשבינן אף פליטת ההיתר כפליטת האיסור כיוון שהוא מתערב עימו אבל במקום שאין האיסור יוצא, אין ההיתר לבדו אוסר".

מתפרשת כדעת רבנן, שכן בסיפא הדין הוא בנ"ט אף שטעם בשר אסור יוצא. כמו"כ, לפי ביאור זה, פירוש המילה 'בה' בסיפא הוא בחתיכה.

לפי גישת תוס', אם החתיכה נמצאת באופן שחלקה ברוטב, יש קולא וחומרא. קולא, שכן אם אין בחתיכה ס' נגד הטיפה, אך בקדירה כולה (בצירוף החתיכה) יש ס', אף החתיכה עצמה מותרת שכן רואים אותה כאילו היא בתוך הקדירה. חומרא, שאם אין בחתיכה ובקדירה ס' נגד הטיפה, כל הקדירה אסורה.

שיטת רש"י בביאור סוגית טיפת חלב

במשנה¹: "טיפת חלב שנפלה על החתיכה, אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסור.

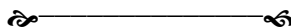
ניער את הקדרה, אם יש בה בנותן טעם באותה קדרה אסור". המשנה לא ביארה היכן נמצאת החתיכה ביחס לקדירה. בשיעור הקודם ראינו שתוס' נדחקו לפרש שהחתיכה כולה מחוץ לרוטב, שכן סברו, שאם חלקה ברוטב, הטיפה מתחלקת בכל הרוטב אף ללא נייער. בדברי רש"י לא מפורש היכן, לדעתו, נמצאת החתיכה, אלא שהראשונים והאחרונים הבינו בדעתו שהחתיכה נמצאת חלקה ברוטב.

מקורות לשיטת רש"י

הב"י² כתב שהראשונים הבינו בדעת רש"י שהחתיכה נמצאת חלקה ברוטב, שכן לא פירש בדבריו היכן היא נמצאת ומסתמא כך היא המציאות בקדירה שהחתיכה נמצאת כשחלקה ברוטב.

התוס' בפר' גיד הנשה³ דייקו זאת מדברי רש"י בסוגייתנו. הגמ' דנה במקרה ונפלה טיפת חלב על החתיכה, ואומרת שאם לא נייער ולא כיסה כלל, אין הטיפה יורדת לשאר הקדירה ואינה מתערבת עם הרוטב, ורק אם נייער או כיסה, מתערבת הטיפה ברוטב. מדוע כשמכסה את הקדירה אומרים שע"י כך מתערבת הטיפה בכל הרוטב? מבאר רש"י⁴: "הגיס בה, במגיס המנער את הקדרה מתפשט הטעם בכולה, וכן המכסה אותה מפני שמי השוליים עולין עד פיה ויורדין". כלומר, ע"י כיסוי הקדירה יש רתיחה שגורמת לרוטב לעלות 'עד פיה', היינו עד החלק העליון של החתיכה וע"י כך מתערב טעם הטיפה בכל הקדירה.

מבאר המהרש"א⁵: "הכי משמע ממ"ש שעולות הרתיחות משוליה לפיה ולא סגי ליה במעלת הרתיחה במקצת החתיכה". כלומר, אם היה רש"י סובר (כדעת תוס') שאף כשחלקה של החתיכה נמצא בתוך הרוטב מתערב טעם הטיפה בכל הרוטב, מדוע הוצרך לומר שהרוטב עולה עד החלק העליון של החתיכה כדי לומר שטעם החלב מתערב בקדירה. לדעת תוס', די בכך שהרוטב מגיע למקצת החתיכה כדי

1. ק"ח ע"א.
2. סי' צ"ב סע' ב'.
3. צ"ו ע"ב ד"ה אם יש.
4. ק"ח ע"ב ד"ה נייער.
5. בפ"י לתוס' שם.

שתחשב כאילו כולה ברוטב. מכאן שלדעת רש"י אף שחלקה ברוטב, אין טעם הטיפה מתערב ברוטב.

המהר"ם שי"ף⁶ תמה על הב"י שכתב שלא מפורש בדברי רש"י היכן נמצאת החתיכה, ומדייק מדברי רש"י שמקצת החתיכה ברוטב ממ"ש רש"י⁷: "שהחלב **בגגה** של חתיכה". מכך שרש"י ציין שהחלב נמצא בגג החתיכה משמע שרק גגה מחוץ לרוטב ולא כולה.

המרדכי⁸ כתב בדעת רש"י: "ופרש"י דמקצת החתיכה מגולה...ע"כ מיירי שאין מגיע פעפועי חלב לרוטב, שאם מגיע לרוטב, הרוטב מוליכו בכל, אלא ב' שלישי חתיכה מגולה ופעפועי חלב מגיע עד שלישיתה". המרדכי הבין, שלדעת רש"י מדובר במקרה שבו רואים שאין הטיפה מגיעה לרוטב. מנין למרדכי שרש"י פי' כן? ייתכן שלמד כן מדברי רש"י הנ"ל "שהחלב **בגגה** של חתיכה", משמע מדבריו, שהחתיכה עצמה ברוטב אלא שהחלב נמצא רק בחלק העליון שלה. לפי"ז, רואים את החתיכה כשתי יחידות נפרדות שכן אע"פ שהחלק העליון נאסר, החלק התחתון יישאר מותר (עפ"י התנאים המפורטים במרדכי). אמנם קצת קשה על הסבר זה, שכן לפי"ז כשהמשנה דנה בדין החתיכה, כוונתה רק לחלק העליון שלה ולא לכולה.

הרא"ש יוסף⁹ כותב בדעת רש"י: "ומיהו, ודאי דנאסרה כל החתיכה" ומסביר שאף לדעת רש"י ודאי שהחלב מגיע לכל החתיכה. לדעתו, ומ"ש רש"י 'שהחלב **בגגה** של החתיכה', כוונתו לתאר את המציאות. במציאות, כשטיפה נופלת על החתיכה היא נופלת על גגה, ובשלב הראשון היא נמצאת רק בגגה. בשלב השני היא מתפשטת בכל החתיכה ולכן כל החתיכה נאסרת, ולאפוקי ממ"ש המרדכי, אף שלא ציין כן להדיא.

א"כ, יש ג' מקורות שלדעת רש"י החתיכה חלקה ברוטב:

(א) ב"י – מסברא.

(ב) תוס' ומהרש"א - דייקו ממ"ש רש"י 'עד פיה'.

(ג) מהר"ם שי"ף - דייק ממ"ש רש"י 'שהחלב **בגגה** של החתיכה'.

6. ק"ח ע"א על רש"י ד"ה מיפלט.
7. ק"ח ע"ב ד"ה מיפלט.
8. פרק ח' סי' תרצ"א.
9. חולין ק"ח ע"ב ד"ה 'ובד"ה ברש"י מבלע'.

הבנת שיטת רש"י

כאמור, לדעת רש"י אם החתיכה חלקה ברוטב רואים אותה כיחידה נפרדת מן הקדירה.

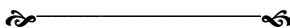
בשיטה זו קולא וחומרא.

קולא, שאם הטיפה נופלת על החתיכה ואין בקדירה או בחתיכה ס' לבטל את הטיפה, רק החתיכה תיאסר (ללא ניעור) ולא שאר הקדירה.

חומרא, כשהטיפה תיפול על החתיכה ויש ס' בכל הקדירה אך בחתיכה עצמה אין ס', החתיכה עצמה נאסרת¹⁰.

רש"י על המשנה¹¹ פ"י: "אם יש בה בנ"ט...מיד נאסרת החתיכה. ובשאר חתיכות דקדירה לא איירי תנא דמתני', ובגמרא פליגי בה אם חוזרת אותה חתיכה ואוסרתן או לאו". לכאורה כוונת רש"י למחלוקת בגמרא האם אפשר לסוחטו אסור או מותר. בפשטות יש לפרש שניער לאחר שהטיפה נתנה טעם בחתיכה, למ"ד אפ"א אף טעם הבשר היוצא, אסור מצד עצמו, ולמ"ד מב"מ לא בטיל, אוסר את כל הקדירה. למ"ד אפ"מ, אף שטעם בשר יוצא, מתייחסים לטעם הבשר שיוצא כטעם היתר של בשר הנפלט, ולכן אינו אוסר את שאר הקדירה כדין מב"מ (ואפילו שחלב יוצא עם הבשר, אין הבשר אוסר את האחרות מדין מב"מ).

אלא שלכאורה א"א לומר כן, שכן מדויק מרש"י שהחתיכה הראשונה ודאי אסורה שכ"כ: "ובגמ' פליגי בה אם חוזרת אותה חתיכה ואוסרתן", משמע שפשוט שאותה חתיכה אסורה אלא שנחלקו בגמ' מה דין האחרות. רש"י עצמו מסביר בגמרא¹² שלמ"ד אפ"מ: "הותר גם הראשון מפני שנפלט האיסור ממנו", ואם כוונת רש"י במשנה היתה למחלוקת האם אפ"א או אפ"מ, היה צריך לכתוב שבגמ' נחלקו האם אותה חתיכה חוזרת להיתרה¹³.

10. ובאחרונים דנו מה הדין, לדעת רש"י כשחלקה ברוטב ונפלה טיפה לרוטב. משבצ"ז סק"ב.

11. ק"ח ע"א ד"ה אם יש בה.

12. ק"ח ע"א ד"ה אי קסבר.

13. בראש יוסף חולין ק"ח ע"א 'ובד"ה אם יש בנ"ט', מופיע נסיון הסבר זה ברש"י ודחייתו: "יראה לפרש כפשוטו דפליגי לקמן אי חוזרת ואוסרת דלמ"ד אפ"א חוזרת ואוסרת ובעינן ס' נגד כל החתיכה, ולר"י אין תקנה דמב"מ במשהו. ולמ"ד אפ"מ אין אסור אלא כשאין (בקדירה) לבטל הטיפה ההיא. ולכאורה דבניער לבסוף איירי ופליגי כמ"ש אלא דקשיא לישנא שכתב דפליגי אי אותה חתיכה אוסרת השאר דמשמע דאותה חתיכה אף בניער את הקדירה אח"כ אסורה, ואמאי, למ"ד אפ"מ גם אותה החתיכה שרי כמ"ש רש"י לקמן בגמרא".

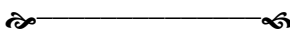
הרא"ש יוסף¹⁴ דן בדברי רש"י במשנה ושולל את האפשרות להסביר בדבריו כהסבר הנ"ל שרש"י דיבר באופן שמנער לבסוף. מבאר הפמ"ג (רא"ש יוסף) שע"כ לפרש שרש"י מדבר באופן שלא ניער כלל, וא"כ, למ"ד אפל"א, כיוון שהחתיכה נאסרה, וטעם בשר אסור יוצא מן החתיכה לשאר הקדירה, הוא אוסר את כל הקדירה לדעת ר"י שמב"מ לא בטיל, אך למ"ד אפל"מ, (אף שטעם הבשר יוצא מהחתיכה, מ"מ כיוון שהוא יוצא ללא חלב) אין ביכולתו לאסור את שאר הקדירה, אלא שהחתיכה הראשונה נשארת באיסורה, שכן יש בה טעם בשר וטעם חלב שנאסרו. לפי"ז מובן מ"ש רש"י 'ובגמ' פליגי אם חוזרת אותה חתיכה ואוסרתן', שלמ"ד אפל"א - אוסרת, ולמ"ד אפל"מ - אינה אוסרת, אך לכ"ע החתיכה הראשונה אסורה.

אם נסביר באופן זה את שיטת רש"י עולות שתי שאלות:

- (א) לדעת רש"י, כפי שביארו הפמ"ג, אם החלב מגיע אף לחלק שבתוך הרוטב, מדוע הוא אינו מתפשט לכל הרוטב?
- (ב) לפי הסבר זה ישנה מח' מציאותית בין רש"י ותוס'. לדעת תוס' כשחלקה ברוטב, טעם החלב מתפשט בכל הקדירה, ולדעת רש"י הוא מתפשט רק בחתיכה עצמה ודוחק לומר שנחלקו במציאות?

שמעתי ממ"ר הרב יעקב כץ שליט"א אפשרות נוספת לבאר את מח' רש"י ותוס'.

תוס'¹⁵ כותבים ביחס לחלב שנפל על חתיכת היתר: "ולא אמרינן שתעשה נבלה אותה חתיכה שנפלה עליה חלב, מאחר שסופו להתפשט בכל החתיכות, מידי דהוה אטיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר, דאם אין נ"ט מותר, אע"פ שקודם שתתפשט הטפה נ"ט במקום נפילתה, ולא אמרינן שיעשה אותה הבשר נבלה, כיון דסוף הטיפה להתפשט בכל החתיכה". כלומר, במקרה שנפלה טיפת חלב על חתיכה שכולה מחוץ לרוטב, מבחינה מציאותית, בשלב הראשון כל טעם הטיפה נמצא במקום הנפילה (היינו, החלק העליון של החתיכה). אעפ"כ, כיוון שבשלב השני עתידה הטיפה להתפשט לכל החתיכה, מבחינה הלכתית, רואים את שני השלבים כשלב אחד. לכן, כשנפלה הטיפה על החתיכה שכולה מחוץ לרוטב דנים ביחס שבין הטיפה לכל החתיכה, ואין אומרים שמקום הנפילה נ"ט בשלב הראשון.

14. ראש יוסף שם.

15. ק' ע"א ד"ה בשקדם.

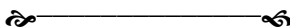
לפי"ז אפשר לומר שמה ששלל תוס', (שאומרים שמקום הנפילה נ"נ כיוון שקיבל בשלב הראשון את כל טעם החלב), סבר רש"י למסקנה (עפ"י שיטתו שמדובר שהחתיכה נמצאת חלקה ברוטב). לדעת רש"י, כיוון שמבחינה מציאותית ישנם שני שלבים, בשלב הראשון החתיכה קיבלה את כל טעם החלב ובשלב השני טעם החלב מתפשט לכל הקדירה, אף מבחינה הלכתית דנים כל שלב בפ"ע. בשלב הראשון נאסרה החתיכה עצמה ובשלב השני יוצא אף החלב לשאר הקדירה, דהיינו, שנחלקו בדין סופו להתפשט.

לפי הסבר זה, יש לבאר את דברי רש"י במשנה: 'ובגמ' פליגי בה...', אף כשלא ניער כלל. למ"ד אפל"א, אף טעם הבשר האסור שיוצא אוסר ולדעת ר"י שמב"מ לא בטיל, אוסר את כל הקדירה. למ"ד אפל"מ, אף שטעם החלב יוצא בשלב השני, מ"מ אין טעם הבשר אוסר מצד עצמו את שאר הקדירה, ואם יש בה ס' נגד החלב, מותרות שאר החתיכות. אמנם, הבאנו לעיל את דעת רש"י שלמ"ד אפל"מ, אף החתיכה הראשונה חוזרת להיתרה¹⁶. א"כ, לכאורה, אף כשנתפשט החלב בשלב שני היה לנו להתיר את החתיכה. י"ל שרק כשניער בפועל את הקדירה או שבישל את ההיתר שנאסר בקדירה אחרת. ע"י הניעור או הבישול, מתחלק טעם הטיפה בשווה בכל הקדירה¹⁷ ולכן אף החתיכה הראשונה חוזרת להיתרה. משא"כ כאן, כיוון שכניסת הטיפה אל הקדירה מתבצעת באופן טבעי, טעמה אינו מתחלק בשווה בכל הקדירה. במקרה זה, לעולם יישאר יותר טעם חלב בתוך החתיכה, וכיוון שכך, כשלא ניער כלל, החתיכה הראשונה נשארת אסורה.

לפי הסבר זה, רש"י ותוס' לא נחלקו במציאות, האם חלב יוצא ללא ניעור. שניהם מסכימים שישנם שני שלבים במציאות, בשלב א' כל החלב נמצא בחתיכה העליונה, ובשלב ב', החלב עצמו יוצא אל הקדירה. אמנם, נחלקו כיצד מתייחסים מבחינה הלכתית למקרה זה.

לדעת תוס', כיוון שסוף הטיפה להתפשט לרוטב, דנים כאילו נפלה החתיכה לתוך הרוטב.

לדעת רש"י, כיוון שבשלב הראשון קיבלה החתיכה את כל טעם החלב, היא נאסרה, ובשלב שני, כשיוצא חלב אל הקדירה היא אוסרת את הקדירה.

16. וכן הקשה הצ"ח, עיין ח"י הרשב"א עמ' תרכ"ו במהד' מוסה"ק הערה 152.
17. עיין רש"י ק"ח ע"א ד"ה אמאי.

שתי נקודות עולות כאן בביאור הגמ':

(א) הבאנו לעיל את דברי הגמ': "מבלע בלע מיפלט לא פליט". רש"י ביאר את הגמ' וכתב שבמקרה זה, טעם החלב אינו יוצא אא"כ מנער או מכסה. **לדעת הפמ"ג** יש לומר כפשוטו, שחלב מפעפע בכל החתיכה אך אינו ממשיך לשאר הקדירה. **לפי הסבר ר' יעקב**, רש"י התייחס בדבריו רק לגבי השלב הראשון. בשלב השני, אף לדעת רש"י, יוצא טעם החלב לכל הקדירה (שכן יש כאן תהליך טבעי של בישול ומדוע שלא יתפשט)¹⁸.

(ב) לפי שני ההסברים בדעת רש"י כל הקדירה נאסרת אף ללא נייעור וכ"כ רש"י¹⁹: "ועבדינן כר"י בין בטיפת חלב שנפלה על החתיכה ולא נייער ויש בה כדי ליתן טעם באותה חתיכה... ואין מועילין שאר החתיכות לבטלה, דכולן נאסרות".

יש להעיר שלשתי הגישות בהסבר רש"י החתיכה הראשונה נשארת אסורה.

18. אולי אפשר לומר הבדל נוסף בין הגישות בהסבר דעת רש"י. אם נופלת טיפת חלב על חתיכה שחלקה ברוטב, **לדעת הפמ"ג** אף שהחתיכה הראשונה אסורה, מ"מ שאר הקדירה מותרת ואפילו כשאין בכל הקדירה ס' נגד הטיפה. **ולפי הסבר ר' יעקב**, כיוון שבשלב השני אף החלב יוצא, יש לשער בקדירה כנגדו ואם אין ס' בחתיכה ובקדירה הכל נאסר ואם יש ס' בקדירה היא מותרת אך החתיכה לעולם אסורה.

19. ק"ט ע"א ד"ה ותו לא מידי.

בביאור מחלוקת הראשונים בגדר אפשר לסוחטו אסור

הגמרא¹ מביאה ברייתא ע"מ להוכיח שישנה מחלוקת תנאים אם אפל"א או אפל"מ.

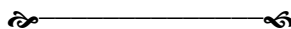
"טיפת חלב שנפלה על החתיכה, כיון שנתנה טעם בחתיכה החתיכה עצמה נעשת נבלה ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה דברי ר' יהודה. וחכ"א עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות. אמר רבי: נראין דברי ר' יהודה בשלא ניער ושלא כסה ודברי חכמים בשניער וכסה".

מן הגמרא ברור שלכו"ע כשלא ניער ולא כיסה, רק טעם החלב אינו יוצא, אך טעם הבשר יוצא. כן מוכח מן הגמרא: "מאי לא ניער ולא כסה, אילימא לא ניער כלל ולא כסה כלל מבלע בלע מפלט לא פלט", וברש"י²: "מיפלט לא פליט - באחרות את טעם החלב". לפי"ז, תחילת המשפט: "מבלע בלע" מתייחס לחלב, א"כ, גם המשך המשפט: "מיפלט לא פליט" מתייחס לטעם החלב. מכאן ברור שרק טעם החלב אינו יוצא ללא ניעור, אך טעם הבשר יוצא, וכן הוא בודאי במציאות.

למ"ד אפל"מ, ברור שטעם הבשר שיוצא הינו היתר ולכן אינו אוסר (שכן גורמי האיסור נפרדו).

אמנם, למ"ד אפל"א, אף טעם בשר לבדו אסור, וא"כ, אף אם לא ניער, מדוע טעם הבשר אינו אוסר בעצמו הלאה?

שאלה זו מעלה הראב"ד³: "ולדברי הכל, אם לא ניער כלל אין שאר החתיכות נאסרות. ומתניתין הכי משמע טיפת חלב שנפלה ע"ג חתיכה ויש בה בנ"ט באותה חתיכה אסור ניער את הקדרה אם יש בנ"ט בכל הקדרה כל הקדרה אסורה למה לי ניער את הקדרה והלא החתיכה קבלה טעם חלב ונעשית נבלה ובלא ניעור הרי יוצא מאותה חתיכה רוטב לשאר חתיכות, והוא רוטב נבילה, אלא ש"מ דבעינן שיצא מן החלב האסור לחתיכות...ואם יש באותו חלב כדי ליתן טעם בכל החתיכות אסורות לרבנן. ולר"י נמי אע"ג דאמר חתיכה עצמה נעשית נבלה היא אמרינן בגמרא נראין דברי ר"י בשלא ניער והיונן בה מאי לא ניער אילימא לא ניער כלל מיבלע בלע ולא פליט אלמא אע"ג דאמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל שאר החתיכות במשהו לא אמרו אלא בשניער

1. ק"ח ע"ב.

2. שם.

3. בהשגותיו לרמב"ם פ"ט מהל' מא"א ה"ט.

והוא תימה שהרי יוצא מן החתיכה רוטב בלא שום נייעור ואם היא נבלה מה צורך לנייעור שיצא משם חלב".

קודם שנעסוק בשאלת הראב"ד, נקדים ונאמר כי קיימת מח' ראשונים בפ"י גדר אפל"א. לאור ב' גישות אלו נתייחס לשאלת הראב"ד (הדיון אינו מתייחס כלל למ"ד אפל"מ, כיוון שבבב"ח אינו להלכה⁴).

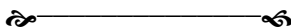
שיטת הרמב"ן⁵ והר"ן⁶ ברש"י

ראשונים אלו סברו, שלמ"ד אפל"א, טעם הבשר אוסר לבדו גם ללא החלב. בלשון הרמב"ן⁷: "קסבר אפל"א ומשום הכי נ"נ ואוסרת את כולן דבשר שבה נמי איסור גמור הוא כנבילה". וכן כתב⁸: "אפילו אפשר לך לסוחטו וסחטת אותו לגמרי בשר שבו שכבר נעשה אסור והוה ליה בשר אסור ואוסר במינו במשהו...".

שיטת ר"י⁹ והרשב"א¹⁰

ראשונים אלו סברו שאף מ"ד אפל"א מודה שאם רק טעם הבשר יוצא, אינו אסור ואינו אוסר. בלשון הרשב"א¹¹: "אם אותה חתיכה שקבלה טעם תחלה עומדת כולה חוץ מן הרוטב ואינה נוגעת ברוטב כלל...לא פלטה כלל מן האסור שבלעה, ומיחל של היתר גמור הוא שפולטת בשאר החתיכות שבצדה, ואפי' למ"ד אפשר לסוחטו אסור, הכא שרי, כדאמרי' לקמן מאי לא נער ולא כסה אילימא לא נער ולא כסה כלל מיבלע בלע מיפלט לא פליט".

מחלוקת ראשונים זו, תלויה בהבנת דברי רב בגמרא. רש"י סבר¹² שרב דיבר ללא נייעור. בכה"ג, כיוון שנאסרה החתיכה הראשונה, טעם בשר אסור יוצא מן החתיכה ואוסר את כל הקדירה אף ללא נייעור (ולפי"ז, מה שאמר רש"י במשנה שבגמ' פליגי אם חוזרת ואוסרת, כוונתו אף ללא נייעור, ודעת האוסרים היא דעת רב בגמרא הסובר אפל"א ודעת המתירים היא מ"ד אפל"מ).

4. שו"ע סי' צ"ב סעי' ד'.
5. חולין ק"ח ע"א ובקונטרס בענין אפשר לסוחטו.
6. מ"ג ע"א בדפי הר"ן.
7. בחי' ק"ח ע"א.
8. בקונטרס הנ"ל.
9. מובא בר"ן שם.
10. בחי' ק"ח ע"א. תוהב"א בית רביעי שער ראשון עמ' ע"ג במה' מוסה"ק.
11. בחידושי.
12. כן דייק בו הר"ן שם, ומפורש ברש"י ק"ט ע"א ד"ה ותו לא מידי עפ"י הבנת הפמ"ג ברש"י כמבואר בשיעור הקודם.

לדעת ר"י יתפרשו דברי רב בשני שלבים, קודם נאסרה החתיכה הראשונה, ואח"כ, כשניער, נאסרת שאר הקדירה שכן יוצא אליה גם טעם חלב וגם טעם בשר¹³.

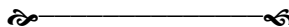
בשאר איסורים שבתורה כגון חתיכת נבילה, לכו"ע טעם הנפלט מן החתיכה הינו איסור עצמי.

בבב"ח אמרה התורה: "לא תבשל גדי בחלב אימו". לכאורה, כיוון שבישלו בשר בחלב הפכה התערובת כולה להיות איסור עצמי כנבלה, שכן הרגע הקובע את מעמדם של הבשר והחלב הוא רגע הבישול. א"כ, לאחר שבושלו יחד, כל טעם היוצא מן החתיכה, בין טעם בשר בין טעם חלב הוא איסור גמור¹⁴.

אמנם, לכאורה ישנה ראייה מפורשת בגמרא, נגד הבנה זו, שכן מפורש בגמ': "מאי לא ניער ולא כסה, אילימא לא ניער כלל ולא כסה כלל מבלע בלע מפלט לא פלט". הבאנו לעיל, שלכו"ע טעם בשר יוצא, ואעפ"כ אמרה הגמרא שבכה"ג אין טעם הבשר שיוצא אוסר כלל.

הרמב"ן והר"ן הסבירו ששלב זה בגמ' הוא לפי ההו"א שאפל"מ. לדעת מ"ד אפל"מ, כיוון שיוצא רק טעם בשר אינו אסור ואינו אוסר את שאר הקדירה. למסקנת הגמ' שאפל"א, אה"נ שאף ללא ניעור כלל, כיוון שיוצא טעם בשר, אסור. בלשון הרמב"ן: "לפיכך אני אומר, ההיא פירכא למאי דסברינן מעיקרא היא, דלא סלקא דעתין אפשר לסוחטו אסור... ולפום מאי דקס"ד מקשינן 'אי לא ניער ולא כסה כלל מבלע בלע' הך ובודאי נאסרה, 'מפלט לא פלטה' חלב שבה ולמה יאסרו האחרות... ומפריקין קסבר אפשר לסוחטו אסור, ומשום הכי נעשית נבלה ואוסרת את כולן דבשר שבה נמי איסור גמור הוא כנבלה, ולמאי דאמרינן השתא אפשר לסוחטו אסור, אף בשלא ניער כלל ולא כיסה כלל נמי, כל שנפל חלב על חתיכה רותחת ונבלע בגווה ונאסרה, כיון שמונחת היא בתוך הקדירה עם האחרות כולן אסורות שהרי רוטב שבהן יוצא ומתערב בכולן".

אמנם אפשר לומר, שמה שאמרה תורה: "לא תבשל גדי בחלב אימו", כוונתה לאסור דווקא תערובת של בשר בחלב. לפי"ז, אם בישלו בשר בחלב ואח"כ יצרו הפרדה גמורה בין החלב לבשר, חזרו להיתרם שכן אינם מעורבים עוד (לפי גישה זו רגע הבישול אינו קובע באופן סופי את מעמדם של הבשר והחלב שנתבשלו יחד).

13. כן פי' הרמב"ן והר"ן בשמו.

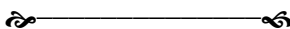
14. שהטעם הוא גורם ליצירת האיסור ואף כשנפלט כל הטעם, נשאר האיסור, וכ"כ הר"ן (מ"ג ע"ב בדפי הר"ף): "משום דלמ"ד אפל"א, אין איסורו של בשר מפני חלב שבו, שהרי אפילו נסחט החלב ממנו לגמרי אסור שכך אמרה תורה שכל בשר שנתבשל בחלב יהא אסור מחמת עצמו".

תרומת הדשן¹⁵ מבאר שלסברת המתירים בהפרדה מוחלטת בין הבשר לחלב, דומה איסור בב"ח לאיסור כלאי בגדים: "דוודאי בב"ח כל זמן שהוא מעורב מיקרי שורשו וגופו של איסור, אפי' הבשר בלא החלב, כמו כלאי בגדים, שבזמן שחוט הפשתן מעורב בטלית של צמר, אסור להתכסות בכל הטלית אפי' באותו צד שאין חוט פשתן בו. אבל אם נחתך מן הטלית אותו צד שאין בו פשתן מותר אותו צד. ה"נ קים להו לרבנן שאין שום טעם הולך מחתיכה זו רק טעם בשר לחוד בלא שום חלב... והו"ל כאילו בא אליהו ז"ל ואמר לנו, נחתך מן הבשר הזה חתיכה קטנה שאין בו שום טעם חלב דהוי שריא כהוא דכלאים". צמר ופשתים מותרים כ"א בפ"ע ורק כשהם מחוברים, אסורים משום שעטנז. אם הופרדו הצמר והפשתים זה מזה, חזרו להיתרם. לפי"ז, י"ל שה"ה בבב"ח, המותרים כ"א בפ"ע ורק תערובתם אסורה. לפיכך, אם הופרדו חזרו להיתרם¹⁶.

לגישה זו בראשונים, שהיא גישת הר"י והרשב"א, מסייעת הגמ' שהובאה לעיל. מגמ' זו משמע שכשטעם בשר יוצא לבדו, אינו אוסר אף למ"ד אפל"א. לשיטתם, ברישא של המשנה, אף שהחתיכה הראשונה נאסרה, אם לא ניער, החתיכה שמתחתיה מותרת כולה. רק אם ניער אח"כ, כיוון שגם טעם חלב יוצא, תיאסר הקדירה בנ"ט.

מגמ' זו, למדו ראשונים אלו כלל נוסף, שאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה אלא ע"י רוטב. ראייה לכך הביאו הראשונים מדברי הגמ': "אילימא לא ניער כלל ולא כיסה כלל, מבלע בלע מפלט לא פלט". כלומר, כאשר טיפת חלב נפלה על חתיכה, אע"פ שהחתיכה נוגעת בחברתה, כיוון שבמקום המגע אין רוטב, החלב שנבלע בחתיכה העליונה אינו יוצא לחתיכה התחתונה.

בלשון הרשב"א¹⁷: "אלא ודאי שמעינן, דאין חתיכה שנאסרה מחמת בליעת איסור אוסרת חתיכת היתר שאצלה ואפילו שתיהן חמות ואפילו במה שאמרו חתיכה עצמה נעשת נבלה כבשר בחלב וכל שכן בשאר האיסורין וכן כתבו בתוספות בשם רבנו יצחק ז"ל דלעולם אין חתיכה שנאסרה מחמת בליעת איסור אוסרת חתיכת היתר שאצלה ואפילו שתיהן חמות לפי שאין הבליעה הולכת מחתיכה לחתיכה שאצלה אלא אם כן יש רוטב שמוליך הבליעה חוצה לה אבל ביבש לא".

15. הגה' שע"ד סי' נ"א.

16. לגישת הרמב"ן והר"ן י"ל דלא דמי, שכן בשעטנז אין השפעה הדדית של כל אחד מהמרכיבים על חברו, אך בבב"ח, כשנתבשלו יחד כל אחד נבלע בחבירו ואסרו, וכל אחד הפך להיות איסור בפ"ע ולכן אין מועילה בהם הפרדה גמורה

17. תוהב"א בית רביעי שער ראשון עמ' ע"ב-פ' במה' מוסה"ק בהתיחסו לגמ' הנ"ל, וכן בחי' ק"ח ע"א ד"ה אמר רב. וכן הוכיחו בתוס' ק"ח ע"א ד"ה טיפת חלב.

לפי גישה זו, המחלוקת אם אפ"א או אפ"מ, היא במקרה שלא נוצרה הפרדה גמורה בין הבשר לחלב. מחלוקת זו היא באופן שרק דיללו את החלב שבחתיכה, ואף שישנן שאריות חלב בחתיכה, מ"מ, אין טעם חלב בחתיכה (כן הוא בכל מצב שנפלה טיפה על החתיכה, וניער בסוף). למ"ד אפ"א, כיוון שיש עדיין שאריות חלב בחתיכה נשארת היא באיסורה. למ"ד אפ"מ, כיוון שכעת אין טעם חלב בחתיכה, שכן התפשט בשווה בכל הקדירה, חזרה להיתרה. כמו"כ נחלקו במקרה זה לגבי הטעם היוצא מן החתיכה. (מטעם הבשר כדן מב"מ ותלוי במח' ר"י ורבנן אם בטיל או לא בטיל). למ"ד אפ"מ, אף בכה"ג, כשיש בקדירה ס' נגד החלב, כיוון שטעם החלב מתפשט בשווה בכל הקדירה אין ביכולת החתיכה והחלב היוצא ממנה, לאסור את כל החתיכות¹⁸.

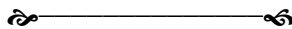
סיכום

ביארנו ב' גישות בהבנת אפ"א, ב' גישות אלו מתאימות לב' ההסברים שהסברנו בשיעור הקודם בדעת רש"י.

לפי הסברו של הפמ"ג¹⁹ ברש"י ללא נייעור אין החלב יוצא מהחתיכה. אעפ"כ, מפורש ברש"י שאף בכה"ג כל הקדירה נאסרת וע"כ, שרש"י סבר כגישת הרמב"ן והר"ן ברש"י. היינו, שלמ"ד אפ"א, אף בהפרדה מוחלטת בין הבשר והחלב טעם הבשר אסור.

לפי הסברו של הרב יעקב כץ שליט"א, רש"י מודה שיוצא חלב בשלב השני. לפי"ז, אפשר לומר שרש"י סבר כגישת ר"י והרשב"א שאם רק טעם בשר יוצא, אינו אוסר²⁰.

כמו"כ, ב' הגישות בהבנת אפ"א הן ב' הגישות שביארנו בשיעור הראשון בהבנת גישת התוס'²¹.

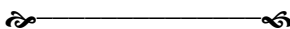
18. ענין אפ"מ, יבואר בשיעור מס' 5.

19. וכן הוא בחזו"א, יר"ד סי' ט"ז סק"ב.

20. ולפי"ז מ"ש רש"י ק"ט ע"א ד"ה ותו לא מידי: "ועבדינן כר"י בין בטיפת חלב שנפל על החתיכה ולא נייער" כוונתו, שאף ללא נייעור יוצא טעם חלב מן החתיכה בשלב השני, ואין טעם בשר לבדו אוסר.

21. יש להעיר כי התוס' כותבים בכמה מקומות (כגון צ"ו ע"ב) בשם ר"י שסבר שהחתיכה כולה מחוץ לרוטב ואף שהחלב מתפשט בכל החתיכה, הוא אינו יוצא לחתיכה התחתונה ללא נייעור. וכן נתבאר בשיעור כי לדעת ר"י, אין טעם הבשר היוצא מן החתיכה אוסר ללא החלב, ולפי"ז א"א להסביר אחרת בתוס'. אלא שכבר נתבאר (בשיעור הראשון) ששני ההסברים שהובאו הם לגישת התוס' שסבר שכל החתיכה מחוץ לרוטב ותוס' בדף ק"ח ד"ה טיפת חלב, דיבר רק על החלב ולא דיבר על הבשר היוצא מן החתיכה, וביאר הר"ן שלגישה זו ע"י הבל וחום שבקדירה, תיאסר כל הקדירה גם ללא נייעור.

נפ"מ בין הגישות היא כגון במקרה שצלו שני שיפודים יחד ללא רוטב, הנוגעים זב"ז, ונשפך חלב על אחד מהם. לפי גישת הרמב"ן, נאסרת החתיכה שנגעה בחתיכה הראשונה²², ולרשב"א לא נאסרה כלל. מקרה זה, הוא המקרה המופיע ברישא של המשנה לפי הסברו של התוס'. תוס' ביארו שהמשנה עוסקת באופן שכל החתיכה מחוץ לרוטב ע"ג חתיכה אחרת ואין רוטב בנקודת המפגש.

ביאור הר"ן למשנת טיפת חלב

- הר"ן¹ מציג ב' גישות בקריאת ובהבנת המשנה כפי שעולות מפירושי רש"י ור"י בסוגיה, ומתייחס לב' נקודות בב' הגישות.
- (א) ביאור המשנה, רישא וסיפא.
- (ב) ביאור דברי רב בגמרא (מה רב מחדש מעצמו ומה רב מסיק ולומד מן המשנה? האם רב מדבר במציאות שניער או אף שלא ניער?).

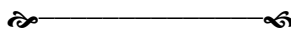
שיטת תוס'

יש להקדים ולומר (כפי שנתבאר בשיעורים הקודמים) שתוס' בסוגיה התייחסו במפורש רק למיקום החתיכה בקדירה ולפעפוע החלב בה. תוס' לא התייחסו במפורש לטעם הבשר היוצא מן החתיכה ולמידת יכולתו לאסור בקדירה. אם נאמר שתוס' אצלנו היא שיטת ר"י, יעלה בידינו הסבר אחד בשיטת תוס' (ויבואר להלן). אם ניקח רק את עיקרון התוס' שהחתיכה מחוץ לרוטב לגמרי, ניתן יהיה לבאר הסבר שני ביחס ליכולת הבשר לאסור הלאה. הר"ן מפרש את התוס' כצד הראשון, היינו, שתוס' בשיטת ר"י ולפי"ז מבאר את שיטתו בהבנת הסוגיה (יש לציין כי הר"ן לא התייחס במפורש לתוס' בסוגייתנו אלא לשיטת תוס' באופן עקרוני).

הר"ן מסביר כי לדעת תוס', רב מסיק מן המשנה שתי מסקנות. המסקנה הראשונה (שאיננה הענין המרכזי בסוגיא), היא ביחס למסלול החלב בתוך החתיכה. מפשט המשנה מוכח שאם אין בחתיכה ס' כנגד החלב החתיכה נאסרת כולה. ולכאורה מדוע, הרי יש משנה מפורשת בזבחים² שחם בחם בלא רוטב אינו אוסר בכולו ומדוע כאן כל החתיכה נאסרת. (ואין לומר שהחלב הנוזלי מפעפע בכל החתיכה שכבר נפסק בדם שהוא נוזלי שאינו מפעפע בכל החתיכה ואוסר כ"ק בלבד³).

בהסבר דין זה נאמרו ב' גישות.

גישת התוס'⁴ היא שחלב מוגדר כאיסור 'חצי שומני', ולכן יש ביכולתו לפעפע בכל החתיכה שעליה נפל, אך אין ביכולתו לפעפע מעבר לחתיכה הראשונה

1. מ"ג ע"א בדפי הר"ן.
2. צז ע"א.
3. עיין שר"ע סי' ע"ו סע' א' וע"ע ש"ך סי' צ"ב סק"ג.
4. ק"ח ע"א ד"ה טיפת חלב, וצ"ו ע"ב ד"ה אפילו.

(תוס' מבסס דבריו ע"פ היסוד, שדברים שומניים מפעפעים בכל החתיכה גם ללא רוטב⁵).

הר"ן לא רצה לחדש מושג של 'חצי שומני', שכן מצינו להדיא רק דבר שומני לגמרי או כחוש לגמרי. לכן סבר שאם החלב הוא שומני, הוא יכול לפעפע אף מעבר לחתיכה הראשונה. אם אינו שומני אין יכול לפעפע אפילו בחתיכה הראשונה. על כן חידש וביאר הר"ן: "שחום והבל הקדירה" מתפקדים כעין רוטב. מצינו בגמ' ביחס לניעור, שרוטב גורם להתפשטות טעמים. הר"ן סבר שאף הבל וחום הקדירה, מפשטים את החלב בכל החתיכה עליה הוא נפל (בהמשך נתייחס לשאלה מדוע לא נאמר שחום והבל הקדירה מפשט את החלב בכל הסיר).

"ותרתי קמ"ל (רב), חדא דכל אותה חתיכה מצטרפת לבטל הטיפה לפי שהיא נכנסת ומתפשטת בכולה דאע"ג דחם בחם באיסור שאינו שמן שיהא מפעפע כל שאין בו רוטב אינו אוסר יותר מכדי קליפה, ה"מ, בחום של צלי וכי"ב, אבל חתיכה זו, כיוון שעומדת בקדירה מתוך שיש בה הבל ולחות, האיסור מתפשט בכל החתיכה".

המסקנה השניה, אותה מסיק רב מן המשנה, לפי הסבר הר"ן בתוס'⁶, היא כי דין חנ"נ מפורש בסיפא של המשנה. לאחר שברישא קיבלה החתיכה טעם חלב ונאסרה, מבואר בסיפא שאם ניער את החתיכה לתוך הרוטב עם שאר החתיכות צריך ס' כנגד כל החתיכה. מכך שצריך לשער בקדירה כנגד כל החתיכה מוכח שהמשנה סוברת דין חנ"נ (וודאי שטעם החלב בסיפא כבר אינו מורגש בכל הקדירה, ומכאן שגם טעם הבשר אסור, ואוסר בנ"ט).

"וקמ"ל תו, דדווקא אותה חתיכה אסורה אבל שאר חתיכות מותרות אא"כ ניער את הקדירה, והיינו דקתני סיפא 'ניער את הקדירה, אם יש בה בנ"ט באותה קדירה אסורה', כלומר שאם ניער את הקדירה, אחר שאותה חתיכה קיבלה טעם מן הטיפה, בכה"ג אם יש בה בנ"ט באותה חתיכה לשאר חתיכות שבקדירה, אסורה, דחענ"נ ובעינן ס' כנגד כולה, והיינו דאמר רב 'חענ"נ' ובשניער את הקדירה".

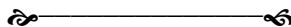
5. עפ"י חולין צ"ז ע"א "שאני חלב דמפעפע".

6. ובוודאי שאין כוונתו לתוס' בדף ק"ח שכן התוס' שם לא התייחס לדינו של רב כלל, אלא ייתכן שמתייחס ליסוד שמופיע בתוס' (ק' ע"א ד"ה חענ"נ) שם מבואר שאף שחתיכת ההיתר נאסרה, אינה אוסרת את שאר הקדירה ללא ניעור, וא"כ ה"ה אצלנו. או שאפשר לומר שכוונתו לסה"ת הל' אר"ה סי' נ"ב שהתייחס לדינו של רב ביחס במשנה.

מכאן, שלדעת רב דין חנ"נ כתוב במשנה. כמו"כ, צ"ל שרב דיבר באופן שניער את הקדירה לאחר שהחתיכה נאסרה. אמנם, אעפ"כ, שונה פסיקת רב במקרה זה, מפסיקת המשנה. הגמרא⁷ מביאה את מח' ר' יהודה ורבנן האם מב"מ לא בטיל או בטיל. רב סובר כדעת ר' יהודה שמב"מ לא בטיל. כיוון שכך, פסק כי כאשר ניער את הקדירה, טעם הבשר האסור היוצא מן החתיכה אוסר את כל החתיכות שבקדירה מצד מב"מ. המשנה היא כדעת רבנן ולכן כתוב בסיפא 'אם יש באותה חתיכה בנ"ט'. מכאן, כי כאשר אין טעם בשר אסור (או שיש ס' בקדירה), מותר.

"ומיהו מאי דקאמר 'ואוסר את כל החתיכות' משום דמב"מ לא בטיל סברא דנפשיה היא, דס"ל כר"י דאמר הכי, ולא פירושא דמתניתין, דהא בהדיא קתני ד'אם יש באותה חתיכה בנ"ט- כל הקדירה אסורה', הא ליכא נ"ט כל הקדירה שרי, דמתניתין רבנן היא דס"ל דאפילו מב"מ בטיל".

נמצינו למדים, שע"מ לאסור את הקדירה בסיפא של המשנה, צריך לנער. מכאן ניתן להסיק כלל גדול שבלוע אינו יוצא מן החתיכה ללא רוטב. ביאור הדברים, כשטיפת חלב נופלת על החתיכה, הוכחנו לעיל שחתיכה זו נ"נ. אם גם ללא נייעור טעם החלב הבלוע היה יוצא, אז כבר ברישא של המשנה כל הסיר היה צריך להיות אסור אם אין בו ס' נגד הטיפה. אמנם, בסיפא מפורש שרק אם נייער או כיסה אוסר בנ"ט את כל הקדירה. מוכח שללא נייעור אין הקדירה נאסרת. מכאן, שטעם החלב הבלוע אינו יוצא ללא רוטב. כך למעשה, כתוב להדיא בגמרא⁸: "אילימא לא נייער כלל ולא כיסה כלל מיבלע בלע מפלט לא פלט". כאן יש להקשות, למ"ד אפ"א, אף שטעם החלב אינו יוצא, אך הטעם העצמי של החתיכה וודאי יוצא ומתפשט בכל הקדירה ע"י ההבל והחום. אם החתיכה נ"נ, מדוע שטעם הבשר עצמו לא יאסור בנ"ט את כל הקדירה כבר ברישא? בשיעור הקודם נתבארה שיטת ר"י והרשב"א בהבנת מ"ד אפ"א. לדעתם, אף למ"ד אפ"א, טעם הבשר האסור אינו אוסר הלאה ללא נייעור, כלומר, כשאין החלב יוצא עימו. מכאן נלמד הכלל "שאין הנאסר (הבשר) אוסר אלא במקום שהאיסור (החלב) עצמו יכול לילך". כיוון שכך מתייחסים לטעם הבשר היוצא ללא החלב כ"מיחל גמור של היתר"⁹. לכן, אף שנ"נ בתוך החתיכה, כשנפלט החוצה ללא החלב אינו אסור ואינו אוסר.

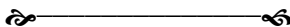
7. מנחות כ"ב ע"א.
8. ק"ח ע"ב. מכאן הוכיחו התוס' את הכלל שאין בלוע יוצא ללא רוטב.
9. לשון הרשב"א, תוה"ב בית ד' שער א' עמ' ע"ג במהד' מוסה"ק.

"ושמעין ממתניתין להאי פירושא שאיסור לח שנפל בחתיכה שהיא עומדת חוץ לרוטב, שהאיסור מתפשט בכל החתיכה אבל אינו יוצא מחתיכה לחתיכה, דאי לא תימא הכי, אפילו בלא נייער את הקדירה הוי מצי למתני דאם יש בנ"ט מן החתיכה באותה קדירה, אסורה, והיינו דאמרינן בגמ' 'אילימא לא נייער כלל ולא כיסה כלל מיבלע בלע מפלט לא פלט', דמשמע דאין איסור נפלט מחתיכה לחתיכה כל זמן שלא נייער... (ומקשה הר"ן לשיטה זו שחלב לא יוצא) ועוד שאפילו נאמר כן דמילתא פסיקתא היא שאין האיסור יוצא מחתיכה לחתיכה לעולם מ"מ, היא עצמה פולטת מגופה לתוך החתיכה הסמוכה לה ותאסור בפליטתה כיוון דס"ל חענ"נ. ותירצו בזה דאפילו למ"ד חענ"נ, אינה אוסרת אלא במקום שהאיסור עצמו יכול להתפשט לפי שבכל מקום שהאיסור וההיתר מתפשטים יחד חשבינן אף פליטת ההיתר כפליטת האיסור כיוון שהוא מתערב עימו, אבל במקום שאין האיסור יוצא אין ההיתר לבדו אוסר".

לסיכום שיטה זו, אפילו אם החתיכה הראשונה נ"נ אין היא כנבילה ממש. למ"ד אפ"א, היא לעולם תהיה אסורה, שכן יש בה לעולם טעם בשר וטעם חלב אסורים. אמנם, לו יצוייר שתיתכן הפרדה גמורה בחתיכה זו, היא תחזור להיתרה. לגבי טעם הבשר הנפלט מן החתיכה, אם הוא יוצא ללא חלב, אינו אסור ואינו אוסר. במקרה זה, להבנתם, חידשה הגמרא שיש הפרדה מוחלטת בין טעם הבשר והחלב.

לשיטה זו, בדעת רב, תתפרש המשנה באופן זה:

"טיפת חלב שנפלה ע"ג חתיכה, אם יש בה באותה טיפה כדי ליתן טעם באותה חתיכה, כלומר שאין בחתיכה ס' כדי לבטל הטיפה החתיכה אסורה, לפי שיש בה נתינת טעם של חלב. נייער את הקדירה, כלומר, אם אחר שקיבלה החתיכה טעם החלב, נייער אותה חתיכה בתוך הרוטב עם שאר החתיכות, אז צריך ס' לבטל כל החתיכה שנאסרה, לפי שנעשית אותה חתיכה עצמה חתיכת איסור ואוסר בשיעור כולה (אבל אם לא נייער, לא אסר השאר כלל כמו שאמרנו, שאין הבליעה יוצאת מחתיכה לחתיכה ביבש)"¹⁰.

ר"י¹¹ והרשב"א מביאים ב' ראיות לשיטתם. הר"ן תירץ ראיות אלו והקשה עליהם מסברא: "והא וודאי לא נהירא, דמאי טעמא נימא שיהא האיסור מתפשט בכל החתיכה ואפילו גסה כמה, ולא יהא יוצא מחתיכה לחתיכה ואפילו בדקה שבדקות".

שיטת הרמב"ן והר"ן ברש"י

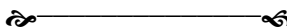
לפי שיטה זו, גדר אפל"א הוא, שאף הטעם העצמי של הבשר אסור ואוסר הלאה אף ללא החלב. לדעתם, טעם הבשר יוצא אל הקדירה ע"י הבל ולחות הקדירה. כיוון שהבשר נאסר קודם לכן, תלוי דין שאר החתיכות במח' ר' יהודה ורבנן. לדעת ר' יהודה לא בטיל ולרבנן בטיל ואוסר בנ"ט. מכאן שראשונים אלו חולקים על הכלל של "אין הנאסר".

כמו"כ, לפי שיטה זו, אף במציאות של הפרדה גמורה של החלב, החתיכה (הראשונה) נשארת אסורה. לדעתם, האיסור נגרם ברגע הבישול ומשנתבשלה, טעם הבשר שבה אסור מחמת עצמו וכגופו של איסור ולעולם לא יחזור להיתר.

"כיוון דקי"ל דחענ"נ ואפל"א, כלומר, שאפילו היה לאיסור שייסחט ויצא מחתיכה זו, אפ"ה החתיכה אסורה...כיוון שכן, הרי כל מה שחתיכה זו של היתר פולטת, איסור גמור הוא דהא אמרינן אפילו היה אפשר לאיסור שייסחט מן ההיתר, אפ"ה אסור וכיוון שהוא כגוף האיסור למה לא תאסור חברתה בפליטתה".

הבאנו לעיל את הגמ': "אילימא לא ניער...", ממנה הוכיחו ר"י והרשב"א, שאם לא ניער, אף שיוצא טעם בשר, אינו אוסר, שכן אין טעם החלב יוצא עימו. א"כ, קשה על שיטת הרמב"ן והר"ן הסוברים שטעם הבשר אוסר בפ"ע. הרמב"ן¹² דוחה ראיה זו ואומר ששאלה זו היא רק לפי ההו"א שאפל"מ. למסקנת הגמ' שר' ס"ל אפל"א, א"כ, אף ללא ניעור כלל, טעם הבשר אסור ואוסר, אף ללא החלב.

"ומאי דאמרינן לקמן בגמ' 'מיבלע בלע מפלט לא פלט', דאלמא, כל שלא ניער אין החתיכה אוסרת חברתה מחמת פליטתה, ה"מ למאן דס"ל אפל"מ דכיוון שכן אין חתיכה זו שקיבלה טעם מן החלב נידונית כחתיכת בשר אסור אלא כחלב שקיבלה טעם ממנו ומש"ה מקשינן דמבלע בלעה מפלט לא פלטה פליטה האוסרת לפי שהחלב שבה אפשר שאינו יוצא מחתיכה לחתיכה ואפילו הוא יוצא ממנה

11. כמובא בתוס' צ"ו ע"ב ד"ה אפילו.

12. ק"ח ע"א.

הוה ליה מין בשאינו מינו, וא"א שתאסור כל החתיכות כולן מפני שהן מינה אבל למאי דמסקינן דאפל"א אפשר דאפילו בשלא נייער כלל ולא כיסה כלל אמרינן כיוון שגוף היתר של חתיכה זו נעשה איסור, אוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה כיוון שכולן עומדות בקדירה שיש בה הבל ולחות".

לפי שיטת הרמב"ן והר"ן, גם טעם הבשר אוסר את כל הקדירה. כיוון שכך, א"צ לבאר את המשנה בנייעור, שמטרתו להוליך את טעם החלב בקדירה. לדעתם, כבר ברישא כל הקדירה תיאסר גם ללא נייעור מטעם הבשר האסור. לפ"ז, לכאורה, תהיה הסיפא מיותרת ואין צריך לנער את החתיכה לתוך הקדירה כדי לאוסרה. אמנם, הר"ן ביאר את הסיפא כרש"י, שפירש במשנה: "נייער את הקדירה. הגיס בה מיד קודם שקבלה החתיכה טעם מן הטיפה, דהשתא נתערבה הטיפה בכולן". כלומר, בסיפא לא נאסרה החתיכה הראשונה שכן נייער מיד ולכן דנים ביחס שבין הטיפה לקדירה כולה.

"ולפיכך נראים דברי רש"י ז"ל¹³ דרב הכי מפרש לה למתניתין טיפת חלב שנפלה על החתיכה אם יש בה בנ"ט באותה חתיכה אסורה' כלומר, הקדירה כולה, מפני שחענ"נ ואוסרת את כולן מפני שהן מינה... ומשום הכי פסיק ותני ברישא שאם יש בנותן טעם באותה חתיכה אסורה כלומר בקדירה כולה ואפילו כמה והדר תני 'נייער את הקדירה', כלומר הגיס בה מיד קודם שקיבלה החתיכה טעם מן הטיפה דהשתא נתערבה הטיפה בכולם 'אם יש בה בנותן טעם באותה קדירה – אסורה', כלומר אין כח בטיפה לאסור כלום אלא אם כן יש בה כדי ליתן טעם בכל הקדירה"¹⁴.

הר"ן הבין בדעת רש"י שחלק על היסודות של הפרדה גמורה ואין הנאסר ובזה נראים דבריו ולא דעת ר"י.

13. אין כוונת הר"ן לפירוש רש"י לגבי מיקום החתיכה (חציה ברוטב מול תוס' דכולה מחוץ לרוטב) שאין עניין זה לכאן כלל. כוונת הר"ן כאן היתה לפרש את הרישא של המשנה באופן שנאסרת כל הקדירה אף ללא נייעור ולכן לא משנה היכן החתיכה נמצאת. וכן דייק החזו"א (יר"ד ס' ט"ז ס"ק ב') שיש כאן ב' מחלוקות שונות: "ומיהו למאי דקיי"ל דחענ"נ יש לדון שתאסור אחרות בפליטת הבשר עצמו אף דאינה פולטת החלב וזה תלוי בפלוגתת הראשונים ז"ל, דהביא הר"ן והמ"מ, אי אמרינן אין הנאסר יכול לאסור אא"כ האיסור עצמו יכול לילך לשם, ופלוגתא זו אינה ענין לפלוגתת רש"י ור"י". כלומר, רש"י התייחס רק למידת התפשטות החלב בחתיכה, אך לא פירש מה דין הקדירה, כשלא נייער. דין הקדירה תלוי במח' הראשונים בדין 'אין הנאסר'.
14. וברמב"ן: "וזה הלשון יותר הגון".

לפי הסבר זה של רש"י, לא מופיע במשנה כלל דין חנ"נ. ע"מ לומר כי דין חנ"נ מופיע במשנה, ע"כ לומר שבסיפא מדובר כשמנערים החתיכה האסורה לתוך הקדירה. במקרה זה, יש לבאר כי כוונת הסיפא היא שיש לשער בס' כנגד כל החתיכה ומכאן שנ"נ. לפי הסברו של רש"י, הניעור המיידני במשנה מתייחס לחתיכה קודם שנאסרה. א"כ, כל השיעורים שבמשנה נאמרו ביחס שבין הטיפה לחתיכה (רישא) או הטיפה לקדירה כולה (סיפא). לפי"ז, דברי רב בגמרא הינם פרשנות וחידוש שלו, אך אין זה כתוב להדיא במשנה.

סיכום

לשיטת רש"י, הרמב"ן והר"ן, תתבאר המשנה במקרים נפרדים:
רישא - טיפה בחתיכה, וכל הקדירה אסורה (לדעת ר' יהודה).
סיפא - טיפה שנפלה לחתיכה וניער מיד את כל הקדירה.

לשיטת התוס' תתפרש המשנה כשני שלבים של אותו מקרה:
רישא - טיפה בחתיכה, וכל החתיכה נאסרה.
סיפא - ניער את החתיכה לתוך הקדירה, כל הקדירה נאסרה אם יש בה בנ"ט (כרבנן).

בדין אפשר לסוחטו מותר

בשיעור הקודם ביארנו את מח' הראשונים בהסבר מ"ד אפל"א. לדעת הרמב"ן, למ"ד אפל"א אף בהפרדה גמורה בין מרכיבי הבשר והחלב, כל אחד מהם אסור ואוסר בפ"ע. לדעת ר"י, כשנוצרה הפרדה גמורה, אין הבשר והחלב אוסרים בנפרד. לכו"ע, כל עוד שלא נוצרה הפרדה גמורה (כשהטעם רק דולל) החתיכה הראשונה אסורה ואוסרת לרבנן בס' ולרבי יהודה לא בטילה.

למ"ד אפל"מ יש לדון בשני נושאים:

(א) דין החתיכה עצמה. ישנו הבדל מציאותי בין לח ליבש. אם בישלו כוס חלב עם כוס של רוטב בשר ואח"כ שפכו לקדירה עוד 60 כוסות חלב (החלב שבקדירה מבטל את טעם הבשר), או 120 כוסות מים (המים מבטלים את כל טעם האיסור) ובישלו הכל יחד. באופן זה, בוודאי שהבישול מפשט טעמים בשווה בכל הקדירה וכשלא מורגש טעם הבשר או האיסור יהיה מותר לשתות את כל החלב או המים. האם אף ביבש הדין כן. היינו, חתיכה שנאסרה מטיפת חלב ובישלו חתיכה זו עם חתיכות אחרות עד שלא מורגש טעם החלב כלל, האם החתיכה הראשונה תחזור להיתרה.

(ב) האם וכיצד ביכולתה לאסור חתיכות אחרות.

א.

רש"י פירש את שאלת הגמרא: "ומאי קסבר, אי קסבר אפשר לסוחטו מותר, חתיכה אמאי נעשית נבילה", באופן זה:

"ומאי קסבר. רב באפשר לסוחטו באיסור שנבלע בהיתר ונתן בו טעם ואסרו וחזר ובישל ההיתר הזה עם היתר אחר שאפשר האיסור הנבלע בזה ליסחט ממנו וליחלק בהיתר האחרון ואין בו כשיעור לאסור את האחרון.

אי קסבר. הותר גם הראשון מפני שנפלט האיסור ממנו ולכתחלה הוא דאסור שאין מבטלין איסור לכתחלה ומיהו דיעבד שרי לאכול אף הראשון.

אמאי חתיכה נעשית נבלה. הא אפשר היא ליסחט ממנה וליחלק לאחרים שלא קבלו ממנו כלום ואין לנו לאסור עד שיתן החלב טעם בכולן דליכא למימר אפשר ליסחט מזה וליבלע בזה שהרי כולן שוין בטעמו ואיזה תתיר ואיזה תאסור".

בדעת רש"י מצינו התייחסות לשני הנושאים הנ"ל. ביחס לחתיכה הראשונה כתב רש"י שהיא חוזרת להיתרה כשהתבשלה שוב. בטעם הדבר כתב רש"י, מפני

שהטעם האסור הבלוע בה **מתחלק בשווה** בכל הקדירה. לגבי שאר החתיכות כתב רש"י, שכיוון שכשהאיסור יוצא ומתחלק בשווה בכל הקדירה, חזרה החתיכה הראשונה להיתרה, אי אפשר לומר שטעם הבשר שבה נאסר מצד עצמו. כיוון שכך, אינה אוסרת את שאר החתיכות מצד טעם הבשר היוצא ממנה, ואם יש ס' נגד החלב הבלוע בחתיכה, מותרת הקדירה.

הר"ן¹ דייק מדברי רש"י, שלפי הבנתו, המושגים חנ"נ ואפ"א זהים: "דלכאורה משמע, דדא ודא אחת היא, ואי לא הא לא קיימא הא".

עפ"י דיוקו הנ"ל, מקשה הר"ן דמשמע בגמ' שאין המושגים זהים, שהרי הגמ' מבררת מה סבר רב: "אי קסבר אפ"מ חתיכה אמאי נ"נ". אם המושגים זהים, מהי שאלת הגמ', הרי ודאי שאם יש חנ"נ הכוונה היא שאפ"א, ובלשונו: "ובכהאי גוונא, היכי שייך למימר 'אמאי' דהא אי קסבר אפ"מ, ודאי דס"ל דאין חענ"נ ולא אפשר בלאו הכי".

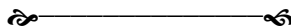
על כן, הסיק הר"ן בהבנת הגמ' שחייבים לומר שיש כאן שני מושגים שונים: "ומ"מ, אפשר לסוחטו וחנ"נ אינן ענין אחד בעצמו". וא"כ הגמ' עסקה בתחילה בדעת רב ביחס לדין חנ"נ, ואח"כ ביררה מה דעתו ביחס לנושא השני של אפשר לסוחטו.

ב.

הרמב"ן² כותב: "ואין ההקפדה להתיר החתיכה או לאוסרה". הרמב"ן סבר שכל המחלוקת האם אפ"א או אפ"מ אינה נוגעת כלל לחתיכה עצמה, ולכ"ע היא נשארת באיסורה. כל הדיון הוא ביחס לנושא השני שהצגנו, היינו, האם וכיצד היא יכולה לאסור את שאר הקדירה.

מבאר הרמב"ן: "אלא כלומר, אפילו אפשר לך לסוחטו וסחטת אותו לגמרי (באופן תיאורטי הצליחו לבצע הפרדה גמורה) בשר שבו כבר נעשה איסור והוי ליה בשר איסור ואוסר במינו במשהו וכן החלב (למ"ד אפ"א), וא"ת (הרמב"ן אינו שואל, אלא מביא את הסבר מ"ד אפ"מ) אפ"מ, בשר היתר הוא לגבי בשר והחלב לגבי חלב".

הרשב"א³ אף הוא דייק כן בדברי הרמב"ן: "אבל ראיתי לרמב"ן ז"ל שפי' בפלוגתא דאפשר לסוחטו, שאין ההקפדה להתיר החתיכה או לאוסרה, אלא דמ"ד אפשר לסוחטו אסור קסבר דאפילו אפשר לך לסחוט כל האיסור שבו

1. מ"ג ע"ב בדפי הר"ף.
2. קונטרס אפשר לסוחטו ודין חנ"נ, נדפס בסוף חי' הרמב"ן על חולין.
3. חולין ק"ח ע"ב עמ' תרכ"ו במהד' מוסה"ק.

לגמרי אפ"ה כבר נעשה כל הבשר שבו איסור גמור וה"ל בשר אסור במינו במשהו, וכן החלב במינו לפי ששניהם נאסרו לגמרי ולוקה על חצי זית מזה ועל חצי זית מזה, ומ"ד מותר קסבר בשר שבו היתר גמור הוא ואינו אסור בשר אחר במינו וגם החלב שבו היתר גמור הוא ואינו אסור חלב אחר במינו, ומ"מ אפשר ששניהם ס"ל דחתיכה עצמה אסורה לעולם".

מדברי הרמב"ן עולה הסבר נוסף להבנת מ"ד אפ"מ ביחס לשני הנושאים שהצגנו בתחילה.

(א) החתיכה עצמה לעולם אסורה והדיון אם יכולה לחזור להיתרה הינו תיאורטי בלבד.

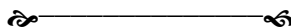
(ב) הטעמים היוצאים מן החתיכה האסורה אינם אוסרים מדין מב"מ⁴.

הר"ן הקשה על הסבר זה של הרמב"ן שלפיו הדיון ביחס לחתיכה הינו תיאורטי בלבד אף למ"ד אפ"מ וכתב: "שמא תאמר אה"נ, אלא דאנן הכי קאמרין, דאפשר לסוחטו מותר, אע"פ שהוא דבר שא"א לעמוד עליו ומשום הכי א"א לומר דחעב"נ, אין במשמע הלשון כך, דכיון דהאמוראים פליגי בהא מילתא, מינייהו אמרי אפשר לסוחטו אסור ומינייהו אמרי אפשר לסוחטו מותר, משמע שהוא דבר שאפשר לעמוד עליו ולבוא לידי מעשה". כלומר, הרמב"ן הבין שביחס לחתיכה עצמה, הדיון הינו תיאורטי בלבד, שכן לכו"ע היא נשאת באיסורה והמח' המעשית היא רק ביחס לטעם הנפלט מן החתיכה. הר"ן מבין שהביטוי "אפשר לסוחטו" מתייחס באופן ישיר לחתיכה עצמה, ולכן א"א לומר שביחס לחתיכה הדיון הינו תיאורטי בלבד.

ג.

הבאנו לעיל את קושיית הר"ן על הבנתו של רש"י ביחס שבין המושגים אפשר לסוחטו וחנ"נ. הר"ן חלק על רש"י גם בהבנת המציאות של התפשטות החלב בקדירה.

רש"י סבר שלמ"ד אפ"מ החתיכה חוזרת להיתרה שכן טעם החלב מתחלק בשווה בכל הקדירה ע"י הבישול או הניעור.

4. יש להעיר, כי לא נתבאר בפירושו בדברי הרמב"ן האם הבשר אוסר מדין מבשא"מ או שאינו אוסר כלל. אמנם, עיין בר"ן שכותב במפורש שהבשר אוסר מדין מבשא"מ: "וכי פריך תלמודא, אמאי חתיכה נ"נ, עיקר פירכיה ליתיה למה הצריכה ס' בשאינה מינה, שזה אפשר הוא מן הטעם שכתבתי, לפי ששוב אין איסור הנבלע בה מתחלק בשווה" ו"ל שאף הרמב"ן סבר כן ולכן כתב רק שאינו אוסר מצד מב"מ.

ובלשון רש"י: "אמאי חתיכה נעשית נבלה. הא אפשר היא ליסחט ממנה וליחלק לאחרים שלא קבלו ממנו כלום ואין לנו לאסור עד שיתן החלב טעם בכולן דליכא למימר אפשר ליסחט מזה וליבלע בזה שהרי כולן שוין בטעמו ואיזה תתיר ואיזה תאסור".

ביחס לדברי רש"י אלו כתב הר"ן: "לפי שהאיסור שנבלע בחתיכה ואין בה ס' לבטלו אפילו אתה מוסיף עליה לתשלום שיעור ס' אין האיסור שנבלע בתחילה בחתיכה ונסרך בה מתחלק בשווה בחתיכה ובאותו תוספת כדי שתתבטל בס', אלא לעולם נשאר רובו בחתיכה וכן הוא בודאי".

מכח קביעה זו מחלק הר"ן חילוק מהותי בין שני המושגים אפשר לסוחטו וחנ"נ. לפי קביעה זו היה אפשר לומר שחתיכה שנאסרה מחלב היא א' חנ"נ, ב' אסורה מגופה, וטעם הבשר הנפלט אוסר מצד מב"מ: "ולפיכך אפילו אם נאמר דאפל"מ היה אפשר לומר (א) דחענ"נ (ב) להצריכה ס', ושתהא נידונית גם כן כבשר אסור לאסור כל החתיכות מפני שהן מינה, אע"פ שדבר אחר גרם לה ליפסל". אמנם, למסקנה אין אומרים כן, שכן כיוון שישנה אפשרות שהחתיכה תחזור להיתרה אין סברה לומר שטעם הבשר שבחתיכה יהא נידון כגופו של איסור לאסור החתיכות האחרות מדין מב"מ: "אלא דתלמודא לא ס"ל הכי, שאינו בדין שהדבר שהוא אפשר לחזור להכשירו, יהא נידון כגוף האיסור עד שיאסור כל החתיכות כולן מפני שהן מינה".

הר"ן מבאר שהחתיכה אכן תחזור להיתרה, ע"י טעימת קפילא. לדעתו, גם אם תתבשל החתיכה בקדירה שיש בה ס' נגד החתיכה, טעם החלב נסרך בה יותר. אם יטעם קפילא את החתיכה ויברר שטעם החלב אינו מורגש בחתיכה, אף היא תחזור להיתרה: "ואנן הכי קאמרינן, דלמ"ד אפל"מ, אין איסורו מגופו וכיוון שכן, כל היכא דטעים ליה קפילא ארמאה ואמר שאין בה טעם חלב כלל, שריא".

ע"פ דברים אלו מבאר הר"ן את שאלת הגמרא: "אי קסבר אפל"מ חתיכה אמאי נעשית נבילה" באופן זה. כיוון שהחתיכה תוכל לחזור להיתרה, מדוע היא נידונית כנבילה, דהיינו כבשר נבילה ואוסרת כל החתיכות מצד מב"מ. כלומר, אם החתיכה יכולה לחזור להיתרה, מוכח שאינה גופו של איסור אלא אסורה רק מצד החלב שבה (למ"ד אפל"מ החלב הוי תנאי בקיום האיסור ולא גורם האיסור). א"כ, מדוע לומר שהחתיכה חנ"נ ואוסרת מדין מב"מ את כל הקדירה. הרי טעם הבשר האסור הנפלט לשאר הקדירה הוי כמבשא"מ ביחס לשאר הקדירה, שכן הבשר לא הפך להיות גופו של איסור. אעפ"כ, הצריך הר"ן ס' נגד החתיכה שכן איתחזק בה איסורא.

מכאן שהר"ן סובר שיש ב' הגדרות שונות ונוגדות. לדעתו, אם נוקטים שאפל"מ א"א לומר שהחתיכה תהיה גופו של איסור, דהיינו חנ"נ: "אבל עיקר פרכיה הוא

למה היא נידונית כבשר נבילה, שמפני כך אוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה, והרי כיון שאפשר לה לחזור להכשירה נמצא שאין איסורה מחמת בשר שבה שא"כ לעולם תיאסר, אלא איסורה מחמת חלב שבה ונמצא שהאיסור שבה עם החתיכות מבשא"מ".

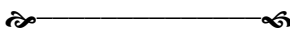
מדברי הר"ן עולה שיטה שלישית לבאר את מ"ד אפל"מ ביחס לב' הנושאים הנ"ל:

- (א) **ביחס לחתיכה** - נסרך בה החלב יותר לכן אסורה והוי נבילה וצריך לשער ס' נגד כולה. אם יטעם קפילא את החתיכה ויאמר שאין טעם החלב מורגש בה, חוזרת להיתירה. אם טעם החלב נרגש בה יש כאן איסור תורה של בב"ח.
- (ב) **ביחס לקדירה** - כל עוד לא טעם קפילא את החתיכה הראשונה ואמר שאין בה טעם חלב, היא נבילה ואסורה וצריך ס' נגדה, ולא אמרינן שהטעם מתחלק בשווה בקדירה. גם אם הקפילא יטעם ויאמר שיש בה טעם חלב אין אומרים שהיא הפכה להיות כגופו של איסור ואין הטעם הנפלט ממנה אוסר כדין מב"מ אלא כדין מבשא"מ.

סיכום

ביארנו ג' שיטות בראשונים להבנת מ"ד אפשר לסוחטו מותר:

- (א) **שיטת רש"י** - החתיכה מותרת אף ללא טעימת קפילא, שכן הטעם מתחלק בשווה, ואין החתיכה אוסרת את שאר הקדירה כלל מצד טעם הבשר שלה.
- (ב) **שיטת הרמב"ן** - החתיכה לעולם נשארת באיסורה, שכן הדיון בגמ' הינו תיאורטי בלבד. במישור המעשי, הדיון הוא רק לגבי שאר הקדירה, ובזה הדין הוא שאינה אוסרת כדין מב"מ.
- (ג) **שיטת הר"ן** - הדיון לגבי החתיכה אינו תיאורטי, ואף החתיכה עצמה יכולה לחזור להיתרה, שכן אף שטעם החלב נסרך בה יותר, אם יטעם קפילא ויאמר שאין בה טעם חלב, מותרת. כיוון שכן, אינו בדין שדבר שיכול לחזור להיתרו (ע"י טעימה), יהיה חנ"נ לענין מב"מ. כל זמן שלא טעם קפילא (לאחר שאיתחזק איסורא) וכן אם טעם ואמר שיש בה טעם חלב, הוי נבילה להצריך ס' כנגדה, אך אינה גופו של איסור לאסור במב"מ⁵.

5. יש להסתפק, האם יסבור הר"ן לדינא שלמ"ד אפל"מ צריך ס' כנגד החתיכה שכן הר"ן כתב דין זה בלשון 'היה אפשר לומר' אבל למסקנה כיון שסובר שאפשר לסוחטו וחנ"נ תלויים זב"ז נראה שסובר שגם למ"ד אפל"מ אין צריך ס' וכך נראה יותר בהמשך דבריו.

אפשר לסוחטו וחנ"נ בשאר איסורים (תוד"ה אמאי)

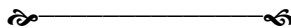
בשיעורים הקודמים ביארנו את דין חנ"נ בבב"ח ואת מחלוקת אפשר לסוחטו בבב"ח.

יש להתייחס לנושאים אלו אף לגבי שאר איסורים. לגבי בב"ח לכר"ע נפסק שיש חנ"נ מה"ת¹. לגבי ש"א ישנה מח' בראשונים המופיעה **בתוס**², לדעת ר"ת יש חנ"נ בש"א. לדעתו, חתיכת תפוז"א של היתר שקיבלה טעם איסור, אם נפלה לקדירה אחרת של היתר, יש לשער ס' נגד כל החתיכה. לדעת ר' אפרים אין חנ"נ בש"א. לדעת הסוברים שיש חנ"נ בש"א יש לדון, האם חנ"נ בש"א מה"ת, כבב"ח, או שהוא רק מדרבנן. כמו"כ, יש לדון, האם היתר שנ"נ הפך להיות גופו של איסור או שרק נ"נ אך איננו גופו של איסור. בשאלות אלו דנו הראשונים בתוס' ד"ה אמאי³.

בגמ'⁴: "וסבר רב אפשר לסוחטו אסור, והאיתמר: כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב, אמר רב: בשר אסור וחלב מותר, ואי סלקא דעתך אפשר לסוחטו אסור, חלב אמאי מותר, חלב נבלה הוא?".

יורה היא סיר גדול של חלב, וברור שיש בקדירה יותר מס' נגד כזית בשר שנפל לתוכה. א"כ, כיוון שוודאי שאין טעם בשר בקדירה, מדוע פשוט לגמ' שכל החלב צריך להיאסר. כמו"כ יש לשאול, בתוס'⁵ כתוב: "מכאן היה מדקדק ר' שמואל", מתוך איזה עיקרון בגמ' למד רשב"ם את דינו?

לולא דברי הגמרא, היה אפשר לומר שרואים את כל החלב שבקדירה כיחידה אחת, הן זה שנבלע בתוך הבשר והן זה שנמצא מחוצה לו. א"כ, כיוון שבכל הקדירה יש יותר מס' נגד הבשר, החלב לא היה נאסר כלל, אף זה שבתוך הבשר. מחדשת הגמרא שהחלב שנבלע בתוך הבשר נידון בפני עצמו ביחס לבשר,

1. ן משמע בגמרא (ק"ח), שלמסקנת הגמרא חענ"נ וגדי וחלב אסרה תורה. כך מפורש בר"ן (מ"ג ע"ב בדפי הר"ף): "שגזרת הכתוב כך היא, דכל בשר שנתבשל בחלב נעשה איסור מחמת עצמו...דעיקר אפשר לסוחטו בבשר וחלב הוא, ומדאורייתא". עיין במשבצ"ז (סימן פ"ז סק"ב): "מ"ש הט"ז דרבינו אפרים מחמיר בב"ח, אין מדוקדק, דבב"ח מן התורה חנ"נ".
2. ק' ע"א ד"ה בשקדם.
3. ק"ח ע"ב.
4. ק"ח ע"א.
5. שם.

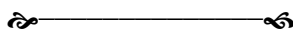
ובלשון הר"ן⁶: "מה שנבלע בתוך החתיכה הרי הוא כאילו חלוק לעצמו". א"כ, ה"ז כמו סיר נפרד שנתבשל בו כזית בשר וכזית חלב (שכן כיוון שאיננו יודעים כמה חלב נבלע, משערים בכל הכזית בשר). לאחר שהחלב נאסר בתוך הבשר, הוא יוצא אל שאר החלב שבקדירה ואוסר את כולו מדין מב"מ, שכן, משנאסר החלב הרי הוא כגופו של איסור.

עיקרון זה, למד רשב"ם אף לש"א למ"ד מב"מ לא בטיל. כאמור לעיל, סבר רשב"ם שיש חנ"נ אף בש"א. אם נפלה חתיכת נבילה לתוך קדירה עם רוטב, אף אם יש ס' ברוטב נגד הנבילה, סבר רשב"ם שלמ"ד מב"מ לא בטיל, כל הרוטב נאסר. טעם הדבר, שכן הרוטב שנכנס לתוך החתיכה נ"נ והופך להיות גופו של איסור ויוצא ואוסר את כל הרוטב מדין מב"מ. אמנם, כיוון שכל זה רק למ"ד מב"מ לא בטיל, כאשר יש דין 'סלק', הדין משתנה. רשב"ם מבאר שע"מ להתיר את הרוטב צריך תרי ס'. ס' ברוטב כנגד הנבילה עצמה, וס' בחתיכות ההיתר נגד הרוטב שנכנס אל הנבילה ונ"נ ויוצא ואוסר את שאר הקדירה⁷.

א"כ, לדעת רשב"ם, כשם שנפסק בבב"ח שחנ"נ ואפל"א, ה"ה בש"א שחנ"נ ואפל"א, וכיוון שכן, היתר שני"נ, הפך להיות גופו של איסור, וכאילו אסור מתחילת בריתו ומכאן שאוסר במב"מ.

הר"ן⁸ מעיר כי אף שלהלכה נפסק⁹ שמב"מ בטיל, מ"מ דינו של רשב"ם יהיה מעשי בדין דשיל"מ. בדין דשיל"מ נפסק להלכה¹⁰ שאם התערב במינו אינו בטל. לפי"ז, ביצה שנולדה ביו"ט שהתבשלה ביו"ט בתוך מים, לדעת רשב"ם, המים שנכנסו אל הביצה, נ"נ ונידונים כדשיל"מ. כשמים אלו יוצאים אל שאר המים הם אוסרים אותם במשהו מדין מב"מ.

ר"י¹¹ הקשה על דינו של רשב"ם מהמשך הגמ'. הגמ' מנסה לתרץ את דברי רב: "לעולם קסבר רב אפשר לסוחטו אסור, ושאני התם, דאמר קרא 'לא תבשל גדי בחלב אמו', גדי אסרה תורה ולא חלב". כלומר, אף שרב סובר שאפל"א, מ"מ, כשנתבשל בשר בחלב, התורה אסרה רק את הבשר ולא את החלב, ולכן פסק רב שהחלב מותר. שואל ר"י, כיוון שמודה רשב"ם שיש חנ"נ בש"א מדרבנן, וכן

6. מ"ג ע"ב בדפי הר"ן.
7. יש לציין כי אף כשאפשר ליישם את דין 'סלק', אם לא מזהה את חתיכת האיסור ואינו מוציאה, שאר חתיכות ההיתר, על אף שלא נאסרו, אינן מותרות. (מדין מב"מ מה"ת, עיין רש"י ק"ט ע"א ד"ה ותו לא מידי: "ומשליכה וכולן מותרות", משמע שאם אינו מכירה, כולן אסורות).
8. מ"ד ע"א בדפי הר"ן.
9. לרוב הראשונים וכן בשו"ע סי' צ"ח סע' א'.
10. סי' ק"ב ס"א.
11. בתוס' שם.

סובר שכשהיתר נ"נ הוא הופך להיות גופו של איסור, מדוע לא נאמר שאף שמה"ת 'גדי אסרה תורה ולא חלב', מ"מ מדרבנן החלב שנבלע בבשר נ"נ. כיוון שכך, הוא הופך להיות איסור עצמי וכשיוצא אל שאר החלב יאסור אותו במב"מ מדרבנן. מדוע, א"כ, פסק רב שהחלב מותר לגמרי.

ר"י חלק על רשב"ם וסבר שרק בבב"ח חנ"נ ואפל"א מה"ת. לדעתו, כיוון ששניהם היו היתר ורק הבישול והחיבור ביניהם הופך אותם לאיסור, נעשה כל אחד מהם כגופו של איסור ואין כאן אוסר ונאסר. בש"א, לעומת זאת, אף שיש חנ"נ, מ"מ אפל"מ. כלומר, המים עצמם היו מותרים קודם לכן והסיבה שהם אסורים באכילה היא שנכנס בהם מרכיב של איסור - נבילה. כיוון שכך, אין המים הופכים להיות גופו של איסור, אלא יש כאן אוסר ונאסר. לדעת ר"י, לא ייתכן שהנאסר (המים) יקבל כח יותר חזק מהאוסר (נבילה). לכן, אם נפלה נבילה למים ויש במים ס' נגד הנבילה, טעם הנבילה עצמה בטל בס' במים כדין מבשא"מ. במקרה זה, אף שמים שנכנסו לנבילה נ"נ, מ"מ לא הפכו להיות גופו של איסור. כיון שכך, כאשר הם יוצאים אל שאר המים, מתבטלים בס' כדין מבשא"מ ולא נידונים כמב"מ עם שאר המים.

לפי הבנה זו שאם סוברים אפל"מ, מתייחסים להיתר שנאסר ויוצא מן הנבילה, כמבשא"מ ביחס לשאר ההיתר שבקדירה, מובנים דברי הר"ן¹². הר"ן דן בהסבר דברי הגמ': "מבלע בלע מיפלט לא פליט", עפ"י הבנת הרמב"ן שלמסקנת הגמ', אף בהפרדה גמורה, בשר אסור ואוסר. לפ"ז, מסבירים הרמב"ן והר"ן, צ"ל שהה"א בגמ' היתה למ"ד אפל"מ: "דכיוון שכן, אין חתיכה זו שקיבלה טעם מן החלב נידונית כחתיכת בשר אסור, אלא כחלב שקיבלה טעם ממנו". כלומר, שלמ"ד אפל"מ טעם הבשר עצמו שנ"נ ונפלט אל הקדירה, נידון כחלב (מבשא"מ) ביחס לשאר הבשר שבקדירה.

בהמשך דבריו¹³, הביא הר"ן את דברי הרמב"ן, הסובר אף הוא כר"י בזה: "... אבל בש"א, מים ורוטב שנבלעו בחתיכת איסור, כשפולטן, אע"פ שהן אסורין, אין איסורן מגופן אלא מאותו איסור שנתערב בהן, והוי ליה כמין בשאינו מינו, שלא יפה כח הבן מכח האב...".

א"כ, לדעת ר"י, אף שיש חנ"נ בש"א מדרבנן, מ"מ אפל"מ.

התוס' לא יישבו את קושיית ר"י על הרשב"ם. אולי אפשר לומר שלדעת רשב"ם כשם שחנ"נ בבב"ח הוא מה"ת, ה"ה בש"א. בשלב ההו"א הבינה הגמ' שהחלב לא נאסר אך הבשר נאסר והחלב נידון כהיתר ביחס לאיסור. א"כ, כשנתבשל עם

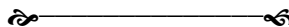
12. מ"ג ע"א בדפי הר"ף.

13. מ"ג ע"ב בדפי הר"ף.

בשר היה צריך להיעשות נבילה. אמנם, כיוון שראינו ש"גדי אסרה תורה ולא חלב", מוכח שכאן ישנו לימוד מיוחד של התורה שהחלב מותר ולא נ"נ. לדעת ר"י, כיוון שסובר שחנ"נ בש"א מדרבנן אטו בב"ח, שייך לגזור במקרה זה אף על החלב. לדעת רשב"ם שסובר שחנ"נ בש"א מה"ת, כיוון שראינו שהתורה עצמה הפקיעה את דין חנ"נ מן החלב, לא ראו חכמים צורך לגזור על החלב. חז"ל גזרו רק במקרים שבהם עלולים להגיע לאיסור תורה, ולגבי החלב לעולם לא יגיע לאיסור תורה. יש להעיר כי אף לפי הה"א של הגמ': "גדי אסרה תורה ולא חלב", אין החלב היוצא מן הבשר מותר לגמרי. בחלב זה מעורב טעם בשר אסור היוצא עימו¹⁴ וא"כ אסור באכילה מצד טעם הבשר שבו. כוונת הגמ' היא, שהחלב עצמו אינו נידון כגופו של איסור ולכן אינו יכול לאסור את שאר החלב שבקדירה מדין מב"מ.

הר"ן קיבל את דעת רשב"ם להלכה, אמנם, לא סבר כרשב"ם. הר"ן סבר שחנ"נ בש"א הוי רק מדרבנן: "אלא וודאי אפל"א בכל האיסורים, ומעתה, אין בין ש"א לבב"ח כלום, אלא שזו תורה והללו מדבריהם, וכיוון שבכל האיסורים אפל"א, למה לא יהו אוסרים במינם בכלשהו למ"ד מב"מ לא בטיל, אלא ודאי דברי רשב"ם ור"ת עיקר".

לכאורה יש להקשות, שכן לפי הסבר הר"ן שחנ"נ בש"א מדרבנן, חוזרת קושיית ר"י, מדוע, לפי הה"א בגמ', החלב מותר ואינו אסור מדרבנן אטו ש"א. הר"ן עצמו ביאר את הה"א בגמ': "גדי אסרה תורה ולא חלב" באופן שונה. לפי ביאורו, אף רבנן לא ראו צורך לגזור על חלב אטו ש"א: "אלא כך אני אומר, דכיוון דמבב"ח גמרינן לש"א, שמה שנתערבו בו יהא נ"נ, לא גזרו בהן אלא בחתיכה דומיא דבשר, אבל במשקין, לא, כשם שלא אסרה תורה שהחלב יהא נ"נ, למאי דס"ד השתא". לפי ביאור הר"ן, התורה אסרה בבב"ח רק את החתיכה הבלועה מחלב ולא את המשקין. לפיכך, כשגזרו חז"ל בש"א אטו בב"ח, הם גזרו רק על החתיכות ולא על המשקין. לכן, לפי הה"א ש"גדי אסרה תורה ולא חלב", לא ראו חכמים צורך לגזור על החלב כלל. למסקנת הגמ', התורה אסרה אף את המשקין.

14. כך מפורש בתוס' (ק"ח ע"ב ד"ה גדי). אף לפי פי' רש"י (שם ד"ה גדי) שכתב: "ואפי' החלב הנבלע מותר" (עפ"י הגה' הרש"ש) יש לבאר באופן זה. כוונת רש"י לומר, שאין החלב נאסר מצד עצמו ואינו הופך להיות גופו של איסור, ולא שהתורה התירה את טעם הבשר שבו.

סיכום

בבשר בחלב לכו"ע אמרינן חנ"נ ואפל"א (איסורו מגופו). כיוון שכך, מה שנפלט מן החתיכה אוסר כדין מב"מ.

בשאר איסורים מצינו מח' בין רשב"ם והר"ן לר"י.

לדעת רשב"ם והר"ן, אף בשאר איסורים אמרינן אפל"א וחנ"נ (לרשב"ם מה"ת ולר"ן מדרבנן). כיוון שכך, מה שנפלט מן החתיכה אוסר כדין מב"מ.

לדעת ר"י, בשאר איסורים אמרינן חנ"נ אך אפל"מ (אין איסורו מגופו). כיוון שכך, מה שנפלט מן החתיכה אוסר רק כדין מבשא"מ.

בדין חנ"נ בשאר איסורים

בשיעור הקודם הוזכרה מח' הראשונים האם יש חנ"נ בשאר איסורים. מח' ראשונים זו נובעת מהבנת מח' האמוראים בגמרא¹⁵.

"דרש רבה בר בר חנה: חתיכה של נבלה ושל דג טמא, אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות.

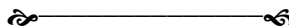
אוקי רב אמורא עליה ודרש: כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה".

מדברי רבב"ח ניתן ללמוד קולא בב' הלכות. קולא אחת אמורה בדבריו במפורש. רבב"ח סובר שהחתיכה האסורה מתבטלת בחתיכות המותרות אע"פ שהן מאותו המין של החתיכה האסורה (כדעת רבנן שמב"מ בטיל). קולא שניה נלמדת מתוך דיוק דבריו של רבב"ח. רבב"ח דרש שאין התבטיל נאסר אא"כ יש בחתיכה האסורה לבדה כדי ליתן טעם בכל הקדירה. מכאן יש ללמוד שאם בישל תחילה את החתיכה האסורה עם חתיכה אחרת (שלא היה בה ס' כנגד החתיכה האסורה) ואח"כ בישל את שתי החתיכות בקדירה אחרת די בס' נגד חתיכת האיסור.

רב חלק על רבב"ח בב' הלכות אלו. רב סובר כדעת ר' יהודה שמב"מ לא בטיל¹⁶. ביחס להלכה השניה סובר רב שאם מתחילה נתנה חתיכת הנבילה טעם בחתיכה אחרת הרי אותה חתיכה שנאסרה נחשבת בעצמה כחתיכת נבילה. כיוון שכך יש ביכולתה לאסור את שאר חתיכות ההיתר במשהו כדין מב"מ¹⁷.

ביחס לשיטת רב אפשר לשאול ג' שאלות הבנה:

(א) **שאלת הגמ'** - "אמר ליה רב ספרא לאביי: מכדי רב כמאן אמרה לשמעתי, כרבי יהודה דאמר מין במינו לא בטיל, מאי איריא כי נתן טעם, אפילו כי לא נתן טעם נמי?". כלומר, כיוון שרב פסק שכל החתיכות אסורות מדין מב"מ, מדוע הצריך רב שחתיכת ההיתר הראשונה תקבל טעם מחתיכת האיסור. הרי כיוון שחתיכת האיסור נמצאת בקדירה, היא אוסרת מצד עצמה במב"מ את כל החתיכות. (בשביל מה צריך את החתיכה השניה).

15. חולין דף ק' ע"א.

16. ק"ח ע"א.

17. באופן זה ביאר הר"ן (ל"ה ע"ב בדפי הר"ן) את מח' האמוראים.

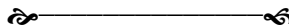
(ב) **שאלת תוס'¹⁸** - "וא"ת, למה לי שחתיכה של היתר קבלה טעם מן הנבלה, אפילו לא נתנה טעם נמי דהא במינה אוסרת בכל דהו?". כלומר, רב סובר שמב"מ לא בטיל, ואף אם חתיכת ההיתר הראשונה קיבלה רק משהו מחתיכת האיסור, היא נאסרת. מדוע, א"כ, כדי שתאסור את כל שאר החתיכות הצריך רב שתקבל טעם מהנבילה, ולא נאמר שדי בכך שקיבלה משהו כדי שתוכל לאסור את כל האחרות במב"מ¹⁹. (בשביל מה צריך טעם בחתיכה השניה).

(ג) **שאלת הר"ן²⁰** - "לאביי דמוקי לה בשקדם וסילקו, למה לי טעמא דחענ"נ, אפילו אי לא אמרינן חענ"נ, כיוון שנאסרה אותה חתיכה, אוסרת שאר החתיכות בפליטת אותו איסור משום מב"מ?". כלומר, מפשט הגמ' נראה כי רב בא לחדש את דין חנ"נ. אמנם, כיוון שרב סובר שמב"מ לא בטיל, מדוע צריך רב לחדש דין זה כדי שחתיכת ההיתר תוכל לאסור את שאר החתיכות. הרי כיוון שיש משהו של איסור בתוך חתיכת ההיתר, אותו משהו יכול לאסור את שאר החתיכות במב"מ מצד עצמו. (בשביל מה צריך דין חנ"נ בחתיכה השניה).

ביחס לשאלה הראשונה הביאה הגמרא את תשובותיהם של אביי (שחתיכת האיסור אינה נמצאת בקדירה) ורבא (אף שהחתיכה נמצאת אינה אוסרת מכח דין 'סלק').

שיטת הרמב"ן²¹

מכח השאלה השניה כותב הרמב"ן: "שאפילו נפלה (חתיכה) של נבלה בקדרה ואסרה אחת מן החתיכות וסילקה, חתיכה עצמה הנאסרת נעשית נבלה ואוסרת כל היורדות עמה בקדרה מפני שהן מינה. ומאי 'כיון שנתנה טעם בחתיכה'? כיון שנתבשלה עמה ואסרה קאמר, אלא כיון דודאי חדא בחדא יש בה בנותן טעם משום הכי נקט האי לי שנא". בביאור דבריו "ל, שרב סבר כר"י שמב"מ במשהו. כמו"כ סבר, כי חתיכת ההיתר שנתבשלה בתחילה עם הנבילה נ"נ אף שקיבלה רק משהו מן הנבילה (ואין בה טעם איסור). כיוון שכך, הרי היא אסורה מגופה ואוסרת את שאר הקדירה מצד מב"מ.

18. שם ד"ה בשקדם. וכן הקשה הר"ן (ל"ו ע"א בדפי הר"ן).

19. כלומר, בתערובת מבשא"מ מצינו כי כאשר חתיכה נאסרת (כגון שאין בה ס' נגד האיסור), היא נ"נ לפי"ז, ה"ה במב"מ לר' יהודה, כשם שחתיכת ההיתר נאסרת במשהו ה"ה שנ"נ. מדוע, א"כ, אמר רב שרק אם חתיכת ההיתר קיבלה טעם, היא נ"נ ואוסרת אחרות כדין מב"מ.

20. שם.

21. חולין ק' ע"א.

אמנם, מן הגמ' נראה לכאורה שרק 'כיוון שנתנה טעם בחתיכה', יש לה דין חנ"נ ולא די בכך שיש בה משהו מן האיסור. הרמב"ן מבאר כי הביטוי 'נתנה טעם' אינו תנאי להיווצרות חנ"נ אלא מתאר העברת טעם שמתבצעת בכל בישול. במקרה זה וודאי שקיימת העברת טעם שכן חתיכת הנבילה התבשלה בתחילה עם חתיכה אחת של היתר.

ביחס לשאלה השניה מוכח מדברי הרמב"ן שאין צריך שחתיכת ההיתר תקבל טעם מן הנבילה על מנת להיחשב כחנ"נ. אף שנאסרה במשהו, הופכת החתיכה להיות כגופו של איסור ואוסרת את כל הקדירה מצד מב"מ.

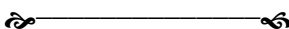
שיטת ר"ת²²

ר"ת תירץ באופן שונה את השאלה השניה. ר"ת סבר שמ"ש רב 'כיוון שנתנה בה טעם', מתפרש כפשט הלשון. לדעתו, רב חידש דין הלכתי של חנ"נ, מ"מ רק ע"י נתינת טעם הופכת חתיכת ההיתר להיות כגופו של איסור ואוסרת במב"מ. אם בחתיכת ההיתר נבלע רק משהו מהנבילה, אף שהיא אסורה מצד מב"מ בכלשהו אינה נ"נ לאסור את האחרות במב"מ. בלשון תוס': "ואומר ר"ת, דנהי דהיא גופה מיתסרא בכל שהוא, מ"מ לא אמרינן שתעשה נבלה לאסור כל האחרות, כיון שהיא עצמה לא נאסרה אלא ע"י כל שהוא".

אמנם בין לפי הסברו של הרמב"ן ובין לפי הסברו של ר"ת נותרה השאלה השלישית בעינה. כיוון שרב סובר שמב"מ לא בטיל מדוע הוזקק לחדש דין חנ"נ.

שיטת ר' אפרים²³

"ורבינו אפרים היה אומר מתוך כך דאפילו כי נתנה בה טעם אין ההיתר נעשה נבלה שיצטרך ששים כנגד כל החתיכה אלא כנגד האיסור הבלוע". מתוך השאלה השניה הוכיח ר"א שאין חנ"נ בשאר איסורים. ר"א הבין, כסברת הרמב"ן, שאם היה מושג של חנ"נ בשאר איסורים, הוא היה צריך להיות קיים אף כשחתיכת ההיתר נאסרה רק במשהו. מכך שרב הצריך נתינת טעם כדי שהחתיכה תאסור במב"מ, הוכיח ר"א שאין מושג של חנ"נ בשאר איסורים. היינו, שבשאר איסורים לעולם אין ההיתר הופך להיות כגופו של איסור. ר"א לא קיבל את פירושו של הרמב"ן לביטוי 'נותן טעם' בגמרא וסבר שרב התכוון לנתינת טעם ממש. א"כ, מדוע, סבר רב שכאשר חתיכת הנבילה נתנה טעם בחתיכת ההיתר, יש ביכולתה לאסור את כל החתיכות במב"מ? מסביר ר"א: "כשחתיכת היתר קבלה טעם מן

22. תוס' שם ד"ה בשקדם.

23. תוס' שם.

הנבלה, חשיב האיסור כאילו הוא בעין ואוסרת כל החתיכות במשהו, אבל כי לא נתנה הנבלה טעם בה, לא היתה אוסרת החתיכות מפני שהם מינה, שהרי אין צריך לבטל אלא האיסור לבד, וכיון שלא נתנה טעם בחתיכה, הוי האיסור **כמאן דליתיה**". כלומר, לדעת ר"א איסור נוצר רק כאשר ישנו מפגש בין האיסור עצמו להיתר. כשחתיכת הנבילה נתנה טעם בחתיכת ההיתר, אף שסילקו את האיסור המקורי, רואים כאילו האיסור נמצא בעינו ולכן יכול לאסור במב"מ (ולא מצד חנ"נ). כאשר חתיכת ההיתר קיבלה רק משהו, רואים את האיסור הבלוע בחתיכה כאילו אינו, ולכן אין חתיכת ההיתר אוסרת את שאר החתיכות.

א"כ, לדעת ר"ת, כאשר יש טעם כיוון שיש חנ"נ בשאר איסורים חתיכת ההיתר **הופכת להיות גופו של איסור**, ואוסרת במשהו במב"מ ובס' נגדה במבשא"מ. לדעת ר"א, גם כאשר יש טעם וחתיכת ההיתר אסורה, כיוון שאין חנ"נ בשאר איסורים אין היא הופכת להיות כגופו של איסור. אעפ"כ לדעת ר"י שמב"מ לא בטיל, אוסרת החתיכה את כל החתיכות **מכח האיסור הבלוע בה**. במבשא"מ, א"צ לשער בס' אלא כנגד האיסור הבלוע בה.

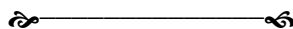
אפשר לומר שהראשונים נחלקו בביאור המשפט בגמ': "כיון שנתנה טעם בחתיכה, חתיכה עצמה נעשית נבילה...".

הרמב"ן סבר שהמושג 'חתיכה עצמה נ"נ' הינו בדווקא ואילו הביטוי 'נותן טעם' אינו בדווקא. לפ"ז סבר הרמב"ן שיש חנ"נ בשאר איסורים במשהו. אמנם, אף שנאסרה החתיכה רק במשהו, הופכת להיות כגופו של איסור.

ר"א סבר שהמושג 'חתיכה עצמה נ"נ' אינו בדווקא והכוונה רק שהיא אסורה²⁴ ואילו המושג 'נותן טעם' הוא בדווקא, לכן סבר שאין חנ"נ בשאר איסורים. ר"ת סבר שהן המושג 'חתיכה עצמה נ"נ' והן המושג 'נותן טעם' הינם בדווקא, ולכן סבר שרק כשהנבילה נתנה טעם בהיתר, נ"נ לגמרי והפכה להיות כגופו של איסור.

לפי"ז, לדעת הרמב"ן, אף כאשר חתיכה נאסרה רק במשהו היא נ"נ ולדעת ר"א ור"ת אין היא נ"נ בכה"ג.

בביאור יסוד מח' ר"א ור"ת²⁵ כי לדעת שניהם כאשר קיים רק משהו מן האיסור בחתיכת ההיתר 'הוי האיסור כמאן דליתיה'. היינו, אף שמשהו של

24. הביטוי 'חתיכה עצמה נעשית נבילה' מופיע בדף ק', ביחס לש"א ובדף ק"ח, ביחס לבב"ח. ר"א סובר כי אעפ"כ, משמעות הביטוי בשני המקומות אינה זהה. ביחס לבב"ח הביטוי הינו בדווקא, היינו שהחתיכה הופכת להיות כגופו של איסור. לעומת זאת, ביחס לש"א ביטוי זה אינו בדווקא אלא מציינ' כי החתיכה נאסרה (אך לא הפכה להיות כגופו של איסור).

האיסור יכול להתפשט החוצה, מ"מ אין לו משמעות הלכתית לאסור²⁶. לפי"ז הותרה השאלה השלישית. כיוון 'שמשוה כמאן דליתא' אין ביכולתו לאסור הלאה מצד מב"מ.

כמו"כ סוברים ר"א ור"ת כי כאשר חתיכת ההיתר קיבלה טעם מן האיסור יש ביכולתה לאסור הלאה את שאר החתיכות כדין מב"מ.

אמנם, נחלקו ר"א ור"ת כיצד אוסרת החתיכה את שאר החתיכות במקרה זה. ר"א סבר שבמקרה זה נאסרות שאר החתיכות כדין מב"מ, מכח האיסור הבלוע בחתיכה הראשונה ומתפשט הלאה (ולא מצד חנ"נ).

ר"ת סבר שבמקרה זה חתיכת ההיתר נ"נ והופכת להיות כגופו של איסור. כיוון שכך יש ביכולתה לאסור במב"מ במשהו ובמבשא"מ בס'.

עפ"י ביאור זה ניתן ללמוד מהי דעת ר"א ור"ת ביחס ליסוד של 'הפרדה גמורה'. ביארנו לעיל כי ר"א ור"ת סוברים כי אין חנ"נ במשהו. כמו"כ ביארנו כי לדעתם 'משהו כמאן דליתא'. אעפ"כ, עולה מדבריהם, כי אם היה חנ"נ במשהו היתה החתיכה אוסרת את כל החתיכות במב"מ, אף שהאוסר (המשהו) אינו קיים. מכאן כי הן ר"א והן ר"ת חלקו על היסוד של 'הפרדה גמורה'.

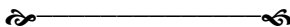
הרמב"ן שסבר שאף במשהו נ"נ חלק אף הוא על היסוד של 'הפרדה גמורה'. כיוון שכך, אף שנאסרה במשהו, הופכת להיות כגופו של איסור ואוסרת את כל החתיכות מצד מב"מ. ע"מ לבאר את השאלה השלישית נצטרך לומר כי אף לשיטת הרמב"ן 'משהו כמאן דליתא' ואין ביכולתו לאסור הלאה מצד מב"מ.

נמצינו למדים כי לפי ביאור זה בדעת הראשונים חלקו כולם על היסוד של 'הפרדה גמורה'.

אמנם נחלקו הראשונים האם יש חנ"נ במשהו.

לדעת הרמב"ן יש חנ"נ במשהו.

לדעת ר"א ור"ת אין חנ"נ במשהו.

25. כך נראה בראש יוסף לחולין ק' ע"ב בא"ד דעד כאן. וכ"כ רעק"א (סי' ק"ו סק"ג, יבואר בהרחבה בשיעור הבא) בדרך אחת.

26. רעק"א (שם) ביאר כי לדעתם משהו אינו יוצא כלל. אמנם עיין בחזו"א (יר"ד סי' ל"ד סק"א), שהוכיח מדברי הרשב"א (משמ"ה ב"ד ש"א עמ' ס"ה במהד' מוסה"ק) שמשוה יוצא אלא שאין לו משמעות הלכתית: "דעד שיקבל טעם מן הנבילה, אין אנו רואים את החתיכה כמו שיש בה נבילה כלל דאותו משהו רואין אותו, לאסור אחרים, כאילו אינו". מכאן שאף שהאיסור יוצא מ"מ אין עליו חלות דין לאסור אחרים.

בדין חנ"נ בשאר איסורים (ב')

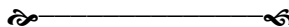
א.

בשיעור הקודם התבארה מח' הראשונים בעניין חנ"נ בשאר איסורים. בשיעור הוזכרו ג' שיטות ראשונים בנושא, גישת הרמב"ן היא שיש חנ"נ בש"א אף כשנאסר במשהו. לדעת ר"ת יש חנ"נ בש"א רק כשחתיכת ההיתר קיבלה טעם מחתיכת האיסור ולדעת ר' אפרים אין חנ"נ בש"א כלל. כמו"כ ביארנו בסוף השיעור את יסוד מח' הראשונים בזה. לפי הסבר זה, חולקים הרמב"ן, ר' אפרים ור"ת על היסוד של 'הפרדה גמורה' (היינו, 'אין הנאסר' בלשון האחרונים).

לרעק"א¹ לא היה נראה לומר כי ראשונים אלו כולם חלקו על הסברה היסודית של 'הפרדה גמורה'. כמו"כ, הקשה רעק"א על הסבר זה, מקושיא המופיעה בראשונים.

תוס'² הקשו, מדוע בצליה אמרינן שנאסר רק כדי קליפה, ומדוע לא נאמר שהקליפה נ"נ ואוסרת את הקליפה הסמוכה לה מצד הטעם העצמי שלה שנאסר וכן הלאה? מכאן למדו התוס' שכאשר הנאסר יוצא לבדו³, הוא אינו אוסר כלל, ובלשון התוס': "דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת את כל החתיכות אלא במקום שהאיסור מתפשט בכל החתיכה".

הר"ן⁴ הביא את קושיית תוס' ודחאה. הר"ן מסביר, שמה"ת יש חנ"נ רק בבב"ח, ורק בדרך בישול. כלומר, כאשר הבשר והחלב התבשלו יחד, אומרים שכל אחד מן המרכיבים הפך להיות איסור עצמי מה"ת. במקרה זה, גזרו חז"ל שאף בש"א, כאשר היתר ואיסור **נתבשלו** יחד, יש חנ"נ וההיתר הופך להיות איסור עצמי. אמנם, כאשר אף בבב"ח אין האיסור אלא מדרבנן, שכן אינו בדרך בישול (כגון בצליה, לדעת הר"ן), אין ההיתר נעשה גופו של איסור כדי שיוכל לאסור הלאה. במקרה זה, אף בש"א, לא גזרו חז"ל שההיתר יעשה נבילה. משום כך, כאשר איסור נצלה עם היתר אין נאסר אלא כ"ק ואין ביכולת הקליפה שנאסרה לאסור הלאה.

1. סי' ק"ו סק"ג.
2. צ"ז ע"א סוף ד"ה אפילו.
3. לדעת תוס' (ק"ח ע"א ד"ה טיפת חלב) אין בלוע יוצא מחתיכה ללא רוטב.
4. מ"ג ע"א.

מקשה **רעק"א**, מוכח בדברי התוס' כי שיטת ר"ת היא שחנ"נ בש"א מה"ת.⁵ כיוון שכך, תירוץ הר"ן אינו שייך. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא, כיצד מתירים בצלי בקליפה בלבד. מוכרחים לומר שאף שסבר ר"ת, שחנ"נ בש"א הוא מה"ת, מ"מ מודה שאין הנאסר אוסר אלא במקום שהאיסור הולך עימו ('הפרדה גמורה'). כיוון שבצליה, רק טעם הבשר העצמי של החתיכה הולך, אינו אוסר.⁶

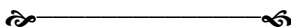
לפי"ז מבאר רעק"א שלכו"ע כשחתיכה נאסרה במשהו אין המשהו יוצא ממנה, אלא שנחלקו ר"ת ור' אפרים האם אומרים 'הפרדה גמורה'. ראינו את הוכחת רעק"א שלדעת ר"ת אומרים 'הפרדה גמורה'. כיוון שכך, כשחתיכה נאסרה במשהו, אף שהחתיכה נ"נ ונעשית כגופו של איסור, היא אינה יכולה לאסור את שאר הקדירה מדין מב"מ כיון שהאיסור אינו יוצא מן החתיכה.⁷ לדעת ר' אפרים אין אומרים 'הפרדה גמורה' ולכן סבר שאם היה מושג של חנ"נ כל הקדירה היתה נאסרת אף כשהחתיכה נאסרה רק במשהו. לדעתו, אף שהמשהו איננו יוצא, מכ"מ ההיתר שנאסר יוצא ואוסר את כל הקדירה. מתוך כך סבר ר' אפרים כי אין אומרים חנ"נ בש"א.

לסיכום, לפי הסבר מח' הראשונים שהובא בשיעור הקודם סבר ר"ת שכשחתיכה נאסרה במשהו, אף שהיא אסורה באכילה, זה רק משום שבלוע בה איסור, אך איננה אסורה מצד עצמה (משהו לא עושה חנ"נ). כמו"כ חלק ר"ת על דין 'הפרדה גמורה'.

לדעת רעק"א סבר ר"ת שאומרים 'הפרדה גמורה', ולכן סבר שכשחתיכה נאסרה במשהו, אף שנ"נ, מכ"מ אינה יכולה לאסור אחרות מדין 'הפרדה גמורה'.

ב.

לכאורה יש להביא ראיה לביאורו של רעק"א מן התוס' עצמם. **תוס'⁸** הביאו ראיה לשיטת ר' אפרים מדין יי"נ שנפל לבור:⁹ "יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו". לפי אחד מן ההסברים המופיעים **בגמ'**, אף אם קיתון המים נפל

5. כך הוכיח רעק"א (סק"ח) מכך שהקשו למ"ד שיש חנ"נ בש"א מכלי מדין.
6. הראש יוסף, ביאר את מח' הראשונים כשם שנתבאר בשיעור הקודם. כמו"כ, הרגיש הראש יוסף בקושיית רעק"א וכתב שצ"ל שאף שר"ת חולק על הפרדה גמורה, מ"מ י"ל כי סובר כדעת ר' אפרים ממי"ץ (מובא בתוס' צ"ז ע"א סוף ד"ה אפילו), הסובר שאין חנ"נ בחצי חתיכה. משום כך בצליה אף שנאסר כ"ק מ"מ לא נ"נ.
7. ואם קיבלה טעם, ס"ל לר"ת שטעם האיסור יוצא מן החתיכה.
8. ק' ע"ב ד"ה בשקדם.
9. ע"ז ע"ג ע"א.

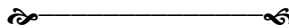
לתוך הבור לאחר נפילת הי"נ, א"צ שיהיה בקיתון ס' כנגד הי"נ והיין המותר, אלא די בכך שיש בו ס' נגד הי"נ כדי לבטלו עפ"י דין סלק¹⁰. מכאן ראייה שאין חנ"נ בש"א, שכן, אם היה חנ"נ בש"א היתה צריכה ליפול כמות של מים שיש בה ס' כנגד כל היין.

מתרצים תוס': "ומיהו י"ל, דהתם מיירי כגון שלא היה שם יין נסך כדי ליתן טעם בשל היתר שבבור, ולא נאסר אלא ע"י כל שהוא, וכיון דלא הוא אלא משהו, לא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה כדפרישית לעיל". מדברי תוס' אלו נראה לכאורה, שסברו כהסבר הראשון בר"ת, שכן כתבו 'וכיון דלא הוא אלא משהו, לא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה'. משמע קצת שכאשר חתיכת היתר נאסרת במשהו, אף שנאסרה, מ"מ אינה נ"נ.

אמנם, בהמשך דברי התוס' נראה כרעק"א.

התוס' דוחים תשובה זאת ואומרים: "אע"ג דלא דמי, דלעיל לא אמרינן אלא לענין שלא תאסור האחרות, אבל היא עצמה נאסרה במשהו, וכיון שנאסרה אסורה לעולם למ"ד אפשר לסוחטו אסור". כלומר, במקרה של י"נ, הדין הוא שכל היין מותר בשתיה (לאחר שנשפך קיתון המים) ואילו לדעת ר"ת, גם דבר שנאסר במשהו נשאר באיסורו לעולם. מכאן שא"א ליישב את הגמ' בע"ז כשיטת ר"ת.

לגבי חתיכה שנאסרה במשהו, השתמשו תוס' בלשון אפשר לסוחטו אסור כדי לציין שחתיכה זו לעולם נשארת באיסורה. א"כ, מוכח כהסבר רעק"א, שכן, אם היו סוברים כהסבר הראשון, מדוע כתבו שחתיכה שנאסרה במשהו, אסורה לעולם, הרי היא איננה אסורה מצד עצמה (כיוון שמהוה לא עושה חנ"נ). מכאן שסברו כהסבר של רעק"א שלר"ת, איסור משהו יוצר חנ"נ אלא שמ"מ אינו יכול לאסור את האחרות מדין 'הפרדה גמורה'. כך ניתן לדייק אף מדברי ר"ת בתוס', ביחס לחתיכה שנאסרה במשהו: "ואומר ר"ת, דנהי דהיא גופה מיתסרא בכל שהוא, מ"מ לא אמרינן שתעשה נבלה לאסור כל האחרות". כלומר, אף שהיא נ"נ בעצמה, מ"מ אין היא נחשבת כנבילה ביחס לחתיכות האחרות.

10. דין זה מופיע בגמ' במס' מקומות (ק' ע"ב, ק"ח ע"א) ביחס לשיטת ר' יהודה שמב"מ לא בטיל. הגמ' מבארת כי אף לדעתו, אם נפל איסור לתוך קדירת היתר שיש בה מינו ואינו מינו של האיסור, באופן שיש ס' באינו מינו נגד האיסור, דנים את מינו (ההיתר) כמי שאינו, וביכולת האינו מינו לבטל את מין האיסור בס'. להלכה לא נפסק כדעת ר' יהודה שמב"מ לא בטיל. עם זאת, הרשב"א (תוהב"א ב"ד ש"א עמ' ק"א במהד' מוסה"ק) והשו"ע (צ"ח, ס"ב) הביאו להלכה עיקרון העולה מדין 'סלק'.

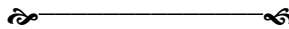
ג.

תוס' דוחים קושיא זו ומתמצים: "ומ"מ יש לומר דהווא דשרי בע"ז אפילו נפלו המים לבסוף יסבור אפשר לסוחטו מותר והיה מתיר כמו כן חתיכה עצמה".

בביאור תשובת תוס' נחלקו האחרונים.

לפי הבנת רעק"א¹¹, בתשובתם, תירצו תוס' שהגמ' שם היא למ"ד אפשר לסוחטו מותר¹² ומשום כך אף היין שנאסר בתחילה, חוזר להיתירו. לעומת זאת, הסוגיא אצלנו היא למ"ד אפשר לסוחטו אסור¹³ ומשום כך החתיכה הראשונה נשארת באיסורה. לפי הבנה זו מקשה רעק"א: "קשה לי, הא מרא דהאי שמעתא בע"ז הוא ר' יוחנן דסבר במפורש דאפשר לסוחטו אסור". לפי"ז, אף היין שנאסר בתחילה היה צריך להישאר באיסורו גם לאחר שהמים ביטלו את יין הנסך. קושייתו של רעק"א היא עפ"י ביאורו בדעת ר"ת לעיל. לדעתו, סבר ר"ת, כי למ"ד אפשר לסוחטו אסור, כשחתיכה נאסרת במשהו, נ"נ ונשארת באיסורה (ואעפ"כ, אינה אוסרת אחרות מדין 'הפרדה גמורה'). מתוך כך מקשה רעק"א, שאף לאחר נפילת קיתון המים, היין היה צריך להישאר באיסורו.

בעל הנודע ביהודה¹⁴ מסביר באופן שונה את תשובת תוס': "פי', באיסור משהו יסבור דאפשר לסוחטו מותר, כמו שמתיר בזה לענין דלא אמרינן חנ"נ, כך היה מתיר גם אותה חתיכה...". לפי ביאור הנוב"י, סברו תוס' בתחילה כי לדעת ר"ת, חתיכת היתר שנאסרה במשהו, נ"נ. בתשובתם זו, חוזרים בהם תוס' מהבנה זו¹⁵. להבנת הנוב"י, למ"ד אפשר לסוחטו אסור, כאשר חתיכת היתר קיבלה טעם איסור, היא נ"נ, ואילו למ"ד אפשר לסוחטו מותר אינה נ"נ. בתשובתם, מחדשים תוס' כי אף למ"ד אפשר לסוחטו אסור, אם חתיכת היתר נאסרה במשהו, אף שהיא אסורה, מ"מ אינה נ"נ. לפי ביאור זה, אין כוונת תוס' בתשובתם לומר שהגמ' בע"ז היא אליבא דמ"ד אפשר לסוחטו מותר. כוונתם היא, שאף למ"ד אפשר לסוחטו אסור, דבר שנאסר במשהו, דינו הוא שאפשר לסוחטו מותר,

11. גליון הש"ס על התוס' שם.
12. עיי בס' זה שיעור מס' 5 ובס' ק"ו שיעור מס' 1. לדעת תוס' ביאור אפשר לסוחטו מותר הוא, שכאשר חתיכת היתר קיבלה טעם איסור, אם תיפול לקידרת היתר באופן שטעם האיסור שבה ידולל עד שלא יורגש, חוזרת להיתרה. וה"ה ביחס ליין שנאסר תחילה.
13. עיין בס' זה שיעור מס' 3. לדעת תוס' ביאור אפשר לסוחטו אסור הוא, שכאשר חתיכת היתר קיבלה טעם איסור, אף אם תיפול לקידרת היתר באופן שטעם האיסור שבה ידולל עד שלא יורגש, תישאר באיסורה. וה"ה ביחס למקרה שנידון בגמ' אצלנו שבו נשאר עדיין משהו מן האיסור בחתיכה.
14. הגה' מהר"י לנדא שם אות א'.
15. כך יש לדייק בפתחתם לתשובה: "ומ"מ יש לומר...".

היינו שאינו נ"נ. לפי ביאור זה בדברי התוס', משהו לא עושה חנ"נ. אעפ"כ, כאשר חתיכה נאסרה במשהו, תישאר לעולם באיסורה מצד האיסור הבלוע בה. מתוך ביאורו של הנוב"י, מוכח כי סבר למסקנת תוס', חתיכה שנאסרה במשהו, אסורה אך לא נ"נ. כמו"כ, מוכח מביאורו כי אם החתיכה היתה נ"נ כשקיבלה רק משהו, אף שאין האיסור יוצא ממנה (משהו כמאן דליתיה), יש ביכולתה לאסור את כל הקדירה כדין מב"מ. מביאור זה מוכח כי סבר הנוב"י כביאור שהובא בשיעור הקודם בדעת ר"ת.

ד.

מדברי התוס', בהצגת הסבר ר"ת, ניתן להביא ראיה לכאורה להסבר הראשון בדעת ר"ת. "ואומר ר"ת, דנהי דהיא גופה מיתסרא בכל שהוא מ"מ לא אמרינן שתיעשה נבילה לאסור כל האחרות...". בדברי ר"ת מפורש כי כאשר חתיכה נאסרת במשהו איננה נעשית נבילה כלל, וכהסבר הראשון בדעתו. אמנם, מדקדוק בדבריו ניתן לדחות ולומר כי דברי ר"ת נאמרו רק ביחס ליכולת החתיכה לאסור את החתיכות האחרות: "לא אמרינן שתיעשה נבילה לאסור כל האחרות". כלומר, אף שהחתיכה עצמה נ"נ, מ"מ אינה יכולה לאסור את האחרות וכהסבר רעק"א בדעתו.

סיכום

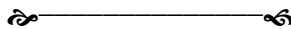
לפי ההסבר הראשון ולדעת הנוב"י סבר ר"ת שאין אומרים 'הפרדה גמורה', וכמו"כ סבר שכשחתיכה נאסרה במשהו, אף שהיא אסורה באכילה, זה רק משום שבלוע בה איסור, אך איננה אסורה מצד עצמה. לדעת רעק"א סבר ר"ת שאומרים 'הפרדה גמורה', ולכן סבר שכשחתיכה נאסרה במשהו, אף שנ"נ, מכ"מ אינה יכולה לאסור אחרות מדין 'הפרדה גמורה'.

שו"ע סע' א'

הגמרא במנחות¹ מביאה את מח' ר' יהודה ורבנן האם מב"מ לא בטיל או בטיל. שיטת רש"י² דמב"מ לא בטיל מה"ת כר"י ואילו התוס'³ נחלקו על רש"י וס"ל דקי"ל כרבנן דמב"מ בטיל מה"ת ברוב ומדרבנן בס'. השו"ע⁴ פסק כתוס': "וכן אם הוא מין במינו, כיון דליכא למיקם אטעמא, משערים בס'". עפ"י זה פסק אצלנו: "כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב... אבל אם לא הספיק לסלקו עד שתוכל לפלוט החלב שבלעה, אע"פ שטעמו גוי ואין בו טעם כלל אסור אא"כ יש בו ס'".

כפי שנתבאר, פסק השו"ע שכשיש ס' בחלב נגד הבשר, החלב מותר והבשר אסור. לכאורה יש לראות את כל החלב הן זה שנבלע בחתיכה והן זה שמחוצה לה כיחידה אחת. כיוון שכך, כשיש ס' בחלב, כל החלב צ"ל מותר, אף זה שנבלע בחתיכה. עפ"י⁵ יש לשאול, הרי למדנו⁵ שלדעת חלק מהפוסקים איסור בב"ח הוי איסור מותנה. כלומר, כדי ליצור איסור בב"ח צריך שגם הבשר וגם החלב ייאסרו ולפי"ז איך ייתכן שהבשר נאסר והחלב שבקדירה מותר כשיש ס'?

יש לומר, שהגמרא חידשה שהחלב שנבלע בחתיכה נידון בנפרד מן החלב שבקדירה, שכן שאלה: "חלב אמאי מותר חלב נבילה הוא". כך למד הר"ן⁶: "אלא ודאי, מה שנבלע בתוך החתיכה הרי הוא כאילו חלוק לעצמו"⁷. ממילא, קיים איסור בב"ח הדדי של החלב הבלוע בחתיכה עם הבשר. אמנם, אם יש ס' בקדירה מתבטל החלב שנאסר בתוך החתיכה היוצא אל הקדירה, לפי ההלכה שמב"מ בס'⁸.

1. כ"ב ע"א.
2. ק"ט ע"א.
3. צ"ז ע"א ד"ה אמר רבא.
4. סי' צ"ח סע' א'.
5. עיין בס'י פ"ז שיעור מס' 3 בגדר יצירת איסור בב"ח, ושם הערה 4.
6. מ"ג ע"ב בדפי הר"ן.
7. עפ"י יסוד זה מובן דיוקו של הרשב"ם (ק"ח ע"א תוד"ה אמאי): "מכאן היה מדקדק ר' שמואל...". יסוד דיוקו נשען על כך שהחלב הנכנס לבשר נידון בנפרד ונ"נ וכשנפלט יכול לאסור מצד מב"מ, והשוה הרשב"ם בין דין החלב לדין מים הנכנסים לנבילה ובפליטתם אוסרים המים מדין מב"מ.
8. יש לציין שדין זה מבוסס ע"פ היסוד בגמרא בדף צ"ז ע"ב של "בדידיה (בכוליה) משערינן" כאשר נבלע בכזית בשר- חלב, השיעור המקסימלי של חלב הנאסר שכנגדו צריך לשער ס' הוא כזית, שמניחים שבכל חלק של הכזית בשר נבלע חלב.

בגמרא⁹: "כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב, אמר רב: בשר אסור וחלב מותר. ואי סלקא דעתך אפשר לסוחטו אסור, חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא?... והכא במאי עסקינן, כגון שנפל לתוך יורה רותחת, דמבלע בלע מפלט לא פלט.

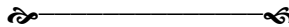
סוף סוף כי ניח הדר פליט?

כשקדם וסילקו."

נחלקו הראשונים¹⁰ בהבנת הביטוי: "כי ניח הדר פליט". מיהו הנח, האם חתיכת הבשר סיימה את בליעתה או הקדירה נחה מרתיחתה? לראשונים¹¹ הפריעה קושיא מציאותית. מוכח להדיא בכל תהליך של בישול סֶלֶק בקדירה, שעם נתינתו משתנה מראית המים גם בעוד שהקדירה רותחת. א"כ, מה כוונת הגמ' שכשנפל ליורה רותחת 'מבלע בלע מפלט לא פליט', איך אפשר לומר שלא פולט בשעה שרואים בעין שכן פולט. בלשון תוס': "תימה, דדבר הנראה לעינינו הוא, דפליט כשנותנים ירק בקדירה רותחת משתנה מראית המים מן הירק...".

שיטת הרשב"ם

מכח המציאות, שרואים שנפלט מן החתיכה אף כשהקדירה רותחת, הוצרך **רשב"ם** לפרש את הביטוי 'ניח' כמתייחס לחתיכה. כל זמן שהחתיכה עסוקה לבלוע, היא אינה פולטת כלל ואפילו לא את טעמה העצמי. כאשר **נחה החתיכה** מבלוע, אף בזמן שהיורה רותחת, היא פולטת הכל, גם את טעמה העצמי וגם את הטעם שנבלע בה (והסברא נותנת לומר שיש כאן תהליך מחזורי של התמלאות החתיכה ופליטת כל הטעמים וחוזר חלילה). לפי שיטה זו, כל עוד חתיכת הבשר עסוקה לבלוע את החלב, היא אינה פולטת דבר. כשהחתיכה שבעה ונחה מבלוע את החלב, היא פולטת לתוך הקדירה גם טעם בשר וגם טעם חלב. לכן, משנה הסלק את מראית המים שבסיר אף בזמן שהוא רותח. עולה מדברי הרשב"ם, שאם קדם וסילק את הבשר לפני שבע מבלוע, לא נפלט מהבשר כלום ולכן גם אם בקדירה אין ס' בחלב כנגד הבשר החלב מותר. כאשר לא סילק את הבשר והוא שבע מבלוע, נפלט ממנו החלב שבלע ונאסר מדין בב"ח. כיוון שכך, בעינינו ס' בחלב שבקדירה, מצד מב"מ (לרבנו) ע"מ לבטל את חלב הנבילה. ע"י כך, מתבטל גם טעם הבשר שנפלט לקדירה (בשני המצבים חתיכת הבשר נשארת אסורה).

9. ק"ח ע"א.

10. שם ע"ב תוס' ד"ה נפל.

11. שם ובחי' הרמב"ן שם.

ע"פ שיטה זו אין סיבה במקרה זה להשתמש בדין של טעימת גוי¹², שכן לרשב"ם ייתכנו רק שני מצבים:

- (א) כשקדם וסילקו - אין פליטת איסור כלל ולא נצרכים לגוי.
 (ב) כשלא קדם וסילקו - פליטת האיסור היא מצד מב"מ ולא תעזור טעימת גוי.

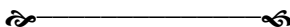
שיטת רש"י¹³ ור"ת¹⁴

שיטה נוספת בביאור הדברים היא שיטת רש"י ור"ת. נקודת המחלוקת שלהם עם הרשב"ם היא, שמן הגמרא עולה היתר הלכתי מעשי להתיר את החלב. לפי שיטת רשב"ם, היתר זה קיים רק בזמן שבו החתיכה עדיין לא סיימה לבלוע. לר"ת הוקשה, כיצד אפשר לדעת עד מתי החתיכה בולעת: "ומי בקי לידע שיעור זה?!". א"כ, בכל מקרה הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא וכיצד התירה הגמרא את החלב למעשה.

ע"כ מסבירים רש"י ור"ת ש'נייח' אינו מתייחס לחתיכת הבשר אלא לקדירה. היינו, כל עוד הקדירה רותחת, הבשר אינו פולט, אך כאשר הקדירה נחה מרתיחתה הבשר מתחיל לפלוט (דבר זה הוא נראה לעיניים בבירור ולכן אפשר להורות בו היתר מעשי).

לשיטה זו עדיין קשה, שכן רואים להדיא שהסלק משנה את מראית המים אף בקדירה רותחת?

מבאר ר"ת, שיש לחלק בין הטעם העצמי של החתיכה לטעמים שנבלעו בה. הטעם העצמי של החתיכה, נפלט אף כשהקדירה רותחת וכמו שרואים במציאות בסלק. לעומת זאת, הטעם הנבלע כעת בחתיכה אינו נפלט כל עוד הקדירה רותחת: "ואומר ר"ת, דהא דקאמר הכא 'מבלע בלע מפלט לא פליט' היינו לא פליט מה שבלע עכשיו אבל מה שהיה בלוע מקודם, פליט". עפ"ז יוצא שמ"ש הגמרא שכשקדם וסילקו 'מבלע בלע מפלט לא פליט' כוונתה לחלב שנבלע בבשר בלבד, שאינו נפלט כ"ז שהיורה רותחת¹⁵.

12. יסוד נאמנות הגוי, מבוואר בהרחבה בסי' צ"ח שיעור מס' 6. עיקרם של דברים הוא שמדובר בטבח אומן הבקי בטעמים שפחד על אומנותו, ומכיוון שהכרעתו עתידה להתברר (שכן על פיו ישתו את החלב), אין חוששים שישקר.

13. ק"ח ע"ב ד"ה והכא במ"ע.

14. בתוס' שם.

15. לפי פי' של ר"ת, המשפט 'מבלע בלע מפלט לא פליט' המופיע כאן, מקביל למשפט המופיע בהמשך הגמ' ביחס לדעת רבי, שם בבירור מתכוונת הגמרא לחלב שאינו יוצא מהחתיכה אף שבשר יוצא.

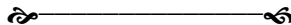
א"כ לדעת ר"ת, ישנם שני מצבים:

- (א) כשקדם וסילקו - נפלט רק טעם בשר ואוסר בנ"ט כדין מבשא"מ.
 (ב) כשלא קדם וסילקו - נפלט אף טעם חלב ואוסר כדין מב"מ.
 ניתן אולי לומר שהרשב"ם חלק עליהם וסבר שכאשר החתיכה פולטת, היא פולטת הן את טעמה העצמי והן את הטעם הנבלע בה, וכשאינה פולטת, היא אינה פולטת כלום. הרשב"ם לא קיבל את ההנחה שיש מציאות שבה החתיכה פולטת רק את טעמה העצמי ולא את הטעם הנבלע בה.

ניתן לומר שתי נפ"מ בין שיטת רשב"ם לשיטת ר"ת:

- (א) בשר שנפל ליורה של חלב וסילקו קודם ששבע מבלוע - לרשב"ם אינו פולט אפילו טעם הבשר ולכן החלב מותר אף כשאין בו ס'. לר"ת בשר נפלט ולכן אוסר בנ"ט.
 (ב) בשר ששבע מבלוע וקדם וסילקו קודם שתנוח הקדירה מרתיחתה - לרשב"ם נפלט אף טעם חלב ואוסר בס' ולא מועילה טעימת גוי. לר"ת החלב שנבלע אינו נפלט אך הטעם העצמי של החתיכה נפלט ולכן מועילה טעימת גוי אף בפחות מס'¹⁶.

השו"ע פסק¹⁷: "כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב רותח, טועם העובד כוכבים הקדירה, אם אמר שיש בה טעם בשר, אסורה. ואם לאו, מותרת, אפילו בפחות מששים, ואותה חתיכה אסורה. במה דברים אמורים, כשקדם והוציא החתיכה קודם שתפלוט חלב שבלעה, דהיינו קודם שתנוח היורה מרתיחתה, אבל אם לא הספיק לסלקו עד שיוכל לפלוט החלב שבלעה, אף על פי שטעמו עובד כוכבים ואין בו טעם כלל, אסור, אא"כ יש בו ס'".
 מדברי השו"ע עולה בבירור שפסק כר"ת¹⁸, שכן, פסק שכשקדם וסילקו מועילה טעימת גוי, דלא כרשב"ם, וכן פירש להדיא כפירושו של ר"ת ש'נייח' מתייחס לרתיחת הקדירה.

16. שיטה נוספת בראשונים היא שיטת הרמב"ם (פ"ט מהל' מא"א ה"ח), שפסק בקדם וסילקו אף בפחות מס' שיעורו בנותן טעם, ובלא סילק ונפלט החלב, אוסר בס'. נח' המפרשים בביאור דבריו. עיין במ"מ שם שהסביר שסובר כרשב"ם, ואילו הפמ"ג (משבצ"ז סק"א) הסביר שגישתו היא גישה שלישית, שטעם עצמו פולט מיד, כר"ת, ואילו הטעם שנבלע אינו נפלט כל זמן שהחתיכה לא שבעה מבלוע, כרשב"ם.

17. סע' א'.

18. עיין בגר"א סק"ד שכתב ששיטת השו"ע היא כרש"י. יש להבין מדוע לא כתב ששיטת השו"ע היא כר"ת? אפשר לומר שהגר"א תמיד נקט כמקור לשו"ע את שיטת הראשונים שיותר קרובה לגמ' וזהו רש"י שכתב במפורש שהמילה 'נייח' מתייחסת לקדירה.

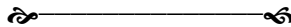
הרמ"א הוסיף: "ועיין לקמן סי' צ"ח דאין אנו נוהגים לסמוך אטעימת גוי ובעינין ס' בכל ענין"¹⁹ (אף בקדם וסילקו).

לפי פסיקת הרמ"א ש'בעינין ס' בכל ענין, לכאורה נראה, שבין בבב"ח ובין בש"א (לדעת הרמ"א שיש חנ"נ בש"א) שהתערבו בקדירה באמצע תהליך הבישול, כשיש ס', לא צריך למהר ולהוציא האיסור. טעם הדבר, שהאיסור עצמו ממילא נשאר באיסורו, ושאר הקדירה מותרת, כיוון שיש ס'. יש לשאול, הרי בתהליך הבישול כל הנוזלים נכנסים לחתיכת האיסור ונ"נ (שכן בתוך החתיכה הם חלוקים לעצמם). א"כ, בסופו של דבר כל הקדירה תהיה אסורה שכל הנוזלים שבה עברו דרך האוסר ונ"נ²⁰.

הר"ן²¹ הביא את הרמב"ן שהקשה קושיא מעין זו²²: "והקשה הרמב"ן ז"ל, כיוון דאמרין 'חלב נבילה הוא', א"כ, חתיכה של נבילה שנתבשלה ביורה גדולה שיש בה מים ורוטב הרבה וחתיכות אינן מינה, תאסור לעולם, שהרי בולעת תמיד מים וראשון ראשון נעשה איסור וכשפולטת אותו אוסרת הכל, ולמה אמרו הרוטב בנ"ט?".

הפ"ח²³ תירץ בקושיא זו שני תירוצים.

לר' יהודה מב"מ אוסר מה"ת בכלשהו, אך רבנן חולקים עליו לחלוטין וסוברים שמה"ת די ברוב ורבנן הם שהצריכו ס' אטו אינו מינו. לכן, אמנם כשנכנס חלב לבשר הוא נאסר מה"ת, אך כשהוא נפלט לחלב שבקדירה, צריך ס' נגדו רק מדרבנן. כיוון שכן, במצבים של ספק שמא נפלט עוד חלב לא החמירו רבנן להצריך יותר מס'. לפי תירוץ זה, עדיף להוציא את חתיכת האיסור, גם שיש ס', כדי למנוע מצב של ריבוי יצירת איסורים בקדירה (שכן אם אפשר לכת' להימנע ממצב זה ודאי שזה עדיף).

19. יסוד דין ס' הוזכר במבשא"מ ומציין את השיעור המקסימלי של יכולת נתינת הטעמים של מאכלים רגילים. שיעור זה נצרך במבשא"מ כאשר אין אפשרות לטעום את התבשיל וכגון שאין גוי או לפי השיטות שלא סומכים על גוי, ונלמד אף למב"מ שבו א"א להבחין בטעם האיסור.
20. כן הקשו הפ"ח (סק"ב) הכ"פ (סק"ח) והחור"ד (סק"א). ועיין בפר"ח שם שהקשה מדוע א"צ ס"א בחלב שהרי כזית של חלב נבלע בבשר ונ"נ, וא"כ יש בקדירה רק נ"ט זיתים של היתר, וכן הביא את קושית הב"ח (סק"ג) שהקשה מדוע א"צ תרי ס', אחד נגד הבשר ואחד נגד החלב שנבלע בו ונאסר.
21. מ"ד ע"א בדפי הר"ף.
22. הרמב"ן דן שם במח' רשב"ם ור"י (בתוד"ה אמאי) לגבי דין היתר שנבלע באיסור ונ"נ. לדעת רשב"ם הוא אוסר כמב"מ ולדעת ר"י אוסר כדן מבשא"מ (עיין בהרחבה בשיעור מס' 6). הרמב"ן סבר כר"י, אך הקשה קושייתו אף לדעת ר"י שההיתר שיוצא אוסר כדן מבשא"מ.
23. סק"ב.

הפר"ח מביא תירוץ נוסף עפ"י הרמב"ן: "אותה פליטה, ראשון ראשון בטילה, עד שתתן טעם אסור בקדירה כולה וחוזר וניעור". כלומר, כל כמות של היתר שנכנסת לאיסור ונאסרת, בטילה בס' כשהיא יוצאת אל שאר ההיתר שבקדירה. הרמב"ן סבר שקמא קמא בטיל (כל איסור שנופל ומתבטל אינו מצטרף לאיסור שיפול אח"כ). אך כאשר בסה"כ נפל איסור בשיעור שהיה נותן טעם בכל הקדירה (אם היה מבשא"מ) כל האיסור חוזר וניעור אף במב"מ.

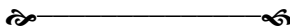
הר"ן הביא את תירוץ הרמב"ן, אך שינה בלשונו: "ולאו קושיא היא, דאותה פליטה ראשון ראשון בטילה שכיוון שאין בחתיכה כדי ליתן טעם ברוטב של יורה כולה, א"א שיהא חוזר וניעור".

משמע מדבריו, שסיבת ההיתר היא משום שאין החתיכה עצמה נותנת טעם בקדירה. אך קשה, שכן עיקר קושיית הרמב"ן היתה מצד ההיתר שנ"נ בתוך החתיכה ויוצא אל הקדירה ואוסרה, ולא מצד טעם החתיכה עצמו, וא"כ, אין משמעות לעובדה שאין החתיכה נותנת טעם בקדירה.

הנראה בביאור דברי הר"ן שכתב כן לפי הכלל שאין הנאסר וכו'. כיוון שטעם הנבילה אינו מורגש שכן יש ס' לכן תלה הר"ן את היתרו בזה שאין בחתיכה כדי ליתן טעם ברוטב.

אלא שיש לשאול, שכן הר"ן²⁴ עצמו חלק על היסוד של 'אין הנאסר', הן בבב"ח והן בש"א?

אולי י"ל שכאן גרע טפי, שכיוון שלגבי טעם החתיכה עצמה, א"א לומר חוזר וניעור, שכן יש בקדירה ס' נגדו. טעם ההיתר שנ"נ התבטל כבר בס' כשיצא אל הקדירה מדין ראשון ראשון בטל, אלא שמדין חוזר וניעור באנו לאסור את כל הקדירה (מצד מב"מ). בכה"ג אף הר"ן מודה שאומרים 'אין הנאסר', כלומר, שדין ההיתר שנאסר לא יהיה חמור מדין האיסור המקורי, וכיוון שבאיסור המקורי אין אומרים שחוזר וניעור, אף בהיתר שנאסר מחמתו אין אומרים שחוזר וניעור.

הבנת שיטת רש"י להלכה

א.

כתב הטור: "טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שבקדרה, אם יש בה ס' לבטל החלב, מותרת, ואם לאו, אסורה, ואין השאר שבקדרה מצטרף עמה לבטל החלב. ופירש ר"י דוקא שכל החתיכה חוץ לרוטב, כגון שהחתיכה שתחתיה קצתה חוץ לרוטב וזו מונחת עליה, דכולה חוץ לרוטב, אבל אם מקצתה ברוטב, הרתיחה מערבת הטעם בכל הקדרה והכל מצטרף לבטל החלב.

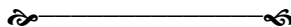
ורש"י פירש אפילו מקצתה ברוטב אין הכל מצטרף לבטל החלב". הטור התייחס בדבריו לדין החתיכה והביא בזה את מח' ר"י ורש"י, האם הקדירה משתתפת בביטול הטיפה. אמנם, לא נתבאר בדבריו אלו מה יהיה דין שאר הקדירה.

הד"מ¹ הביא ג' דעות בראשונים בהבנת שיטת רש"י ביחס לדין שאר הקדירה.

ב.

הד"מ הביא ראייה מדברי הטור לקמן, שסבר שאם לא ניער את הקדירה, אף שחתיכת הבשר הראשונה נאסרת, היא איננה אוסרת את שאר הקדירה. כתב הטור: "...והיכא שנאסרה מחמת חלב נעשית כל החתיכה איסור ואם בישלה עם אחרות צריך ס' נגד כולה". הד"מ דייק מכך שהטור הצריך שיבשלו את החתיכה שנאסרה ע"מ שתוכל לאסור אחרות, שה"ה ע"י ניעור. הנראה בביאור דבריו, שע"י הבישול או הניעור מתפשטים טעם החלב וטעם הבשר שנאסרו בכל הקדירה. משמע, שללא התפשטות שני הטעמים אין לאסור חתיכות אחרות, שכיוון שרק טעם הבשר יוצא אל הקדירה, אין ביכולתו לאסור את שאר הקדירה.

מכאן עולה שהד"מ הבין שהטור סבר בדעת רש"י שאין הנאסר אוסר אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך. לכן כאן, כיוון שהחלב אינו יוצא מהחתיכה, אף שטעם הבשר יוצא, אינו אוסר את הקדירה.

ג.

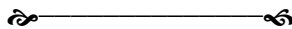
גישה נוספת בהבנת דעת רש"י היא גישת הר"ן והרמב"ן. לדעתם סבר רש"י שאף ללא נייעור כל הקדירה נאסרת, ובלשון הר"ן: "דלדעת רש"י, גרע לא נייער משניער, דבלא נייער החתיכה נאסרה תחילה ואוסרת כל הקדירה אח"כ, אפילו לא נייער כלל".

בפשטות י"ל עפ"י הבנת הר"ן בדעת רש"י, שחלק על היסוד של 'אין הנאסר' וסבר שאף שטעם הבשר יוצא בפ"ע יש ביכולתו לאסור. לכן כאן, אף שטעם החלב אינו יוצא כלל ללא נייעור, כל הקדירה נאסרת מפאת טעם הבשר האסור היוצא אל הקדירה.

אמנם, אפשר לומר ע"פ גישה זו ברש"י, שנפלט טעם חלב בקדירה אף ללא נייעור, שכן כתב הר"ן²: "לפי שהחלב שבה אפשר שאינו יוצא מחתיכה לחתיכה ואפילו הוא יוצא ממנה...". הר"ן עצמו סבר שאף טעם בשר לבדו אוסר, אלא שכתב שאף לשיטות שסוברות 'אין הנאסר', מ"מ, כיוון שגם טעם החלב יוצא מן החתיכה, כל הקדירה נאסרת. לפי"ז צ"ל שהר"ן והרמב"ן סברו שרש"י חולק על היסוד של 'סופו להתפשט'. היינו, שאף שבשלב הסופי טעם הטיפה מתחלק בשווה בכל הקדירה אף ללא נייעור, מ"מ כיוון שבשלב הראשון כל הטעם נמצא בחתיכה הראשונה, היא נ"נ³. בניגוד לאפשרות הראשונה בהסבר גישת הר"ן והרמב"ן ברש"י, לפי הסבר זה מסכים רש"י עם היסוד של 'אין הנאסר'.

ד.

גישה שלישית בהסבר דעת רש"י היא דעת המרדכי. המרדכי⁴ כתב בדעת רש"י: "ופרש"י דמקצת החתיכה מגולה...ע"כ מיירי שאין מגיע פעפועי חלב לרוטב, שאם מגיע לרוטב, הרוטב מוליכו בכל, אלא ב' שלישי חתיכה מגולה ופעפועי חלב מגיע עד שלישיתה, ומשמע דלא אסרה את השאר כיוון שפעפוע גוף האיסור אינו מגיע אליהן אפילו משהו". מדברי המרדכי הבין הד"מ שסבר אף הוא שלדעת רש"י אומרים 'אין הנאסר'. כיוון שטעם החלב אינו יוצא מן החלק העליון של החתיכה, אף שטעם הבשר יוצא, הוא אינו אוסר אף את חלקה התחתון של החתיכה. לפי"ז, כל שכן שאינו אוסר את שאר הקדירה ללא נייעור (להלכה סיים המרדכי: "וצריך להמתין עד שתצטנן ולחתוך מה שחוץ לרוטב").

2. מ"ג ע"א. וייתכן שאף הרמב"ן הבין כן ולכן אמר על דברי ר"י שהחלב אינו יוצא: "אלא שהם דברי נביאות...מאן מסהיד דלא נפיק מיניה כלום".
3. הסבר זה תואם להסברו של הרב יעקב כץ שליט"א בדעת רש"י שהתבאר בס' זה שיעור מס' 2.
4. פרק ח' סי' תרצ"א.

לסיכום, ראינו בד"מ ג' גישות בראשונים בהבנת דעת רש"י לגבי דין שאר הקדירה כשלא ניער:

(א) הבנת ה**טור** היא שרש"י סבר 'אין הנאסר' ולכן סבר שכל הקדירה מותרת.

(ב) הבנת ה**ר"ן והרמב"ן** היא שרש"י סבר שכל הקדירה אסורה. אפשר לומר שלדעתם חלק רש"י על 'אין הנאסר' ואפשר לומר שהסכים ליסוד זה.

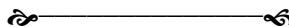
(ג) הבנת ה**מרדכי** ברש"י היא שסבר 'אין הנאסר', ואף חלק החתיכה שבתוך הרוטב מותר וכש"כ שאר הקדירה.

ה**ד"מ** הכריע כהסברו בטור בשיטת רש"י, שללא ניעור אין הקדירה נאסרת כלל, ולא קיבל את הסברו של המרדכי שרק החלק העליון נאסר.

ד.

ביחס לדברי הד"מ, כתב החזו"א⁵: "ודברי הד"מ תמוהים בזה", מדוע? אולי יש לבאר, שכוונתו להקשות על הבנת הד"מ את ה**טור** בדעת רש"י, שללא ניעור אין הקדירה נאסרת כלל. מרש"י עצמו מוכח שלא סבר כן, שכתב⁶: "ועבדינן כרבי יהודה בין בטיפת חלב שנפל על החתיכה ולא ניער ויש בה כדי ליתן טעם באותה חתיכה... והחתיכה עצמה נעשית נבלה ואין מועילין שאר החתיכות לבטלה **דכולן נאסרות** ואפילו הן אלף דבהא נמי קיימא לן כרבי יהודה דמין במינו לא בטיל". רש"י אומר במפורש שאף ללא ניעור כל הקדירה נאסרת, וא"כ מוכח שהבנת הד"מ בטור ובמרדכי שללא ניעור אין הקדירה נאסרת איננה נכונה.

כדי להבין אפשרות נוספת⁷ להבנת ה**טור** והמרדכי בדעת רש"י נזכיר את הסברו של ה**רב יעקב כץ שליט"א** בדעת רש"י⁸. במציאות מודה רש"י שבשלב א' טעם החלב נמצא כולו בחתיכה ובשלב ב' הוא יוצא מן החתיכה ומתחלק בכל הקדירה אף ללא ניעור, אלא שלדעת רש"י, כיוון שמבחינה מציאותית, בשלב הראשון הטעם נמצא כולו בחתיכה, יש לכך השלכה הלכתית ולכן נ"נ אף שסוף החלב להתפשט בכל הקדירה.

5. סי' ט"ז סק"ב.

6. ק"ט ע"א ד"ה ותו לא מידי.

7. יש לציין כי החזו"א לא סבר כן שכן כתב להדיא שחלב אינו יוצא כלל.

8. שנתבאר בהרחבה בסי' זה שיעור מס' 2.

לפי"ז אפשר לומר שהטור הבין את דעת רש"י כהסבר זה, ולכן אף ללא ניעור כל הקדירה נאסרת (אף לפי הסבר זה, אין ראייה שרש"י חלק על 'אין הנאסר' שכן בשלב השני נפלט מהחתיכה גם טעם חלב).⁹

בצורה זו ניתן אולי להסביר את דעת המרדכי ברש"י.

בשלב א' הטיפה מתמקדת בחלק העליון של החתיכה ושם נ"נ. בשלב ב' היא יוצאת אל חלקה התחתון של החתיכה ואז מתחלקת בשווה לכל הרוטב שבקדירה. לכן, מותר לאכול את חלקה התחתון של החתיכה כשיש ס' בקדירה נגד הטיפה, שכן בשלב ב' הטיפה מתחלקת בשווה בכל הקדירה ובחלק החתיכה הנמצא בתוך הרוטב. אף לפי הסבר, זה אין ראייה שרש"י חלק על היסוד של 'אין הנאסר'.

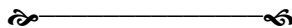
ו.

הט"ז¹⁰ הבין שהרמב"ם והשו"ע פסקו כדעת רש"י וכותב נגד דעת הד"מ בהבנת מהלך החלב. הט"ז הבין שבתחילה מתמקד החלב בחלקה העליון של החתיכה, בשלב ב' יוצא אל החלק התחתון שלה ובשלב ג' החלב יוצא אל הקדירה.

להבנת דעת הט"ז יש להקדים שהט"ז סבר להדיא¹¹ דין 'אין הנאסר'.

כמו"כ יש לבאר כי דברי הט"ז מבוססים על דין דבוק¹². דין דבוק נאמר כגון, בחלב המחובר לבשר ונפל לקדירה שהיה בה ס' נגד החלב אך לא כנגד חתיכת הבשר המחוברת לחלב. לסוברים דין דבוק, צריך ס' נגד כל החתיכה כולה ואין די בכך שיש ס' נגד החלב¹³.

לפי"ז, הביאור בט"ז (של שלבי מהלך החלב) הוא כפי ההסבר שהעלנו במרדכי. בשלב א' הטיפה מפעפעת עד גבול הרוטב ונעצרת ואז חלקה העליון נ"נ. בשלב ב' הטיפה ממשיכה לפעפע לחלקה התחתון של החתיכה ולכן נאסר חלקה התחתון מחלקה העליון מדין דבוק שממהר החלק התחתון לבלוע ונ"נ. בשלב ג' נפלטים החלב והבשר האסורים לקדירה ואוסרים עד ס' נגד החתיכה כיוון שחציה ברוטב.

9. לפ"ז כוונת הטור במ"ש "ואם בישלה עם אחרות" היא כיצד אוסרת במציאות את החתיכות האחרות ואינו תנאי מוכרח.
10. סק"ב.
11. סק"ז, סי' ק"ה ס"ק י"ג.
12. כך ביארם במשבצ"ז סק"ב.
13. בהסבר דין דבוק נאמרו ב' טעמים: א) החתיכה ממחרת לבלוע ונעשית חנ"נ (ש"ך סי' ע"ב ס"ק י"ח, וכן הסביר המשבצ"ז שם), ב) שמא יצאה חוץ לרוטב או נשארה לבדה בקדירה (ד"מ סי' צ"ב סק"א בשם או"ה).

האחרונים¹⁴ הקשו על הסבר הט"ז, שכן לכאורה הסביר הט"ז את דעת השו"ע שפסק כרש"י עפ"י דין דבוק, אך השו"ע עצמו לא פסק את דין דבוק¹⁵. י"ל שכוונת הט"ז היתה רק לבאר את דעת רש"י ולא את פסיקת השו"ע. אולי ניתן להביא ראיה להסבר הט"ז מדברי רש"י¹⁶ שכתב: "ועבדינן כרבי יהודה בין בטיפת חלב שנפל על החתיכה ולא נייער... ובין בחלב הדבוק בחתיכת בשר ויש בו ליתן טעם בה... והחתיכה עצמה נעשית נבלה ואין מועילין שאר החתיכות לבטלה דכולן נאסרות...". רש"י כרך את דין דבוק עם המקרה המופיע במשנה ואולי יש לומר שסבר שהדין במשנה, בלא נייעור, נובע מדין דבוק. להלכה פסק החו"ד¹⁷ שבחתיכה שחלקה ברוטב יש לחוש לדעת הט"ז ולהצריך ס'¹⁸ בקדירה נגד כל החתיכה (אף בלא נייעור) ולאסור אותה חתיכה אף שיש ס' בקדירה.

14. יד יהודה סי' צ"ב פירוש הארוך סק"ה.
 15. סי' ק"ו ס"ב.
 16. ק"ט ע"א ד"ה ותו לא מידי.
 17. חידושים ס"ק ד' אות ג'.
 18. אמנם הדיון כאן הוא בשיטת רש"י בענין מיקום החתיכה ויחסה לקדירה אך לא קי"ל כרש"י בדין מב"מ וסגי בס'.

פסיקת השו"ע והרמ"א בסע' ב'

השו"ע העתיק את לשון הרמב"ם¹:

"נפל חלב לתוך קדירה של בשר, טועמין החתיכה שנפל עליה החלב, אם אין בה טעם חלב, הכל מותר. ואם יש בחתיכה מטעימת חלב, נאסרה אותה חתיכה. ומשערין בכולה, אם היה בכל מה שיש בקדירה מהחתיכות והירק והמרק והתבלין כדי שתהא חתיכה זו אחד מששים מהכל, החתיכה אסורה והשאר מותר.

במה דברים אמורים, בשלא ניער הקדירה בתחילה כשנפל החלב, אלא לבסוף, ולא כיסה.

אבל אם ניער מתחלה ועד סוף, או שכיסה משעת נפילה ועד סוף, הכל מצטרף לבטל טעם החלב".

השו"ע עוסק בשני מקרים:

(א) ביאור הדין כשלא ניער מיד אלא לבסוף.

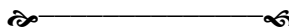
(ב) כשניער מתחילה ועד סוף.

א.

בתחילת הסעיף עוסק השו"ע בביאור דין החתיכה במקרה שלא ניער מיד אלא לבסוף.

בראשונים מצינו ב' סיבות לאסור את כל החתיכה, הסבר התוס'² הוא שחלב מפעפע רק בכל החתיכה, והסבר הר"ן³ שחום והבל הקדירה מפשטים את החלב בכל החתיכה.

הש"ך⁴ עוסק במקרה זה, ומקשה על פסיקת השו"ע כאן מפסיקתו בסי' ק"ה⁵. בסי' ק"ה נפסק שאם נפל איסור ע"ג חתיכה שמנותקת מן הרוטב אוסר רק כדי נטילה. לעומת זאת, אצלנו פסק השו"ע שכל החתיכה נאסרה. הש"ך מביא שלושה תירוצים אפשריים ליישוב קושייתו. בתירוצו הראשון מבאר הש"ך כשיטת תוס'. בתירוצו השני מביא הש"ך את הסבר הר"ן, שהבל ולחות הקדירה

1. פ"ט מהל' מא"א הל' ט"ז.
2. ק"ח ע"א ד"ה טיפת חלב.
3. מ"ג ע"א בדפי הר"ן.
4. סק"ג.
5. ס"ד.

מפשטים את החלב בכל החתיכה. הש"ך מקשה על תירוץ זה, שכן אף בסי' ק"ה מדובר על קדירה ומיישב: "ל' דהתם מיירי באיסור גוש שאינו צלול דודאי אינו מתפשט בכל החתיכה בלא רוטב". יש להעיר על דבריו מדברי הר"ן עצמו שכתב בהמשך דבריו:

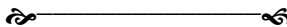
"שגוף היתר של חתיכה זו נעשה איסור, אוסרת כל החתיכות האחרות מפני שהן מינה כיוון שכולן עומדות בקדירה שיש בה הבל וליחות". מוכח מדבריו, שאף טעם חתיכה (של איסור), שהיא גוש, יכול להתפשט בכל החתיכה (של היתר) ללא רוטב מכח הבל ולחות הקדירה.

ב.

בסוף דבריו מתייחס השו"ע לדין הקדירה כשניער מתחילה ועד סוף. כאמור, השו"ע העתיק את לשון הרמב"ם בזה. ביחס לדברי הרמב"ם, העיר הטור: "ונראה שא"צ רק שינער או שיכסה מיד בשעת נפילת הטיפה ואפי' פסק אח"כ מלנער מיד מתערב הטעם בכל מה שבקדירה ומצטרף כולו לבטל".

מהר"י בן חביב⁶ כתב שאף הרמב"ם סבר כטור שדי בניעור בתחילה בלבד. אמנם, כיוון שבמקרה הקודם היה חייב לכתוב שניער בסוף, דאל"כ אין החתיכה אוסרת את הקדירה, כתב אף בסיפא שמנער בסוף.

הרמ"א כתב: "וכן אם ניער מתחילה או כיסה מיד, אע"ג דלא ניער ולא כיסה לבסוף, כל הקדירה מצטרף והוא שניער וכיסה מיד שנפל שם האיסור". דברי הרמ"א הם כדעת הטור ואפשר שמה שלא כתב בלשון וי"א, משום שגם דעת השו"ע יכולה להתפרש כך. נראה שזו כוונת הגר"א⁷ שכתב על דברי הרמ"א: "והרמב"ם לישנא דגמרא נקט...". רצונו לומר, שאף דעת הרמב"ם כדעת הטור. הגר"א ממשיך: "ורצונו לומר כדי שיעור הבליעה של הטיפה עד סוף אותו השיעור". כוונתו, שמטרת הניעור הוא לפשט טעם הטיפה ולחלקו בקדירה ולכן יש לנער עד שהטיפה מתחלקת בכל הרוטב. לפי"ז פי' הגמ' הוא מתחילת שיעור הבליעה של הטיפה, עד סוף שיעור הבליעה. מתוך ביאור זה בגמרא עולה כי לכר"ע די בניעור מידי באופן שהטיפה תתפשט בכל הקדירה ולא תיבלע בחתיכה הראשונה.

6. מובא בב"י.

7. סק"י.

ג.

השו"ע לא התייחס במפורש למקרה שלא ניער כלל. בהבנת פסיקת השו"ע בדין הראשון, נחלקו הט"ז והש"ך, ומתוך כך ניתן לדייק מה דעתו כשלא ניער כלל כשהחתיכה חלקה ברוטב.

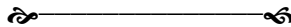
הש"ך⁸ סבר שהשו"ע פסק כדעת ר"י, שכאשר החתיכה חלקה ברוטב טעם הטיפה מתפשט בכל הקדירה בשווה. לכן הסביר הש"ך שהשו"ע מדבר ברישא באופן שכל החתיכה נמצאת מחוץ לרוטב⁹. באופן זה, אם אין בחתיכה ס' לבטל את הטיפה, היא תיאסר, אך רק אם ינער את הקדירה תיאסר שאר הקדירה. הסבר זה מדויק בשו"ע שכתב בהמשך דבריו: "במה דברים אמורים, בשלא ניער הקדירה בתחילה כשנפל החלב, אלא לבסוף, ולא כיסה". משמע, שאם לא ניער אף לבסוף, אין הקדירה נאסרת¹⁰.

בשיעור הקודם הבאנו את הסבר הט"ז¹¹ בשיטת רש"י. הט"ז הסביר את השו"ע כהסברו ברש"י ולפי"ז מדבר השו"ע באופן שהחתיכה חלקה ברוטב. אעפ"כ, אם לא ניער כלל, כל הקדירה נאסרת אם אין בה ס' לבטל את כל החתיכה.

לסיכום, אף שהשו"ע לא כתב במפורש מה הדין כשהחתיכה חלקה ברוטב ולא ניער כלל, דייקו האחרונים מה דעתו במקרה זה. לדעת הש"ך, החתיכה והקדירה מותרות אם יש ס' בשתייהן נגד הטיפה. לדעת הט"ז, כל הקדירה אסורה אם אין בה ס' נגד כל החתיכה¹².

ד.

הרמ"א התייחס במפורש למקרה שלא ניער כלל: "וכן אם לא ניער כלל, לא בתחילה ולא בסוף, ולא כיסה כלל, אם יש ס' בקדירה נגד טיפת חלב שנפל, אינו אסור רק החתיכה לבד, ושאר הקדירה מותר". לכאורה, הרמ"א התייחס לאותה מציאות של מיקום החתיכה המוזכרת בשו"ע.

8. סק"ד וכן בנקה"כ על הט"ז.
9. אף שלפי הר"ן בכה"ג כל הקדירה נאסרת שכן הבל ולחות הקדירה מעבירים את טעם הבשר האסור לקדירה, לא נתקבלו דבריו להלכה בעניין זה.
10. קצת קשה על הסבר זה, שכן יוצא שהשו"ע דיבר באופן שכולה מחוץ לרוטב ובב"י כתב שדבר זה אינו מצוי כ"כ. א"כ בפשטות י"ל שהשו"ע גם כאן יתבאר באופן שחלקה ברוטב.
11. סק"ב.
12. להלכה פסק החו"ד (חידושים סק"ד אות ג') שבחתיכה שחלקה ברוטב יש לחוש לדעת הט"ז ולהצריך ס' בקדירה נגד כל החתיכה (אף בלא נייעור) ולאסור אותה חתיכה אף שיש ס' בקדירה.

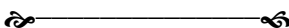
אמנם, אם נסביר כש"ך שהשו"ע דיבר באופן שהחתיכה כולה מחוץ לרוטב, קשה, מדוע הצריך הרמ"א ס' בקדירה לבטל את הטיפה. לכאורה, כיוון שלא ניער, לא יוצא טעם חלב ובאופן זה אין הקדירה נאסרת כלל. אם נסביר כהסבר הט"ז בשו"ע, שמדבר באופן שהחתיכה חלקה ברוטב, קשה מדוע הצריך הרמ"א ס' רק כנגד הטיפה ולא כנגד כל החתיכה. לכאורה, כיוון שהחתיכה נ"נ בשלב ראשון יש לשער כנגד כולה. אם נאמר שהרמ"א עוסק באופן זה אלא שפוסק כשיטת ר"י, קשה, שכן לפי"ז הטיפה מתחלקת והחתיכה גם מותרת ומדוע אסרה הרמ"א.

בביאור פסיקת הרמ"א נאמרו ד' גישות באחרונים:

(א) באר הגולה¹³ והגר"א¹⁴ נחלקו ביניהם כיצד לתקן את הגירסא ברמ"א. וז"ל באר הגולה: "ואי לא מיסתפינא אמינא לענ"ד שטעות סופר נפל בדפוס וצ"ל 'וכן אם לא ניער כלל, לא בתחילה ולא בסוף, ולא כיסה כלל, אף אם אין ס' בקדירה נגד טיפת חלב שנפל, אינו אסור רק החתיכה לבד, ושאר הקדירה מותר". אמנם, קצת קשה לומר כן, שכן כיוון שהרמ"א הצריך ס' בחתיכה לבדה, מוכח שסבר שהיא נידונית כמחוץ לרוטב¹⁵. כיוון שכן, וודאי שאין ביכולתה לאסור את הקדירה. ייתכן שמכח קושיא זו, מגיה הגר"א אחרת ברמ"א: "וכן אם לא ניער כלל, לא בתחילה ולא בסוף, ולא כיסה כלל, אם אין ס' בחתיכה נגד טיפת חלב שנפל, אינו אסור רק החתיכה לבד, ושאר הקדירה מותר". לפי תיקונו של הגר"א כשהחתיכה נידונית כמחוץ לרוטב¹⁶ ונ"נ, כיוון שהחלב אינו ממשיך לקדירה, אין ביכולתה לאסור הלאה ללא ניעור דס"ל לרמ"א דין אין הנאסר וכדלעיל.

(ב) הט"ז¹⁷ הסביר שהרמ"א דיבר באותה מציאות של השו"ע, שהחתיכה נמצאת חלקה ברוטב.

אמנם, בניגוד לשו"ע שפסק כרש"י, הרמ"א פסק כר"י, שכאשר חלקה ברוטב הטיפה מתפשטת בשווה בקדירה וסגי בס' כנגד הטיפה. מ"מ כתב הרמ"א שאותה חתיכה אסורה "מסברא דנפשיה", שכן נשאר בה

¹³. אות ו'.

¹⁴. סק"ט.

¹⁵. היינו, לרש"י אף כאשר היא חלקה ברוטב ולר"י רק כאשר היא כולה מחוץ לרוטב.

¹⁶. עיין בהערה הקודמת.

¹⁷. סק"ה.

יותר טעם. ה"ט"ז עצמו הקשה על פירושו, שכן בסע' ד' הסביר ה"ט"ז שהרמ"א פסק כרש"י בבב"ח, שכשחלקה ברוטב החתיכה נ"נ מדינא.

(ג) ה"ט"ך¹⁸ הסביר, שהרמ"א מדבר על מציאות שונה מזו של השו"ע. הרמ"א דיבר באופן שהחתיכה חלקה ברוטב, אלא שהסתפק האם לפסוק כרש"י או כר"י ולכן החמיר כשניהם. כיוון שכך הצריך הרמ"א ס' בקדירה לבטל את הטיפה, שכן חשש לדעת ר"י שבאופן זה הטיפה מתפשטת לקדירה. לגבי החתיכה, פסק הרמ"א שהיא אסורה שכן חשש לדעת רש"י שהטיפה נשארת רק בחתיכה¹⁹.

(ד) רעק"א²⁰ מסביר את פסק הרמ"א עפ"י דבריו בסי' ק"ה. בסי' ק"ה²¹ פסק השו"ע שאיסור צלי אוסר רק כדי נטילה אם הוא איסור שאינו שומני, ואם הוא שומני אוסר בס'. הרמ"א כותב שם שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן ונוהגים להחמיר בכל מקרה. עפ"י זה, מסביר רעק"א, פסק הרמ"א אצלנו שאף כאשר החתיכה כולה מחוץ לרוטב, יש להסתפק לגבי מעמד החלב. החתיכה עצמה אסורה שכן יש לחוש שמא החלב הוא כחוש ומפעפע רק בה ולא לקדירה. הקדירה מותרת רק ע"י ס' נגד הטיפה, שכן יש לחוש שמא החלב הוא שומני ומפעפע אף ללא רוטב לכל הקדירה²².

18. סק"ו. יש קצת דוחק בהסבר זה, שכן את דברי השו"ע פי' באופן שהחתיכה כולה מחוץ לרוטב ואת דברי הרמ"א העמיד בחתיכה שחציה ברוטב (מחמת הקושיות הנ"ל).
19. יש להעיר כי ה"ט"ך (סק"ז) כתב שבחתיכות שנגעו בחתיכה הראשונה צריכות נטילה. אך קשה, שאם ה"ט"ך סובר שלא אמרינן אין הנאסר א"כ כל הקדירה צריכה להיאסר, ואם סובר אין הנאסר, א"כ אף נטילה א"צ. עיין בחור"ד ביאורים סק"ה.
20. סק"ג.
21. סע' ד-ה'.
22. הערת העורכים: אולי אפשר לומר טעם מדוע לא ביאר הגור"א כבאה"ג וכרעק"א. לפי הסבר באה"ג פסק הרמ"א הינו כוללני מדי, שכן הרמ"א לא התייחס בדבריו למקרה שיש ס' בקדירה. במקרה זה דין החתיכה תלוי בשאלה אם יש בה ס' נגד הטיפה או אין ס' ולא נתבאר ברמ"א. וכן לפי הסבר רעק"א, יש נפ"מ אם יש ס' בחתיכה נגד הטיפה או אין ס', ולא נתבאר ברמ"א. לפי גירסת הגור"א, פסיקת הרמ"א מדוייקת שכן לעולם כשאין ס' בחתיכה כנגד הטיפה החתיכה אסורה והקדירה מותרת (כמובן, כאשר החתיכה מנותקת מן הקדירה, כרש"י או כר"י). ואם יש ס' בחתיכה פשוט שהחתיכה והקדירה מותרות וא"צ לבאר זאת.

בדין לא נודע היכן נפלה הטיפה

כתב הרמב"ם¹: "וכן אם נפל חלב לתוך המרק או לכל החתיכות ולא נודע לאיזו חתיכה נפל, נוער את הקדרה כולה עד שיתערב הכל, אם יש בקדרה כולה טעם חלב אסורה, ואם לאו מותרת".

בדברי הרמב"ם יש לברר ג' נקודות:

(א) אם הרמב"ם מדבר על מקרה שבו החתיכות נידונות כמחוברות לרוטב, מדוע הוא מצריך נייעור, הרי בלאו הכי נחשבת כל הקדירה כיחידה אחת. וכך בטור: "ואיני מבין דבריו, שאם החתיכות כולן ברוטב, מה צריך לנער?"².

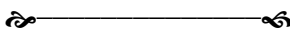
(ב) אם הרמב"ם מדבר על מקרה שבו החתיכות נידונות כמנותקות מן הרוטב, ומנער לאחר זמן, מה מועיל הנייעור הרי כבר נ"נ. וכך בטור: "ואם אינן ברוטב מה מועיל נייעור שמנער אח"כ".

(ג) לכו"ע אין מבטלין איסור לכתחילה³, וא"כ, אם נוצר איסור, מדוע התיר הרמב"ם לבטלו ע"י נייעור כל הקדירה.

הרמב"ם הצריך לנער את הקדירה כולה. ישנה אפשרות להסביר שהרמב"ם הצריך נייעור מיד עם נפילת הטיפה, אך ישנה אפשרות אחרת להסביר שהרמב"ם התיר ע"י הנייעור אף אם לא נייער מיד אלא לאחר זמן. בשאלה זו בהבנת הרמב"ם נחלקו האחרונים ונבאר את דעותיהם להלן.

גישת מהר"י בן חביב והב"י

לפי דעתם דיבר הרמב"ם באופן שמנער מיד עם נפילת הטיפה. כיוון שכך, התפשט החלב מיד לתוך הקדירה ולא נוצר איסור בחתיכות או במרק. לפי"ז מובנת הנקודה השלישית מדוע אין כאן איסור מצד ביטול איסור לכתחילה, שכן כיוון שמנער מיד לא נוצר עדיין איסור כלל ולכן אינו כמבטל איסור לכתחילה⁴. אמנם שנחלקו מהר"י בן חביב והב"י היכן נמצאות החתיכות במקרה זה.

1. פ"ט מהל' מא"א ה"י.
2. הב"י הוסיף קושיא נוספת לפי אפשרות זו, ושאל שאם הטיפה נפלה לרוטב ק"ו שא"צ לנער.
3. גמ' ביצה ד' ע"ב, שלמדה כן ממשנה סוף פ"ה דתרומות, ובר"ש שם.
4. הט"ז (סק"ה) הקשה על הסבר זה, לכאורה אע"ג שמצד החתיכה לא עבר על ביטול איסור לכת' מאחר שמנער מיד קודם שנאסרת, מ"מ יש לאסור מצד ביטול איסור לכת' של טיפת החלב שמבטלה בס' בקדירה. וי"ל שכאן כיוון שהטיפה כבר נפלה לקדירה וע"י הנייעור הוא רק מונע יצירת חנ"נ בחתיכה, אין בזה משום ביטול איסור לכתחילה.

לדעת מהר"י בן חביב החתיכות נמצאות באופן שהן מחוץ לרוטב. מהר"י בן חביב הסביר את דינו של הרמב"ם בהקשר של הדין הקודם המופיע ברמב"ם: "בד"א בשלא נער את הקדרה בתחלה כשנפל החלב אלא לבסוף ולא כסה אבל אם נער מתחלה ועד סוף או שכסה משעת נפילה עד סוף הרי זה בנותן טעם וכן אם נפל חלב...". מסמיכות הדברים דייק מהר"י בן חביב, שכוונת הרמב"ם היא להשוות בין מקרים. כשם שבדין הקודם, רק אם מנער מיד עם נפילת הטיפה משערים בכל הקדירה כנגד הטיפה, כך הוא גם במקרה זה. היינו, שהניעור שהצריך הרמב"ם הוא דווקא כשמנער מיד עם נפילת הטיפה.

לפי דברי מהר"י בן חביב, הניעור נועד למנוע היווצרות חנ"נ. מלשון הרמב"ם ניתן להבין שהרמב"ם דיבר על שני מקרים, מקרה אחד שנפלה טיפת החלב לתוך המרק ומקרה שני שבו נפלה על החתיכות אך אינו יודע על איזו חתיכה נפל. לפי חלוקה זו יש לשאול, מדוע יש לנער כשהטיפה נפלה למרק, הרי בלאו הכי הטיפה מתערבת בכל הקדירה ע"י הבישול?

שאלה זו מעלה הש"ך⁵ ומסביר בב' אופנים: א) במקרה שנפלה טיפת החלב אל המרק, מדובר באופן שאין במרק לבדו ס' נגד הטיפה אך בצירוף החתיכות יש ס' ולכן מנער הכל כדי שכל החתיכות יתערבו ברוטב, לפי"ז הבנת הרמב"ם נשארת כפשוטה שמדבר על שני מקרים.

ב) הרמב"ם דיבר במקרה אחד בלבד, שאינו יודע אם נפל על החתיכות או לתוך המרק, והניעור נצרך מצד החשש שהטיפה נפלה על אחת מן החתיכות ובה אין ס' כנגד החלב.

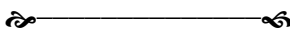
ביארנו כי הב"י אף הוא סבר שהרמב"ם עוסק באופן שמנער מיד, אלא שלדעתו החתיכות חציין ברוטב. אמנם, אעפ"כ מצריך הרמב"ם לנער מיד לרווחא דמילתא, כדי שהטיפה תתפשט באופן שווה בקדירה.

גישת הט"ז והש"ך⁷

הט"ז והש"ך מבארים את דברי הרמב"ם באופן שמנער לאחר זמן ולפי"ז יש לתרץ את קושייתו השניה של הטור מה יועיל כעת ניעור.

לדעת הט"ז, דיבר הרמב"ם על שני מקרים:

א) אם נפלה הטיפה לתוך המרק, מצד הדין א"צ לנער, שכן הטיפה

5. סק"ח.

6. סק"ה.

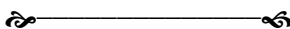
7. סק"ח.

מתפשטת בכל הרוטב. מ"מ, אם רוצה להתיר את הקדירה באופן מידי ע"י טעימת גוי, עדיף שינער. טעם הדבר, שכן התפשטות הטיפה הינה תהליך מתמשך ואיטי. כיוון שכך, יש לחוש שאם הגוי יטעם את הקדירה מיד, הוא עלול להרגיש בטעם החלב שמתרכז בתחילה בחלק העליון של הקדירה. זאת, אע"פ שאם היה טועם לאחר זמן, ייתכן שלא היה מרגיש טעם חלב כלל. בלשון הט"ז: "וע"כ אמר כאן אם יש גוי לטעום אז ינער הכל, כדי שיתערב ואח"כ יתן לו לטעום, דאם יתן לו תיכף לטעום, אז ודאי יטעום טעם חלב ממה שצף למעלה, ובאמת אם יערבנו ויתן לו לטעום, לא יטעם טעם חלב...וע"כ אמר 'נוער כדי שיתערב הכל, אם יש בקדירה כולה טעם חלב', פי', לא ממש שצף למעלה לחוד, אז דוקא - טריפה".

(ב) הטיפה נפלה על אחת מן החתיכות שחציין ברוטב⁸ אך לא נודע לאיזו. יש להקדים שהט"ז סבר שאם החתיכות חלקן ברוטב, אף ללא נייעור, החלב יוצא ומתפשט בקדירה. משום כך סבר הט"ז שאף החתיכה הראשונה אינה נאסרת. כיוון שכך, סבר הט"ז שהנייעור כאן הוא רק עצה טובה 'לטובת הבעלים' במקרה ובו רוצים להתיר את החתיכות ע"י טעימת גוי, כדי שלא יטעם טעם חלב בחתיכה: "ואם יתן לטעום חתיכה אחת אפשר שיטעום אותה החתיכה שנפלה עליה ויטעום טעם חלב ומכח זה יאסור הכל ובאמת אם יתערב יתבטל טעם החלב ההוא על כן ינער הכל".

לכאורה קשה, שכן הט"ז עצמו ביאר⁹ שלדעת הרמב"ם אף ללא נייעור החתיכה נ"נ ויש לשער בקדירה ס' נגד כל החתיכה?
צ"ל שכאן מדבר הרמב"ם במצב של ספק, שבו אינו יודע על איזו חתיכה הטיפה נפלה וכיוון שכך לא נ"נ.

כמקור לשיטתו מביא הט"ז את דברי המ"מ¹⁰: "שכיוון שאינו יודע איזו חתיכה היא, אין לומר בה נ"נ וא"א לאסור הכל שהרי אין בחלב בנ"ט". ביאור הדברים הוא שחנ"נ הוא דין הלכתי, וראיה לכך, שכן נחלקו הראשונים אם יש חנ"נ בש"א ובוודאי לא נחלקו במציאות. לכן, כאשר יש ספק, כגון שא"א להצביע

8. ואזיל בזה לשיטתו דס"ל בביאורו לסע' ב' שהרמב"ם והשו"ע ס"ל כרש"י ואיירי הכא דהחתיכות חלקן ברוטב.

9. סק"ב.

10. שם.

בוודאות על החתיכה שנפל עליה החלב, לא אומרים דין חנ"נ. לשיטת הט"ז צ"ל שאפילו כשיש ב' חתיכות (ואין ביטול ברוב) לא נוצר דין חנ"נ.

ע"פ הסבר הט"ז הותרו ג' השאלות.

לגבי השאלה הראשונה, אכן הניעור איננו חובה אלא מדין עצה טובה ויש מקרה שאין צריך לנער כלל.

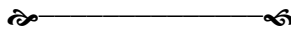
לגבי השאלה השנייה, החתיכות לא נ"נ משום שלא אומרים חנ"נ בספק אלא רק בשאלות ודאיות.

לגבי השאלה השלישית, לא נוצר כאן שום איסור שאותו מבטלים לכתחילה. הקושי בהבנת הסבר הט"ז במ"מ הוא, דמנין לו כלל זה דלא אמרינן חנ"נ בספק. כמו"כ מקשה רעק"א¹¹ שאין כאן מצב של ספק, שהרי צריך לתת לגוי לטעום כל חתיכה וחתיכה ובכל חתיכה שלא תורגש בה טעם חלב נתירה בוודאות.

לדעת הש"ך דיבר הרמב"ם במקרה אחד, שבו נפלה טיפה לתוך הקדירה ואינו יודע אם נפלה למרק או לאחת מן החתיכות ומנער את הקדירה לאחר זמן. הש"ך, לשיטתו בביאור הסעיף, הסביר שכאן מדובר שכל החתיכות הן מחוץ לרוטב. אמנם, ברישא של הסעיף החתיכה הראשונה נ"נ (כשאינן בה ס' נגד הטיפה), שכן יודע בוודאות על איזו חתיכה נפלה הטיפה. בסיפא מדובר במקרה שאינו יודע להיכן נפלה הטיפה ולכן אין אומרים שאחת מן החתיכות נ"נ. יש להבין טעם הדבר.

המשנה בתרומות¹²: "שתי קופות ושתי מגורות שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואינו יודע לאיזה מהן נפלה מעלות זו את זו", כלומר, שני סלים של חולין שנפלה סאה של תרומה לתוך אחד מן הסלים ואין יודע להיכן נפלה, אע"פ שאין באף אחד מן הסלים כדי לבטל את הסאה, אם יש בשניהם יחד כדי לבטלה, מצטרפים.

הרשב"א¹³ מסביר שסיבת הדבר שאין אומרים שקדירה אחת ודאי נאסרה, היא, כיוון שבמקרה זה מדובר ששני הסלים שייכים לאדם אחד וסופם להתערב. כיוון שכן, רואים אותם כאילו נתערבו קודם נפילת הסאה ולכן יכולים להצטרף לבטל את הסאה, ובלשונו: "וכל העתיד להתערב כמעורב דמי".

11. סק"ד. ובסק"ה מקשה קושי נוסף ומכח קושיות אילו נראה לומר שסבר רעק"א להסביר ברמב"ם כגישת המהר"י בן חביב והב"י דאיירי שניער מיד.

12. פ"ד משנה י"ב.

13. תוהב"א ב"ד ש"ב.

השו"ע פסק את המשנה¹⁴: "היה כאן שתי קדרות של היתר, ונפל איסור לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפל, ואין באחת כדי לבטל האיסור, ויש בשתייהן כדי לבטלו, שתיהן מצטרפות לבטלו. ולא עוד אלא אפילו אחת בבית ואחת בעליה, מצטרפות. והוא הדין אפילו למאה. בד"א, כששתיהן של אדם אחד, לפי שכל שהן של אדם אחד עתיד להתערב".

עפ"י יש לבאר את הדין במקרה שלנו. כיוון שאין ידוע להיכן נפלה הטיפה אם לרוטב או לחתיכות דנים בזה כשתי קדירות נפרדות שסופן להתערב, קדירת רוטב וקדירה של חתיכות. כיוון שסוף כל הקדירה להתערב, כל הקדירה נכנסת בספק ומצטרפת לביטול הטיפה ולא אומרים שאחת מן החתיכות נ"נ¹⁵.

ע"פ היסוד של 'כל העתיד להתערב כמעורב דמי' הסביר הש"ך את דברי המ"מ: "שכיון שאינו ידוע איזה חתיכה היא אין לומר בה חנ"נ". כשמנער הקדירה, כולה מצטרפת לבטל הטיפה והוי כאילו נפלה הטיפה מלכתחילה לשיעור גדול ובכה"ג לא שייכים דיני חנ"נ כלל. בלשון הש"ך: "לא שייך לומר חנ"נ אלא כל הקדירה נכנס לספק". מוכח מדברי הש"ך, שביאר את המ"מ לא כהט"ז, שכן הבין במ"מ **גדר הלכתי** שלא אומרים חנ"נ במציאות של ספיקות.

יש לשאול א"כ, אם הכל נחשב מראש כמעורב בקדירה מדוע לדעת הש"ך יש צורך בניעור הטיפה?

הגר"א¹⁶ בביאורו כותב: "אלא דיש לנער ולערב שלא יטעום את האיסור". כוונת דבריו שבלא נייעור יישאר טעם החלב בחתיכה שנפל עליה (אם לא שנפל מתחילה למרק). כשיטעם הגוי את הקדירה אפשר שיטעם באחת מן החתיכות את טעם החלב ובכך תיאסר הקדירה למפרע שיתגלה שחתיכה אחת בה נעשתה חנ"נ. לכן, מוטב שינער את הקדירה ויתפשט החלב בשווה בכולה ויתמעט טעמו בכל הקדירה ולא יהיה טעמו מורגש.

עפ"י הנ"ל עולה פיתרון לב' השאלות הראשונות.

ביחס לשאלה הראשונה, סובר הש"ך כי אין החתיכות נידונות כמחוברות לרוטב. ביחס לשאלה השנייה, כיוון שאין ידוע להיכן נפלה הטיפה וסוף הקדירה להתערב כולה, כל הקדירה נכנסת בספק ומצטרפת לביטול הטיפה ולא אומרים שאחת מן החתיכות נ"נ.

14. סי' קי"א א"ז.

15. עיין בגר"א ס"ק י"ב. נראה שהסביר כביאורנו בש"ך.

16. ס"ק י"ב.

ביחס לשאלה השלישית כותב הש"ך שאין כאן בעיה של ביטול איסור לכתחילה משתי סיבות:

(א) כיון שלא נודע להיכן נפלה הטיפה, כל הקדירה נכנסת לספק וממילא לא נוצר שום איסור.

(ב) עפ"י תרוה"ד¹⁷ במקום ספק לא חל הכלל שאין מבטלים איסור לכתחילה.

הרמ"א כותב: "ויש חולקים וסבירא להו דאינו מועיל מה שנוער הקדירה אם לא שניער מיד שנפל האיסור והכי נהוג". מבאר הגר"א¹⁸: "דסבירא ליה דלא אמרו במתני' דתרומות אלא במין במינו אבל במין בשא"מ לא, כיוון דאפשר למיקם עלה". כוונת דבריו היא שלדעת הטור והרמ"א, אף שנפסק שאומרים 'כל העתיד להתערב', מ"מ אומרים כן רק במב"מ. טעם הדבר, שכן במשנה בתרומות מדובר במין במינו שבטל במאה. דווקא בכה"ג הכל נכנס לכלל הספק שכן אי אפשר לעמוד על האיסור. לעומת זאת, במבשא"מ שבו אפשר לברר את מציאות המקרה ע"י טעימת גוי, לא נאמר שכל הקדירה נכנסת לכלל הספק לבטל הטיפה. יש להעיר כי לפי הסבר הגר"א יסוד מחלוקתם של הרמ"א והטור עם השו"ע הוא ביסוד הנלמד מן המשנה בתרומות. לדעת הרמ"א והטור, לומדים מן המשנה דין 'כל העתיד להתערב' רק במב"מ שבו א"א לברר הספק, אך לדעת השו"ע המשנה באה ללמדנו עיקרון שנכון גם למבשא"מ.

כמו"כ עולה מדברי הגר"א שפירש מחלוקת השו"ע והרמ"א כהסבר הש"ך. שכן לפי הסבר הט"ז טעם הדבר שאין אומרים חנ"נ הוא, שאין אומרים חנ"נ בספק ואינו תלוי בדין 'כל העתיד להתערב'.

עניין נוסף שיש לבארו הוא היחס שבין סי' קי"א לסי' צ"ב.

הפמ"ג¹⁹ ו**החוו"ד**²⁰ הקשו שבסי' קי"א²¹ אמנם נפסק דינו של הרשב"א שכל העתיד להתערב כמעורב דמי, אך שם מדובר באיסורי דרבנן, (כשהתערב במינו ויש רוב, דמדאורייתא ברובא בטיל ורק מדרבנן צריך ס'), ואילו כאן מדובר באיסורי דאורייתא של בב"ח, ומניין לנו לומר שבלא נודע להיכן נפלה הטיפה כל הקדירה תצטרף לספק מדין כל העתיד להתערב?

17. סימן קע"ו, מובא כאן בש"ך.

18. ס"ק י"ג.

19. שפ"ד סק"ח.

20. ביאורים סק"ו.

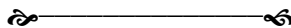
21. ס"ז.

אמנם בפמ"ג²² מובא שהרשב"א²³ סובר שאף באיסורי תורה אומרים דין 'כל העתיד להתערב', וכך פסק גם הש"ך²⁴.

הפמ"ג מביא את הסברו של הכו"פ ומבאר שגם כאן בסי' צ"ב מדובר במציאות של איסור דרבנן. הכו"פ מעמיד את פשט הרמב"ם שמדובר במקרה שישנן ג' חתיכות בקדירה, וא"כ מה"ת בטל ברוב ורק מדרבנן צריך ס'. ביחס לדין ס' מדרבנן, יועיל דינו של הרשב"א שכל העתיד להתערב כמעורב דמי. הפמ"ג סבר ככו"פ וא"כ חולק על הש"ך וסובר שרק באיסורי דרבנן אמרינן כל העתיד להתערב.

החוו"ד²⁵ לא קיבל את הדוחק שמדובר במקרה שיש ג' חתיכות בקדירה כפשט ברמב"ם, ולכן כתב: "ל דהכא דהוי בישול בלא רוטב, דהוי כצלי, ג"כ לא הוי רק מדרבנן". כוונתו לבאר עפ"י דעת הר"ן²⁶, שדין צלייה וקליפה בבב"ח הינם רק מדרבנן, ובכה"ג אף כשיש בקדירה ב' חתיכות בלבד ולא נודע להיכן נפלה הטיפה, החתיכה נאסרה רק מדרבנן וכיוון שכן הוי ספק בדרבנן ואמרינן כל העתיד להתערב.

הפמ"ג חלק על דין זה שצלייה בבב"ח אסורה רק מדרבנן²⁷ וסבר שצלייה אסורה מדאורייתא ולכן הוצרך לפרש שיש ג' חתיכות בקדירה.

22. שם.
 23. תוהב"א ב"ד ש"ב כ"ג ע"א ושם במשה"ב והרא"ה בבד"ה שם חולק וס"ל דאמרינן דין זה בדיני דרבנן בלבד.
 24. סי' קי"א ס' י"ט.
 25. שם.
 26. מ"ג ע"א בדפי הר"ף. וכן הביאו רעק"א סי' פ"ז סק"א. ובחור"ד סי' פ"ז ביאורים סק"א, וצ"ב ביאורים סק"ה.
 27. סי' פ"ז משבצ"ז סק"א ד"ה והנה. וכן סבר הפר"ח (מובא ברעק"א שם).

דעת הרמ"א בדין חנ"נ בשאר איסורים

א.

הש"ך¹ מביא את דעת האגור שדעת כל הפוסקים שדין חנ"נ בשאר איסורים הינו מדרבנן וכ"כ הט"ז². רעק"א³ מעיר שאינו כן שהרי מדברי התוס'⁴ מוכח שחנ"נ בשאר איסורים הוא מדאורייתא, אך בד"כ נוקטים שדין זה הוא מדרבנן⁵. יש לדון עד כמה מחמירים בחומרא זו של חנ"נ בשאר איסורים.

בנושא זה עוסק הרמ"א בסע' ד' באריכות:

"ויל"א דאמרינן בכל האיסורים חתיכה נעשית נבילה. וכן המנהג פשוט, ואין לשנות. ודוקא אם האיסור דבוק בחתיכת היתר, או שהחתיכה כולה חוץ לרוטב ונפל עליה איסור".

לפי"ז, בקדירה ישנם שני אופנים בהם יכולה חתיכה להיעשות נבילה:

(א) כשהחתיכה נמצאת כולה מחוץ לרוטב ואין בחתיכה ס' לבטל את האיסור.

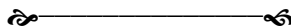
(ב) אף כשחתיכה נמצאת בתוך הרוטב, אם האיסור דבוק בה נ"נ אם אין בה ס' לבטל האיסור.

בכל חתיכה יש לדון בב' מישורים: (א) דין החתיכה עצמה, (ב) יכולת החתיכה לאסור את הקדירה.

דין החתיכה עצמה (המישור הראשון), אינו תלוי בדין חנ"נ. כך הוכחנו מרש"י במשנה⁶: "אם יש בה בנ"ט...מיד נאסרת החתיכה. ובשאר חתיכות דקדרה לא איירי תנא דמתני', ובגמרא פליגי בה אם חוזרת אותה חתיכה ואוסרתן או לא". משמע, שאף שישנה מח' האם שאר החתיכות נאסרות, מ"מ, החתיכה עצמה ודאי אסורה. יכולת החתיכה לאסור (המישור השני) תלויה בדין חנ"נ.

עפ"י זה נבוא לדון בהכרעת הרמ"א בסע' זה:

"אבל אם מקצת החתיכה תוך הרוטב, ואין האיסור דבוק בו, לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה ומצטרף כל הקדירה לבטל האיסור. ומכל מקום יש להחמיר

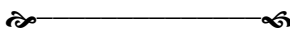
1. ס"ק י"ב.
2. ס"ק י"א.
3. סק"ח.
4. ק' ע"ב סד"ה בשקדם.
5. באחרונים דנו גם האם באיסורי דרבנן אמרינן חנ"נ בשאר איסורים. עיין ט"ז שם, ומשבצ"ז שם.
6. ק"ח ע"א ד"ה אם יש בה, ונתבאר בס"י זה שיעור מס' 2.

- לאסור אותה חתיכה. וכל זה בשאר איסורים, אבל בבשר בחלב, אעפ"י שאין האיסור דבוק, ומקצת החתיכה תוך הרוטב, אמרינן חתיכה נעשית נבילה".
- בהבנת פסק הרמ"א כשחתיכה חלקה ברוטב יש לדון בג' נושאים:
- (א) האם חתיכה זו נחשבת כמחוברת לרוטב, וכשיטת ר"י, או כמנותקת מן הרוטב, כשיטת רש"י.
- (ב) האם אף במקרה זה אומרים חנ"נ בשאר איסורים.
- (ג) האם הרמ"א דיבר באופן שמנער לאחר שהחתיכה נאסרה או אף שלא ניער.

ביחס לנושא הראשון כתב הגר"א⁷ שהרמ"א סבר שיש לחלק בין בב"ח לשאר איסורים. כלומר, בבב"ח שבו חנ"נ הוא מדאורייתא, החמיר הרמ"א לדון חתיכה שחלקה ברוטב כמנותקת מן הרוטב, וא"כ היא נ"נ מדינא וכדעת רש"י. בשאר איסורים, כיוון שחנ"נ מדרבנן, היקל הרמ"א לדון חתיכה זו כמחוברת לרוטב וכדעת ר"י ולכן פסק שהחתיכה לא נ"נ. אמנם, לגבי החתיכה עצמה החמיר הרמ"א לאוסרה וכדעת הרשב"א⁸ שאף למ"ד שאין חנ"נ בשאר איסורים החתיכה נשארת באיסורה וכך פסק השו"ע בסי' ק"ו סעי' א'.

ביחס לנושא השלישי, ביארנו⁹ את דעת הד"מ¹⁰ שנטה לדעת הטור והמרדכי בהבנת רש"י, שכאשר החתיכה חלקה ברוטב, ללא נייעור אין שאר הקדירה נאסרת. באופן זה מסביר הגר"א את פסק הרמ"א אצלנו, וסובר שמ"ש הרמ"א שבבב"ח נ"נ ואוסר את כל הקדירה, הוא רק ע"י נייעור. הגר"א¹¹ הוכיח את פירושו מדברי הרמ"א, שכתב ברישא שאם החתיכה כולה מחוץ לרוטב אומרים חנ"נ. במקרה זה ודאי שרק ע"י נייעור נאסרת שאר הקדירה, ומכאן ניתן ללמוד אף לסיפא שהרמ"א סובר שרק ע"י נייעור נאסרת שאר הקדירה וכן דעת הש"ך¹².

א"כ, לפי הסבר הגר"א לדברי הרמ"א, לגבי בב"ח פסק הרמ"א כרש"י לדון חתיכה שחלקה ברוטב כמנותקת מן הקדירה ולכן נ"נ. לגבי שאר איסורים היקל הרמ"א כדעת ר"י לדון חתיכה שחלקה ברוטב כמחוברת אל הקדירה וא"כ אין חתיכה זו נ"נ. כמ"כ הסביר הגר"א שכל דברי הרמ"א מתפרשים באופן שמנער לאחר שהחתיכה נאסרה, (אלא שבשאר איסורים אף ללא נייעור נחשבת החתיכה

7. ס"ק י"ח.
 8. תוהב"א ב"ד שאר איסורים עמ' ס"ח-ט"ט במהד' מוסה"ק.
 9. שיעור מס' 10.
 10. סק"ב.
 11. סק"כ.
 12. ס"ק י"ג.

כמחוברת אל הקדירה, ורק בבב"ח יש לניעור משמעות שכן ללא הניעור אין החתיכה נחשבת כמחוברת אל הקדירה וע"י הניעור, החתיכה שנ"נ, נכנסת אל הקדירה ויש לשער בס' כנגדה).

ב.

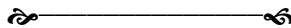
הט"ז¹³ ביאר באופן שונה את דברי הרמ"א. ביחס לנושא הראשון ביאר הט"ז שהרמ"א סבר שיש לחלק בין בב"ח לשאר איסורים. בבב"ח, שבו חנ"נ הוא מדאורייתא החמיר הרמ"א לדון חתיכה שחלקה ברוטב כמנותקת מן הרוטב, וא"כ היא נ"נ מדינא וכדעת רש"י. בשאר איסורים, כיוון שחנ"נ מדרבנן, היקל הרמ"א לדון חתיכה זו כמחוברת לרוטב וכדעת ר"י ולכן פסק שהחתיכה לא נ"נ. ביחס לנושא השלישי, ביארנו שבד"מ משמע שנטה לפסוק כרש"י, שכן דן שם בהבנת שיטתו. כמו"כ, הכריע שם לפסוק כהבנת הטור והמרדכי ברש"י, שללא ניעור אין שאר הקדירה נאסרת.

הפמ"ג¹⁴ הסביר את הבנת הט"ז ברש"י וברמ"א: "לרש"י, מקצתה תוך הרוטב, אף שלא ניער כלל נאסרה תחילה החתיכה, ואח"כ אוסרת האחרות, וכל"פ רמ"א סע' ד', דבבב"ח אוסרת שאר החתיכות אף שלא ניער כלל, כן משמע מסתימות לשונו שם, וחזר (בו) ממ"ש בד"מ לרש"י (ש)אין אוסרת אחרות בלא ניעור"¹⁵. לדברי הט"ז שדברי הרמ"א מתפרשים באופן שלא ניער, יש להקשות. ברישא (של סעיף ד') עוסק הרמ"א במקרה שכל החתיכה מחוץ לרוטב ופוסק שיש חנ"נ ויש לשער בקדירה נגד כל החתיכה. במקרה זה מוכרחים אנו לפרש שניער את החתיכה, שאל"כ כיצד תיאסר הקדירה. לפי ביאור הט"ז עולה כי הרמ"א עוסק ברישא באופן שניער ובסיפא באופן שלא ניער, אך קשה לבאר כך שכן הרמ"א לא ציין זאת בדבריו¹⁶.

סיכום דעת הט"ז בהבנת פסיקת הרמ"א בחתיכה שחלקה ברוטב:

בשאר איסורים - פוסקים כר"י ואין משמעות לניעור.

בבב"ח (סע' ב' ללא ניעור) - פוסקים כר"י שאר הקדירה מותרת כשיש ס' נגד **הטיפה**.

13. ס"ק י"ד.

14. משבצ"ז סק"ה.

15. לפי"ז חזר הרמ"א גם מפסיקתו בסע' ב' שבבב"ח שאר הקדירה מותרת ללא ניעור שכן בב"ח ס"ל לדינא להחמיר כרש"י שבחציה ברוטב החתיכה נ"נ. וכך במשבצ"ז ס"ק י"ד.

16. אולי ניתן להסביר שהט"ז סבר שהרמ"א כהר"ן ברש"י שאף ללא ניעור אוסר, והסביר כן אף כשכולה מחוץ לרוטב שע"י הבל וחום הקדירה טעם הבשר אוסר הכל. ודוחק קצת.

בבב"ח (סע' ד' ללא ניעור) - פוסקים כרש"י, שאר הקדירה מותרת כשיש ס' נגד החתיכה.

להלכה, סבר הט"ז¹⁷ שהעיקר בדעת הרמ"א הוא כהכרעתו כסע' ד'.

ג.

הר"ן¹⁸ הביא כמה דעות בראשונים, הסוברים כר"ת שיש חנ"נ בשאר איסורים. יש לברר באיזה סוג של תערובת אומרים כן.

ישנם ג' סוגי תערובות:

(א) לח ביבש.

(ב) לח בלח.

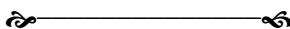
(ג) יבש ביבש.

עד כה דיברנו לגבי פסיקת ההלכה בסוג הראשון. להלן נדון לגבי הסוג השני. לגבי חנ"נ בלח בלח נחלקו הראשונים ויסוד מחלוקתם הוא בביאור הגמ' בע"ז¹⁹. "אמר רבי יוחנן: יין נסך שנפל לבור (ואוסר במשהו את כל היין) ונפל שם קיתון של מים (שיש בו ס' כנגד הי"נ בלבד), רואין את ההיתר (= שאר היין) כאילו אינו, והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו".

תוס'²⁰ הביאו גמ' זו כראיה לדעת ר' אפרים שסבר שאין חנ"נ בשאר איסורים. אם היה חנ"נ בשאר איסורים, מדוע די בס' במים נגד הי"נ וא"צ ס' לבטל גם את כל יין ההיתר שנ"נ. תוס' תירצו שלדעת ר"ת שיש חנ"נ בשאר איסורים י"ל ששם נאסר במשהו ולכן לא נ"נ. תוס' הביאו ראיה לר"א ממקרה זה שבו התערובת הינה לח בלח. כמו"כ, בתירוצם לא תירצו התוס' שלר"ת י"ל ששם לא נ"נ משום שהתערובת הינה לח בלח. מוכח שסברו שלמ"ד שיש חנ"נ בשאר איסורים, אף בלח בלח אומרים כן.

גישה נוספת בראשונים היא גישת **הראב"ד**²¹ **והמרדכי**²², שאין חנ"נ בתערובת לח בלח, ומסבירים את הגמ' בע"ז כפשוטה שיין ההיתר לא נ"נ.

בטעם הדבר שאין חנ"נ בתערובת לח בלח, הובאו ב' הסברים.

17. כן משמע במשבצ"ז סק"ה.

18. מ"ד ע"א מהמילים: "ולענין הלכתא".

19. ע"ג ע"א.

20. ק' ע"ב סד"ה בשקדם.

21. תמים דעים ס"ז' ומובא בב"י.

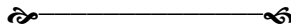
22. חולין פרק שמיני ס"ו תרצ"ז.

הר"ן²³ ו**הרשב"א**²⁴ ביארו בגישה זו: "דלא אמרו חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא באיסור בלוע בחתיכה דכיון שנתן טעם בחתיכה ואין ממש איסור זה יוצא ומתערב בחתיכות האחרות אלא בזו, הרי היא כנבלה עצמה, אבל בלח, כגון יין ביין אי נמי מים במים וכיוצא בהן, אעפ"י שהראשון נאסר מחמת מיעוטו, כיוון שנפל שם היתר ונתרבה, בטל האיסור לגמרי בהיתר שנפל שם לבסוף כמו שנתערב בראשון ונמצא שאין האיסור מעורב עכשיו בהיתר הראשון בלבד, מה שאין כן בחתיכה שנבלעה מאיסור"²⁵. כלומר, כל הבלוע בחתיכה אינו נפלט ממנה לגמרי (כשנתבשל שוב עם חתיכות היתר), ואינו מתערב בשווה בשאר החתיכות. בלח בלח, כשנתווסף היתר, האיסור מתערב בשווה בכולו וחוזר להיות כמו במצב ההתחלתי וללא טעם.

הסבר נוסף לגישה זו, מובא בדברי **המרדכי**²⁶: "בכל שאר איסורים נאמר חענ"נ, מיהו היינו דווקא בחתיכה עצמה מטעם חשיבות החתיכה ואיסור ניכר ומובדל הוא נ"נ". ביאור דבריו, שאומרים חנ"נ דווקא בחתיכה שהיא מובדלת בעצמה וחשובה ולכן נידונית היא בנפרד מן ההיתר הנוסף ונשארת נבילה, אבל דבר לח שאינו מובדל לעצמו ואין לו חשיבות, מתערב עם ההיתר הנוסף ונחשב כאילו נפל לכל ההיתר בבת אחת.

רעק"א²⁷ ו**החוו"ד**²⁸ מביאים נפק"מ בין שני הסברים אלו במקרה של חתיכה שנבלע בה איסור ואח"כ נימוחה. לפי הסבר **הר"ן** ו**הרשב"א**, כיוון שהאיסור מתערב בשווה בכל התערובת השניה י"ל דהוי כלח בלח ולא נאמר בו דין חנ"נ. לפי הסבר **המרדכי**, כיוון שהחתיכה היתה חשובה בשעת הבליעה נאמר בה דין חנ"נ ואינו נפקע אף לאחר שנימוחה.

הרשב"א²⁹ ו**הר"ן**³⁰ הקשו על גמ' זו מן הגמ' בחולין³¹: "אם כן (שאין חנ"נ לח בלח) אמאי אמרו בכזית בשר שנפל ליורה של חלב 'ואי אמרת אפשר לסוחטו אסור, חלב אמאי מותר חלב נבילה הוא', ומאי קושיא, והלא החלב הנסחט חוזר

23. מ"ד ע"ב בדפי הר"ן.
24. תוהב"א ב"ד ש"א עמ' ס"ב במהד' מוסה"ק.
25. לשון הרשב"א שם.
26. פ"ח סי' תרצ"ז.
27. ס"ק י"א.
28. ביאורים ס"ק י"ב.
29. תוהב"א ב"ד ש"א.
30. מ"ד ע"א בדפי הר"ן בסופו.
31. ק"ח ע"ב.

הוא ומתערב בחלב שבקדירה לגמרי, והמיחל הנסחט נמי מתערב הוא בכל³².
ביאור קושייתם, שלפי הסבר הראב"ד, כיוון שסוף לחלוחית הבשר ולחלוחית
החלב הנבלע בו להתפשט בשווה בחלב שבקדירה, החלב לא היה צריך להיעשות
נבילה. מוכח מהגמרא שהחלב כן נ"נ, ודלא כראב"ד³³.

גישה שלישית בראשונים היא גישת הר"ן³⁴ שסבר שדין חנ"נ בתערובת לח בלח
תלוי באופן יצירת התערובת: "אבל העיקר שנראה לי...דחענ"נ בבב"ח
מדאורייתא...ובשאר איסורים אינו אלא מדבריהם שראוי להשוות אותן לבב"ח
וכיוון דלא החמירו אלא משום לתא דבב"ח, אין אומרים חענ"נ אלא בדברים
המתבשלים דומיא דבב"ח דדרך בישול אסרה תורה". עפ"י דברי הר"ן חנ"נ יכול
להיווצר רק אם היתה פעולה המוגדרת כפעולת בישול דאורייתא, ולכן הגמ'
בע"ז דיברה על לח בלח בצונן וכיוון שכך לא אומרים שנ"נ.

נבאר שתי נפק"מ בין הגישות:

(א) במקרה ובישלו תערובת לח בלח בשאר איסורים:
לדעת הר"ן נ"נ.

לדעת הראב"ד והמרדכי לא נ"נ.

(ב) במקרה שנכבשה חתיכת היתר עם איסור:

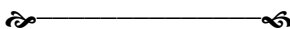
לדעת הר"ן לא נ"נ.

לדעת הראב"ד והמרדכי נ"נ.

ד.

הרמ"א³⁵ כתב: "יש אומרים דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אם נתערב איסור
לח בהיתר לח, ואחר כך נתערב הכל בהיתר אחר, ואין צריכים רק ששים נגד
האיסור שנפל. ויש לסמוך על זה בשאר איסורים, לצורך הפסד גדול, אבל לא
בבשר וחלב".

ביאר הגר"א³⁶: "י"א דלא אמרינן וכו'. מההיא דע"ז הנ"ל וא"צ לכל מה שדחקו
התוס' ורא"ש, מרדכי. אבל הר"ן הקשה על סברא זו...והכריע דבבב"ח אמרינן

32. לשון הרשב"א שם.

33. ועיי"ש ברשב"א שכתב לחלק בדעת הראב"ד בין בב"ח שבו יש חנ"נ אף לח בלח, לשאר
איסורים שבהם אין חנ"נ לח בלח. עיין במנחת יעקב (סי' פ"ה ס"ק ל"ב) שהוכיח שלראב"ד אף
בבב"ח אין חנ"נ לח בלח, ותי' באופן שונה את קושיית הרשב"א.

34. מ"ד ע"ב בדפי הר"ף מן המילים "אבל העיקר שנראה לי".

35. שם.

36. ס"ק כ"ב.

מדאורייתא חענ"נ ואפילו בלח בלח אבל בשאר איסורים אינו אלא מדבריהם ולא גזרו אלא דומיא דבב"ח...ופסק הרב כמוהו בהפסד גדול".

ביאור דבריו, בעניין תערובת לח בלח בבב"ח, סבר הרמ"א שכיוון שחנ"נ בבב"ח הוא מדאורייתא, אף בכה"ג אומרים חנ"נ ואף בהפ"מ.

בעניין תערובת לח בלח בשאר איסורים, סבר הרמ"א להחמיר לכתחילה כשיטת התוס' שיש חנ"נ, אך סבר מעיקר הדין כגישת הראב"ד והמרדכי שאין חנ"נ בלח בלח. אמנם הרמ"א היקל כגישת הראב"ד והמרדכי רק באופן שהתערב שלא בדרך בישול ורק בהפ"מ. במקרה זה, צירף אף את דעת הר"ן שסבר שבכה"ג (שלא בדרך בישול) לא אומרים חנ"נ. ניתן להוכיח זאת מדברי הרמ"א עצמו שכתב דווקא: "אם נתערב איסור לח בהיתר לח", ולא כתב "נתבשל". מכאן משמע, שרק כשהתערב, היינו, שלא בדרך בישול, אפשר להקל במקום הפ"מ. לפי"ז, אם יבשלו לח בלח בשאר איסורים, לא יקל הרמ"א ואפילו בהפ"מ, שכן לא ניתן לצרף את דעת הר"ן לראב"ד במקרה זה.

חנ"נ בתרי משהו

ראינו¹ את דעת ר"ת שסבר שיש חנ"נ בש"א. ביחס לדין זה כתב ר"ת: "דנהי דהיא גופה מיתסרא בכל שהוא מ"מ לא אמרינן שתיעשה נבילה לאסור כל האחרות...".

בביאור משפט זה נחלקו האחרונים.

לדעת רעק"א סבר ר"ת שהפרדה גמורה מותרת. כמו"כ סבר כי איסור משהו יכול ליצור חנ"נ בחתיכת ההיתר. אעפ"כ, כיוון שהמשהו (האוסר) אינו עובר הלאה מבחינה מציאותית², אין ביכולת ההיתר שנ"נ לאסור.

לדעת הנוב"י חלק ר"ת על דין הפרדה גמורה ולדעתו כאשר ההיתר נ"נ, יש ביכולתו לאסור בפ"ע. אמנם, כאשר חתיכת ההיתר נאסרה רק במשהו, סבר ר"ת כי אינה נ"נ. כיוון שכך אין ביכולתה לאסור את החתיכות האחרות מדין מב"מ.

בעניין חנ"נ בתרי משהו יש לדון בג' אופנים:

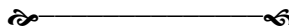
- א) חתיכת היתר שנאסרה במשהו ונפלה לקדירה אחרת באופן שמכירה.
- ב) חתיכת היתר שנאסרה במשהו ונפלה לקדירה אחרת באופן שאינו מכירה.
- ג) היתר לח שנאסר במשהו ונפל להיתר לח נוסף.

א. חתיכת היתר שנאסרה במשהו ונפלה לקדירה אחרת באופן שמכירה

בעניין זה מצינו מחלוקת אחרונים יסודית בין הט"ז לשי"ך.

שיטת הט"ז³

השו"ע⁴ פסק: "חמץ בפסח אוסר תערובתו בין במינו ובין שלא במינו במשהו...". על פסיקת השו"ע כתב הט"ז: "היינו בתערובת הראשון אבל בתערובת השני אינו אוסר במשהו את אחרים כיוון שתערובת הא' לא היתה אלא ע"י משהו".

1. סי' זה שיעורים 7-8.
2. כך ביאר רעק"א (סי' ק"ו סק"ג). אמנם עיין בחזו"א (יו"ד סי' ל"ד סק"א), שהוכיח מדברי הרשב"א (משמה"ב ב"ד ש"א עמ' ס"ה במהד' מוסה"ק) שמשהו יוצא אלא שאין לו משמעות הלכתית: "עדע שיקבל טעם מן הנבילה, אין אנו רואים את החתיכה כמו שיש בה נבילה כלל דאותו משהו רואין אותו, לאסור אחרים, כאילו אינו". מכאן שאף שהאיסור יוצא מ"מ אין עליו חלות דין לאסור אחרים.
3. ס"ק ט"ז.
4. או"ח סי' תמ"ז ס"א.

כלומר, כאשר חמץ בעין נתערב בהיתר, כל התערובת אסורה בפסח אף שיש בה ס' נגד החמץ. אמנם, אם תיפול חתיכה מתערובת זו לתערובת שניה באופן שיש ס' בתערובת השניה נגד חתיכה זו, אין התערובת השניה אסורה בפסח (באופן שסילקו את החתיכה הראשונה).

המשבצ"ז⁵ כתב לבאר בדעת הט"ז שסבר שדבר שנאסר ע"י משהו: "אין כח במשהו לצאת לחוץ אף ע"י רוטב". לפי"ז, סבר הט"ז כהסבר רעק"א בדעת ר"ת, שמשהו אינו יוצא הלאה. כמו"כ סבר כי לדעת ר"ת אומרים דין הפרדה גמורה. הט"ז סבר כי כאשר החתיכה הראשונה קיבלה משהו מן החמץ, היא נ"נ, ומשום כך יש לשער ס' בתערובת השניה נגדה. אמנם, אעפ"כ, אינה אוסרת את התערובת השניה במשהו. טעם הדבר, שכן כיוון שהמשהו אינו יוצא, אין ביכולת ההיתר לאסור את התערובת השניה, מדין 'הפרדה גמורה'.

הט"ז פסק כי במקרה זה יש להתיר את התערובת השניה רק כאשר יש בה ס' נגד החתיכה הראשונה.

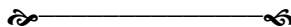
המשבצ"ז השיג על פסיקת הט"ז שלכאורה אינה מובנת כלל. חתיכת ההיתר הראשונה אסורה שכן בלוע בה משהו מן האיסור. אמנם, כיוון שהמשהו לא יוצא החוצה מן החתיכה, לא צריך ס' אף כנגד המשהו הבלוע בחתיכה הראשונה (וק"ו שא"צ ס' נגד כל החתיכה הראשונה).

שיטת נקה"כ

פסיקת הש"ך בעניין זה מבוססת על ביאורו לדברי הר"ן⁷. ביארנו⁸ את מח' האמוראים המופיעה בדף ק'. כמו"כ עמדנו על ג' שאלות העולות מתוך שיטת רב בסוגיא זו. הר"ן התייחס בדבריו לב' שאלות.

(א) מדוע, הצריך רב שתקבל טעם מהנבילה, ולא נאמר שדי בכך שקיבלה משהו כדי שתאסור את כל האחרות מדין מב"מ. הרי לדעתו, מב"מ לא בטיל וא"כ כיוון שקיבלה משהו נ"נ.

(ב) כיוון שרב סובר כר' יהודה שמב"מ לא בטיל, מדוע צריך רב לחדש דין חנ"נ כדי שחתיכת ההיתר תוכל לאסור את שאר החתיכות. הרי כיוון שיש משהו של איסור בתוך חתיכת ההיתר, אותו משהו יכול לאסור את שאר החתיכות במב"מ מצד עצמו.

5. שם.

6. סק"ד בד"ה 'אין דבריו נכונים'.

7. ל"ו ע"א בדפי הר"ן.

8. סי' זה שיעור מס' 7.

בביאור שאלות אלו כתב הר"ן: "ולי נראה דכל שלא נתן טעם בחתיכה אע"ג דמיתסרא לא חשיבא איסורא למימר ביה חנ"נ (משהו לא עושה חנ"נ). וכל שאינה נ"נ אינה אוסרת כל החתיכות כולן, דאע"ג דאמר ר' יהודה מב"מ לא בטיל לא שמעינן ליה הכי כל שטעם אחר של היתר מעורב בו".

כוונת דבריו, שאף ר' יהודה הסובר מב"מ לא בטיל היינו בפליטה היוצאת מחתיכה שכולה איסור. חתיכת היתר הבלוע בה משהו איסור אינה נ"נ. במקרה זה, אין בכח האיסור הבלוע לאסור מדין מב"מ כיוון שבפליטה מעורבות פליטת איסור ופליטת היתר.

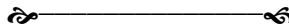
הש"ך כתב, כי לדעת הר"ן סבר ר' יהודה שאפשרות של ביטול קיימת רק כאשר ישנה התנגדות בין מרכיבי האיסור. כאשר חתיכת נבילה נופלת לאלף חתיכות של היתר, האיסור עומד בפ"ע וכל החתיכות נאסרות. כאשר חתיכת היתר שנאסרה במשהו מאיסור נפלה לאלף חתיכות של היתר, אין ביכולת חתיכה זו לאסור את כל החתיכות מצד מב"מ. טעם הדבר, שכיוון שבחתיכה הראשונה שנאסרה יש גם היתר אין זה מוגדר לר' יהודה כמב"מ שאינו בטל אלא כמבשא"מ.⁹

אמנם, אם האיסור נתן טעם בחתיכת ההיתר חתיכה זו נ"נ ונחשבת כגופו של איסור ובכוחה לאסור הלאה את כל הקדירה מצד מב"מ שאינו בטל.

מדברי הר"ן נראה, כי משהו לא עושה חנ"נ. כמו"כ מוכח מדבריו כי אף כאשר בלוע רק משהו מן האיסור בחתיכה, יש ביכולתו לצאת. כן מוכח משאלתו השניה שכתב שהאיסור עצמו יכול לאסור. הר"ן נשאר בהבנה זו אף במסקנת דבריו, שכן תירץ שכח אחר מעורב בו, היינו, שהאיסור יוצא אלא שאף ההיתר יוצא עימו.

עפ"י ביאור הר"ן דן הש"ך בדין חתיכת היתר שנאסרה בפסח במשהו של חמץ ונפלה לאלף של היתר.

הש"ך כתב שבמקרה זה אוסרת חתיכת ההיתר הראשונה את כל קדירת ההיתר השניה. טעם הדבר, י"ל, כי אע"פ שחתיכה זו מוגדרת כמבשא"מ ביחס לחתיכות ההיתר, מ"מ בחמץ בפסח, גזרו חז"ל שאף מבשא"מ אינו בטל¹⁰.

9. לכאורה צ"ע, שכן שאלת הר"ן התייחסה לשיטת ר' יהודה. בשיעור נתבאר כי הר"ן ביאר את ר' יהודה בהתאם לשיטתו בעניין דשיל"מ. אמנם, יש לכאורה להקשות שכן הר"ן עצמו ביאר שם כי לדעת ר' יהודה שם העצם הוא הקובע האם התערובת מוגדרת כמב"מ או כמבשא"מ ולא המעמד ההלכתי של מרכיביה. לפי"ז, מדוע במקרה שלנו שמדובר כשכל החתיכות הן של בשר ושם העצם שלהן שווה, מגדיר ר' יהודה את התערובת כמבשא"מ כיוון שכח של היתר מעורב בפליטה. לכאורה לשיטתו המעמד ההלכתי אינו משפיע על הגדרת התערובת.

10. כך נפסק להלכה עיין טור ושר"ע סי' תמ"ז ס"א.

לסיכום, נחלקו הט"ז והש"ך בדין תרי משהו בפסח. לדעת הט"ז, משהו אינו יוצא הלאה. כמו"כ סבר, כי לדעת ר"ת אומרים דין הפרדה גמורה. משום כך סבר הט"ז כי אע"פ שכאשר החתיכה הראשונה קיבלה משהו מן החמץ, היא נ"נ, מ"מ התערובת השניה אינה נאסרת במשהו. טעם הדבר, שכיוון שהמשהו אינו יוצא, אין ביכולת ההיתר לאסור את התערובת השניה.

לדעת הש"ך, חלק ר"ת על דין הפרדה גמורה ולדעתו כאשר ההיתר נ"נ, יש ביכולתו לאסור בפ"ע. אמנם, כאשר חתיכת ההיתר נאסרה רק במשהו, סבר ר"ת כי אינה נ"נ. כיוון שכך אין ביכולתה לאסור את החתיכות האחרות מדין מב"מ. במקרה של תרי משהו בפסח אף הקדירה השניה אסורה. טעם הדבר, שאע"פ שחתיכה זו מוגדרת כמבשא"מ ביחס לחתיכות ההיתר מ"מ בפסח, אף מבשא"מ אינו בטל.

בכל מקרה אחר של איסורי משהו כגון דשיל"מ יסכימו הט"ז והש"ך שבתרי משהו אינו אוסר. אמנם מטעמים שונים, שכן לדעת הט"ז, המשהו לא הולך ולכן אינו אוסר. לדעת הש"ך, כיוון שנידון כתערובת של מבשא"מ הוא בטל בס' כפי דיני ביטול איסור הרגילים.

שער הציזון¹¹ דן בנושא זה ביחס לדין יבש שנתערב בו משהו חמץ ונתערבו החתיכות ויש רוב כנגדו ומכיר החתיכה. להלכה, הכריע לכתחילה לאסור כדעת הש"ך שהתיר את התערובת השניה רק בהנאה. אמנם, במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יו"ט הקל כדעת הט"ז והתיר את התערובת אף באכילה.

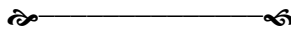
ב. חתיכת היתר שנאסרה במשהו ונפלה לקדירה אחרת באופן שאינו מכירה

האחרונים נחלקו בעניין חתיכה שקיבלה משהו חמץ ונפלה לקדירה אחרת ונתערבה עם חתיכות היתר באופן שאינו מכירה.

הט"ז¹² פסק כי במקרה זה כל החתיכות אסורות.

הלבוש¹³ פסק במקרה זה שהחתיכה שקיבלה משהו בטילה ברוב: "אם לא נאסר החתיכה אלא מאיסור האוסר במשהו כגון חמץ בפסח... ונאסר מחמת משהו... ואם חזרה ונפלה לקדירה אחרת, בטלה ברוב אם אינה מכירה".

אמנם, פסיקת הלבוש בעניין זה סותרת לכאורה את פסיקתו בהל' פסח.

11. או"ח סי' תס"ז ס"ק ס"ז. יש להעיר כי שעה"צ כתב שם: "ונתערבו החתיכות", היינו שנתערבו בתבשיל.

12. סוף ס"ק ט"ז.

13. ס"ד. הובא בט"ז שם.

השו"ע¹⁴ הביא את מח' הראשונים בעניין ביטול יבש ביבש בפסח. להלכה סתם השו"ע כי יבש ביבש אינו בטל והביא בשם י"א כי יבש ביבש בטל בפסח כבשאר איסורים.

במח' זו, פסק ה**לבוש**¹⁵ לחומרא שיבש ביבש אינו בטל. לפי"ז, כותב ה"ט"ז, קיימת סתירה בדברי הלבוש עצמו. לכאורה, כיוון שפסק שיבש ביבש אינו בטל, היה לו לפסוק שאף חתיכה שנאסרה במשהו חמץ, אינה בטילה כלל.

נראה לומר, כי מח' הלבוש והט"ז יסודה בהבנת שיטת ר"ת. ביארנו לעיל כי ה"ט"ז סובר שלדעת ר"ת, אף כאשר חתיכה נאסרה במשהו, היא נ"נ. כיוון שכך כאשר נתערבה בתערובת השניה, דנים תערובת זו כדין תערובת חמץ יבש ביבש ואינה בטילה.

לפי"ז י"ל כי ה**לבוש** סבר כי לדעת ר"ת כאשר חתיכה נאסרה במשהו, אין היא נ"נ. כיוון שכך, אין לדונה כתערובת חמץ של יבש ביבש ולכן בטילה ברוב¹⁶.

ביארנו לעיל את דעת הש"ך בנקה"כ בדין חנ"נ בתרי משהו. הש"ך התייחס בדבריו¹⁷ לקושיית ה"ט"ז על הסתירה, לכאורה, הקיימת בדברי הלבוש. ביישוב קושיית ה"ט"ז ביאר הש"ך את דעת הלבוש, כביאור זה. לפי ביאור זה, דעת הש"ך בעניין תרי משהו, היא כדעת הלבוש.

ג. היתר לח שנאסר במשהו ונפל להיתר לח נוסף

ביארנו עד כה את מחלוקת האחרונים בעניין חנ"נ בתרי משהו בחתיכה שנתערבה ומכירה או שאינו מכירה.

נפ"מ נוספת למחלוקת היסודית בין האחרונים קיימת בדין היתר לח שנאסר במשהו ונתערב בהיתר לח נוסף.

ביארנו לעיל, כי לדעת ה"ט"ז, חתיכת היתר שנאסרה במשהו, נ"נ. אעפ"כ, אם נפלה חתיכה זו לתערובת אחרת, אינה אוסרתה במשהו, מדין 'הפרדה גמורה'. ה"ט"ז עצמו כותב שכאשר מדובר בתערובת של לח בלח, אין להקל. כאשר מדובר בתערובת לח בלח המשהו של האיסור שנכנס להיתר הראשון, אינו נידון כבלוע אלא כבעין ומתחלק גם בתערובת השניה.

14. או"ח סי' תמ"ז ס"ט.

15. שם.

16. יש להעיר כי הלבוש כתב כן במפורש שחתיכה שנאסרה במשהו לא נ"נ.

17. נקה"כ שם ד"ה עוד ראיתי גמגום.

אמנם, יש לחלק בין מקרה שבו האיסור שנתערב הינו מב"מ ביחס לתערובת השניה (י"נ שנפל ליין ונפל מיין זה ליין אחר) למקרה שבו האיסור הינו מבשא"מ ביחס לתערובת השניה (י"נ שנפל ליין ונפל מיין זה למים). כאשר האיסור שנתערב הינו מב"מ ביחס לתערובת השניה, כיוון שהאיסור עצמו מתחלק בה, אסורה אף במשהו.

כאשר האיסור שנתערב הינו מבשא"מ ביחס לתערובת השניה, אף שהאיסור מתחלק בתערובת השניה, אינו אסורה במשהו כיוון שהוא מבשא"מ. אמנם, כיוון שההיתר הראשון נ"נ, יש לשער בס' בתערובת השניה כנגד ההיתר שנ"נ ונפל לתוכה. כאמור לעיל, בתערובת לח בלח, אין להתיר מדין 'הפרדה גמורה', שכן האיסור עצמו מתחלק בתערובת השניה.

חילוק זה, בין תערובת מב"מ לתערובת מבשא"מ, קיימת, לדעת הט"ז באיסורי משהו כגון י"נ ודשיל"מ, בהם מב"מ אוסר במשהו ומבשא"מ בטל בס'. ביחס לאיסור חמץ בפסח, נתבאר לעיל כי חז"ל החמירו בו שאף במבשא"מ אינו בטל כלל. כיוון שכך, אף במקרה שנתערב משהו חמץ בתערובת ונפל משהו מתערובת זו לתערובת אינו מינו של החמץ, נאסרת התערובת השניה במשהו.

ביארנו לעיל, כי לדעת הש"ך, היתר שנאסר ע"י משהו אינו נ"נ. כמו"כ, אף לדעת הש"ך יש לחלק בין מקרה שבו האיסור שנתערב הינו מב"מ ביחס לתערובת השניה למקרה שבו האיסור שנתערב הינו מבשא"מ ביחס לתערובת השניה.

כאשר האיסור שנתערב הינו מב"מ ביחס לתערובת השניה, כיוון שהאיסור עצמו מתחלק בה, אסורה אף במשהו (וכביארנו בדעת הט"ז לעיל).

כאשר האיסור שנתערב הינו מבשא"מ ביחס לתערובת השניה, אף שהאיסור מתחלק בתערובת השניה, אינו אסורה במשהו כיוון שהוא מבשא"מ. במקרה זה, סובר הש"ך, אף ההיתר הראשון אינו נ"נ. כיוון שכך, סובר הש"ך שא"צ ס' בתערובת השניה נגד ההיתר שנפל לתוכה. יש לציין, כי אעפ"כ, מודה הש"ך שצריך ס' נגד משהו האיסור שבתערובת השניה, מ"מ, וודאי שיש בה ס' נגדו. אמנם, ביחס לחמץ בפסח הדין שונה. ביארנו כי חמץ בפסח אוסר במשהו בין במינו ובין בשא"מ.

כיוון שכך, סובר הש"ך כפסיקת הט"ז שנתבאר לעיל.

בדין טיפה שנפלה על דופן הקדירה

להבנת מחלוקת הראשונים בסעיפים אלו נקדים ג' הקדמות.

הקדמה א'

בגמ'¹: "בעא מיניה: בישל במקצת כלי, טעון מריקה ושטיפה או אין טעון? א"ל...מסתברא כבגד מה בגד אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם אף כלי אינו טעון מריקה ושטיפה אלא במקום בישול. א"ל מי דמי, דם לא מפעפע בישול מפעפע?...א"ל אי תניא תניא, וטעמא מאי? אמר קרא 'זאם בכלי נחשת בושלה', ואפילו במקצת כלי".

הגמרא מסתפקת במקרה ובישל במקצת הכלי, האם ע"י הבישול מתפשטת הבליעה בכל דופני הכלי או רק במקצתו. הראשונים בסוגייתנו נחלקו בהבנת מסקנת הגמרא. לרוב הראשונים² הגמ' נשארה בספק (אלא שבקודשים יש גזירת הכתוב להגעיל את כל הכלי). סוגיא זו היא הבסיס לספק האם טיפה מפעפעת בכל הקדירה או לא.

הקדמה ב'

לגבי אפשרות של חנ"נ בנוגע לכלים ישנם שני דיונים נפרדים:

(א) הראשונים דנים האם ישנו מושג של חנ"נ בכלים, כלומר האם חומר הכלי עצמו יכול להיעשות נבילה.

הד"מ³ הביא את **המרדכי**⁴: "במקום שאפשר להפריד האיסור לא אמרינן חענ"נ...ומהאי טעמא נמי, בכלי עץ ומתכות שאפשר להפריד האיסור הנבלע בהן ע"י גיעול וליבון, אם נפל איסור במקום אחד על הכלי לא אמרינן כל הכלי נעשה נבילה".

מדברי המרדכי דייק הד"מ, שלדעתו דווקא בכלים שיש להם אפשרות הכשרה אין אומרים שחומר הכלי נ"נ. בכלים שאין להם אפשרות הכשרה, כגון כלי חרס, אומרים שחומר הכלי עצמו נ"נ.

1. זבחים צ"ו ע"ב.
2. עיין חז"א יו"ד סי' י"ז סק"א, וע"ע יד יהודה יו"ד סי' צ"ב ס"ק כ"ט בביאור דעות הראשונים בזה.
3. סק"ד.
4. חולין פ"ח סי' תרע"ט.

ראיה לדבר זה הביא המרדכי מן הגמ'⁵ ששאלה: "אי קסבר אפשר לסוחטו מותר, חתיכה אמאי נעשית נבילה", כלומר, אם יש אפשרות להפריד בין מרכיבי גורמי האיסור או בין האיסור וההיתר, אין אומרים חנ"נ.

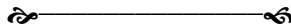
אמנם הד"מ הביא את פסק או"ה והסביר שלדעתו אין חנ"נ בכלים אף בכלי חרס, וכ"פ הרמ"א⁶.

(ב) מחלוקת ראשונים נוספת קיימת ביחס לאפשרות היווצרות חנ"נ בבלוע⁷. לרוב הראשונים יש חנ"נ בבלוע ומקורם מן הגמ'⁸: "כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב, אמר רב: בשר אסור וחלב מותר... חלב אמאי מותר חלב נבילה הוא...", ומוכח מן הגמ' שהחלב הנבלע לתוך הבשר נ"נ, ומכאן שאע"פ שאינו בעין נ"נ. אך יש מן הראשונים שסברו שאין חנ"נ בבלוע ומקורם מן הברייתא⁹: "קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנותן טעם". אם נאמר שיש חנ"נ בבלוע, א"כ החלב הנבלע בתוך הקדירה נ"נ ויוצא אל הקדירה ויצטרכו ס' לבטלו ולא מועילה טעימת קפילא, שהחלב אוסר מצד מב"מ, אלא מכאן שאין חנ"נ בבלוע. השו"ע¹⁰ פסק כרוב הראשונים שיש חנ"נ בבלוע.

הקדמה ג'

יש לדון מה היחס בין סעיפים ה'ז' העוסקים בטיפת חלב שנופלת על דופן הקדירה, לסעיפים הראשונים העוסקים בטיפת חלב הנופלת לתוך הקדירה.

המרדכי¹¹ מביא ביחס ל'מעשה דמגנצא' את מחלוקת הראשונים המובאת בסע' ה'ז':

5. ק"ח ע"א.
6. סס"ד. וכ"כ בגר"א ס"ק כ"ה. אמנם בסימן צ"ח כתב שבכ"ח חדש יש חנ"נ.
7. לדעת הרשב"א יש חנ"נ בבלוע ולדעת הרמב"ן אין חנ"נ בבלוע, וז"ל הרשב"א (תוהב"א ב"ד ש"א עמ' י' במהד' מוסה"ק): "היכא דניער בכף חדשה כזית חלב ואחר כך תחבה בבשר אין צריך אלא ששים כחלב שנבלע בה דהא ידעינן כמה הוי. וכן הדין אם ניער כזית חלב בכף ישינה שאינה בת יומה אבל אם היא ישינה ובת יומה ז"ל דחזר כל שבלוע בתוך הכף מבשר בחלב חתיכת נבלה ובכולה משערין דמאי דנפק מינה לא ידעינן. אבל הרמב"ן ז"ל כתב דמסתברא דלא אמרינן בבלוע ענ"נ ואין משערין בין בישינה בין בחדשה אלא במאי דבלעה לבד".
8. ק"ח ע"א.
9. צ"ז ע"א.
10. סי' צ"ח סע' ה'.
11. חולין פ"ח סי' תרע"ט.

"אירע מעשה במגנצא בקדירה מליאה בשר ותבשיל שהיתה שפוחה אצל האור ורותחת ונשברה כד של חלב וניתז מן החלב על הקדירה של בשר על דופנה מבחוץ".

הראב"ן¹² בראשית תשובתו, דימה מקרה זה לטיפת חלב שנפלה על החתיכה: "נראה לי דאם יש בקדירה בלא תבשיל ס' לבטל החלב הנבלע בתוכו לא נ"נ, מידי דהוי אטיפת חלב שנפל על החתיכה, דאם יש בהחתיכה ס' לבטל הטיפה לא אסרינן ונתבטל החלב".

מדבריו עולה שדין הקדירה כדין החתיכה. ביחס לחתיכה ביארנו שישנם ב' מצבים שיש לדון בהם:

(1) כשהחתיכה מחוץ לרוטב (ונידונית בפ"ע ונ"נ).

(2) כשהחתיכה חלקה ברוטב. כשהחתיכה חלקה ברוטב ישנן ב' גישות:

א) דעת ר"י שאמרינן בטיפת החלב שסופה להתפשט ונידונית ככולה ברוטב.

ב) דעת רש"י¹³ שלא אומרים סופו להתפשט ובשלב ראשון הטיפה אוסרת את החתיכה שנידונית בפ"ע, ובשלב שני החלב והבשר שנ"נ אוסרים את שאר הקדירה ללא ניעור.

עפ"י זה עולים כמה ספיקות ביחס לדין דופן הקדירה.

אפשר לומר שדופן הקדירה נדונית כחתיכה שחלקה ברוטב ואפשר לומר שדופן הקדירה נידונית כחתיכה שמחוץ לרוטב. כלומר, האם הקדירה נידונית כמחוברת לרוטב או נידונית כיחידה בפ"ע.

אפשר לומר שכל הקדירה נידונית כחתיכה שמחוץ לרוטב, אף כשנפלה הטיפה כנגד הרוטב וייתכן שיווצר בה דין חנ"נ.

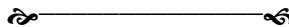
אפשר לומר שלעולם כל הקדירה נידונית כמחוברת לרוטב, אף החלק שמעל הרוטב, שכיוון שהקדירה רותחת, הטיפה מפעפעת בכולה.

ניתן לומר שדין דופן הקדירה עצמה מתחלק לשנים. אם הטיפה נפלה כנגד הרוטב דופן הקדירה נידונית כחתיכה שחלקה ברוטב. אם הטיפה נפלה שלא כנגד הרוטב, דופן הקדירה נידונית כחתיכה שכולה מחוץ לרוטב.

כתב הטור:

"טיפת חלב שנפלה על הקדרה שאצל האש מבחוץ,

אפילו אם יש בתבשיל הקדרה ס' כנגדה אינו יכול לבטלה וא"כ הטיפה אוסרת הקדרה כל סביבותיה ונאסרה התבשיל שבה.

12. מובא שם.

13. עפ"י הסבר הרב יעקב כץ שליט"א, כמבואר בס"י זה שיעור מס' 2.

וכתב ה"ר מאיר מרוטנבורק שאם שאם יש בתבשיל ס' פעמים ס' כנגד הטיפה מותר שהטיפה אינה אוסרת אלא עד ס' כנגדה ואם יש בתבשיל ס' כנגד אותם ס' מותר.

ובספר המצות כתב שאם נפלה כנגד התבשיל א"צ אלא ס' כנגד הטיפה שמפעפע לפניו והוא ליה כאילו נפלה בתבשיל ואם נפלה במקום הריקן והיא מפעפעת בדופן הקדירה עד סמוך לרוטב כ"כ שאין ששים כנגד הטיפה הרי נאסר אותו מקום הקדירה ואם יערה התבשיל דרך מקום הקדירה שנאסר הרי יאסר התבשיל וזה תקנתו שיניחנה כך ולא יגע בה עד שתצטנן".

האחרונים נחלקו בביאור מחלוקת הראשונים¹⁴.

הסבר החזו"א¹⁵

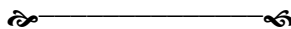
החזו"א מסביר שע"מ להבין את מחלוקת הראשונים בדין זה יש להתייחס לב' ספיקות.

הספק הראשון הוא ביחס להקדמה א', האם הטיפה מתפשטת בכל הקדירה או רק במקצתה.

ביחס לספק הראשון כתב החזו"א שרוב הראשונים נקטו שהגמ' בזבחים נשארת בספק ביחס להתפשטות הבליעה בקדירה.

"הספק השני הוא אי הקדירה ומה שבתוכה חשובים כגוף אחד, וכי היכי דבגוף אחד כשנפלה טיפת חלב על החתיכה לא אמרינן דמקום הנפילה נ"נ קודם שנתפשטה הטיפה בכל החתיכה משום דכל שסופו להתפשט אינה חשיבה בליעה, אלא תערובת, ולא נ"נ, והכא נמי, הקדירה והתבשיל חד, ולא אמרינן דמה שבדופן הקדירה נ"נ קודם שעברה הטיפה מדופני הקדירה לפניו כיוון שסופו להתפשט (לפי"ז הקדירה נידונית כחתיכה שחלקה ברוטב לפי גישת ר"י הנ"ל).

או דילמא, לעולם הקדירה ומה שבתוכה שני דברים נפרדים הם, ולעולם חשיב העברת הטיפה לב' כוחות, דבכח ראשון היא גומרת בליעה גמורה בתוך דופני הקדירה, ואח"כ פועל כח השני של הבישול להוציא מדופני הקדירה לפניו, וכיוון דנחשב לב' כוחות, נעשה הבלוע בקדירה נבילה (לפי"ז הקדירה נידונית כחתיכה שחלקה ברוטב ולפי גישת רש"י הנ"ל)".

14. בשלב זה נדון בהסבר דעת המהר"ם והסמ"ק, בהמשך השיעור תתבאר דעת הסמ"ג.

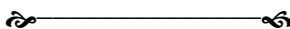
15. יר"ד סי' י"ז.

המהר"ם הכריע ביחס לספק השני, שהקדירה ומה שבתוכה נחשבים לשני דברים נפרדים, וכגישת רש"י הנ"ל בחתיכה שחלקה ברוטב. א"כ, כשם שבטיפה שנפלה על החתיכה אומרים שבשלב ראשון החתיכה נ"נ ובשלב שני אוסרת את כל הקדירה, ה"ה כאן. בשלב ראשון הטיפה אוסרת את הבלוע בקדירה, עד ס' כנגדה, ובשלב שני נאסר התבשיל, כשאין בו ס' נגד הבלוע שנ"נ (היינו ס' פעמים ס' כנגד הטיפה¹⁶). לפי"ז אין הבדל בין אם נפלה הטיפה כנגד הרוטב או כנגד מקום הריקן שכן בכל אופן הקדירה נידונית בפ"ע בשלב הראשון. כמו"כ עולה מדבריו שסבר שיש חנ"נ בבלוע.

הסמ"ק סבר ביחס לספק השני שהקדירה ומה שבתוכה נחשבים כגוף אחד, וכגישת ר"י הנ"ל בחתיכה שחלקה ברוטב. א"כ, כשם שכשנפלה טיפת חלב על חתיכה אין אומרים שהחתיכה נ"נ, שכן סוף הטיפה להתפשט בכל התבשיל, ה"ה כאן. כיוון שסוף הטיפה להתפשט בכל הקדירה, אין אומרים שהבלוע בקדירה נ"נ, וסגי בס' בתבשיל נגד הטיפה. בד"א כשהטיפה נפלה כנגד הרוטב, שכן כח הבישול הוא הגורם לכניסת הטיפה לקדירה בבת אחת. אמנם אם נפלה כנגד מקום הריקן, שבו לא פועל כח הבישול, קיים הספק הראשון שהטיפה אוסרת עד ס' כנגדה בבלוע בקדירה. לפ"ז, אם יערה את התבשיל מיד נאסר אא"כ יש בו ס' פעמים ס' נגד הטיפה¹⁷. ותקנתו, להמתין עד שהקדירה תצטנן. מכח הספק הראשון, אם הטיפה מפעפעת לתוך הרוטב, רואים את כל הקדירה כיחידה אחת. לכן, אף שיש להמתין עד שהקדירה תצטנן, צריך ס' בתבשיל נגד הטיפה, שכן יש לחוש שמא פעפעה עד הרוטב ונכנסה לתבשיל. כמו"כ, מוכח מדבריו במקרה שנפלה במקום הריקן, שסבר שיש חנ"נ בבלוע.

הסבר הב"י¹⁸

לדעת הב"י, גם המהר"ם וגם הסמ"ק סברו שהקדירה ומה שבתוכה נחשבים לב' כוחות וכגישת רש"י הנ"ל בחתיכה שחלקה ברוטב. כמו"כ סברו שיש להסתפק בספק של הגמרא בזבחים האם הבליעה מתפשטת בכל הקדירה או במקצתה. יסוד מח' הוא האם אף כשהטיפה נפלה כנגד הרוטב יש להסתפק בספק זה. **המהר"ם** סבר שבין אם נפלה הטיפה כנגד הרוטב ובין אם נפלה כנגד מקום הריקן יש להסתפק בספק זה. לכן יש לחוש לעולם שמא בשלב ראשון הטיפה

16. ובש"ך (סק"כ) דייק שצריך ס' פעמים ס"א פחות מעט.

17. ש"ך שם וע"ש.

18. ביאור הב"י הוא עפ"י הבנת החזו"א והובא אחריו שכן בדברי החזו"א מתבארים יסודות הספקות.

אסרה עד פחות מס' כנגדה בבלוע בקדירה, ובשלב שני נאסר התבשיל שבקדירה אם אין בו ס' נגד הבלוע שנ"נ.

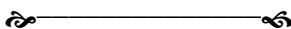
הסמ"ק סבר שחשש זה קיים רק כשנפלה הטיפה כנגד מקום הריקן, ובמקרה זה מודה שהטיפה אוסרת עד פחות מס' כנגדה ואם יערו את התבשיל דרך מקום נפילת הטיפה יצטרכו בו ס' נגד הבלוע שנ"נ. אם הטיפה נפלה כנגד הרוטב ישנו ספק אחר והתבשיל יהיה מותר ממ"נ. אם הטיפה מתפשטת בכל הקדירה תתבטל כשיש ס' בבלוע בקדירה נגד הטיפה, אך אם הטיפה מפעפעת לתוך התבשיל ואינה מתפשטת כלל בקדירה די בס' בתבשיל נגד הטיפה עצמה¹⁹.

לפי הסבר הב"י בסמ"ק עולה שכאשר נפלה הטיפה כנגד הרוטב אך אין ס' בכל הקדירה נגד הטיפה, א"א להתיר התבשיל ממ"נ, שכן הקדירה נאסרת כולה, ולעולם אין ס' בתכולת הקדירה כנגד הבלוע בדפנותיה והתבשיל נאסר.

בהסבר דברי **הסמ"ג**, שהובאו בתחילת דברי הטור, נחלקו הב"י והב"ח²⁰ (חזו"א²¹).

הב"י הבין שלסמ"ג יש גישה שלישית, ולדעתו בכל מקרה התבשיל נאסר. בביאור דעתו יש לומר עפ"י מה שכתב הב"ח שישנו הבדל עקרוני בין חתיכה וקדירה. כשטיפה נופלת על חתיכה, כיוון שלחתיכה יש טעם עצמי, אם יש ס' בחתיכה נגד הטיפה, אין החתיכה נאסרת: "אבל בקדירה דאין לה טעם מגופה, אפילו לא נכנס בה אלא איסור משהו, נעשית הקדירה כולה נבילה". לפי"ז, כשנפלה טיפה על הקדירה, יש להסתפק אם היא מתפשטת במקצת הקדירה ואוסרת את הבלוע עד פחות מס' כנגדה. כשהבלוע נ"נ, הוא אוסר את כל הקדירה, כיסודו של הב"ח, שאין הקדירה עצמה יכולה לבטל איסור הנבלע בה, ואפילו אם הוא רק משהו. כיוון שכך התבשיל נאסר שכן לעולם אין בתכולת הכלי ס' כנגד הבלוע בדפנותיו. עפ"י הסבר זה מוכח שלדעת הסמ"ג יש חנ"נ בכלים ויש חנ"נ בבלוע.

הב"ח והחזו"א חלקו על הסבר זה וסברו שדעת הסמ"ג היא כדעת מהר"ם. לדעת **הב"ח** הסמ"ג הביא את הדין הבסיסי, שכאשר טיפה נופלת על קדירה, לא די בס' בתבשיל כנגד הטיפה: "ואפשר נמי דרבינו לא הזכיר כאן אלא שתי סברות

19. החזו"א (שם סק"ה) הקשה על הסבר הב"י בנקודה זו. לכאורה אף במקרה והטיפה נפלה כנגד הרוטב יש להסתפק בספק הראשון, האם מפעפעת בכל הקדירה או במקצתה, ומנין לב"י שבמקרה זה סבר הסמ"ק שוודאי שאין הטיפה מתפשטת במקצת הקדירה, וא"צ ס' נגד הבלוע שנ"נ. אולי י"ל כהסבר הגר"א (ס"ק ל"ד) בסמ"ק שסבר שאומרים שהבלוע נחשב מקושר כשנפל כנגד הרוטב ולכן לא נ"נ כשיש ס' בתבשיל נגד הטיפה.

20. סק"י.

21. שם סק"ד.

דבתחילה כתב דאין להתיר בדאיכא ס' כנגד הטיפה בלבד כיוון שהטיפה אוסרת סביבותיה ונאסר התבשיל (סמ"ג), ואח"כ פירש דהמהר"ם כתב דביש ס' פעמים ס' מותר (א"כ המהר"ם והסמ"ג הם הדעה הראשונה)...". החזו"א ביאר שהסמ"ג דיבר על קדירה קטנה שאין בדפנותיה ס' נגד הטיפה, וכשיש ס' בקדירה נגד הטיפה מודה למהר"ם שמותר כשיש ס' פעמים ס'.

סיכום

נתבארו ב' גישות בהסבר מחלוקות הראשונים בסעיפים אלו (גישת הב"י וגישת החזו"א). לפי שני ההסברים ישנו קשר בין שני חלקי הסימן. סעיפים א'-ד' עוסקים ביחס שבין הטיפה והחתיכה, וסעיפים ה'-ז' עוסקים ביחס שבין הקדירה והתבשיל.

לדעת החזו"א, נחלקו הראשונים האם הקדירה נידונית כחתיכה שחלקה ברוטב וכגישת רש"י (מהר"ם וסמ"ג), או כחתיכה שחלקה ברוטב וכגישת ר"י (סמ"ק). לדעת הב"י לכו"ע נידונית הקדירה כחתיכה שחלקה ברוטב עפ"י גישתו של רש"י הנ"ל.

לימוד השו"ע בסע' ה'-ז' (טיפה שנפלה על דופן הקדירה מבחוץ)

סעיף ה'

כתב הסמ"ק²²:

"טיפה שנפלה על דופן הכלי מספקא לן בפר' דם חטאת אי מפעפעת בכל הכלי אי לא, הילכך, כשנפלה כנגד הרוטב ויש ברוטב ס' מן הטיפה מותר ממ"נ, אי מפעפעת בכל הכלי, הרי נתבטלה, ואם אינה מפעפעת אז לא ייאסר".

הטור הביא את דעת הסמ"ק:

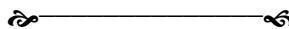
"טיפת חלב שנפלה על הקדירה אצל האש מבחוץ... ובספר המצוות כתב שאם נפלה כנגד התבשיל אין צריך אלא ששים כנגד הטיפה שמפעפעת לפנים, והוה ליה כאילו נפלה בתבשיל".
כאן יש לעיין, שכן בדברי הסמ"ק מפורש שההיתר הוא מצד ממ"נ, אך הטור הביא רק צד אחד של הספק.

ביאור הב"י והש"ך²³

הב"י והש"ך סברו שהגמ' בזבחים הסתפקה האם הבישול מפעפע במקצת הכלי או בכלו. אמנם, סבר הסמ"ק, שספק זה קיים רק כשהטיפה נפלה כנגד הריקון, אך אם נפלה הטיפה כנגד הרוטב ישנו ספק אחר (ואינו הספק של הגמרא).
"אי מפעפעת בכל הכלי, הרי נתבטלה" - אם הטיפה מפעפעת בכל הכלי היא מתבטלת בבלוע בכלי (מכאן שיש בלוע יכולת לבטל את הטיפה).
"ואם אינה מפעפעת אז לא ייאסר" -

ואם אינה מפעפעת בכל הכלי, מן הסתם היא מפעפעת לתוך התבשיל ואם יש ס' בתבשיל נגד הטיפה, מותר.

לפי"ז י"ל שהטור לא בא להציג את צדדי הספק, שוודאי הסכים להם, אלא כוונתו היתה רק לבאר את דברי הסמ"ק "ואם אינה מפעפעת אז לא ייאסר". לכן הוסיף הטור על דברי הסמ"ק וכתב: "והוה ליה כאילו נפלה בתבשיל". כלומר,

22. סי' רי"ג.

23. ס"ק י"ח. וכ"כ הגר"א ס"ק כ"ו.

שההיתר בצד זה הוא משום שאומרים שהטיפה נכנסת לתבשיל, וכמו בטיפה שנפלה ממש לתוך הרוטב.

ביאור ה"ט"ז²⁴

ה"ט"ז חולק על הב"י והש"ך וסובר שלדעת כל הראשונים אין ביכולת הבלוע שבכלי לבטל הטיפה כיוון שלא יודעים כמה בלוע קיים בדפנות. לפי"ז מבאר את הספק בגמ' בזבחים באופן זה: "...אם יש לו פעפוע כלל חוץ למקומו...ואם לא מפעפע כלל אלא עומד במקומו". היינו, שספק הגמ' הוא האם הטיפה בכלל מפעפעת או שנשארת במקומה, ולאפוקי מהב"י והש"ך שסברו שוודאי מפעפעת אלא שהספק הוא עד כמה.

באופן זה מבאר ה"ט"ז את דברי הסמ"ק.

"אי מפעפעת בכל הכלי, הרי נתבטלה" -

ה"ט"ז הבין שפי' המילים 'מפעפעת בכל הכלי', הוא שמפעפעת

בתבשיל שמתבשל בכלי. לכן פי' שסיבת ההיתר כאן היא מצד

שהטיפה נכנסת לתוך התבשיל ומתבטלת בס' כנגדה.

"ואי אינה מפעפעת אז לא ייאסר" -

היינו, אם אינה מפעפעת לתוך התבשיל, היא אינה מפעפעת

כלל ונשארת רק במקומה ואינה אוסרת כלל.

ערוך השולחן²⁵ כתב כביאור ה"ט"ז: "...דממ"נ, אי מפעפעת לפנים הרי נכנסה להתבשיל ונתבטלה בס', ואם אינה מפעפעת, הרי עומדת במקומה ולא תיכנס לתבשיל לעולם דזה אין לומר שעתה נכנסה רק לדופן הקדירה ואח"כ במשך העת תיכנס לתבשיל עם הבלוע שבקדירה דזה אין סברא כלל או נכנסה לגמרי או שלא תיכנס לגמרי".

לפי"ז לשון הטור מתיישבת היטב, שלא כתב את הצד הראשון. אם הטיפה אינה מפעפעת לתוך התבשיל, וודאי שלא נוצר איסור כלל²⁶, ואם מפעפעת הרי די בס' שבתבשיל לבטל הטיפה²⁷.

נפק"מ בין הב"י והש"ך לט"ז:

א) במקרה שהיה ס' בתבשיל הראשון נגד הטיפה ובישלו בקדירה שוב -

לפי הש"ך²⁸ הקדירה מכל מקום אסורה, שמא הטיפה לא יצאה לגמרי

24. ס"ק י"ט.

25. סי' צ"ב ס"ק ל"ט.

26. משא"כ לפי פי' הב"י והש"ך חסר בלשון הטור את הצד הראשון להתיר.

27. ע"ע באמרי בינה ס"ק ט"ז בביאור מח' הש"ך והט"ז.

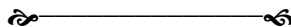
בבישול ראשון ויצטרכו ס' אף בבישול שני. לפי הט"ז: "הקדירה גם כן מותרת, דאם מפעפעת לפנים הוה כנפלה לתוך התבשיל ממש, ואז גם הקדירה מותרת דאנו חושבים דופן הקדירה כאילו הוא חלק מן התבשיל ממש, ואם אינה מפעפעת, לא ייאסר גם התבשיל, שיבשלו בה אח"כ דמאי שנא מן הראשון". כלומר, אם הטיפה מפעפעת בכל הקדירה, התבטלה בס', אם היא נשארת במקום הנפילה, היא לא תצא אף בבישול השני.

ב) במקרה שלא היה בכל הדפנות ס' נגד הטיפה - לפי הש"ך כל התבשיל אסור שאין כאן היתר ממ"נ. לפי הט"ז שני צדדי הממ"נ עדיין קיימים והתבשיל מותר.

בשיעור הקודם הבאנו את מח' הב"י והחזו"א בביאור מח' הראשונים. למח' זו יש נפק"מ אף בדעת הסמ"ק שנפסקה להלכה. אם נפלה טיפה כנגד הרוטב אף כשיש ס' בתבשיל נגדה, לדעת הב"י הקדירה עצמה תהיה אסורה. טעם הדבר, כיוון שרואים את התפשטות הטיפה בב' שלבים, קודם היא נבלעת בקדירה ואח"כ יוצאת אל התבשיל, יש לחוש שלא כל הטיפה יצאה בבישול הראשון. לדעת החזו"א, רואים את התפשטות הטיפה כשלב אחד ובו מתחלקת הטיפה בקדירה ובתבשיל באופן שווה, ולכן כשיש ס' בתבשיל, אף הקדירה עצמה מותרת (אף שאין ס' בדפנות הקדירה נגד הטיפה)²⁹.

אם הטיפה נפלה כנגד מקום הריקן, כתב השו"ע: "ואם נפלה במקום הריקן והיא מפעפעת בדופן הקדירה עד סמוך לרוטב כ"כ, שאין ס' כנגד הטיפה, הרי נאסר אותו מקום הקדירה ואם יערה התבשיל דרך מקום הקדירה שנאסר הרי ייאסר התבשיל, וזה תקנתו, שיניחנה כך ולא ייגע בה עד שתצטנן".

פסיקת השו"ע נובעת מב' חששות שקיימים בנפילת טיפה כנגד מקום הריקן:
 א) שמא הטיפה מפעפעת במקצת הדופן במקום הריקן ואין ס' כנגדה.
 ב) שמא הטיפה מפעפעת עד כנגד הרוטב ונכנסת לרוטב.
 לכן, מצד החשש הראשון, אם יערה את התבשיל ייאסר כשאין בו ס' פעמים ס' נגד הטיפה³⁰. ותקנתו, להמתין עד שהקדירה תצטנן ואף בכה"ג, מצד החשש השני, צריך ס' בתבשיל נגד הטיפה.

28. ס"ק י"ט.

29. ע"ע בחזו"א י"ד סי' י"ז סק"ו.

30. ש"ך סק"כ וע"ש.

יש להעיר כי הש"ך העלה עצה נוספת, לערות את התבשיל בעודו חם מן הצד האחר, אך שלל אותה מחשש שמא ייגע התבשיל במקום שנאסר³¹.

גם כשנפלה כנגד הריקן, מעיר הגר"א³² בשם הפר"ח³³, שאם הקדירה מכוסה, נחשב כאילו נפלה כנגד הרוטב שהרתיחה מחברת את כל הקדירה. דין זה נלמד מהעיקרון המופיע בגמרא שכיסוי גורם להתפשטות הטעמים בכל הקדירה³⁴. נמצינו למדים, שהשו"ע פסק בסע' ה' כדעת הסמ"ק.

סע' ו'

כתב השו"ע:

"נהגו העולם לאסור כשנפלה על הדופן שלא כנגד הרוטב".

מנהג העולם להחמיר כשנפלה כנגד מקום הריקן אף אם ימתין עד שהקדירה תצטנן³⁵. טעם הדבר הוא, שחוששים שמא לאחר שמקצת הקדירה נאסרה, עלו הרתיחות עד אותו מקום שנאסר וכל הבליעה האסורה נכנסת לתבשיל. לכן צריך ס' פעמים ס' להתיר התבשיל אף אם ימתין עד שהקדירה תצטנן. יש להעיר כי הש"ך³⁶ והגר"א³⁷ דחו מנהג העולם המובא בשו"ע וכתבו שהמנהג להתיר ע"י צינון.

סע' ז'

כתב השו"ע:

"יש מי שמתיר בשעת הדחק, כגון בערב שבת, אפילו שלא כנגד הרוטב, אפילו שלא כנגד האש, על ידי ס'".

ישנם ב' אופנים להסביר סע' זה:

שיטת הש"ך

ביארנו לעיל, כי מנהג העולם היה להחמיר מחשש שמא עלו הרתיחות לאחר

31. עי" ש"ך ס"ק כ"א ששולל אף נקיבת הקדירה לשם הוצאת התבשיל בעודו חם מטעם זה.
32. ס"ק כ"ט.
33. ס"ק כ"ג.
34. ועיין ברמ"א בסוף סע' ז' בדין טיפה הנופלת על הכיסוי.
35. כך עולה מהסבר אר"ה המובא לקמן ומובא בגר"א ס"ק כ"ט.
36. ס"ק כ"ד בשם תה"ד. ושפ"ד ס"ק כ"ד כתב כשו"ע.
37. שם.

שנאסר מקצת הקדירה. עפ"י הש"ך³⁸ יש להסביר כי בשעת הדחק³⁹ לא חוששים לחשש זה והדין חוזר לפסיקת השו"ע בסע' ה' שאם המתין עד שתצטנן די בס' נגד הטיפה. בשעת הדחק מקילים יותר. אם קשה לו להמתין, כגון שהוא סמוך לחשיכה ואם ימתין עד שיצטנן לא יספיק לחממו, או שצריך לו מיד לצורך אורחים⁴⁰ רשאי לערותו מצידה השני של הקדירה ואין חוששים שמא יטה הקדירה לצד שהטיפה נפלה שם (כאמור, אף בכה"ג צריך ס' נגד הטיפה). אמנם, אף בשעת הדחק שהתירו לו לערותו מן הצד השני, אם היטה את התבשיל לצד של מקום נפילת הטיפה נאסר אם אין בו ס' פעמים ס' נגד הטיפה.

שיטת הגר"א

בשיעור הקודם הבאנו את מחלוקת הראשונים האם אומרים חנ"נ בבלוע. ביארנו כי לדעת הרמב"ן אין חנ"נ בבלוע בכלים ומקורו מן הברייתא⁴¹: "קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנותן טעם". אם נאמר שיש חנ"נ בבלוע, א"כ החלב הנבלע בתוך הקדירה נ"נ ויוצא אל הקדירה ויצטרכו ס' לבטלו ולא מועילה טעימת קפילא, שהחלב אוסר מצד מב"מ, אלא מכאן שאין חנ"נ בבלוע בכלים.

כמו"כ נתבאר כי השו"ע פסק שיש חנ"נ בבלוע.

הגר"א⁴² כותב כי בשעת הדחק מקילים כדעת הראשונים הסוברים שאין חנ"נ בבלוע כלל, וזה טעמו של ר' יחיאל המובא כאן. לפי"ז אף אם עירה התבשיל דרך הצד שנפלה שם הטיפה, מותר התבשיל אם יש בו ס' כנגד הטיפה.

לפי הסבר הגר"א היחס בין סעיף ה' לסעיף ז' מתפרש באופן זה. הבאנו בשיעור הקודם את הוכחת הראשונים שיש חנ"נ בבלוע מן הגמרא⁴³: "כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב, אמר רב: בשר אסור וחלב מותר...חלב אמאי מותר חלב נבילה הוא...". כסתירה לגמרא זו הבאנו את הברייתא: "קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנותן טעם". לדעת הגר"א סבר הסמ"ק, שאף שלגבי כזית בשר אמרינן שהחלב שנבלע בבשר "חלוק הוא לעצמו"⁴⁴, ולכן נ"נ

38. סק"ל. ויש להגיה שם "וכמ"ש בסעיף ה' ", ומתייחס לפסק השו"ע שם שיניחנה עד שתצטנן.
 39. עיין בט"ז ס"ק כ"ב ובש"ך ס"ק כ"ט בהגדרת שעת הדחק. ועיין בט"ז שם בשם מהר"י מינץ (סי' ט"ו) שכתב: "דהמנהג לומר להם הטעם שמפני מה הוא מיקל לו כדי שלא יתמהו למה אוסר לפעמים ולפעמים מתיר".
 40. ש"ך סק"ל.
 41. צ"ז ע"א.
 42. ס"ק ל"ד.
 43. ק"ח ע"א.
 44. לשון הר"ן מ"ג ע"ב בדפי הר"ף.

מן הבשר, לגבי החלב הנבלע בקדירה הדין שונה. חלב זה, רואים אותו כמקושר עם החלב שבתוך הקדירה, כיוון שבחלב שבתוך הקדירה אין טעם בשר ואיננו נאסר, ה"ה לגבי החלב הבלוע בקדירה.

לפי"ז תתבאר דעת הסמ"ק (סע' ה') כך. אם נפלה הטיפה כנגד הרוטב ויש ס' בתבשיל כנגד הטיפה, מותר, שכן רואים את הדופן ואת התבשיל כיחידה אחת ואין אפשרות להיווצרות חנ"נ. מאידך, אם נפלה הטיפה כנגד הריקן, סובר הסמ"ק שיש חנ"נ בבלוע, ויש אפשרות להיווצרות חנ"נ, שכן אין רוטב לבטל הטיפה. במקרה זה, יש להמתין עד שתצטנן, ואם עירה התבשיל בעודו חם, צריך ס' פעמים ס' נגד הטיפה.

דעת הסמ"ק נפסקה מעיקר הדין בשו"ע בסע' ה'.
בסע' ז' פסק השו"ע להקל בשעת הדחק כדעת רבינו יחיאל שאין חנ"נ בבלוע ולעולם די בס' נגד הטיפה ואפילו שלא כנגד הרוטב (ובזה מיקל יותר מסע' ה').

סימן צ"ג

בביאור מח' ר' נחמן ור' אשי

א.

בפרשת כלי מדין כתוב¹: "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר... וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים" וברש"י²: "כדרך תשמישו הגעלתו, מה שתשמישו ע"י חמין יגעילנו בחמין, ומה שתשמישו ע"י צלי כגון השפוד והאסכלא ילבנו באור".

הגמ' בע"ז דנה בסתירה העולה מן המשניות לגבי אופן הכשרת כלים שתשמישם ע"י האור³:

"רמי ליה רב עמרם לרב ששת: תנן 'השפודין והאסכלא מלבנן באור' והתנן גבי קדשים 'השפוד והאסכלא מגעילן בחמין?'.

בגמרא הובאו מספר תירוצים להסבר סתירה זו. בשיעור נעסוק בשני תירוצים, תירוצו של רב אשי⁴ ותירוצו של רבא.

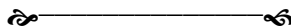
ממשיכה הגמ':

"א"ל: עמרם ברי, מה ענין קדשים אצל גיעולי עובדי כוכבים, הכא (בקדשים) היתירא בלע, התם (גיעולי עכו"ם) איסורא בלע. אמר רבא סוף סוף כי קא פליט איסורא קא פליט...?

רב אשי אמר: לעולם כדאמרן מעיקרא, הכא היתירא בלע הכא איסורא בלע, ודקא קשיא לך דבעידנא דקא פליט איסורא קא פליט, בעידנא דקא פליט לא איתיה לאיסורא בעיניה".

מפשט דברי רב אשי עולה כי כאשר נבלע היתר בשיפוד אף שעתה הפך הבלוע להיות איסור (נותר) די להכשירו ע"י הגעלה. כאשר נבלע איסור בשיפוד, אין די בהגעלה ע"מ להכשירו, אלא יש ללבנו. רב אשי מסביר שכאשר נבלע היתר בשיפוד, כיוון שבשעה שנעשה נותר, הוא אינו בעין, די בהגעלה.

יש לשאול, שכן הקדמנו את הכלל שכבולעו כך פולטו, וא"כ אם רק מגעיל את השיפוד, אין כל האיסור הבלוע נפלט לגמרי, ומדוע לא צריך ליבון?

1. במדבר ל"א כ"ג.
2. שם.
3. ע"ו ע"א.
4. בגמ' מובא תירוצו של רב ששת: "א"ל: עמרם ברי מה ענין קודשים אצל גיעולי עכו"ם, הכא היתירא בלע התם איסור בלע". וכתב הריטב"א (ע"ז ע"ו ע"א ד"ה א"ל הכא היתירא בלע): "ונראה שרב ששת נתכוון למה שפירש רב אשי המסקנה (במסקנה) אלא שהראשונים (האמוראים הראשונים) לא ירדו לסוף דעתו והקשו עליו".

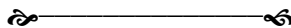
היה אפשר לומר שרב אשי מחדש יסוד, שאם בזמן יצירת האיסור הוא לא היה בעין (היתירא בלע), א"צ להוציא את כולו. רק כאשר האיסור נבלע בהיותו בעין (איסורא בלע) צריך להוציא את כולו. אמנם קשה מאוד לומר באופן זה, שהרי ס"ס נשאר איסור בלוע.

הרמב"ן⁵ הסביר את דעתו של רב אשי באופן שונה: "כשבלע האיסור, עדיין לא היה שמו עליו שלא היה נקרא נותר, ולאחר שהוא בלוע והוא שחל עליו שם זה, ואין איסור נותר חל על בלוע אלא במה שהוא ראוי לפלוט על ידי הגעלה, שהוא בליעה גדולה שיהא בה נותן טעם, וכשהגעיל, אע"פ שנשאר בה מעט שאינה פולטת אלא על ידי האור, אינה אוסרת".

לדעת הרמב"ן באיסורים החלים לאחר זמן על בליעת היתר, אין הם חלים אלא על מה שאפשר להפליט ע"י הגעלה ולא על הבלוע עמוק בכלי⁶. א"כ, לפי ההסבר הראשון שהבאנו בדעת רב אשי, בהיתירא בלע (קודשים) יש חידוש מיוחד שא"צ להוציא את כל האיסור הבלוע בכלי ולכן די בהגעלה וא"צ ליבון. לפי הסבר הרמב"ן, כאשר חל איסור, יש להוציא את כולו, אלא שעל הבלוע שאינו יכול לצאת ע"י הגעלה לא חל איסור ולכן א"צ להוציאו.

ב.

חילוקו של רב אשי, שכשהיתירא בלע סגי בהגעלה נפסק להלכה⁷. ישנה מחלוקת ראשונים⁸ לגבי הגדרת חמץ הבלוע בכלי לפני פסח. **במשנ"ב**⁹ סיכם את מחלוקתם: "ו"א דזה (חמץ) גם מיקרי היתירא בלע שבאמצע השנה כשנבלע החמץ...בשיפוד היה היתר ועל כן סגי בהגעלה, ולדידיהו, כל כלים שתשמישם ע"י אור, לענין פסח די בהגעלה. ו"א...אבל חמץ, שבעת השתמשות השיפוד בחמץ היה שם חמץ על הבליעה, ועכשיו גם כן שמו חמץ, אלא שעתה נתעורר האיסור למפרע ע"ש חמץ זה, לא מיקרי בשם היתירא בלע דחמץ בלע בתוכו וגם עכשיו הוא חמץ, ובכלל איסורא בלע הוא וצריכים ליבון"¹⁰.

5. ע"ז ע"ו ע"א ד"ה רב אשי. וכן ברשב"א ובריטב"א שם.
6. ובחזו"א (סי' כ"א סס"ק א'): "דאותו היוצא ע"י הגעלה ראוי לחול עליו איסור אבל הבלוע בחזוק, שאין הגעלה מוציאתו **מתבטל ע"י הכלי** ואינו ראוי לחידוש איסור, והלכך סגי בהגעלה אף אחר שנעשה נותר".
7. עיין נה"כ על הט"ז סי' צ"ג סק"ב, ד"ה והבאתי בספרי.
8. שם ברמב"ן שסבר שחמץ מיקרי איסורא בלע, ולדעת הראב"ד שם חמץ מיקרי היתירא בלע.
9. סי' תנ"א ס"ק כ"ה.
10. לשיטה הסוברת שחמץ לפני פסח מיקרי איסורא בלע יש לבאר כי אף שיותר לאכול חמץ בכל

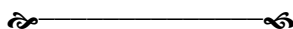
להלכה פסק השו"ע¹¹ שחמץ בשאר ימות השנה מיקרי איסורא בלע ולכן אם רוצה להכשיר שיפוד יש ללבנו. מ"מ, סיים המשנ"ב¹² שבמקום הפ"מ או מניעת שמחת יו"ט והוא אינו ב"י מעת שנשתמשו בו החמץ, אפשר לסמוך בדיעבד על שיטות המקילים. פסיקה זו היא מכח דינו של רב אשי ממש שכיוון שחמץ מיקרי היתירא בלע (למקילים), סגי בהגעלה.

ג.

גישה נוספת בסוגיא היא תירוצו של רבא עפ"י ר"נ:
 "אלא אמר רבא: קדשים היינו טעמייהו, כדרב נחמן אמר רבה בר אבוה, דאמר:
 כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו.

תינח שלמים, דכיון דלשני ימים מיתאכלי, מקמי דניהוי נותר קא הוי גיעול, אלא חטאת, כיון דליום ולילה מיתאכלא, כי מבשל בה האידנא חטאת הוי נותר, כי הדר מבשל בה למחר או שלמים או חטאת, קא פליט נותר דחטאת דהאידנא בחטאת ושלמים דלמחר? אמרי, לא צריכא, דכי מבשל בה חטאת האידנא הדר מבשל בה האידנא שלמים, דחטאת דלמחר ושלמים דאתמול בהדי הדדי קא שלים זמנייהו והדר מבשל שלמים דלמחר.
 א"ה הגעלה נמי לא ליבעי? קשיא".

ביאור דברי רבא הוא שמתוך שמבשל בכלי בכל יום, פולט הכלי כל מה שיכול לחול עליו שם נותר ואינו בא לידי איסור. אמנם יש להבין, שכן רבא מבקש לענות בדבריו על הסתירה שהוצגה לעיל בין המשניות ולבאר מתי צריך ליבון ומתי צריך הגעלה. אך לפי דבריו יוצא שאין מקרה שבו צריך הגעלה, שכן בגיעולי עכו"ם צריך ליבון ובקודשים כל יום נעשה גיעול לחבירו וא"צ הגעלה. כך מקשה להדיא הגמ'¹³. היה אפשר לומר שכוונת רבא היתה שפירוש הביטוי "מגעילין בחמין" הוא גיעול (בישול), דהיינו כיוון שמבשל בכל יום, א"צ ליבון ואף

ימות השנה, מ"מ אינו דומה לנותר. בקדשים, בשעת הבליעה לא היה שם איסור עליו, ולכן מיקרי היתירא בלע, שעדיין לא נקרא נותר, אבל חמץ שמו עליו אף קודם הפסח ואינו מתחדש עליו שם חדש שגם עכשיו קרוי חמץ (בפורים אסור לאכול חמץ בפסח) ונמצא שכשהגיע הפסח מתברר למפרע שבשעת הבליעה איסורא בלע. (ונפק"מ לענין אופן הפלטת החמץ). פרי חדש אר"ח סי' תנ"א סע' ד'.

11. שם.

12. ס"ק ל"ב.

13. ובריטב"א שם: "הא קתני השפוד והאסכלה מגעילין ועל המלה הזאת שקלו וטרו אמוראי לישב אותה ועלה אתא רבא לפרושי והיכי משבש לה דלפום אוקמתיה לא נבעי הגעלה ואילו תנא תני מגעילין ואם כן הרי רבא משבש לנו המשנה ההיא יותר מן האמוראים הראשונים בגמרא ודברי אביי שסתר הוא את דבריו וכיוצא בזה לא מצינו בשום מקום.

לא הגעלה. הריטב"א העלה אפשרות זו אך כתב: "ואין לך לומר דרבא סובר דמשום געול דכל יום ויום תני תנא מגעילן דהא לא משמע לי שנא דמתני' הכי כלל".

כמו"כ, מקשה הגמ' על רבא: "אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי", מוכח שהבינה שרבא לא התכוון לומר שפי' המילה 'מגעילן' הוא גיעול¹⁴.

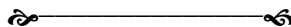
להבנת תירוצו של רבא יש להקדים ולבאר את דברי הגמ' בזבחים ובע"ז.¹⁵ **המשנה בזבחים** מביאה מח' ר"ט וחכמים. לדעת ר"ט כלי שבישל בו בשר קדשים מתחילת הרגל יבשל בו במהלך כל הרגל אף בלא מריקה ושטיפה (הגעלה, ושטיפה בצונן) אחרי כל בישול ובישול. בטעמו של ר"ט הביאה הגמ' את דברי ר"נ אמר רבה בר אבוה: "כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו". כלומר, שמתוך שמרובים הקורבנות ברגל ומבשל בו בכל יום, פולט הכלי כל מה שבלע אתמול ואינו בא לידי נותר¹⁶.

לדעת חכמים מותר לבשל בלא מריקה ושטיפה עד כלות זמן אכילת הקורבן, דהיינו קודם שייעשה נותר, ואח"כ טעון מריקה ושטיפה, אפילו בישל בו בינתיים.

החזו"א¹⁷ ביאר, שיסוד תירוצו של רבא הוא אף לדעת חכמים. לדעת רבא, אף חכמים מודים לר"ט ליסוד של כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו. וביאור מח' התנאים, שלדעת חכמים אף שכאשר בישל קודם שייעשה נותר, לא חל שם נותר על הבלוע לאחר סוף זמן אכילת הקרבן הראשון, יש להגעיל את הכלי. טעם הדבר, שכיוון שבלוע בכלי חומר של קודש שעבר זמנו אף שלא חל עליו איסור נותר, יש להוציאו ע"י הגעלה. אך לדעת ר"ט, כיוון שהוקלש הבלוע ולא יכול לחול עליו שם איסור נותר, רואים אותו כאילו אינו ולכן א"צ להוציאו.

ע"פ הסבר החזו"א בדעת חכמים יש לבאר את תירוצו של רבא בסוגייתנו. לדעת רבא כאשר מבשל בכלי קודם שהגיע סוף זמן אכילת הקרבן, כיוון שהוקלש הטעם הבלוע, לא נעשה נותר ודי בהגעלה כדי להפליט את הבלוע. אמנם, אם לא בישל בכלי קודם שהגיע סוף זמן אכילת הקרבן, נעשה נותר ובכה"ג צריך ליבון כדי להכשירו.

הגמרא מקשה על הסברו של רבא ואומרת שאם די בהקלשת הבלוע כדי שלא יחול עליו שם איסור נותר, א"כ א"צ אף הגעלה להכשירו מקדשים שעבר זמנם.

14. עיי"ש בריטב"א.

15. צ"ו ע"ב.

16. אף לדעת ר"ט בסוף הרגל מגעילים את כל הכלים. וכך פירש ברע"ב שם.

17. סי' כ"א סק"ב.

אם למרות שיש הקלשה יש להוציא את כל הבלוע בכלי כדי שלא יחול עליו שם איסור נותר, א"כ צריך ליבון כדי להוציא את כל הבלוע בכלי ולא די בהגעלה. **יש להעיר**, כי לפי הסבר החזו"א בדעת רבא, **חולק רבא על רב אשי**. לדעת רב אשי בכל מקרה שבלע היתירא די בהגעלה אף כשפולט עכשיו איסור. לדעת רבא כשבלע היתירא והוקלש הטעם הבלוע קודם שנעשה איסור, די בהגעלה, אך אם כבר נעשה איסור צריך ליבון.

ד.

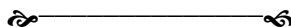
החזו"א כותב שאע"פ שהגמרא הקשתה על הסברו של רבא כתירוץ לסתירה שבין המשניות, מ"מ הראשונים קיבלו את הסברו של רבא בדעת חכמים (שכן כך היה במקדש). מתוך כך פסק הרשב"א להלכה את הדין של הקלשה וכמו שנבאר לקמן.

כתב **הרשב"א**¹⁸: "וניחא לי דהכי קאמר, דקדשים היתירא בלע, וכיון שבשל בו קודם שיבא לידי נותר, לכשיגיע זמנו להיות חל על מה שבלע שם נותר, כבר **נקלש ונחלש האיסור כל כך על ידי בישול זה שני**, עד שלא נשאר בו אלא בלע מועט, ואין ראוי לחול שם נותר על דבר בלוע מועט כזה. וכענין שאמר לענין בשר בחלב בדגים שעלו בקערה שמותר לאכלן בחלב..".

הרשב"א מסביר, כי לדעת רבא, כאשר מבשל בשיפוד קודם שיגיע זמן חלות האיסור, מתמעט הבלע הבלוע בשיפוד. כיוון שכך, כאשר מגיע זמן חלות האיסור אין האיסור יכול לחול על כמות מועטת של בלע ולכן נשאר היתר וא"צ אף להגעיל את השיפוד. הרשב"א דימה דין זה לדין דגים שעלו בקערה - נ"ט בר נ"ט¹⁹. אף בדין זה, לדעת הרשב"א, טעם ההיתר הוא משום שלא יכול לחול איסור על טעם קלוש. במקרה זה, טעם הבשר הבלוע בדגים הינו טעם שני של היתר,

(א) בשר בקערה (ב) קערה בדגים ועדיין מותרים הדגים לאכילה בפ"ע. כשטעם הבשר הבלוע בדגים נפגש עם הכותח (תבשיל חלבי), הוא כבר קלוש ולכן לא נוצר איסור בב"ח בדגים או בכותח.

עפ"י הסברו פסק הרשב"א:

18. תוהב"א ב"ד ש"ד עמ' שס"ט-שע"ב במהד' מוסה"ק.
19. קי"א ע"ב.

"והילכך, כל כלי שבלע היתר וכגון שפוד או קדירה של מתכת שבישל בו בשר ואחר כך בישל בו ירקות או דגים, הרי נקלש בלע הבשר שבו עד שאינו ראוי לחול עליו שם בשר בחלב ומותר לבשל בו גבינה, אבל כלי שבלע איסור גמור, אינו נכשר לעולם עד שיכשירנו הכשר גדול כדינו את שדרכו להגעיל יגעיל ואת שדרכו ללבן ילבן".

הרשב"א חידש את הסברו עפ"י דעת רבא מכח שתי קושיות. מתוך קושייתו השניה ויישובה יתבאר ההבדל שבין הגעלה להקלשה: "ועוד דהא קיימא לן בכלי מתכות חם כולו שהאיסור הנבלע מתפשט והולך בכל הכלי וכדאימתא בפרק כיצד צולין²⁰ וגדולה מזו אמרו בפסחים בפרק כל שעה²¹ מגעיל להו ולקתייהו ברותחין אלמא אינן נכשרין בהכשר מקום חתך לבד כל להב הסכין עד שיכשיר אף הקתא. ואם כן השפוד והאסכלא שבישלו בהן חטאת נפשט הבלע בכלולן וכשהוא חוזר ומבשל בו במקצתו למחר היאך עלה הכשר לכולן".

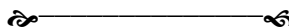
הרשב"א הוכיח מן הגמרות בפסחים, כי בכלי מתכות, אף אם חימם את מקצת הכלי, כל הכלי נעשה חם ע"י כך. כמו"כ הוכיח הרשב"א, שאיסור הנבלע במקצת מן הכלי מתפשט בכלולו ע"י החימום ומטעם זה הצריכה הגמ' להגעיל את קת הסכין אף שלא בא במגע עם החמץ.

אמנם, כיוון שראינו שהגמ' הצריכה להגעיל את קת הסכין ולא הסתפקה בהגעלת הלהב, מוכח שאין אומרים שע"י חם מקצתו חם כולו ניתן להכשיר את כל הכלי ע"י הכשרת מקצת הכלי.

דין זה מתייחס לאופן הרגיל של הגעלת כלים. עפ"י דין זה הקשה הרשב"א על תירוצו של רבא. כיוון שבבישול השני רק מקצת השיפוד בא במגע עם האש, כיצד ניתן להכשירו ע"י כך, הרי הגמ' הצריכה להכשיר את כל הכלי ולא רק את מקצתו.

הרשב"א תירץ קושיא זו עפ"י דין הקלשה:

"וכן הבלוע שנתפשט בכל הכלי אינו אלא דבר מועט, ועם בישול זה השני, אע"פ שאין האור מגיע לכולו, מכל מקום גם הוא על ידי חם מקצתו - חם כולו ומתמעט קצת עד שלא נשאר בכל השפוד שום בלע שיהא ראוי לחול עליו שם נותר, אבל קודם שבישל בו שניה הבלע מרובה וראוי לחול עליו שם נותר בתוך דופני הכלי".

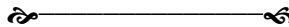

20. פסחים ע"ד ע"א.

21. ל' ע"ב.

ביאור הדברים הוא, שכאן נעשית הקלשה של הבלוע ע"י הבישול, הקלשה זו שונה מהגעלה. הגעלה פועלת להפליט את טעמי איסור הבלועים בכלי ובזה לא אמריןן חם מקצתו חם כולו. לכן, בדין הגעלה צריך להרתיח מים עד סוף גובה הכלי. הקלשה פועלת דווקא ע"י בישול שני וע"י חם מקצתו חם כולו, ע"מ שלא יחולו איסורים בבלוע שבקדירה. משום כך, די בבישול במקצת הכלי ע"מ להקליש את הבלוע בכל הכלי.

כפי שראינו לעיל דינו של רב אשי נפסק להלכה, וכאשר היתירא בלע ע"י האור, אף שכבר נאסר מועילה הגעלה ע"מ להכשירו. הרשב"א מחדש להלכה גם את דין הקלשה עפ"י דינו של רבא בגמרא²² (בשיעור הבא נבאר בעז"ה האם חידושו של הרשב"א נפסק להלכה).

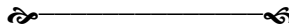
22. הרשב"א לא פסק לגמרי כרבא, שכן לדעת רבא כשהיתירא בלע ולא נקלש עד שנאסר בעי ליבון ולא הגעלה. במקרה זה פסק הרשב"א כדעת רב אשי שסגי בהגעלה. יש לציין כי אף רב אשי מודה לדין הקלשה שמפורש בדברי רבא.

בביאור מח' ב"י ונה"כ בדין הרשב"א

בשיעור הקודם נתבארו ב' נקודות העולות מן הגמ' בע"ז:¹
 (א) כאשר היתירא בלע ע"י האור ולא הוקלש, סגי בהגעלה וכדעת רב אשי.
 (ב) כאשר היתירא בלע והוקלש הטעם ע"י ביטול פסק הרשב"א עפ"י דעת רבא שא"צ אף הגעלה.
 מכח הנקודה השניה פסק הרשב"א² שאם ביטול ירקות בקדירה בשרית בת יומא מותר לבשל בה חלב, והביאו הטור להלכה ללא חולק.

א.

השו"ע לא פסק את הרשב"א להלכה מכח ג' קושיות שהקשה עליו בב"י. בשיעור נעסוק בשתי קושיות הראשונות.
 הקושיא הראשונה של הב"י היא מדברי התוס'. תוס'³ רצו להוכיח שטעם שני הינו טעם קלוש:
 "ויש לדקדק דאפילו נתבשלו שרי כדאמרין פרק דם חטאת 'דכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו' ומותר לבשל שלמים האידנא בקערה שבשל בה שלמים אתמול, דלא אמרין דקא ממעט באכילת שלמים דהאידנא משום דטעם שני הוא ונתבטל קודם שיבא לידי איסור".
 ביאור דבריהם, בדיני קודשים יש דין שאין מביאין קודשים לבית הפסול⁴. מסיבה זו יש איסור למעט באכילת הקורבן. מיעוט באכילת הקורבן יכול לבוא לידי ביטוי בג' מישורים:
 (א) זמן האכילה.
 (ב) מקום האכילה.
 (ג) האנשים האוכלים.

1. ע"ו ע"א.
2. מסתבר לומר שהרשב"א הביא ראייה לדין הקלשה מדין נ"ט בנ"ט (חולין ק"א ע"ב), א"כ, כשם ששם ההיתר הוא רק אם נתבשלו הדגים בקדירה בשרית "דגים שעלו בקערה מותר לאוכלם בכותח", אך לכתחילה אין לבשלם בקדירה בשרית ע"מ לאוכלם בחלב. ה"ה בדינו של הרשב"א שרק אם ביטול בקדירה בשרית ירקות מותר לבשל בה חלב, אך אין לבשל בה ירקות לכתחילה ע"מ לבשל בה חלב.
3. חולין ק"ב ע"א ד"ה הלכתא.
4. זבחים פ"ח מ"ג, וכן ברמב"ם פ"ו ה"ה והי"ב מהל' פסולי המוקדשין וכן פ"ב הי"ג מהל' חגיגה ובעוד מקומות.

קורבן שלמים מותר באכילת כל אדם למשך שני ימים ולילה אחד. אם מבשלים בשר קורבן שלמים בכלי שבישלו בו שלמים אתמול, נבלע טעם בשר הקורבן הראשון בבשר הקורבן השני. א"כ יש חובה, לכאורה, לסיים את אכילת הקורבן בסוף אותו יום, כדין הקורבן הראשון. אם הדין כן, לכאורה יש בזה משום ממעט בזמן אכילת קורבן השלמים השני. אעפ"כ, מבואר בגמ' שבמקדש היו מבשלים שלמים אחר שלמים, מדוע?

מכך שהגמ' התירה לבשל שלמים בכלי שבלועים בו שלמים מאתמול, מוכח שטעם השלמים מאתמול, שנבלע כעת בשלמים, אינו ממעט את זמן אכילתם. טעם הדבר, שכן כעת, בזמן שהוא נבלע בשלמים של היום, הוא עדיין היתר. לכן, אף כשיגיע סוף זמן אכילתו, לא יכול לחול עליו דין נותר שכן נקלש טעמו ע"י בישול השלמים השניים.

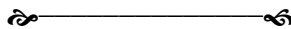
מכאן הוכיחו התוס' שעל טעם קלוש לא יכולים לחול דינים חדשים. תוס' דחו ראייה זו:

"...ומיהו ע"כ אין ראייה משם, דהא אפילו בשל בה חטאת שרי לבשל באותה קדרה שלמים בסוף מסכת ע"ז, והרי ממעט באכילתה, דמתסרי לזרים ולנשים ולעבדים דאין נאכלת אלא לזכרי כהונה וגם מפסלי ביוצא דהוי טעם שני באיסור!"

קורבן חטאת חמור מקורבן שלמים בשלושת המישורים דלעיל.

(א) **זמן האכילה** - חטאת נאכלת ליום ולילה ושלמים לשני ימים ולילה אחד.
 (ב) **מקום האכילה** - חטאת נאכלת בהר הבית ושלמים נאכלים בכל ירושלים.
 (ג) **האנשים האוכלים** - חטאת נאכלת לזכרי כהונה בלבד ושלמים לכל אדם.⁵
 תוס' מבקשים להוכיח מכאן שסיבת היתר בישול הקורבנות ביום השני, אינה משום שטעם שני הינו טעם קלוש ולכן אי אפשר להחיל עליו דין נותר. הוכחתם היא מכך שאף שביחס למישור הראשון, בזמן שמבשל את השלמים, עדיין לא עבר זמן אכילת החטאת והוקלש טעמה ועל טעם קלוש שהינו היתר אי אפשר להחיל דין נותר.

בכל זאת, ביחס לשני המישורים האחרים, עם בישול השלמים נכנס בהם טעם חטאת. טעם חטאת מוגדר כאיסור בשעת הבליעה ביחס לשלמים וא"כ, לכאורה, כיוון שאיסורא בלע לא מועילה הקלשת הטעם. אמנם, מפורש בגמ' שמותר לבשל שלמים אחרי חטאת, מכאן מוכח שטעם ההיתר אינו משום שטעם שני הינו קלוש.

5. זבחים פ"ה משניות ג' ו-ז'.

מכח קושיא זו הסבירו התוס' את היתר בישול שלמים אחר שלמים מסיבה אחרת:

"ועל כרחיך התם הוי טעמא משום דמין במינו מדאורייתא בטל ברוב ובכלי מקדש אוקמוה אדאורייתא".

כלומר, מב"מ בטל מה"ת ברוב ומדרבנן בס"ט⁶ אלא שבמקדש, במקרה זה, העמידו דיניהם על דין תורה⁷. כיוון שלעולם יש רוב בבשר השלמים המתבשלים כעת נגד טעם השלמים הבלוע בכלי מאתמול, התירו לכתחילה את בישול השלמים כעת.

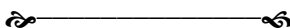
מכאן למד הב"י שהתוס' חלקו על הרשב"א בשאלה האם על טעם שני, שהוא טעם קלוש, אפשר להחיל איסורים. לדעת הרשב"א, א"א להחיל איסור על טעם קלוש ולמד כן מדין 'כל יום נעשה גיעול לחבירו'. לדעת התוס', אפשר להחיל איסור על טעם קלוש וההיתר במקדש הוא משום שאוקמוה אדאורייתא שמב"מ בטל ברוב.

ב.

הש"ך בנקודות הכסף⁸ תמה על קושיית הב"י:

"ואין עניין דברי התוס' והרא"ש וסיעתם לכאן כלל. דהתוס' והרא"ש וסיעתם שם לא באו אלא ליישב היאך מותר לבשל בפעם השנית שלמים דהא ממעט באכילתם לזה כתבו משום דאוקמוהו להתבשיל אדאורייתא דבטל ברוב".
הש"ך עמד על כך שהתוס' דנו בסיבת היתר בישול השלמים ביום השני, מצד הטעם הנפלט מן הכלי לשלמים וממעט בהיתרי אכילת התבשיל. התוס' לא דנו מהי סיבת ההיתר להשתמש בכלי עצמו.
ממשיך הש"ך:

"כיוון דבפעם השנית עדיין אין כאן איסור שעדיין לא נעשה נותר וכן בחטאת כשמבשל אח"כ שלמים, בשביל כהן מבשל, וממילא נתבטל ברוב".
הש"ך סבר שדווקא כל עוד בליעת היתר נפלטת לשלמים אמרינן שבמקדש אוקמוה אדאורייתא ובטל ברוב, אך אם נפלט איסור לא אמרינן כן. מחמת הבנה זו הסביר הש"ך שאם בישל שלמים בכלי שבישל בו חטאת (דבר שהותר בגמ'), טעם החטאת הנפלט לשלמים מוגדר כהיתר כיוון שמבשל עבור הכהן. טעם

6. שו"ע סי' צ"ח סע' א'.

7. אם יפול כזית חטאת לתוך סיר של שלמים, יצטרכו ס' בסיר לבטל את החטאת, שכן, רק טעם שבלוע בכלי ונפלט לשלמים מתבטל ברוב משא"כ בכזית חטאת שנפל לסיר והוא בעין, חלים כל איסורי דרבנן הרגילים.

8. על ה"ז סק"ב.

הדבר, שבשר החטאת עצמו אינו חפצא של איסור (שכן הוא ראוי להיאכל לכהן) אלא שההגבלות הקיימות הן מצד הגברא (לכהן מותר רק בהר הבית ולזרים אסור כלל).

"...אבל וודאי אי הגעלה לא מהני תקשי, דהיאך מבשל בפעם השלישית קודשים כיוון דכבר נעשה נותר בפעם הראשונה, דוודאי כשנאסר הכלי לא שייך למימר ביה אוקמוהו אדאורייתא, דאם לא כן לא הוי איצטריך בש"ס כלל לטעמא דכל יום נעשה גיעול לחבירו וגם לא היה צריך גיעול כלל לקודשים".

הש"ך מסביר, שא"א לומר שהתוס' חלקו על דין הקלשה וכן סברו שאף כשנעשה איסור אמרינן שבמקדש אוקמוהו אדאורייתא. אם נאמר כן, יש להקשות ב' קושיות מן הגמ'.

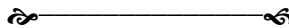
א) אם נאמר שאף על איסור אמרינן אוקמוהו אדאורייתא ובטל ברוב, מדוע צריכה הגמ' לחדש את יסוד 'כל יום נעשה גיעול לחבירו' שהרי גם בלי זה טעם האיסור התבטל ברוב.

ב) לפי זה לא היה צריך כלל הגעלת כלים במקדש!?

"...אלא וודאי לא שייך לומר אוקמוהו אדאורייתא אלא בתבשיל שאין כאן איסור עדיין אבל הכלי, כיוון שכבר נאסר היאך יבשל בו ללא ליבון לומר אוקמוהו אדאורייתא ולכך מוכרח (התוס') לומר כהרשב"א כיוון דהשתא היתר הוא מהניא ליה הגעלה וזה ברור...".

הש"ך הוכיח שתוס' אמרו את דין אוקמוהו אדאורייתא רק לגבי התבשיל. לגבי הכלי מוכרחים תוס' לומר את דין הקלשה, שאל"כ קשה כיצד מותר לבשל בכלי אחר שנעשה נותר⁹. כמ"כ יש לומר כי לדעת הש"ך, חייב הרשב"א להודות לתוס', שאל"כ, כיצד אכלו את השלמים עם טעם החטאת, הרי עוד לא היתה הקלשה של טעם החטאת. אלא ע"כ שאף הרשב"א חייב להודות לתוס' בדין אוקמוהו אדאורייתא ביחס להיתר אכילת השלמים.

א"כ, לא נחלקו הרשב"א והתוס' בדבר זה, אלא שהרשב"א דיבר על הכלי והתוס' דיבר על האוכל.

9. הפר"ח (סק"ד) פסק כשו"ע ודלא כהרשב"א. הפר"ח מסביר שלפי הבנת הב"י, התוס' אמרו את דין אוקמוהו אדאורייתא אף לגבי הכלי. גם בכלי נבלע רוב מבשר השלמים דהיום ביחס לבלוע בכלי מבישול קודם ולכן אף בכלי אפשר לומר אוקמוהו אדאורייתא. ביאור דברי הגמ' 'כל יום נעשה גיעול לחבירו' הוא שבכל יום יש רוב היתר ביחס לאיסור, הן בכלי והן בתבשיל. לפי הסבר זה מוכח שלדעת תוס' זהו היתר מיוחד במקדש וחולקים על הרשב"א, וכהסבר הב"י דלעיל.

ג.

הקושיא השניה של ה"י היא מדברי ספר התרומה¹⁰.
דברי סה"ת מובאים בטור¹¹:

"כתב בספר התרומות, אע"ג דבשאר איסורים קדרה של איסור ששהתה מעת לעת בלא איסור, אם הוחמו בה חמין בתוך מעת לעת חשיבא כבת יומא, שהרי טעם איסור שבקדרה פלט לתוך המים ולא היו בהן ששים לבטלה דבכולה משערינן ונעשית בת יומא, וצריכה מעת לעת לאחר חימום המים, בבשר בחלב אינו כן, שאם בשלו בה בשר ובתוך מעת לעת הוחמו בה מים ואחר ששהתה מע"ל לבשול הבשר בשלו בה חלב מותר אע"פ שהוא בתוך מעת לעת לחימום המים".

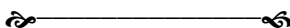
ה"י מבין שהיתרו של הרשב"א נאמר אף אם בישל מים ולא ירקות. אם נאמר שסה"ת מסכים ליסודו של הרשב"א, היה צריך לכתוב שאם בישלו מים בקדירה בשרית, מותר לכתחילה לבשל בה חלב, שכן הוקלש טעם הבשר. מכך שסה"ת כתב שרק בדיעבד אם בישלו בקדירה זו חלב לאחר מעל"ע מבישול הבשר, מותר, מוכח שחולק על יסודו של הרשב"א¹².

לקושיא זו מביא הש"ך¹³ ג' תירוצים.

(א) סה"ת עסק בשאלה ממתני מונים מעל"ע וכוונתו היתה להראות את ההבדל בין בב"ח לש"א. סה"ת לא עסק בשאלה האם יש הקלשה. ייתכן שסה"ת דיבר באופן שאף הרשב"א מודה שאין אומרים את דין הקלשה, כגון בכלי חרס.

(ב) היתרו של הרשב"א הוא רק באופן שהבישול מגיע עד שפת בכלי והוי כהגעלה גמורה, אך סה"ת עסק בבישול רגיל שבו אין התבשיל מגיע לשפת הכלי.

(ג) היתרו של הרשב"א הוא רק באופן שהמים העלו רתיחות, וכהגעלה, ואילו סה"ת עוסק במקרה והמים לא העלו רתיחות.

10. סי' מ"ט, הובא בתוס' ע"ז ע"ו ע"א ד"ה בת יומא.

11. סי' צ"ד.

12. כמו"כ מקשה ה"י סתירה בדברי הטור שמצד אחד הביא את דינו של הרשב"א ללא חולק ומאידיך פסק את דינו של סה"ת. וע"ע ט"ז ס"ק ב'.

13. בנה"כ שם.

ד.

הש"ך הביא בהמשך דבריו ראיות לדין הרשב"א מכמה ראשונים שפסקו את דינו של רב אשי להלכה, שכאשר היתירא בלע סגי בהגעלה. מדברי הש"ך עולה, כי הבין שהרשב"א דיבר למעשה על הגעלה גמורה. לפ"ז הש"ך צמצם את דינו של הרשב"א בצורה כזו שאין חולק בה להלכה. הש"ך השווה את דין הקלשה לדינו של רב אשי.

יש להקשות על הבנה זו, שכן כבר הוכחנו¹⁴ שהרשב"א חידש דין הקלשה שאינו מצד הגעלה כלל. מטעם זה, א"צ לבשל עד סוף הכלי וכמו"כ, א"צ שהמים יגיעו לרתיחה גמורה כמו בהגעלה¹⁵.

כמו"כ יש להקשות על הש"ך, שלפי דבריו אמר הרשב"א את יסודו של רב אשי שכשהיתירא בלע סגי בהגעלה. קשה לומר כן, שכן הרשב"א עצמו ביאר את דברי רבא בגמ' ולא עסק בדברי רב אשי.

פתחנו את השיעור בהבאת דינם של רב אשי ודינו של רבא, ניתן לומר ששני דינים אלו מבוססים על יסודות זהים.

(א) לפי שתי הדעות, יסוד ההיתר מבוסס על כך שלא חל שם של איסור. את דינו של רב אשי ביארנו עפ"י הסבר הרמב"ן, שעל בלוע שאינו יוצא ע"י הגעלה, לא יכול לחול איסור. בדינו של רבא לא חל שם של איסור על בלוע שהוקלש ע"י בישול.

(ב) עפ"י הסברו של הריטב"א שני התירוצים מתבססים על היסוד של היתירא בלע.

להלכה, השו"ע, הפר"ח והמהרש"ל¹⁶ לא פסקו כרשב"א. החו"ד¹⁷ והש"ך פסקו כהרשב"א.

יש להעיר שלכו"ע דינו של רב אשי נפסק להלכה, אלא שלדעת הב"י חידש הרשב"א דין נוסף של הקלשה ובזה לא פסקו כמותו. עפ"י הסבר הש"ך, דינו של הרשב"א הוא דינו של רב אשי.

14. בשיעור הקודם.

15. וכן הקשה בחזו"א (סי' כ"א סק"א): "אמנם מה שתמך הש"ך בנה"כ בזה (כוונתו למה שביאר החזו"א בד"ה ואמנם שכל הפוסקים פסקו את דינו של רב אשי) דינו של הרשב"א...תמוה דהרי הרשב"א מירי בליכא הגעלה שאין הגעלה בירקות, ואילו היתה הגעלה לית דינא ודינא...אלא דבא (הרשב"א) להתיר בלא הגעלה ומשום דאיקליש".

16. מובא בט"ז סק"ב.

17. ביאורים סק"ב.

דינו של בעל העיטור

א.

הגמ' בע"ז¹ אומרת:

"אמר רב חייא בריה דרב הונא: לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דלאו נותן טעם לפגם הוא. מכאן ואילך לישתרי? גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא".

השו"ע² פסק בעקבות גמ' זו:

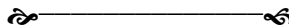
"קדירה שבשל בה בשר, לא יבשל בה חלב. ואם יבשל בה בתוך מעת לעת, אסור בנותן טעם. אבל אם שהה מעת לעת קודם שבישל בה, הוה ליה נותן טעם לפגם, ומותר התבשיל אבל הקדירה אסור לבשל בה לא בשר ולא חלב".

מדוע חז"ל גזרו רק על הקדירה שאינה ב"י ולא אסרו את התבשיל שנתבשל בה? היה אפשר לומר שיסוד דין נטל"פ הוא היתר בדיעבד ולא לכתחילה. איסור השימוש בקדירה הינו לכתחילה ואילו ביחס לתבשיל הנידון הוא בדיעבד, שכן כבר נתבשל בקדירה ואם נאסרו ייאלץ לזורקו. אמנם, אם נאמר כן, קשה מדין כלי חרס הטעון שבירה³ וא"כ אף לגביו זהו דין דיעבד ומדוע לא להתיר השימוש בו.

אפשרות זו ודחייתה מובאות בהגה' אשר"י⁴: "אבל אין לומר הטעם דאין להתיר לבשל בקדירה לפי שזה היה לכתחילה ונטל"פ לכתחילה אסור, דהא כיוון שכלי חרס טעונים שבירה הוי ליה כדיעבד".

הרא"ש⁵ הביא ב' הסברים בטעם היתר נטל"פ וכתב בהסברו השני: "...ועוד בתבשיל ליכא למיגזר דילמא אכיל ונתבשלה בבת יומא, דהא לא שכיח לבשל בבת יומא הואיל ואסור לכתחילה אפילו כשאין בת יומא".

כוונתו שלא שייך לגזור על תבשיל שבושל בכלי שאב"י אטו תבשיל שבושל בכלי ב"י. טעם הדבר, כיוון שיש איסור על עצם השימוש בכלים שנאסרו, אף שאינם ב"י, לא מצוי שיבשלו תבשיל בכלים אסורים (ואפי' בכלים ב"י).

1. ע"ה ע"ב.

2. סי' צ"ג ס"א.

3. פסחים ל' ע"א וכן בשו"ע או"ח סי' תנ"א סע' א' ויר"ד סי' קל"ה סע' ו'.

4. על הרא"ש ע"ז פ"ה סי' ל"ו.

5. שם.

בהסברו הראשון הביא הרא"ש את תירוצם של **התוס'**: "לפי שהקדירה היה בה איסור גמור תחילה אבל המאכל לא נבלע בו איסור מעולם".

ביאור דבריהם, שהטעם שנבלע בקדירה נבלע בהיותו טעם מושבח ולכן ראוי חז"ל צורך לגזור ולאסור את השימוש בקדירה. הטעם שנבלע בתבשיל שנתבשל בקדירה שאב"י פגום מלכתחילה וכיוון שמעולם לא נבלע איסור מושבח באוכל, לא גזרו חז"ל על התבשיל.

תוס' אינם מחלקים חלוקה עקרונית בין כלים לאוכל, אלא באיכות הטעם הנבלעת בהם. עיקרון זה משמש במקומות רבים בפסיקת ההלכה.⁷

עיקרון זה מופיע בדברי **השו"ע** שכתב: "אבל אם שהה מעת לעת קודם שבישל בה, הוה ליה נותן טעם לפגם, ומותר התבשיל אבל הקדירה אסור לבשל בה לא בשר ולא חלב". הרמ"א הוסיף: "אבל שאר דברים מותר", כוונתו לדברי הריב"ש המובאים בב"י המתיר לבשל ירקות בקדירה זו.⁸

הגר"א⁹ ציין את מקור דברי הרמ"א ואגב כך מבאר את מקור דברי השו"ע: "ועיין תוס' ע"ז ע"ו ע"א ד"ה מכאן ויש לתת וכו', וכן כאן חלב אסור (לבשל בקדירה) דתחילת בליעת הבשר היה לשבח, אבל שאר דברים (מותר לבשל בקדירה) דתחילת בלוע בשר בחלב היה לפגם". הגר"א מבאר שעיקר סברת התוס' היא שענין הגזירה בכלי שאב"י היא להמשיך את הדין שהיה לקדירה קודם מעל"ע. כיוון שקודם מעל"ע אסור לבשל חלב בקדירה בשרית, המשיכו חז"ל את האיסור אף לאחר מעל"ע. משא"כ לגבי הירקות, כיוון שבזמן שבישל את החלב טעם הבשר כבר פגום לא נוצר חנ"נ. א"כ, מותר לבשל הירקות אח"כ, שכן כלפי הירקות, הטעם הנבלע בהם הינו היתר גמור ושווה לדין התבשיל בתוס'.

ב.

בשיעורים הקודמים עסקנו בדינו של **הרשב"א** שהתיר לבשל בקדירה שהוקלש טעם ההיתר הבלוע בה.

הטור מביא ג' מקרים בהם קיימת מציאות של הקלשה:

א) "כתב **בעל העיטור** אם בישל חלב בקדרה של בשר והיא בת יומא ויש בה ס'... וכתב הוא שיכול לבשל בה מאיזה מין שירצה"

6. שם ד"ה מכאן.

7. עיין שו"ע סי' צ"ד סע' ד' ובאה"ג שם סק"ו.

8. ובש"ך סק"ג כתב שהיינו מדינא אך המנהג לאסור אף בישול ירקות.

9. סק"ה.

(ב) וה"ר פרץ כתב אפילו אינה בת יומא ובשל בה חלב אסור אח"כ לבשל בה בתחלה לא בשר ולא חלב לפי שהיא בלועה מבשר בחלב אלא אם היא של מתכת יגעילנה לאחר מע"ל של בישול שני ואם היא של חרס אין לה תקנה אלא שבירה.

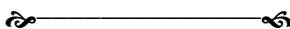
(ג) כתב הרשב"א, שאם בישל ירקות בקדרה של בשר, שמותר לבשל בה אח"כ גבינה שכבר נתמעט בה כח בלע הבשר ונקלש עד שאין ראוי לחול עליו שם איסור בשר בחלב. בד"א כשבלע היתר כמו שאמרנו, אבל בלע דבר אסור לעולם הוא באיסורו עד שיגעיל הראוי להגעיל וילבן הראוי ללבן".

בכל שלושת המקרים, שייך, לכאורה, דין הקלשה.

במקרה של הרשב"א, שבישלו ירקות בקדירה בשרית, כיוון שלא נוצר איסור בבישול זה אמרינן דהוקלש הטעם הבלוע ולכן מותר לבשל בו חלב. במקרה של בעל העיטור, כיוון שיש ס' בחלב נגד הקדירה¹⁰ לא נוצר איסור בבישול החלב ובישול זה הקליש את טעם הבשר הבלוע בקדירה. במקרה של ר' פרץ, כיוון שטעם הבשר הבלוע בקדירה הינו פגום, לא נוצר איסור כשמבשל בה חלב אלא שנקלש טעם הבשר הבלוע בקדירה.

הב"י העלה ב' תמיהות ביחס לפסיקות הטור. מתוך תמיהות אילו, נראה שהבין שטעם הבשר הבלוע בקדירה הוקלש בכל המקרים, א"כ, היה לו לטור לפסוק בכל המקרים שמותר לבשל חלב בקדירה זו וכפסיקת הרשב"א.

(א) לאחר שהביא הטור את דברי בעל העיטור, כתב: "ואני תמה היאך מותר לבשל בה חלב וכי עדיף מהגעלה דאפילו הגעלה לא מהני לכלי חרס שפולט תמיד מעט מעט". הב"י עמד על התמיהה בדברי הטור: "ואיכא למידק מאי איכא בין האי דהרשב"א למה שכתב בעל העיטור דאיכא מאן דאמר מבשל ממין שבישל בה עכשיו כיוון שהתבשיל מותר הטעם הראשון בטל וקדירה נמי מותרת שרבינו תמה עליו ולא תמה על הרשב"א". כלומר, מתמיהת הטור על בעל העיטור עולה שחלק לכאורה על עיקרון ההקלשה, שאל"כ, היה מתיר לבשל חלב אחר שהוקלש טעם הבשר בבישול החלב הראשון. לפי"ז, הקשה הב"י מדוע הקשה הטור על בעל העיטור ולא על הרשב"א¹¹.

10. עיין ב"י ד"ה כתב בעל העיטור שמביא כמה הסברים לדין זה.

11. עיי"ש בב"י שתייץ לחלק בין כלי חרס שבליעתו מרובה ואפילו הגעלה לא מועילה בו ואין אומרים בו הקלשה לכלי שטף שבליעתן מועטת ובהם מועילה הקלשה.

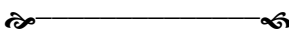
(ב) מפקס ר' פרץ במקרה דלעיל, עולה לכאורה שחולק על דין הקלשה של **הרשב"א**. ר' פרץ פסק שאסור לבשל בקדירה לא בשר ולא חלב. אם היה מסכים לדין הקלשה, היה צריך להתיר לבשל בקדירה חלב אחר שהוקלש טעם הבשר בבישול החלב הראשון. **הטור** ור' ירוחם הביאו את דיניהם של ר' פרץ והרשב"א. הב"י עומד על כך שלכאורה ר' פרץ חולק על הרשב"א¹².

ג.

נקודה נוספת שיש לעמוד עליה היא הבנת יסוד מחלוקתם של בעל העיטור והטור.

כאמור, הקשה **הטור** על בעל העיטור: "ואני תמה היאך מותר לבשל בה **חלב** וכי עדיף מהגעלה דאפילו הגעלה לא מהני לכלי חרס שפולט תמיד מעט מעט". **הב"י** דייק מדברי הטור ששאל 'היאך מותר לבשל בה **חלב**': "קשה, דעדיפא מינה הוה ליה לאקשוויי לבעל העיטור מתיר לבשל בה מאיזה מין שירצה. היאך מתיר לבשל בה בשר אחר שבישל בה חלב בלי הפסק שום תבשיל ביניהם". כלומר, יש להקשות יותר על היתרו של בעל העיטור לבשל בשר אחרי שבישל חלב. לגבי ההיתר לבשל חלב אחר שבישל חלב, היה אפשר לומר שבעל העיטור סובר כרשב"א שטעם הבשר הוקלש בבישול החלב הראשון. אך לגבי היתר בישול הבשר קשה, שכן כיוון שהקדירה בלועה מחלב ב"י, כיצד מתיר לבשל בה בשר? **הב"י** תירץ: "ונראה לומר **דלרבותא נקט**, שהוא תימה היאך מותר לבשל חלב אע"פ שכבר בישל בה חלב ונתמעט טעם הבשר הבלוע בה, וכל שכן שיש לתמוה היאך מתיר לבשל בה בשר אחר שבישל בה חלב בלי הפסק שום תבשיל ביניהם". לפי הסברו של הב"י, וודאי שסובר הטור שאסור לבשל אף בשר בקדירה זו, אלא שהקשה קושיא מחודשת יותר.

הב"י מביא את תירוצו של **מהר"י בן חביב**: "שנ"ל שדעת בעל העיטור דאם בישל חלב בקדירה שבישל בה בשר, חשיב בישול החלב בה כהגעלה, אם נזהר לשפוך אותו חלב מהקדירה קודם שתנוח הרתיחה, דמה לי מים הבלועים מאיסור מה לי חלב אסור, הלא וודאי הלך לו כל טעם (החלב) [הקדירה¹³] בין מה שקיבל מטעם הבשר בין טעם החלב עצמו דאידי דטריד לפלוט לא בלע. ורבינו יעקב תמה עליו משום דאפילו את"ל שלא נשאר בקדירה טעם חלב לפי שנשפך בעודו רותח, אבל טעם הבשר שקיבלה תחילה לא יצא כולו והיאך מתיר לבשל

12. עיי"ש בב"י ד"ה ורבנו ירוחם שיישב זאת בב' אופנים, ויתבאר בהמשך השיעור.
13. עפ"י הגהות והערות אות ד'.

בה חלב". מתוך הסברו של מהר"י בן חביב עולה, כי לדעת הטור מותר לבשל בקדירה בשר שכן מסכים שלא נבלע בה חלב כלל.

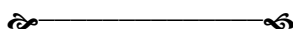
להבנת הסבר מח' בעל העיטור והטור עפ"י מהר" בן חביב, נביא את הסברו של רעק"א¹⁴ לדבריו.

הסברו של רעק"א מבוסס על ג' יסודות שהובאו בראשונים:

(א) **התוס'**¹⁵ הביאו את מח' הראשונים בענין כזית בשר שנפל לתוך יורה רותחת של חלב. לדעת רשב"ם, בזמן שהיורה רותחת, כל זמן שהכזית בשר בולע הוא אינו פולט כלל, אף לא את טעמו העצמי. רעק"א הבין שלדעת רשב"ם, ה"ה שבכל זמן שיש פליטה לא תיתכן בליעה. בדינו של בעל העיטור יש לדמות את הקדירה עצמה לכזית בשר ואת החלב שנתבשל בה לחלב שביורה. אף שלגבי הכזית בשר הסביר רשב"ם שתחילה הוא בולע מן החלב ולכן אינו פולט כלל, הרי שלענין הקדירה המציאות הפוכה. בקדירה אמרינן דמשום שטבע הנוזל להפליט מן הקדירה, כבר בתחילת הרתיחה נפלט הבלוע בקדירה אל החלב וכיוון שהקדירה פולטת, אינה בולעת כלל.

בלשון רעק"א: "למה דמשנינן דנפל ליורה רותחת דמבלע בלע ולא פלט, ואם אמרינן דאין חילוק בין פליטת הבלוע לבין פליטת עצמו, (כדס"ל להר"ש בתוס') א"כ בכדי שלא יקשה מכל הגעלות דנימא דהקדירה בלע ולא פלט (כמו שהכזית קודם בולע ואח"כ פולט), צ"ל דיש חילוק בין הנושאים, דבבשר בתוך חלב כיון דיותר קל בליעה מהלח מפליטה של עצמו אמרינן דמיד טרוד לבלוע ולא פלט, אבל במשקים בקדירה קי"ל לחז"ל דטבע המשקים להמשיך ולהפליט הבלוע שבקדירה...וא"כ כיון דטרוד לפלוט לא בלע...מ"מ טבע רתיחה כך הוא, דאין עושה ב' כחות (הבלעה והפליטה), וכמו היכי דבבשר לתוך חלב אמרינן דרק בלע ולא פלט, ה"נ בקדירה בהיפוך, כיון דפלט לא בלע וכ"ז בעידן ריתחא".

(ב) **הגמ'** מביאה ברייתא¹⁶: "קדירה של בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנ"ט" הראשונים¹⁷ עמדו על סתירה שיש לכאורה בין דין זה לדין כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב. בדין כזית בשר אמרה הגמ' שהחלב שנבלע בבשר נ"נ, אך בדין קדירה רואים שלא אומרים כן. אם החלב

14. שו"ת מהד"ק סי' פ"ג.

15. ק"ח ע"ב ד"ה שנפל.

16. חולין צ"ז ע"א.

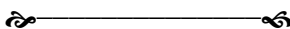
17. תה"ד סי' קפ"ג.

שנבלע בקדירה היה נ"נ הוא היה יוצא ואוסר את החלב שבקדירה כדין מב"מ עד ס' ולא סגי בנ"ט. **תרומת הדשן** חידש שאף שלגבי כזית בשר אמרינן שהחלב שנבלע בבשר "חלוק הוא לעצמו"¹⁸ ולכן נ"נ מן הבשר, לגבי החלב הנבלע בקדירה הדין שונה. לגבי החלב הנבלע בקדירה, רואים אותו כמקושר עם החלב שבתוך הקדירה, וכיוון שבחלב שבתוך הקדירה אין טעם בשר ואיננו נאסר, ה"ה לגבי החלב הבלוע בקדירה. בלשון רעק"א: "ויעוין בתה"ד, בשם המרדכי הא דאמרינן דבישל חלב בקדירה בשר דמותר ע"י קפילא ולא אמרינן דחלב נבלע בתחילה ונעשה נבילה וכשיצא הוי מב"מ ונבעי ס', היינו דרק בנבלע באוכל דנפרד החלב משאר החלב ומקבל טעם מהבשר, אבל בנבלע בכלי, מקושר עם החלב שבקדירה דהוא ס' ואין מקבל טעם בשר".

(ג) ישנה מח' ראשונים¹⁹ האם איסור בשר בחלב הוא הדדי, היינו שכדי שיווצר איסור צריך שהבשר יאסור את החלב והחלב את הבשר, ואל"כ, אף אחד מהם אינו נאסר. **הרמב"ן** סבר שבב"ח הינו איסור הדדי שכתב²⁰: "וכן בדין לפי שאין בשר שבדגים או במים אוסרין עד שיתערבו עם החלב ויתנו טעם זה בזה (הבשר בחלב)". בלשון רעק"א: "ועפ"י מ"ש הר"ן בשם רמב"ן בההיא דדגים שעלו בקערה של בשר דמותר לאכלו בכותח, דהוי נ"ט בנ"ט דהיתרא, דטעם שני הוא חשוב אבל אין כחו ליתן טעם בכותח, ואף דכותח נותן טעם בו מ"מ לא הוי בב"ח אלא היכי דשניהן נותנין טעם זה לזה".

עפ"י היסודות הנ"ל מסביר רעק"א את הסברו של מהר"י בן חביב למח' בעל העיטור והטור.

לדעת בעל העיטור כשהתבשל חלב בקדירה בשרית ויש בחלב ס' נגד הבשר, כל זמן שהקדירה חמה (ולא רותחת) נבלע חלב בדופני הקדירה. בשלב זה, טעם הבשר הנפלט לחלב שבקדירה מתבטל בס'. לגבי החלב הנבלע בדפנות, ס"ל לבעל העיטור כתה"ד, שנידון כמקושר עם החלב שבקדירה ולכן אינו נאסר מן הבשר הבלוע. אף הבשר הבלוע אינו נאסר מן החלב שכן ס"ל לבעל העיטור כרמב"ן ומאחר ואין החלב נאסר, אין הבשר נאסר (עיקרון ההדדיות באיסור בשר בחלב).

18. לשון הר"ן מ"ג ע"ב בדפי הר"ף.

19. אף האחרונים נחלקו במח' זו. עיין בסימן פ"ז שיעור 3.

20. חולין ק"ב ע"א

לפי הסבר זה, לא נוצר בקדירה איסור בב"ח והבשר והחלב הבלועים בקדירה נידונים כהיתר.

כשהקדירה מגיעה לרתיחה, נפתחים נקבוביות הקדירה (כיסוד של הגעלת כלים) ומתחילה לפלוט את הבלוע בה. כיוון שלא נוצר איסור בב"ח קודם הרתיחה, חל דין הקלשה על הטעמים הבלועים בקדירה (טעם הבשר וטעם החלב). כמו"כ, כיוון שהקדירה עסוקה בפליטה אין היא בולעת טעם חדש של חלב. לפיכך, מותר לבשל בקדירה זו גם בשר וגם חלב, שכן הטעמים הבלועים בה הינם קלושים ולא נבלע בה חלב מושבח.

הטור חולק על עיקרון ההדדיות של הרמב"ן וסבר שאף שהחלב שבקדירה והחלב שבלוע בדופן הקדירה אינם נאסרים, מ"מ, הבשר הבלוע בדופני הקדירה נאסר. כיוון שקודם הרתיחה נוצר איסור בדופני הקדירה, א"א לומר את דין הקלשה (אף לפי הרשב"א א"א להקליש איסור) ולכן חולק הטור על בעל העיטור.

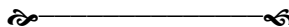
בלשון רעק"א: "וא"כ י"ל, דהעיטור ס"ל בזה כהרמב"ן הנ"ל, וכיון דיש בחלב ס' אף הבשר שבקדירה לא נ"נ, ואח"כ בשעת הרתיחה אף דאין הגעלה לכלי חרס מ"מ אמרינן אקלשיה דהחלב בשעת רתיחה מקליש להבשר וגם להחלב שבקדירה. והטור לא ס"ל בזה כהרמב"ן, דלא צריך שיהיו שניהם נותנים טעם זה לזה²¹".

לפי הסברו של רעק"א עולה כי הן בעל העיטור והן הטור הסכימו לדין הקלשה. יסוד מח' הוא האם אומרים את עיקרון ההדדיות באיסור בב"ח. מסיבה זו, הקשה הטור על בעל העיטור ולא הקשה על הרשב"א.

ד.

הטור ור' ירוחם הביאו את פסק ר' פרץ, שקדירה בשרית שאב"י שבישל בה חלב אסורה ולאחר מכן הביאו את דינו של הרשב"א.

כפי שביארנו, הבין הב"י כי בכל המקרים המופיעים בטור קיימת מציאות של הקלשה. בענין זה כתב הב"י: "ונראה מדבריו (של ר' ירוחם) דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דעל כרחק לא שרי הרשב"א אלא בשבישל בה ירקות וכיוצא בהם אבל בבישל בה חלב, לא. דאע"ג דכל שאינה בת יומא או שיש

21. לפי הבנת רעק"א בהסבר מהר"י בן חביב את דעת הטור שהבשר הבלוע בקדירה נ"נ עולה קושיא. לפי הסבר מהר"י בן חביב הטור הקשה בדווקא מצד החלב, אך לפי ביאורו של רעק"א, שהבשר נ"נ אסור לבשל אף בשר ומובנת קושיית הב"י שאסור לבשל גם חלב וגם בשר.

בחלב ס', כיוון דחלב שרי הוי לה כבישל בה ירקות, מ"מ כיוון דחלב הוא אסור בבשר, **אינו בדין** שיהא הוא הגורם היתר לקדירת בשר לבשל בה חלב". עפ"י הסברו של רעק"א, יש לבאר את הביטוי 'אינו בדין' בשני אופנים. ביחס לדינו של בעל העיטור (כשיש בחלב ס' נגד הבשר), ניתן לפרש כי 'אינו בדין' פי' מעיקר הדין. שכן לדעת הטור כיוון שנוצר איסור בב"ח בבלוע בקדירה אסור להשתמש בה. ביחס לדינו של ר' פרץ (כשהקדירה הבשרית אינה ב"י), יש לפרש כי 'אינו בדין' פי' אין ראוי. שכן במקרה זה לכו"ע לא נוצר איסור בב"ח בבלוע בקדירה. לפי הסבר זה, לא נחלקו ראשונים אלו על דין הקלשה של הרשב"א. הב"י שלא קיבל להלכה את הרשב"א, וסבר שאף בירקות אין הקלשה, בוודאי אוסר בכל המקרים.

החת"ס²² דן בדברי **בעל העיטור** בהרחבה²³. החת"ס מצטט את גירסת בעל העיטור כפי שהיא לפנינו ומכח ב' תמיהות שעולות בדבריו, מסיק שיש לתקן את הגירסא. עפ"י גירסת החת"ס עולה כי דברי בעל העיטור עולים בקנה אחד עם דברי הרשב"א.

גירסת בעל העיטור עפ"י החת"ס	גירסת בעל העיטור כפי שמופיעה בטור
והלכתא, אין מבשל בה בשר ומבשל בה חלב לכתחילה, ואם לא בישל מתחילה חלב אלא תבשיל אחר, יבשל בה עכשיו שניהם ושניהם שווים.	והלכתא, מבשל בה בשר ומבשל בה חלב לכתחילה, ואם לא בישל מתחילה בשר ולא תבשיל אחר, ובישל בה חלב עכשיו שניהם שווים ומבשל בה איזה מין שירצה.

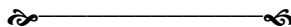
לפי גירסא זו פסק בעל העיטור כרשב"א, שאם בישל תבשיל אחר (ירקות) בקדירה הבשרית, מותר לבשל בה מאיזה מין שירצה מדין הקלשה.

ה. הרחבה בביאור גירסת החת"ס לדברי בעל העיטור

כתב **בעל העיטור** (לפי גירסתנו²⁴):

"ואם יש בו ס' מותר,

אית מ"ד מבשל בה מין שבשל עכשיו כיון שהבישול מותר טעם הראשון בטל והקדרה מותרת נמי. ואית מ"ד כיון דקיי"ל כלי חרס אינו יוצא מידי דפנו לעולם

22. שו"ת חת"ס חלק ב' יו"ד סי' פ"ד.

23. עיקר מגמת השיעור היתה להראות את דרך לימודו של רעק"א בסוגיא.

24. הטור הביא דבריו בקיצור, כאן הבאנום במלואם.

טעם הראשון אינו יוצא לעולם ואינו יכול לבשל בו לכתחלה ממין שבשל בה עכשיו וממין הראשון נמי אינו יכול לבשל שהרי האחרון אינו בטל ואין לו תקנה אלא שבירה.

ומסתברא מדגרסי' קדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בנ"ט ומדלא איירי בקדרה ש"מ דאי ליכא נ"ט בחלב הקדרה מותרת ומבשל בה **חלב...והלכתא** מבשל בה בשר ומבשל בה חלב לכתחלה ואם לא בשל מתחלה בשר ולא תבשיל אחר ובשל בה חלב עכשיו שניהם שווים ומבשל בה איזה מין שירצה".

על דברי בעל העיטור כתב החת"ס: "הנה דבריו האחרונים אין להם מובן כלל בלא הג"ה כאשר יבואר בעזה"י".

מדברי בעל העיטור עולות ב' תמיהות.

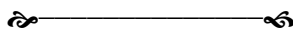
- (א) בתחילה הביא בעל העיטור ראייה שמותר לבשל בקדירה זו **חלב**, מן הברייתא 'קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב'. אך בסיכום ההלכה, כותב בעל העיטור 'והלכתא מבשל בה בשר ומבשל בה חלב'.
 (ב) בסיכום ההלכה, כפי שמופיע לפנינו, קיימת לכאורה כפילות (שהרישא והסיפא מתייחסות לכאורה לאותו מקרה).

בעקבות תמיהות אלו מסיק החת"ס שיש להגיה את גירסת בעל העיטור: "גם מ"ש והלכתא מבשל בה בשר ט"ס הוא, וצ"ל "והלכתא אין מבשל בה בשר ומבשל בה חלב לכתחלה שזה כל עיקר דבריו להוכיח כדעה הראשונה מבשל בה **חלב כמין השני** כיון שהיה בו ס'...". עפ"י תיקונו של החת"ס במשפט זה מיושבת התמיהה הראשונה.

ממשיך החת"ס: "ודבריו האחרוני של העיטור שלפנינו יש בהם ט"ס לפע"ד...צ"ל אח"כ "ואם לא בשל מתחלה **חלב** אלא תבשיל אחר יבשל בה עכשיו איזה מין שירצה ושניהם שווים". עפ"י תיקון זה, מיושבת התמיהה השניה בדברי בעל העיטור.

בעל העיטור הביא ראייה לדבריו מן הברייתא 'קדירה של בשר לא יבשל בה חלב': "ומסתברא מדגרסי' קדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בנ"ט, ומדלא איירי בקדרה, ש"מ דאי ליכא נ"ט בחלב הקדרה מותרת ומבשל בה **חלב**". מבאר החת"ס שכשם שטעם הבשר בטל בחלב שבקדירה, ה"ה שטעם הבשר הבלוע בטל ביחס לחלב הבלוע. כיוון שכך, אסור לבשל בקדירה זו בשר, שכן בלוע בה טעם מרובה של חלב, אך מותר לבשל בה חלב שכן טעם הבשר הבלוע בה הינו מועט. בלשון החת"ס: "ואי ניוחש לפליטת הבשר לבדו שיצא

לתוך החלב שנבשל עתה שנית, זהו דבר מועט הוא נגד מה שנבשל עתה וליכא למיחש לי' אפי' לכתחלה"²⁵.

25. לפי דברי החת"ס בעל העיטור פוסק את דין הקלשה של הרשב"א. לפי"ז יש להבין מדוע הטור הקשה על בעל העיטור ולא על הרשב"א ובזה ציין החת"ס בסוף דבריו לעיין בדברי הב"י: "...והוא (פסק בעל העיטור) שיטת הרשב"א בבשול ירקות דמייתי טור י"ד ס"סי צ"ג ועיין ב"י שם ד"ה ואיכא למידק וכו'".

סימן צ"ד

לימוד תרומת הדשן סי' קפ"ג

שו"ת תרומת הדשן נתייחד בכך שאת שאלותיו חיבר מהר"י איסרלן עצמו, בעל השר"ת.

מכח עובדה זו, ניתן ללמוד ולדייק אף מלשון השאלה בשר"ת זה. כתב תה"ד:

"שאלה: תחב כף של חלב בקדירה של בשר שתי פעמים, קודם ששאל לחכם צריך שתי פעמים ששים כנגד הכף או לאו?".

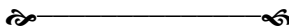
ישנן ג' נקודות לברר בדבריו:

- (א) האם צריך ב"פ ששים מדאורייתא או מדרבנן?
 (ב) מה המשמעות של העובדה שב' התחיבות היו קודם שנשאל לחכם?
 (ג) האם ניתן לדמות דין זה לחתיכת איסור שנפלה פעמיים לאותה קדירה?
 בתחילת דבריו כתב תה"ד שלכאורה דין זה מפורש בטור בשם ר' פרץ ובסמ"ק, המצריכים ב"פ ס' במקרה זה.

תה"ד מבקש לעיין בדין זה עפ"י סוגיית כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב¹. בגמ' מבואר, שלמ"ד מב"מ לא בטיל כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב ולא קדם וסילקו, כל החלב אסור. טעם הדבר, שחלב שנבלע בבשר נ"נ בתוך הבשר ויוצא ואוסר את שאר החלב מדין מב"מ.

תה"ד מוכיח שאף בשאר איסורים מתבצע תהליך דומה מדברי ר"י שם². ר"י מסביר שאף בשאר איסורים (למ"ד חנ"נ בש"א), היתר שנכנס לאיסור נ"נ בתוכו³. מתוך דברי ר"י למד מהרי"ל שבתחיבת כף של איסור פעמיים, יש להצריך ב"פ ס' ע"מ להתיר. טעם הדבר, שיש לחוש שבתחיבה הראשונה לא פלטה הכף את כל האיסור הבלוע בה, ונכנסו לתוכה עד נ"ט חלקי היתר ונ"נ. בתחיבה השניה נפלט ההיתר שנ"נ ואוסר את התבשיל. כיוון שכך צריך ב"פ ס': (א) כנגד טעם האיסור (ב) כנגד טעם ההיתר שנ"נ.

תה"ד כותב, שאם הדין כך בשאר איסורים, כש"כ שיש לומר כן בתחיבת כף של חלב לקדירה של בשר. בתחיבת כף של איסור, בשתי התחיבות נכנס איסור מאותו השם ובאותו טעם לקדירה. משא"כ בתחיבת כף של חלב שבה יש לבטל

1. ק"ח ע"א.

2. תוס' שם ד"ה אמאי.

3. ונחלק עם רשב"ם האם מוגדר כמב"מ ביחס לשאר ההיתר, עיין שיעור 6 בס' צ"ב.

בתחיבה הראשונה את טעם חלב ובתחיבה השניה את טעם הבשר. במקרה זה, קודם התחיבה השניה, נוסף איסור חדש בכף, טעם הבשר שנ"נ. א"כ, כש"כ שצריך ס' נוספים ע"מ לבטלו.

בדין כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב נתבאר כי כאשר לא קדם וסילקו, חלב שנבלע בבשר נ"נ בתוך הבשר ויוצא ואוסר את שאר החלב מדין מב"מ. השו"ע פסק⁴ שבכגון זה לא מועילה טעימת החלב וצריך ס' כנגד כזית הבשר. אמנם יש להקשות, כיוון שיסוד הפסק להצריך ב"פ ס' הוא סוגיית כזית בשר, מדוע שם די בפעם אחת ס' ואילו כאן צריך ב"פ ס'⁵.

יש לדון האם בתחיבת כף מצריכים ב"פ ס' מדאורייתא או מדרבנן. אם נאמר שצריך ב"פ ס' רק מדרבנן, ניתן להסביר שרק כאשר היו ב' תחיבות, גזרו חז"ל להצריך ב"פ ס'. לעומת זאת, במקרה של כזית בשר, לא גזרו חז"ל להצריך ב"פ ס', שכן היתה שם נפילה אחת של בשר.

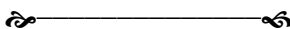
אם נאמר שצריך ב"פ ס' מדאורייתא, א"א לחלק בין ב' תחיבות לנפילה אחת. בשני המקרים ישנו ספק דאורייתא האם, מבחינה מציאותית, נוצר איסור חדש. כיוון שכן, בשני המקרים, יש לנו להחמיר ולהצריך ב"פ ס'.

להבנת נקודה זו נקדים דין המופיע בסי' צ"ח.

להלכה פסק השו"ע⁶ שאיסורים מבטלים זה את זה: "קדירה שיש בה נ"ט זיתים היתר, ונפלו בה שני זיתים, אחד של דם ואחד של חֶלֶב, כל אחד מצטרף עם הנ"ט של היתר לבטל חבירו". טעם הדבר נתבאר שם⁷: "דסברא הוא, דכל איסור בטל כשאינו יכול ליתן טעם בהיתר וטעם דם וחֶלֶב אינו שווה, הרי נתבטל טעם החלב בס' וטעם הדם בס', דמה לי איסור המבטל איסור ומה לי היתר המבטל איסור, רק שיתבטל טעם האיסור ולא יהא לו עוד כח ליתן טעם בהיתר".

רעק"א⁸ מבאר כי דווקא כאשר נפלו ב' זיתים של איסור אמרינן שמבטלים זא"ז, אך כאשר נתחבו ב' כפות בב"א של איסורים שונים, א"א כן. טעם הדבר: "דשמא אחד פלט ואחד לא פלט" וא"כ אין ס' כנגד האיסור השני.

הכרתי ופלתי⁹ ביאר עפ"י דין איסורים מבטלים זא"ז, את דין כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב, שסגי פעם אחת ס'.

4. סי' צ"ב סע' א'.
5. וכ"פ הטור ושו"ע כאן.
6. סי' צ"ח סע' ט'.
7. ש"ך ס"ק ל"ג בשם הרא"ש.
8. שם ס"ק י"א, עפ"י ד"מ.
9. סי' צ"ד פלתי סק"ד.

במקרה שנפל כזית בשר לתוך יורה של חלב, בשלב ראשון נפלט טעם הבשר אל החלב והתבטל. בשלב שני (כשנחה היורה מרתיחתה) נפלט טעם חלב אסור אל שאר החלב. באופן זה י"ל שאיסורים מבטלים זא"ז וטעם הבשר מבטל את טעם החלב האסור ולהיפך.

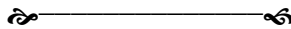
לפי"ז, לכאורה, אף כשנתחבה כף ב"פ י"ל שאיסורים מבטלים זא"ז ודי בפעם אחת ס'.

הבאנו לעיל את חילוקו של רעק"א שבתחיבת כף אין אומרים איסורים מבטלים זא"ז: "דשמא אחד פלט ואחד לא פלט". יש לומר, שאף כאן נסביר באופן זה ומשום כך צריך ב"פ ס'. אלא שקצת קשה לומר כן במקרה של תרוה"ד, שכן מ"ש רעק"א הוא באופן שנתחבו ב' כפות שונות. במקרה זה, יש לחוש שמידת הפליטה שלהן שונה ולא יהא ס' כנגד האיסור השני. כאשר אותה כף נתחבה פעמיים, לכאורה מידת הפליטה בשתי הפעמים תהיה שווה וודאי שיהא ס' כנגד האיסור השני, וא"כ איסורים מבטלים זא"ז (וסגי בפעם אחת ס')¹⁰.

הפמ"ג¹¹ מבאר כי אף שדי בכך שטעמי האיסורים יהיו שונים ע"מ שיבטלו זא"ז מה"ת, הצריכו רבנן שאף שם האיסור יהיה שונה. משום כך, בחלב ודם, כיוון שהטעמים שונים ושם האיסור שונה (איסור חלב ואיסור דם) מבטלים זא"ז לגמרי.

כשנתחבה כף חלב ב"פ לתוך קדירת בשר, טעם החלב שנפלט בתחיבה הראשונה וטעם הבשר שנ"נ ונפלט בתחיבה השניה מבטלים זא"ז מה"ת (דהוי ב' טעמים שונים). אך כאן, כיוון ששם האיסור שווה בשתי התחיבות, איסור בב"ח, מדרבנן אין החלב והבשר מבטלים זא"ז.

כשנפל כזית בשר לתוך יורה של חלב, אף שנפלט טעם חלב אסור מן הבשר, מ"מ, טעם החלב שנפלט שונה מטעם הבשר שנפלט קודם לכן. כיוון שכך, מה"ת אמרינן שאיסורים מבטלים זא"ז ורק מדרבנן היה מקום לאסור. מחדש הפמ"ג שחז"ל אסרו באיסורים משם אחד, רק באופן שנראה כנפילת ב' זיתי איסור (מאותו השם ואותו הטעם). כאשר הכף נתחבה ב"פ, נראה כאילו נפלו ב' זיתי איסור לקדירה, משום כך מדרבנן אין מבטלים זא"ז. כאשר היתה נפילה אחת של הבשר לחלב, כיוון שאין נראה כנפילה של ב' זיתי איסור, העמידו חז"ל הדין על דין תורה שאיסורים מבטלים זא"ז.

10. עיין בפלתי שם שיישב את הסתירה בין שני הדינים.

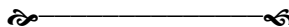
11. שפ"ד סק"ד ומשבצ"ז סי' צ"ב סוף סק"א.

יש לברר כאן נקודה נוספת. **בסי' צ"ג**¹² נתבאר דין ההקלשה של **הרשב"א**. על פי דין זה, פסק **בעל העיטור**: "אם בישל חלב בקדרה של בשר והיא בת יומא ויש בה ס'...יכול לבשל בה מאיזה מין שירצה" (לא נוצר איסור בקדירה). לכאורה, כאשר נתחבה הכף החלבית לקדירה בפעם הראשונה אף אם יש בקדירה רק ס' נגד הכף, מתבצעת הקלשה של החלב הבלוע בכף ע"י הבשר. כיוון שכך לא יכול לחול איסור בב"ח על חלב זה וא"כ אינו יכול לאסור את הבשר שנבלע בכף. לפ"ז לא יכול להיוצר בכף חנ"נ וא"צ ב"פ ס'.

בסי' צ"ג¹³ הבאנו את הסברו של **רעק"א** למח' **בעל העיטור והטור**. לפי הסברו של **רעק"א** עולה כי הן **בעל העיטור** והן **הטור** הסכימו לדין הקלשה. יסוד מח' הוא האם אומרים את עיקרון ההדדיות באיסור בב"ח. לדעת **בעל העיטור**, קיים עיקרון ההדדיות ואילו **הטור** חולק על עיקרון זה. לפ"ז י"ל שכיוון שלדעת **הטור**, אף שטעם החלב שבכף הוקלש ואינו יכול להיאסר, טעם הבשר שבה יכול להיאסר. כיוון שכך נוצר איסור חדש של חנ"נ בכף ולכן צריך ב"פ ס'. **תרומת הדשן** שהביא את הפוסקים שמצריכים ב"פ ס' הביא כן בשם **הטור** שחולק על עיקרון ההדדיות ולכן מובנים דבריו שהצריך ב"פ ס'. אמנם, לדעת **בעל העיטור** שסובר את עיקרון ההדדיות וכן את דין ההקלשה, י"ל שסגי בפעם אחת ס'¹⁴.

סיכום

קיימות ב' סיבות מדוע אין אומרים שטעם החלב הוקלש וצריך ב"פ ס':
 (א) אף שנפסק דין הקלשה, מ"מ אין אומרים את עיקרון ההדדיות¹⁵ ולכן נוצר חנ"נ בכף.
 (ב) לא פוסקים את דין ההקלשה¹⁶.
 אמנם לפי הסבר **רעק"א** בדעת **בעל העיטור**, הסובר הן את דין ההקלשה והן את עיקרון ההדדיות, סגי בפעם אחת ס'.

12. שיעור מס' 1.
 13. שיעור מס' 3.
 14. בב"י (סי' צ"ג ד"ה ורבינו ירוחם) מפורש שחולק על דין ההקלשה של **הרשב"א**, ומובן, אם כן, מדוע מצריך בשו"ע ב"פ ס'.
 15. טור לדעת **רעק"א**.
 16. טור לדעת ב"י עיין הערה 14.

יסודות היתרו של תרומת הדשן

א.

ראינו שהפוסקים המצריכים ב"פ ס', למדו זאת מההשוואה למקרה של כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב. כשם ששם החלב נבלע בבשר ונ"נ, כך בתחיבת כף נבלע בשר בכף והתחדש איסור של בב"ח ומשום כך צריך ב"פ ס'. יש שביארו¹ שדין חנ"נ מופיע במפורש במשנת טיפת חלב². לכאורה יש לשאול על השוואה זו. בשני המקרים המפורשים במשנה ובגמ', מדובר על מפגש של חלב ובשר בעין, היוצרים דין חנ"נ. כיוון שדין חנ"נ עצמו הינו חידוש, ייתכן שחידוש זה נאמר רק כאשר שני מרכיבי האיסור הינם בעין. במקרה של תחיבת הכף, החלב הבלוע בכף אינו נראה ואינו בעין. א"כ, ייתכן שלא יתחדש דין חנ"נ על הבשר שנבלע בכף, וא"כ סגי בפעם אחת ס' לבטל טעם החלב הנפלט בתחילה.

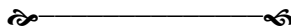
תרוה"ד עצמו כתב: "אמנם לא חזינא לרבנן קשישא דהוי דייקי לדרוש בשואלי הוראה אם נתחב הכף פעם אחת או שתיים, אלא היו משערין בסתם בששים". תרוה"ד כתב ב' טעמים להתיר כשיש ס בלבד'.

ב.

המרדכי³ מביא את לשון **הראב"ן** ביחס למעשה שאירע במגנצא: "אירע מעשה במגנצא בקדירה מליאה בשר ותבשיל שהיתה שפוחה אצל האור ורותחת ונשברה כד של חלב וניתז מן החלב על הקדירה של בשר על דופנה מבחוץ, ונשאלתי עליה".

בהמשך תשובתו כותב הראב"ן: "וא"ת, הלא החלב שנבלע בקדירה נותן טעם לרוטב שנתבלע בה וכי הדר נפיל לה הרוטב לתוך הקדירה הוי מב"מ לאסור במשהו?

ו"ל...דלא אסר ר' יהודה אלא כשנפלה על החתיכה ונאסרה מטעם החלב **שהוא בעין** ואוסרת את שאר החתיכות מפני שהן מינם אבל חלב הנבלע בקדירה אינו אוסר את הרוטב שנבלע בה לאסור את זה שבקדירה משום מין ומינו כשנפלט

1. ר"ן מ"ג ע"א בדעת התוס'.

2. ק"ח ע"א.

3. חולין פ"ח ס' תרע"ט.

דהא אינו בעיין". מסיים הראב"ן: "אלא וודאי חלב היתר שנבלע (בדופן) וחלב שבחוף (שבקדירה) מצטרפים לבטל את טעם הבשר הנבלע בקדירה". יש לבאר כוונת דבריו, האם כוונתו שבבלוע א"א חנ"נ, או שאף שבד"כ יש חנ"נ בבלוע, כאן לא נוצר חנ"נ מסיבה אחרת. כמו"כ יש לעיין בדברי הברייתא⁴: "קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנ"ט".

אם נאמר שיש חנ"נ בבלוע, א"כ החלב הנבלע בתוך הקדירה נ"נ ויוצא אל הקדירה ולא מועילה טעימת קפילא, שהחלב אוסר מצד מב"מ. שאלה זו קיימת בין לר' יהודה הסובר מב"מ לא בטיל, ובין לרבנן המצריכים ס' במב"מ ולא סגי בטעימה, וכ"פ השו"ע⁵.

תרוה"ד הבין שהראב"ן חידש כאן את דין מקושר. החלב הבלוע בקדירה, נחשב כמקושר ומחובר לחלב שבתוך הקדירה. כיוון שבחלב שבתוך הקדירה אין טעם בשר ואיננו נאסר, ה"ה לגבי החלב הבלוע בקדירה. כיוון שכך, לא יכול להיווצר דין חנ"נ בבלוע שבקדירה.

לכאורה יש להקשות על דין זה מדין כזית בשר שנפל ליורה של חלב. שם מפורש שהחלב נ"נ בתוך הבשר ואוסר את שאר החלב ואין רואים את החלב שנבלע כמקושר לשאר החלב שביורה?

ביישוב קושיא זו, כתב תרוה"ד, שדין חלב הנבלע בבשר שונה מדין חלב הנבלע בקדירה. לגבי כזית בשר אמרינן שהחלב שנבלע בבשר "חלוק הוא לעצמו"⁶ ולכן נ"נ מן הבשר. טעם הדבר: "דלא חשיב בלוע כ"כ כשנבלע בחתיכת בשר, משום דתרווייהו מיני אוכלין נינהו ובתרווייהו אית ביה טעמא ולא מיקרי בלוע אלא מעורב".

ביאור דבריו הוא, כי ישנו הבדל מהותי בין אוכל לכלי. לכל אוכל ישנו טעם עצמי, דבר הגורם בהכרח להשפעה על כל טעם הנבלע בו. לכלי, אין טעם עצמי אלא מהווה רק מקום שבו הטעם הנבלע בו נשמר, כיוון שכך, הוא אינו משפיע על טעם זה⁷. לפי"ז, כאשר חלב נבלע בבשר הוא מתערב עם טעם הבשר ומשתנה טעמו, וא"כ אין רואים אותו כמקושר עם שאר החלב. כאשר חלב נבלע בכלי, הוא אגור ובלוע בתוכו ואין לכלי השפעה על טעמו, לכן רואים אותו כמקושר עם שאר החלב.

4. צ"ז ע"א.

5. סי' צ"ח ס"א.

6. לשון הר"ן מ"ג ע"ב בדפי הר"ף.

7. עפ"י הב"ח סי' צ"ב סק"י.

עפ"י דין מקושר שחידש תרוה"ד בדברי הראב"ן ניתן להסביר מדוע בתחיבת כף א"צ ב"פ ס'. כאשר הכף נתחבה בפעם הראשונה, הבשר שנבלע בכף מקושר לשאר הבשר ולכן אינו נ"נ. משום כך כשנתחבת הכף בפעם השניה, א"צ ס' נוספים ע"מ לבטל את טעם הבשר שבכף ודי בס' נגד טעם החלב הנפלט ממנה.

ממשיך תרוה"ד ומקשה:

"וא"ת שאני נידון דידן מההיא דהראב"ן, דהתם ודאי מה שבקדירה ושבדופני הקדירה חשיב הכל אחד דנגעי ומחברי אהדדי, אבל כאן יש לחוש שלאחר שהוציא הכף מן הקדירה בעודו חם פלטי ובלעי מהדדי מה שבתוכו ולהא לא מצטרף מה שבקדירה לבטל?"

ביאור דבריו, דין מקושר מועיל כל זמן שהכף בתוך הקדירה. באופן זה מצטרף הבשר שבקדירה לבשר שנבלע בכף. כאשר הכף הוצאה מן הקדירה, הבשר שבלוע בכף נידון בפ"ע ונוצר איסור בב"ח בתוך הכף. לפי"ז צריך ב"פ ס', נגד החלב שנפלט לקדירה בתחיבה הראשונה, ונגד הבשר שנ"נ מחוץ לקדירה ונפלט בתחיבה השניה.

מתרץ תרוה"ד:

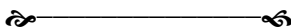
"י"ל, דלאחר שהוציאו הכף מן הרותחים כל הבלוע בתוכו חשיב כמו בכלי שני ולא פלט ולא בלע".

לדעת תרוה"ד, ברגע שהוציאו את הכף מן הקדירה, היא נידונית ככלי שני. כיוון שכלי שני אינו מבשל לא נוצר איסור בב"ח בתוך הכף.⁸

הטור, אף שנראה שסבר את דין מקושר,⁹ פסק שיש להצריך ב"פ ס'. י"ל שהטור סובר שכיוון שהכף נתחבה לכ"ר רותח, אף שהוצאה ממנו, נשאר עליה שם כ"ר¹⁰, וא"כ הבשר שבכף נ"נ מחוץ לקדירה.

ג.

תרוה"ד מביא את דברי שערי דורא¹¹, שהבין באופן שונה את דברי ראב"ן. עפ"י הבנה זו עולה טעם שני מדוע א"צ ב"פ ס' בתחיבת כף.

8. הט"ז (סי' צ"ב סק"ל) מסיק שיש לחלק בין כף שהוצאה מכ"ר כשהיא ריקה לכף שהוצאה כשיש בה תבשיל רותח. כשהיא ריקה "אמרינן וודאי דאין בכלי ריקן חום כ"כ שיפליט ויבלע במה שבתוכו בלוע" (היינו ככלי שני, וכדברי תה"ד). כשיש בה תבשיל רותח "ודאי הוה על הכף שם כ"ר ממשי".

9. הטור (סי' צ"ג) פסק את הברייתא "קדירה שבישל בה בשור". כדי להסביר מדוע די בני"ט, נאמרו ב' טעמים, אין חנ"נ בבלוע או דין מקושר. הטור פסק צריך ב"פ ס', וא"כ ע"כ שסובר שיש חנ"נ בבלוע, וא"כ ע"כ שסובר מקושר ע"מ להסביר את הברייתא.

10. וכ"כ בדעתו הט"ז שם, וכן מוכח בדבריו בסי' ק"ז ס"ב ועיין ש"ך שם סק"ז.

הבאנו בראשית השיעור את דין חנ"נ המופיע לגבי כזית בשר, ו"א שמופיע אף במשנה.

הראשונים נחלקו האם ניתן לומר את החידוש של דין חנ"נ אף לגבי טעם הבלוע בכלי.

הרמב"ן¹² סבר: "לא אמרינן במאי דבלעה בשאר בישולין נעשה נבלה דכי האי גונא בבלוע לא אשכחן". מקור דברי הרמב"ן הוא מן ה**ברייתא**¹³: "קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנותן טעם". אם נאמר שיש חנ"נ בבלוע, א"כ החלב הנבלע בתוך הקדירה נ"נ ויוצא אל הקדירה ויצטרפו ס' לבטלו ולא מועילה טעימת קפילא, שהחלב אוסר מצד מב"מ, אלא מכאן שאין חנ"נ בבלוע. הבאנו לעיל את דברי הראב"ן: "חלב הנבלע בקדירה אינו אוסר את הרוטב שנבלע בה לאסור את זה שבקדירה...כשנפלט דהא אינו בעין".

השערי דורא ביאר שכוונת דברי הראב"ן היא שאין חנ"נ בבלוע. לכאורה יש להקשות על הבנה זו של שערי דורא בראב"ן, מהמשך דבריו של הראב"ן: "אלא וודאי חלב היתר שנבלע וחלב שבחוף מצטרפים לבטל את טעם הבשר הנבלע בקדירה". בדברים אלו מפורש לכאורה כי הראב"ן התיר מצד מקושר, כהסבר תרוה"ד, ולא מדין אין חנ"נ בבלוע.

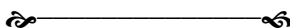
יש לדחות ולבאר, שכיוון שהראב"ן סבר שאין חנ"נ בבלוע, א"כ ממילא, יכול הבשר שבלוע בקדירה להצטרף לשאר הבשר לשם ביטול החלב¹⁴.

עפ"י דין זה, שאין חנ"נ בבלוע, הסביר תרוה"ד מדוע א"צ ב"פ ס' בתחיבת כף. הבשר הנבלע בכף לא נ"נ, הן בזמן שהכף בתוך הקדירה והן בהוצאתה, שכן אין חנ"נ בבלוע. כיוון שלא נוצר איסור נוסף בכף סגי בפעם אחת ס'.

ראינו בדברי תרוה"ד ב' טעמים מדוע א"א חנ"נ בבשר שנבלע בכף:

- (א) **דין מקושר** - הבשר שנבלע בכף מקושר ומחובר עם שאר הבשר.
 (ב) **דין אין חנ"נ בבלוע** - כיוון שהבשר והחלב בלועים בתוך הכף, לא נוצר דין חנ"נ.

נפ"מ בין הטעמים קיימת בדין טיפה שנפלה על גבי קדירה שלא כנגד הרוטב.

11. סי' נ"ה.

12. צ"ז ע"ב.

13. צ"ז ע"א.

14. תה"ד עצמו, ביאר רק משפט זה בראב"ן, ונראה שמשום כך הבין שראב"ן התיר משום מקושר. אמנם, מעיון בתחילת דברי הראב"ן נראה שהתיר מדין אין חנ"נ בבלוע, כהבנת שערי דורא.

בסי' צ"ב¹⁵ נתבארה מח' הסמ"ק ור' יחיאל בדין זה. לדעת הסמ"ק צריך שישים פעמים ס' ע"מ להתיר את התבשיל ואילו לדעת ר' יחיאל די בס' נגד הטיפה. הגר"א שם¹⁶ ביאר שר' יחיאל סבר שאין חנ"נ בבלוע, לכן די בס' נגד הטיפה. הסמ"ק סבר שיש חנ"נ בבלוע לכן הצריך שישים פעמים ס' נגד הבלוע שנ"נ. אמנם אם נפלה הטיפה כנגד הרוטב מודה הסמ"ק שדי בס' נגד הטיפה שכן סובר דין מקושר¹⁷.

לפי טעמים אלו מבואר מדוע הבלוע בכלי לא נ"נ. במקרה ונפל כזית איסור ב"פ לאותה קדירה או שנפל כזית בשר ב"פ לתוך חלב, לא שייכים טעמים אלו. במקרה זה, לכאורה יש להצריך ב"פ ס'.

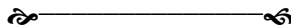
ד.

כתב הרמ"א¹⁸: "איסור שנתבטל בקדירה והסירוהו משם, ונפל לקדירה אחרת, צריך לחזור ולבטלו בששים נגד כולו, וכן לעולם. אבל אם נפל לקדירה הראשונה ב' פעמים, אין צריך רק ששים (פעם) אחת כנגדו".

הרמ"א פוסק בסוף דבריו, שאם חתיכת איסור נופלת פעמיים לאותה קדירה א"צ ב"פ ס' ע"מ להתיר. אם נאמר שדברי הרמ"א מתבססים על טעמיו של תרוה"ד, לא מובן היתרו של הרמ"א. ראינו לעיל שלכו"ע נוצר דין חנ"נ בתוך אוכל ולכו"ע א"א מקושר באוכל. כיוון שכך, כשחתיכת האיסור נפלה לקדירה נבלע בה מן הקדירה ונ"נ. א"כ, יש להצריך ב"פ ס', כנגד האיסור שנפלט בנפילה הראשונה, וכנגד ההיתר שנ"נ ונפלט בנפילה השנייה.

ע"כ לומר, שהיתרו של הרמ"א מתבסס על יסוד אחר. בביאור דברי הרמ"א כתב הגר"א¹⁹: "והטעם, דהא אותו הבלוע הוי בקדירה מב"מ, ובכה"ג אוקמוה אדאורייתא ברובא...דמב"מ בס' גזירה אטו שאינו מינו משא"כ בכה"ג דליכא למיגזר דא"א באותו קדירה אלא במינו".

בביאור דבריו י"ל שחז"ל גזרו להצריך ס' במב"מ אף שאינו נ"ט, אטו מבשא"מ. במקרה של הרמ"א, אין לגזור כן. במקרה זה, אף אם יפול האיסור כמה פעמים לתוך הקדירה, מ"מ ההיתר שנבלע בו ונ"נ, ייחשב לעולם מב"מ עם ההיתר שבקדירה. באופן זה, לא גזרו חז"ל להצריך ס' אטו מבשא"מ משום שכאן לא

15. שיעור מס' 16.

16. ס"ק ל"ד.

17. עיין בסי' צ"ב שיעור 16 בביאור הסבר הגר"א.

18. סי' צ"ח ס"ד.

19. שם סק"כ.

שייכת מציאות של אינו מינו. כמו"כ, לא שייך לומר שחז"ל גזרו אטו מקרה אחר, שלא מצינו כן בגזירות חז"ל. כיוון שכן, סגי בפעם אחת ס' לבטל טעם האיסור הנפלט בנפילה הראשונה²⁰.

עפ"י יסוד זה, מבארים האחרונים אף את פסיקת השו"ע. השו"ע²¹ פסק: "אם תחב הכף בקדירה שתי פעמים ולא נודע בינתיים צריך ב' פעמים שישים".

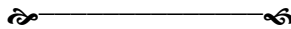
הש"ך²² דייק במ"ש השו"ע "ולא נודע בינתיים", וכתב, שאם נודע בינתיים, אף לשו"ע סגי בפעם אחת ס'. הש"ך כותב שאף שמדרבנן מב"מ בס' וא"כ יש לגזור מצד הבשר שנ"ג בתחיבה הראשונה ולהצריך ס' נוספים "וזה לא שייך הכא". בהסבר דבריו כתב הפמ"ג²³: "כיוון די ש' נגד הכף תו לא משכחת בכמה תחיבות שיהיה בו טעם בתבשיל דהא ממין התבשיל בולע ופולט והוה מין במינו לעולם". א"כ, הש"ך מסביר בדעת השו"ע שכאשר נודע בינתיים סגי בפעם אחת ס' כיסודו של הגר"א²⁴.

ד.ה

בסוף דבריו, מוסיף תרוה"ד לדון בדעת הסמ"ק המצריך ב"פ ס': "וההיא דסמ"ק ורבינו תם דלעיל ע"כ טעמא משום דקאי אכף של חלב שנתחב בקדירה של בשר פעמים ולא נודע בנתיים...".

תרוה"ד דייק בסמ"ק שדיבר "אכף של חלב", יש לבאר מה רצה תרוה"ד לאפוקי? היד יהודה²⁵ ביאר כוונת דבריו: "דהביא מתחילה דאחד מן הגדולים כתב דה"ה כף של איסור וכ"ש בכף של חלב... ולבסוף מסיק דהאי דסמ"ק דווקא אכף של חלב אמר... ולא בכף של איסור".

מהו ההבדל בין בב"ח לשאר איסורים בתחיבת כף?

20. הערת העורכים: אולי אפשר לומר סברא נוספת בגר"א שחז"ל גזרו מב"מ אטו מבשא"מ כאשר המב"מ הוא איסור מקורי (טריפה שנופלת לבשר היתר אטו טריפה שנפלה לירקות). כאשר האיסור שנ"ג נתהווה מתבשיל ההיתר עצמו ונופל לאותה קדירה והוי מב"מ, לא גזרו חז"ל להצריך ס' אטו מבשא"מ ובטל ברוב כדן תורה.

21. ס"ב.

22. סק"ה.

23. שפ"ד סק"ד.

24. יש להעיר, כי כאשר לא נודע בינתיים כיוון שנראה כנפילת שני איסורים שונים, מחמיר השו"ע להצריך ב"פ ס'. שפ"ד שם.

25. סי' צ"ד סק"ז.

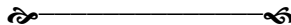
בתחיבת כף חלבית, צריך פעם אחת ס' כנגד חלב ההיתר ובפעם השניה צריך ס' נגד איסור חדש (חנ"ג) של בב"ח שנוצר בכף.

תרוה"ד דימה זאת לשני זיתים של איסור שנפלו בזה אחר זה: "וחשיב ליה כתרי איסורי, שבתחילה פולט הכף רק החלב ואח"כ בתחיבה שנייה פולט בשר בחלב כדפרשינן לעיל והוי איסור חדש. ובתרי איסורי רוצה לומר שני כזית איסור שנפלו שתי פעמים זה אחר זה לקדירה ולא נודע בנתיים בעינן שני פעמים ששים"²⁶.

דין תחיבת כף של איסור, דומה, לדעת תרוה"ד בסמ"ק, לכזית נבילה שנפל ב"פ לקדירת ירקות. כשנפלה נבילה ב"פ לקדירת ירקות, די בפעם אחת ס'. בנפילה הראשונה נפלט טעם נבילה, וצריך ס' לבטלו. בנפילה השניה, אף שנבלעו בנבילה ירקות ונוצר חנ"ג, חנ"ג זה נוצר מאותו נבילה שכבר התבטלה בס'. לכאורה, אף שהחנ"ג נוצר מאותה נבילה, מ"מ יש כאן איסור חדש ויש להצריך ס' נוספים כדי לבטלו. עפ"י ביאור הגר"א²⁷ לדברי הרמ"א שהבאנו לעיל, י"ל, שההיתר שנבלע בו ונ"ג, ייחשב לעולם מב"מ עם ההיתר שבקדירה. באופן זה, לא גזרו חז"ל להצריך ס' במב"מ אטו מבשא"מ. לדעת הסמ"ק, כפי שהבינו תרוה"ד, דין תחיבת כף של איסור ב"פ לאותה קדירה, שווה לדין נפילת נבילה ב"פ לקדירת ירקות.

לפי הסבר זה יש לחלק בין תחיבת כף איסור ב"פ לקדירת ירקות לתחיבת כף חלבית ב"פ לקדירה בשרית.

בתחיבת כף של איסור, החנ"ג שנוצר בכף הוא מאותה נבילה שהתבטלה בקדירה לכן נידון כזית איסור שנפל ב"פ וע"פ הסבר הגר"א די בפעם אחת ס'. בתחיבת כף חלבית, החנ"ג שנוצר בכף הוא כתוצאה מהתערבות חלב ההיתר עם הבשר שנבלע בכף. בכה"ג הבשר נ"ג ונידון כאיסור חדש ביחס לחלב שהתבטל. כיוון שכך, נידון כשני זיתים של איסור (מאותו השם) שנפלו בזה אחר זה וצריך ב"פ ס'²⁸.

26. למרות שתרוה"ד הגדיר את החלב והחנ"ג שנוצר כשני איסורים אין לומר שיבטלו זא"ז, שכן עפ"י מה שנתבאר בשיעור הקודם בשם הפמ"ג, א"א כן כששני האיסורים באים משם אחד. במקרה זה, החלב והחנ"ג באים שניהם מאיסור בב"ח. כך ניתן לדייק ממ"ש תרוה"ד "וחשיב ליה כתרי איסורי".

27. שם.

28. הערת העורכים: לכאורה, גם במקרה זה החנ"ג שנוצר בכף הוא מב"מ ביחס לקדירה הבשרית, ועפ"י הסבר הגר"א בכה"ג היה די בפעם אחת ס'. לפי הבנת תרוה"ד בסמ"ק י"ל, שבבב"ח א"א את הסבר הגר"א. וצ"ע.

עד כה ביארנו את הבנת תרוה"ד בסמ"ק. לדעתו רק בבב"ח הצריך הסמ"ק ב"פ ס' ולא בש"א.

אמנם, מהר"ל (אחד מן הגדולים) סבר כי הסמ"ק הצריך ב"פ ס' בין בתחיבת כף של איסור ובין בתחיבת כף של חלב לבשר.

תרוה"ד מסיים את תשובתו ואומר שמחמת ב' הטעמים שנתבארו, מקושר ואין חנ"נ בבלוע, סגי בפעם אחת ס' אף בבב"ח ודלא כהסמ"ק.

מח' הב"ח והש"ך בתחיבת כף הבלועה מבשר בחלב

א.

כתב תוס' בשם סה"ת¹: "וה"ר ברוך כתב בספר התרומה שצריך לחקור שלא היה בכלי אפילו מים חמין לבד בתוך מעת לעת, דמים חשיבי כמו האיסור, לפי שנעשו נבילה, כיון שלא היה בהן ס' לבטל פליטת הכלי, דבדידה משערינו, וחזרו ונבלעו.

ודוקא בכלי של איסור אבל בכלי של היתר כגון בשר בכלי של חלב או איפכא אף על פי שהיו בו מים חמין בתוך מעת לעת אין לחוש שהרי הן היתר דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה אלא דוקא באיסור".

סה"ת מדבר באופן שאין ס' במים נגד החלב או האיסור.

כאשר בישל בכלי איסור ביום א' בשעה 8:00 בבוקר, בשעה 12:00 בישל מים ולמחרת בשעה 10:00 בישל היתר. כאשר בישל את המים, המים נ"נ ויש למנות מהם מעל"ע. כיוון שכך, ההיתר שבושל ביום ב', נאסר אף שבושל לאחר מעל"ע מבישול האיסור.

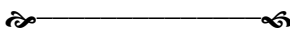
כאשר בישל בכלי חלב ביום א' בשעה 8:00 בבוקר, בשעה 12:00 בישל מים ולמחרת בשעה 10:00 בישל בשר. במקרה זה, המים לא נ"נ. כיוון שכך כאשר יעבור מעל"ע מבישול החלב לא ייאסר הבשר.

עפ"י דברי סה"ת, מבאר הש"ך² את דברי הרמ"א בסע' א'.

כתב השו"ע³: "התוחב כף חולבת בקדירה של בשר, או איפכא, משערים בכל מה שנתחב ממנו בקדירה". מוסיף הרמ"א: "אם הכף בן יומו דהיינו ששמשו בו בכלי ראשון תוך מעת לעת".

מבאר הש"ך: "...אם שמשו בכ"ר מים, אינו מחשבו מעל"ע אבל בכף של איסור אפי' שמשו בו בכ"ר של מים, מחשבו מעל"ע כשלא היה במים ס' נגד הכף".

כאשר תחב כף לחלב ביום א' בשעה 8:00 בבוקר, בשעה 12:00 תחבה למים ולמחרת בשעה 10:00 תחבה לבשר. במקרה זה, אף שאין ס' במים נגד הכף, המים לא נ"נ. כיוון שכך כאשר יעבור מעל"ע מתחיבת הכף לחלב לא ייאסר הבשר.

1. סי' ע"ה ומובא בתוס' ע"ז ע"ו ע"א.

2. סק"ב.

3. ס"א.

כאשר תחב כף לאיסור ביום א' בשעה 8:00 בבוקר, בשעה 12:00 תחבה מים ולמחרת בשעה 10:00 תחבה להיתר. אם אין במים ס' נגד הכף, המים נ"נ ויש למנות מהם מעל"ע. כיוון שכך, ההיתר שאליו נתחבה הכף ביום ב', נאסר (כשאין בו ס' נגד הכף) אף שנתחבה לאחר מעל"ע מתחיבתה לאיסור. רעק"א⁴ דייק בדברי הש"ך שכתב: "כשלא היה במים ס' נגד הכף", שבמקרה והיה במים ס' נגד הכף, מונים מעל"ע מתחיבת הכף לאיסור ולא מתחיבתה למים⁵.

ב.

החור"ד⁶ כותב שדעת הש"ך כאן, סותרת את דבריו בסק"י. כתבו הטור והשו"ע⁷: "אם יש ס' לבטל הכף (החלביית שנתחבה לקדירת בשר), הקדירה והתבשיל מותרים, אבל הכף אסורה בין עם בשר בין עם חלב לפי שהיא בלועה מבשר בחלב. ואפילו בדיעבד אוסרת אם חזרו ותחבוה בין בבשר בין בחלב כל זמן שהיא בת יומא". נחלקו האחרונים ממתי מונים מעל"ע, האם מהתחיבה לחלב או מהתחיבה לבשר. הב"ח⁸ סבר שמונים מעל"ע מהתחיבה לחלב: "אבל אם הוא לאחר מעל"ע לתשמיש הראשון אע"פ שהוא תוך מעל"ע לתשמיש השני אינו אוסר...ופשוט הוא". החור"ד פסק כדעת הב"ח⁹. הש"ך¹⁰ חולק על הב"ח וכותב: "פירוש, משעת התחיבה (לבשר) אפילו אינה בת יומא משעה שבישל בה חלב כיוון שהיתה בת יומא בשעת התחיבה (ה)ראשונה

4. סק"ב.
5. טעם הדבר יבואר לקמן.
6. ביאורים סק"ו.
7. סע' ג'.
8. סק"ג.
9. החור"ד ביסס את פסיקתו על פסיקת תרוה"ד, שהקל בדין תחיבת כף מן הטעמים שנתבארו בשיעור הקודם (היינו שאומרים דין מקושר וכלי שני או שפוסקים שאין חנ"נ בבלוע). לפ"ז בכל מקרה, לא נוצר איסור ברגע הוצאת הכף מן הקדירה (כשיש ס' בקדירה נגד הכף). רעק"א (בהגהותיו על החור"ד שם) חולק על הבנת החור"ד לגבי יסוד היתרו של תרוה"ד. לדעתו, תרוה"ד הקל מן הטעמים שנתבארו רק במקרה שהבלוע בכף הוי מב"מ ביחס להיתר שבקדירה (כגון שתחב כף בשרית פעמיים לתוך חלב, כיסוד הגר"א בשיעור הקודם). באופן זה, כיוון שמה"ת מב"מ בטל ברוב ורק מדרבנן צריך ס', צירף תרוה"ד את טעמיו לומר שהבלוע לא נ"נ (וא"צ ב"פ ס'). לפ"ז כאשר תחב כף לחלב 8:00 לבשר 12:00 ולמחרת לירקות 10:00, הבשר שנבלע בכף ונ"נ מה"ת, הוי מבש"מ ביחס לירקות. במקרה זה צריך ס' מה"ת ע"מ לבטלו ובכה"ג לא הקל תרוה"ד לצרף את טעמיו. במקרה זה, אף לדעת תרוה"ד, צריך ס' בירקות נגד הכף, שכן מונים מעל"ע מתחיבת הכף לבשר.

נ"ג ואוסרת אח"כ אפי' דיעבד אם היא בת יומא משעת התחיבה, ופשוט הוא, דלא כהב"ח...".

יש, לכאורה, סתירה בין דעת הש"ך בסק"ב לדברי בסק"י. בשני המקרים מדובר שיש ס' נגד הכף. לפי הש"ך בסק"י, בשעת הוצאת הכף מן הבשר התחדש בכף איסור בב"ח ולכן יש למנות מעל"ע מתחיבת הכף לבשר (הבליעה השניה של הכף).

לפי הש"ך בסק"ב, דייק רעק"א שכאשר יש ס' נגד הכף, מונים משעת תחיבת הכף לאיסור (הבליעה הראשונה של הכף). וקשה, מדוע לא נאמר כדבריו בסק"י, וא"כ נצריך למנות מעל"ע מתחיבת הכף למים.

ג.

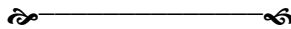
להבנת הסתירה בדעת הש"ך והבנת גישת הב"ח יש להקדים ב' מחלוקות שמצינו בראשונים:

(א) מחלוקת בדין אין הנאסר (כשהאיסור נמצא)¹¹ - לדעת ר"י¹², אין הנאסר חמור מהאוסר (תבלין הבלועים מדם אוסרים בס' ולא באלף). רשב"ם¹³ ור"ת¹⁴ חלקו על כלל זה.

(ב) מחלוקת בהגדרת נטל"פ - לדעת הר"ן¹⁵ נידון כעפרא בעלמא וכמאן דליתיה וכ"פ השו"ע¹⁶. לדעת הרשב"א¹⁷ נידון כמשהו ובעי ביטול ברוב וכ"פ הרמ"א¹⁸.

עפ"י הקדמות אלו ניתן לבאר את מחלוקת הב"ח והש"ך ממתי מונים מעל"ע כאשר אחד מן הגורמים לחנ"נ פגום.

לדעת הפוסקים כרשב"א בהגדרת נטל"פ¹⁹ אנו דנים את האיסור כנמצא. לפ"ז, ניתן לבאר כי מחלוקת הב"ח והש"ך תלויה במחלוקת הראשונים בדין אין הנאסר.

10. סק"י.
11. נתבארה בהרחבה בסי' צ"ב שיעור מס' 6.
12. בתוס' ק"ח ע"ב ד"ה אמאי.
13. מובא בתוס' שם.
14. מובא בר"ן מ"ג ע"ב בדפי הר"ף.
15. ע"ז ל"ב ע"ב בדפי הר"ף.
16. או"ח סי' תמ"ז ס"י.
17. שו"ת סי' תצ"ט.
18. שם.
19. כ"פ הב"ח באו"ח שם, וכן מוסכם לט"ך ולט"ז, עיין שפ"ד סק"ב.

לדעת הב"ח, אע"פ שטעם החלב מוגדר כמשהו, כיוון שהוא פגום ואינו יכול לאסור, אין הבשר שנ"נ ומושבח יכול לאסור (וכדעת ר"י).

בדעת הש"ך, כתב רעק"א²⁰: "ואולי סבר הש"ך דלענין איסור בב"ח לא אמרינן לענין זה אין הנאסר". כלומר, כאשר נוצר איסור בב"ח, כיוון שהחלב מוגדר כמשהו וטעם הבשר מושבח, יש ביכולתו לאסור (אף שהחלב פגום).

לפי"ז תתבאר הסתירה, לכאורה, בין פסקי הש"ך.

בסק"י עוסק הש"ך בעניין בב"ח, ובזה ס"ל דא"א דין אין הנאסר לכן מונים משעת התחיבה לבשר.

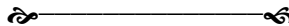
בסק"ב עוסק הש"ך בשאר איסורים, ובזה ס"ל שאומרים דין אין הנאסר ומונים מעל"ע מתחיבת הכף לאיסור ולא מתחיבתה למים.

רעק"א מוכיח שלדעת הרמ"א אומרים דין אין הנאסר בשאר איסורים, מדין המופיע ברמ"א²¹:

"ובשמים הבלועים מין נסך ונתנם לתבשיל...ואם היין שבהן הוי לפגם בתבשיל, אפילו ס' אינו צריך". אף שבד"כ תבלין (וה"ה בשמים) של איסור אינם בטלים אפי' באלף, במקרה זה מתיר הרמ"א מדין אין הנאסר. היינו, האוסר (יין נסך) אינו אוסר את התבשיל, שכן הוא פוגמו וקי"ל שנטל"פ מותר²². כיוון שכן, אף הנאסר (התבלין שנאסרו בתחילה) אינו אוסר את התבשיל אף שנותן בו טעם מרובה.

עפ"י דין זה, מסביר רעק"א את דעת הש"ך בסק"ב כשיש ס': "...מ"מ, כיוון דהאיסור שנשאר בלוע פגום, ואמרינן דאין הנאסר, המים, חמיר מהאוסר כמ"ש הרמ"א לקמן סי' קל"ד סע' י"ב".

כלומר, בזמן הוצאת הכף מן המים, המים שבכף נ"נ מן האיסור המושבח הבלוע בה. כאשר יעבור מעל"ע מתחיבת הכף לאיסור, ייפגם האיסור הבלוע בכף. כיוון שכן, אף שהאיסור נמצא, כיוון שאין ביכולתו לאסור, אף המים אינם יכולים לאסור. כיוון שכן, כאשר יש במים ס' נגד הכף, מונים מעל"ע מן התחיבה לאיסור²³.

20. סק"ד.

21. סי' קל"ד סע' י"ב.

22. טור ושו"ע סי' ק"ג ס"א.

23. לפי"ז, מסביר רעק"א, הסיבה שמונים מעל"ע מהתחיבה למים כשאינן ס', אינה משום שהמים נ"נ (שבהם אמרינן אין הנאסר). סיבת הדבר היא שמאחר ואין ס' נגד הכף, האיסור שיצא אל המים לא התבטל. כמ"כ, בזמן שהאיסור יצא למים, הוא מתחדש ונבלע שוב בכף, ולכן יש למנות מעל"ע מהתחיבה למים.

ד.

למסקנה, מצדד רעק"א²⁴ לפסוק כמו הש"ך בסק"י ודלא כב"ח. במקום הפסד מרובה מקל רעק"א כב"ח בצירוף טעמיו של תרוה"ד ודין אין הנאסר בטעם פגום.

הפמ"ג²⁵ החמיר כש"ך אף בהפ"מ.

להלכה נקטו האחרונים לפסוק כש"ך שלא אמרינן אין הנאסר בבב"ח. לעומת זאת, בסי' ק"ה, מצינו מח' בין האחרונים ביחס לחתיכת בשר שקיבלה טעם חלב.

לדעת ה"ט"ז²⁶, אם חתיכה זו נצלית עם חתיכת היתר אינה אוסרתה. לדעתו, כיוון שהאוסר (החלב) אינו יכול לאסור את חתיכת ההיתר, אף הנאסר (הבשר) אינו יכול לאוסרה.

הש"ך²⁷ חולק על ה"ט"ז וסובר שבכה"ג יש ביכולת חתיכה זו לאסור את חתיכת ההיתר. במח' זו נקטו האחרונים לפסוק נגד הש"ך.

לכאורה בשני המקרים אנו דנים ביכולת הנאסר (ההיתר בשאר איסורים או אחד מגורמי האיסור בבב"ח) לאסור במקרה שהאוסר (האיסור או הגורם השני בבב"ח) אינו יכול לאסור.

לפי"ז היה לנו לפסוק בשני המקרים או כש"ך או נגדו.

לשם ביאור הדברים, נעמוד על מחלוקת ראשונים נוספת²⁸.

לדעת הרמב"ן²⁹ כאשר נוצר איסור בב"ח, הבשר יכול לאסור ללא החלב וכן להיפך. לדעת ר"י³⁰ אף בכה"ג, אם נוצרה הפרדה גמורה בין הבשר לחלב אינם אוסרים.

מחלוקת הראשונים בהפרדה גמורה אמורה במקרה ואחד מגורמי האיסור (בשר או חלב) לא נמצא כלל (מח' זו קיימת בבשר שנ"נ ויוצא אל שאר הבשר ללא חלב).

מחלוקת הראשונים ביחס לדין אין הנאסר היא במקרה ושני המרכיבים (בשר וחלב או היתר ואיסור) נמצאים, אלא שאחד מן המרכיבים אינו יכול לאסור (שמתבטל או נפגם).

24. סק"ד.

25. שפ"ד סוף סק"י.

26. סי' צ"ב סק"ז וסי' ק"ה ס"ק י"ג.

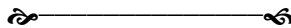
27. סי' צ"ב סק"ז וסי' ק"ה ס"ק י"ז. וכ"פ הפמ"ג בפתיחה להל' בב"ח ד"ה לפ"ז..

28. עיין בהרחבה בסי' צ"ב שיעור 3.

29. חולין ק"ח ע"א ובקונטרס בענין אפשר לסוחטו.

30. מובא בר"ן מ"ג ע"ב בדפי הרי"ף.

ביארנו לעיל כי הן לדעת הב"ח והן לדעת הש"ך איסור פגום אינו כעפרא בעלמא אלא נידון כמשהו. מחלוקת הב"ח והש"ך לעיל שייכת, לפי"ז, למחלוקת הראשונים בדין אין הנאסר. בזה פסקו האחרונים כדעת הש"ך. פסיקת הש"ך בסי' ק"ה היא במקרה וישנה הפרדה גמורה בין הבשר לחלב. במקרה זה פסקו האחרונים להקל, ודלא כש"ך³¹.

31. **הערת העורכים:** לחלוקה זו שבין המושגים אין הנאסר והפרדה גמורה יש ביסוס מדעת ר"ת כפי הבנת רעק"א (עיין סי' צ"ב שיעור 8). לדעת רעק"א סבר ר"ת שאומרים דין אין הנאסר. לדעתו, כשחתיכה נאסרה במשהו, אף שהחתיכה נ"ג ונעשית כגופו של איסור, היא איננה יכולה לאסור את שאר הקדירה מדין מב"מ כיון שהאיסור אינו יוצא מן החתיכה. לכאורה יש להקשות על הסבר זה מדברי הר"ן (מ"ג ע"ב בדפי הר"ן 9). הר"ן מביא שם את מח' ר"י ורשב"ם בדין אין הנאסר, וכותב שר"ת סבר כרשב"ם וחלק על דין אין הנאסר. עפ"י החלוקה שבין המושגים אין הנאסר והפרדה גמורה, יש לתרץ שאלה זו. רעק"א דיבר על מקרה שבו האוסר אינו יוצא כלל מן החתיכה, מציאות של הפרדה גמורה. באופן זה, סבר ר"ת שאין הנאסר יכול לאסור בפ"ע. מח' ר"י ורשב"ם היא במקרה שהאוסר והנאסר נמצאים יחדיו. באופן זה סבר ר"ת שהנאסר יכול לאסור יותר מהאוסר עצמו (כגון תבלין הבלועים מדם, שמצד הדם (האוסר) אוסרים רק עד ס' ומצד התבלין שנ"ג (נאסר) אוסרים באלף).

בגדר חנ"נ של בשר בחלב

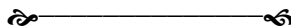
א.

בסי' צ"ב¹ נתבארה מח' הראשונים² האם יש חנ"נ בש"א. לדעת ר"ת יש חנ"נ בש"א ולדעת ר' אפרים אין חנ"נ בש"א וכ"פ השו"ע³.
 לדעת ר' אפרים דווקא בבב"ח אמרינן חנ"נ: "משום דכל חד וחד באפיה נפשיה שרי וכי איתנהו בהדי הדדי אסור".
 אפשר לבאר את המשפט 'כל חד וחד באפי נפשיה שרי', בב' אופנים:
 (א) עובדה זו היא תנאי מחוייב להיווצרות חנ"נ.
 (ב) עובדה זו היא תיאור מציאות באיסור בב"ח ואינה תנאי מוכרח להיווצרות חנ"נ.

בשיעור נדון בב' נפק"מ בין האופנים:

(א) אם בישלו שליש זית בשר ושליש זית חלב יחדיו ולאחר מכן הוסיפו עוד שליש זית בשר. לפי האופן הראשון כיוון שהתערובת הראשונה נ"נ בבישול הראשון, לא נוצר איסור בב"ח בבשר שהוסיפו. לפי האופן השני, נוצר איסור בב"ח.
 (ב) אם בישלו כזית של בשר בחלב שנ"נ עם מים. לפי האופן הראשון כיוון שהתערובת הראשונה נ"נ בבישול הראשון, לא נוצר איסור בב"ח במים. לפי האופן השני, נוצר איסור בב"ח במים.

בסוגיית טיפת חלב⁴ הבאנו את מחלוקת הראשונים לגבי מיקום החתיכה. הט"ז⁵ ביאר את שיטת רש"י, שסבר שהחתיכה מונחת באופן שחלקה ברוטב. לפי הסברו הטיפה מפעפעת עד גבול הרוטב ונעצרת ובשלב זה, חלקה העליון נ"נ. בשלב ב' הטיפה ממשיכה לפעפע לחלקה התחתון של החתיכה ולכן נאסר חלקה התחתון של החתיכה מחלקה העליון מדין דבוק ונ"נ.
 עולה מהסבר הט"ז, כי אע"פ שהחלק העליון נ"נ בשלב ראשון, כאשר טיפת החלב יוצאת אל החלק התחתון היא אוסרת אותו כדן חנ"נ של בב"ח.

1. עיי"ש בשיעור 7.
2. מובאת בתוס' ק' ע"א ד"ה בשקדם.
3. סי' צ"ב ס"ד.
4. ק"ח ע"א.
5. סי' צ"ב סק"ב.

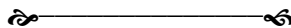
מכאן כי הט"ז סובר כאופן השני, ואף שבשר או חלב נ"נ כאשר הם מתערבים עם בשר או חלב של היתר נוצר חנ"נ חדש⁶.

הש"ך⁷ עמד על לשון השו"ע שכתב⁸: "אם תחב הכף בקדירה שני פעמים...", ולא כתב שאם תחב כמה פעמים צריך ס' נגד כל תחיבה. הש"ך⁹ סבר כאופן הראשון ולדעתו, בב"ח שנ"נ יכול לאסור הלאה רק כדין כשאר איסורים. כיוון שכן, אף אם תחבו את הכף ג' פעמים, לדעת השו"ע, לא התווסף איסור חדש בהוצאת הכף בפעם השנייה. טעם הדבר, שהבשר שנ"נ בהוצאת הכף הראשונה, נידון כשאר איסורים ביחס לחלב. לדעת השו"ע שסבר שאין חנ"נ בש"א¹⁰, אין הבשר שנבלע בהוצאה השניה נ"נ מן הבשר שנבלע בהוצאה הראשונה. כיוון שכן, אפילו אם יתחבו את הכף ג' פעמים או יותר, לעולם יצטרכו ב"פ ס', לדעת השו"ע (אחד נגד החלב ואחד נגד הבשר שנ"נ בהוצאה הראשונה). א"כ, לדעת הש"ך, בב"ח שנ"נ דינם כשאר איסורים ולא כבב"ח ולכן אינם יוצרים חנ"נ נוסף¹¹.

ב.

רעק"א¹² מתייחס לדיון זה בסוגיית כחל¹³.

כחל הוא עטין הבהמה ובו כנוס החלב שלה. יש לציין כי לדעת השו"ע, החלב שבכחל אינו אוסר את בשר הכחל ומשום כך: "ואם עבר ובישלו בפני עצמו מותר לאוכלו"¹⁴. השו"ע פסק¹⁵ שאם בישלו כחל עם בשר אחר, יש לשער בס' נגד כל הכחל. רעק"א מבאר כי לדעת השו"ע בשלב ראשון, הבשר האחר נבלע בכחל ובהיפגשו עם החלב שבכחל נוצר חנ"נ. בשלב שני, החנ"נ שנוצר אוסר את בשר הכחל. אמנם: "הוא כמו ירק שבולע מחתיכות בשר בחלב ובזה לא אמרינן חנ"נ דעיקר טעמא דאמרינן בבב"ח חנ"נ הוא רק משום האי לחודיה שרי וכו'".

6. עיין ט"ז (סי' פ"ז סק"ב) ועיין משבצ"ז שם.
7. סק"ד.
8. ס"ב.
9. סי' צ"ב סק"י.
10. סי' צ"ב ס"ד.
11. עיין הערה 7, ועיין נקה"כ (שם סק"א) שחלק על הט"ז וכתב שבמפגש של איסור והיתר נוצר חנ"נ. עיין שפ"ד (סי' צ"ב סק"י) שכתב: "אלא שבנקודות הכסף אל בית מלחמתו הוא שב...", כלומר, כוונת הש"ך בנקה"כ היתה להראות שדרך לימודו של הט"ז אינה הכרחית.
12. סי' צ' סק"ב.
13. משנה חולין ק"ט ע"ב וגמ' צ"ז ע"ב.
14. טעם הדבר כתב תרוה"ד סי' קפ"ב, מובא בבדה"ש סי' צ' סק"י"ד.
15. סי' צ' ס"א.

משא"כ במה שבלוע מחתיכות בב"ח הוי כבלוע משאר איסורים דלא אמרינן חנ"נ".

עולה מהסבר זה של רעק"א כי סבר כדעת הש"ך שבבב"ח שנ"נ אוסר הלאה כדין שאר איסורים.

רעק"א עצמו ממשיך: "ואדמ"ו הרב הגאון מו"ה וולף איגר השיב לי שהדין עמי בסברא אולם א"א לכוון כן בדעת המחבר...".
בסי' ק"ג מבוארת דעתו של המחבר בעניין זה.

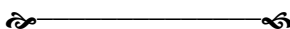
הב"י¹⁶ מתייחס למקרה ובו בישלו חלב ובשר בתוך מעל"ע או יחדיו ונ"נ, לאחר מכן (בתוך מעל"ע להיווצרות החנ"נ) בישלו בסיר מים. כתב הב"י: "חשיב כאילו חזר ונתבשל בה האיסור ומונים מעל"ע משעה שהוחמו המים דהא כו"ע מודו שהמים נעשו חתיכת נבילה דבבשר בחלב לדברי הכל חענ"נ", וכ"פ בשו"ע. מכאן הוכיח אביו של רעק"א שלדעת השו"ע בב"ח שנ"נ יכול לאסור הלאה כדין בב"ח.

על כך אמר רעק"א: "והודיתי לו שהיה בהעלם דבר ממני דברי ב"י"¹⁷.

הש"ך¹⁸ חולק על פסיקת השו"ע בסי' ק"ג וסבר להלכה כהו"א של רעק"א: "ומ"מ בעיקר הדין שס"ל להמחבר והרב דקדירה שבלוע מבב"ח דאמרינן חנ"נ איני מודה להם, דזה דמי לשאר איסורים כיוון שכבר נאסר"¹⁹.
רעק"א הביא את דברי הש"ך וסיים: "ושמחתי שכיוונתי בסברא".

הפר"ח²⁰ עומד על סתירה הקיימת בהסבר הש"ך את דעת השו"ע. בסי' צ"ד²¹ ביאר הש"ך את דעת השו"ע שסובר שבב"ח שנ"נ יכול לאסור הלאה רק כדין שאר איסורים²². לעומת זאת, בסי' ק"ג כתב הש"ך²³ במפורש שלדעת השו"ע בב"ח שנ"נ יכול לאסור הלאה כדין בב"ח.

כמו"כ הקשה הפר"ח על שיטת הש"ך. אם בישלו חצי כזית בשר עם מעט חלב ונ"נ, אם יוסיפו חצי זית חלב ויבשלו אותו עם הבשר, וודאי שלוקים על בישולו ולוקים על אכילתו. א"כ, וודאי שנוצר חנ"נ של בב"ח בחלב הנוסף.

16. סי' ק"ג ס"ז.

17. והדברים ק"ו אם במפגש של בב"ח במים, המים נ"נ, ק"ו במפגש של בב"ח עם בשר או חלב.

18. סי' ק"ג ס"ק י"ח.

19. וכ"כ הש"ך סי' צ"ד ס"ק כ"ב עיי"ש.

20. סק"ד.

21. סק"ד.

22. וכן נראה מדבריו בסי' צ"ב סק"י.

23. ס"ק י"ח, וכן בסי' צ"ד ס"ק כ"ב.

שאלה נוספת מעלים החו"ד²⁴ וגליון מהרש"א²⁵. לפי דברי הש"ך, אם בישלו בשר נבילה או טריפה עם חלב, כיוון שהבשר היה אסור (מצד נבילה או טריפה) לא נוצר חנ"נ של בב"ח. הקשה החו"ד, שדווקא טמאה נתמעטה מאיסור בב"ח²⁶ ולא נבילה או טריפה²⁷. מכאן, שאף בשר או חלב שהיו אסורים (מצד עצמם כנבילה או טריפה או שנ"נ) ונתבשלו עם היתר, ההיתר אסור מה"ת וא"כ גם נ"נ²⁸.

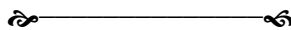
לסיכום

שיטת הש"ך היא כאופן הראשון, שעובדה זו היא תנאי מוכרח להיווצרות האיסור. לפיכך, בב"ח אסורים שנפגשו עם היתר אסורים אותו רק כדין שאר איסורים.

רוב האחרונים²⁹ סברו כאופן השני, שהעובדה ש'כל חד וחד באפי נפשיה שרי', היא תיאור מציאות באיסור בב"ח ואינה תנאי מוכרח להיווצרות חנ"נ. לפיכך אף בב"ח אסורים שנפגשו עם היתר יוצרים בו חנ"נ.

ג.

רעק"א³⁰ הביא ראיה לדעת השו"ע שבב"ח שנ"נ אסור הלאה כדין בב"ח. בסוגיית טיפת חלב הקשו הפוסקים מדוע טיפת חלב שנפלה ע"ג החתיכה אוסרת את כולה, ולא אוסרת רק כדי נטילה כדין צלי³¹. הש"ך³² ביאר כי לדעת הב"י בב"ח שנ"נ אסור אח"כ אף בהפרדה גמורה. כיוון שכך, סבר הב"י, טעם הבשר שנ"נ בנטילה הראשונה, אסור את הנטילה שנוגעת בה ואף היא נ"נ, וכן בכל החתיכה. אם נאמר כשיטת הש"ך, שבב"ח שנ"נ אסור הלאה רק כש"א, רק ב' הנטילות הראשונות אסורות. לפי שיטת הש"ך, הנטילה הראשונה נ"נ ויכולה לאסור הלאה רק כדין ש"א. א"כ, הנטילה השניה לא נ"נ ואינה יכולה לאסור הלאה. טעם החלב נשאר בנטילה הראשונה וטעם הבשר מתפשט לכל החתיכה. בשאר

24. ביאורים סק"ד.
 25. סי' צ"ב אות י"ב. וכן הקשה הפמ"ג בפתיחה להל' בב"ח ד"ה ודע דטעם כעיקר.
 26. משנה ק"ג ע"א.
 27. עיין במשבצ"ז (סי' פ"ז סק"ב) שציין לרמב"ם (פ"ט מהל' מא"א הל' ו') שכתב: "המבשל בשר מתה...בחלב לוקה על בשולו". מכאן שאף בבישול נבילה בחלב יש איסור תורה של בב"ח.
 28. ביישוב שיטת הש"ך עיין חת"ס יו"ד סי' פ"ב, חו"ד שם, יד יהודה סי' צ"ד פירוש הארוך סק"ז.
 29. שו"ע, רמ"א, חו"ד, אביו של רעק"א, רעק"א, גליון מהרש"א, פמ"ג. וכתב הפר"ח: "ולי נראה עיקר כדברי הב"י...ולפיכך בדין הכף כפי הפעמים שתחבו צריך ס' בכל פעם נגדו".
 30. סי' צ' שם.
 31. עיין בר"ן מ"ג ע"א בדפי הר"ף וש"ך סי' צ"ב סק"ג.
 32. סי' ק"ג ס"ק י"ז.

איסורים לכו"ע אמרינן דין הפרדה גמורה וכיוון שרק טעם הבשר מתפשט, אין הוא אוסר את כל החתיכה (הנטילה השניה אסורה כדין צלי). מכאן שבב"ח שנ"נ נידון כחנ"נ גמור.

לכאורה ישנה ראייה לשיטת הש"ך מדברי התוס'³³.

התוס' דנים במח' ר"ת ור"א האם יש חנ"נ בש"א: "ולפי פירוש רבינו אפרים ודאי ניחא מה שצוה הכתוב להגעיל כלי מדין, דהשתא יורה גדולה שאי אפשר להגעיל בתוך כלי אחר היכי משתריא, הא אין במים ס' לבטל האיסור. ואי שיחזור ומגעילה בשניה, והלא המים הראשונים נעשו נבלה וחוזרין ואוסרין, ואי לא משערין אלא באיסור עצמו ניחא"³⁴. התוס' מביאים ראייה לדעת ר"א שאין חנ"נ בש"א מדין כלי מדיין. אם נאמר שיש חנ"נ בש"א יש להקשות כיצד הגעילו סירים שאין אפשרות להגעילם באופן שיהיה במים ס' נגדם (מפאת גודלם). לכאורה, במקרה זה לעולם המים ייעשו נבילה ויבלעו שנית בסיר. אם נאמר שאין חנ"נ בש"א, ניחא, שכן כיוון שהמים לא נ"נ, ע"י מס' הגעלות נפלט כל האיסור למים.

אם נאמר כשיטת השו"ע, שבב"ח שנ"נ אוסרים הלאה כדין בב"ח, אין ראייה לשיטת ר"א.

בכלי מדין וודאי שיש לחוש שנתבשל בהם בב"ח וא"כ, כאשר יגעילו את הסיר המים ייעשו נבילה. אעפ"כ כתבו התוס', שאפשר להגעיל יורות גדולות אע"פ שאין במים ס' נגדם והמים לא נ"נ. מכאן שבב"ח שנ"נ אינו אוסר הלאה כדין בב"ח.

לשם יישוב הראייה נזכיר כי הבאנו לעיל ב' נפ"מ בין האופנים השונים להסבר 'כל חד וחד באפי נפשיה שריל'. המקרה המדובר בתוס' הוא כמקרה השני, שבישל חנ"נ של בב"ח עם מים. באופן זה, מוכח מן התוס' שמה"ת לא נוצר חנ"נ במים³⁵. ראייה זו ניתן ליישב ע"פ מה שביאר הפמ"ג³⁶, שאף לדעת השו"ע, שסבר שמים שהתבשלו עם בב"ח נ"נ, הוא רק חומרא בעלמא מדרבנן. א"כ אין סתירה מדברי התוס', שכן התוס' רק הוכיחו שמה"ת לא נ"נ.

33. ק' ע"ב סוף ד"ה בשקדם.

34. מכאן הוכיח רעק"א (סי' צ"ב סק"ח) שלדעת ר"ת יש חנ"נ בש"א מה"ת. אם לדעת ר"ת חנ"נ בש"א רק מדרבנן, לא שייך להקשות עליו מכך שהתורה התירה שימוש בכלי מדיין ע"י הגעלה.

35. עיין בהערה הקודמת. מכאן מוכח שהדין בתוס' הינו במישור של דאורייתא.

36. שפ"ד סוף סק"ד.

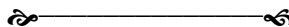
ד.

ראינו כי האחרונים הקשו על שיטת הש"ך מדין טריפה בחלב ומדין חצי זית בשר שנ"נ ונתבשל שוב עם חלב. יש להבין, האם הש"ך חולק עליהם באופן מוחלט וסובר שבמקרים אלו אין איסור תורה כלל?

ביישוב שיטת הש"ך טוען הפמ"ג³⁷ שאף הש"ך מודה שבמקרים אלו יש חנ"נ מדרבנן. דין חנ"נ דאורייתא של בב"ח קיים רק במפגש של היתר בהיתר. משום כך, כאשר בישל בשר טריפה בחלב, אף שעבר על איסור תורה של בב"ח, מ"מ אינו נ"נ מה"ת אלא רק מדרבנן. דין זה אמור אף כאשר בישל בשר או חלב שנ"נ עם חלב או בשר של היתר. בשני המקרים, כיוון שאחד מהגורמים היה אסור קודם, אף שנאסר מה"ת (משום בב"ח), לא נוצר חנ"נ של בב"ח מה"ת.

אמנם, הש"ך כתב שלדעת השו"ע (הפוסק כר"א) אף אם הכף נתחבה ג' פעמים די בב"פ ס' (שאינן הבשר שנבלע בכף בתחיבה השניה, נ"נ בהוצאתה). לכאורה אינו מובן, שכן ביארנו כי אף לדעת הש"ך, אמרינן במקרה זה חנ"נ מדרבנן. דברי הש"ך יכולים להתבאר עפ"י דברי האחרונים³⁸, כי אף לסוברים שיש חנ"נ בבלוע בבב"ח, מ"מ אינו אלא מדרבנן.

בדין תחיבת כף, לסוברים כי צריך ב"פ ס', החנ"נ נוצר בתוך הכף. באופן זה סבר הש"ך שהבשר שנבלע בהוצאה הראשונה נ"נ רק מדרבנן (שכן הוא בלוע). כמו"כ, הבשר שנבלע בהוצאה השניה אינו נ"נ מה"ת (שכן הוא נפגש עם בשר אסור). בצירוף שני דינים אלו, סבר הש"ך כי לדעת הסוברים כר' אפרים, אין הבשר שנבלע נ"נ כלל. כיוון שכן בין אם יתחבו את הכף לבשר ב"פ או יותר, לעולם סגי בב"פ ס'³⁹.

37. כ"כ השפ"ד שם בדעת הש"ך.

38. שפ"ד סי' צ"ב סק"כ ועיין שו"ת רעק"א (סי' ר"ז) שמסתפק בזה.

39. יש להעיר כי אף שהש"ך ביאר את פסיקת השו"ע כשיטתו, מ"מ מוכח מדברי השו"ע בסי' ק"ג שחלק על ביאור זה. ועיין קושייתו הראשונה של הפר"ח המובאת בתחילת השיעור.

דין בצל הבלוע מבשר ונתבשל בקדירה חלבית

א.

כתב סה"ת¹: "צריך ליזהר שלא יחתוך בסכין חולבת לא שומין ולא בצלים וראשי כרישין אם רוצה לתיתן עם בשר...ואם שגג וחתך לא סגי בהדחה שהרי נבלע בהם ונתפשט הטעם. ואם אחרי כן נתנן בקדירה וותחת, מותר בס' לבטל טעם הסכין הבלוע בירק..."

השו"ע פסק דין זה בסע' ו': "בצלים או ירקות שבלועים מבשר ובשלם בקדירה חולבת, אם ידוע כמה בשר בלוע בבצלים ובירקות, אין צריך ס' אלא כנגד הבשר".

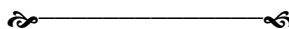
מתחילת דברי סה"ת ניתן, לכאורה, להבין כי דין זה אמור רק בדברים חריפים אותם הזכיר במפורש. מסוף דבריו מוכח כי דין זה אמור בכל ירק לכן שינה וכתב: "הבלוע בירק". כוונת סה"ת לומר שבכל אופן שנבלע טעם בשר בירק, צריך ס' לבטל טעם הבשר. בתחילת דבריו עסק סה"ת בדברים חריפים שבלועים ע"י חריפות ודוחק הסכין אף בצונן, ובסוף דבריו עסק בדברים שאינן חריפים הבולעים רק ע"י בישול. דבר זה מודגש אף בדברי השו"ע שכתב: "בצלים או ירקות", מכאן שדינם שווה בעניין זה.

כמו"כ יש לציין כי השו"ע שינה מלשון סה"ת. בסה"ת כתוב: "ואם אחרי כן נתנן בקדירה וותחת...", אך השו"ע שינה וכתב: "בקדירה חולבת". האם השו"ע עוסק במקרה שבישלו את הבצלים עם מים בקדירה חלבית (ב"י), או שבישלו עם חלב ממש.

ב. שיטת רעק"א²

רעק"א סובר שהשו"ע מדבר במקרה שבישלו את הבצל עם מים בקדירה חלבית (ב"י)³.

רעק"א דייק זאת מלשון השו"ע שכתב 'קדירה חולבת', ולא כתב 'ובשלו בחלב'. כאשר יש ס' במים נגד הבשר, טעם הבשר מתבטל במים והמים מותרים. לגבי הבצל עצמו, לכאורה כיוון שאין במים ס' נגד דופן הקדירה, נפלט טעם החלב

1. סי' ס'.
2. סק"ז, ובתשובה סי' ס"ז.
3. יש להעיר כי במקרה זה יש לדון בג' נושאים, דין הכלי דין המים ודין הבצל.

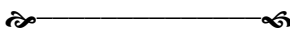
ונבלע בבצל והבצל נאסר. אמנם, השו"ע פסק⁴ שאם הדיחו קערה בשרית במחבת חלבית, מותר אף שאין במים ס' נגדו, מטעם נ"ט בר נ"ט. א"כ, ה"ה כאן, אף שאין במים ס' נגד הדופן, אין הבצל נאסר שכן טעם החלב שנבלע בו הוי נ"ט בר נ"ט דהיתירא⁵.

כאשר אין ס' במים נגד הבשר, לכאורה, עפ"י ההשוואה לדין קערות, י"ל שכשם שבדין קערות התיר השו"ע אף שאין ס' במים נגד הקערות, ה"ה כאן. לפי"ז, מדוע פסק השו"ע שכאשר אין ס' במים נגד הבשר הבלוע בבצל, הכל אסור. ביחס לשאלה זו כתב רעק"א: "מ"מ הכא אסור, דמבצלים למים לא מקרי נ"ט בנ"ט, כמ"ש השערי דורא דאם אינו בלוע בכלי לא מקרי נ"ט בנ"ט דלא נקלש". דברי רעק"א מתבססים על דעת השע"ד שכתב⁶: "באוכלין, אפילו אלף טעמים חשובים כחד". לפי"ז, מסביר רעק"א, ישנו הבדל מהותי בין בצל הבלוע מבשר וכלי הבלוע מבשר. כאשר הבשר בלוע בכלי, הכלי מהווה גורם הקלשה לבשר ובהגיעו למים הוי נ"ט בר נ"ט דהיתירא. כאשר הבשר בלוע בבצל, אין הבצל מקליש את טעמו וא"כ ישנו מפגש של טעם שני באיסור במים.

א"כ, לדעת רעק"א, השו"ע מדבר באופן שבישלו בצל הבלוע מבשר בקדירה חלבית עם מים. בכה"ג פסק השו"ע שאם יש ס' במים נגד הבשר הבלוע בבצל, הכל מותר.

מה יהיה הדין, לדעת השו"ע, אם בישלו את הבצל בתוך חלב ממש? במקרה זה, כתב רעק"א: "ל"ל דבעינן ס' נגד כל הבצלים, דחלב נכנס בתוכו ונ"ט והדר יוצא ואוסר וכן הבצלים נשאר באיסורם".

ביאור דבריו, שהחלב נכנס לבצל ונותן טעם בבשר שבתוכו. במקרה זה, אפי' אם יש בחלב שבקדירה ס' נגד הבשר שבבצל, יש לחוש שלא יצא כל הבשר החוצה להתבטל בחלב. במפגש החלב והבשר הבלועים בבצל, נאסר הבשר שבבצל ונ"ט. כיוון שהבשר נ"ט, אף הבצל נ"ט⁷, וצריך ס' בחלב נגד כל הבצל. אף כאשר יש ס' בחלב נגד הבצל, הבצל נשאר באיסורו. טעם הדבר, כיוון שנאסר בשעת הבליעה,

4. סי' צ"ה סע' ג': "קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת בחמין שהיס"ב אפילו שניהם ב"י מותר משום דהוי ליה נ"ט בר נ"ט דהיתירא".
5. ו"ל, כי אף הרמ"א שהחמיר בדין קערות, דיבר רק באופן שאין ס', אך אם יש ס' מותר אף לדעתו. טעם הדבר, שהבשר התבטל במים ולכן לא נוצר חנ"ט במים.
6. סי' ס'.
7. בשיעור צ"ד מס' 4 ביארנו, כי לדעת השו"ע, בב"ח שנ"ט ונתבשל עם מים ואין ס', המים נ"ט וה"ה כאן.

אף אם ייסחט טעם הבשר ממנו, נשאר באיסורו. דין זה נובע מפקס השו"ע⁸ שחתיכה שנאסרה, נשארת באיסורה אף אם ייסחט טעם האיסור ממנה. אמנם, רעק"א עצמו מציין לדברי הרמ"א⁹ ומהר"ם מלובלין¹⁰ החולקים על פסיקתו.

ג. שיטת מהר"ם מלובלין¹¹

המהר"ם נשאל על בצל שנחתך בסכין של בשר ונתנוהו בתוך תבשיל של חלב באופן שיש ס' בחלב נגד כל הבצל.

המהר"ם השיב שהבצל לא נ"נ, משום שקודם שנתנוהו לחלב היה היתר. אמנם אם חתכו בצל בסכין של איסור ונתנוהו להיתר, אף כאשר יש ס' נגד כל הבצל, הבצל נשאר באיסורו משום אפשר לסוחטו אסור.

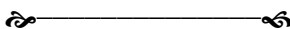
רעק"א¹² מקשה על דברי מהר"ם מלובלין, מדוע בבצל שבלע בשר אנו אומרים שהטעם נסחט והבצל מותר, משא"כ כאשר הבצל בלע טעם איסור, הטעם נשאר והבצל נאסר. מדוע לא נאמר גם בזה שטעם האיסור נפלט?

השו"ע פסק¹³: "חתיכה שבלעה איסור, ואין בה ס' לבטלו, שנפלה לקדרה... שאם יש במה שבקדרה מצורף עם החתיכה עצמה ששים כנגד איסור הבלוע בה, מותר מה שבקדרה, אבל חתיכה עצמה אסורה, לפי שאיסור שבה אינו נפלט ממנה לגמרי". מקור דברי השו"ע הוא הרשב"א¹⁴.

יש לעיין מדוע החתיכה הראשונה נשארת באיסורה.

כותב רעק"א: "היה באפשרי לומר, דבאמת אמרינן דבבישול נסחט בליעתה ומתפשט בכלו בשוה, והא דחתיכה עצמה אסורה, היינו כיון דנשאר בתוכה מעט איסור, וכיון דהיתה כבר איסור, כל שנשאר בתוכה כל שהוא איסור, קיימא באיסור עד שיפליט הכל".

כלומר, היה אפשר לומר שבבישול השני, טעם האיסור הבלוע בחתיכה הראשונה, מתפשט בשווה בכל הקדירה ובחתיכה. אעפ"כ, כיוון שחתיכה זו קיבלה שם של איסור קודם לכן, לא פוקע ממנה שם האיסור.

8. סי' ק"ו ס"א.
9. סי' צ"ה ס"ב.
10. שו"ת סי' כ"ח.
11. שם.
12. בתשובה שם.
13. סי' ק"ו ס"א.
14. גר"א שם סק"א.

עפ"ז, מסביר רעק"א, מובן מדוע כאשר היתירא בלע, נשארת החתיכה בהיתירה: "וא"כ, משום הכי, בהתירא בלע, דלא היתה שם איסור על החתיכה, בזה, כיון דנסחט ונתפשט טעם בשר שבתוכו בשוה, אף דנשאר בו משהו בשר אינו אוסר".

לפי"ז, אפשר להבין מדוע התיר מהר"ם מלובלין את הבצל. קודם שנפל הבצל לקדירת החלב, הוא היה מותר. בשעת הבישול, מתפשט טעם הבשר בשווה בכל הקדירה, ולפיכך, כאשר יש ס' נגד הבשר הבלוע בבצל, אף הבצל נשאר בהיתרו.

רעק"א עצמו, שולל את האפשרות להסביר כך את השו"ע והרשב"א¹⁵.

"דלישנא דהרשב"א בתשובה וכן לישנא דהר"ן משמע להדיא, דאין יודעים שנתפשט האיסור בשוה דאפשר דהרבה נשאר בתוכו...אלא ודאי דחיישינן שנשאר בו הרבה איסור".

כלומר, ברשב"א מפורש שבחתיכה הראשונה לעולם נשאר יותר טעם של האיסור.

א"כ, חוזרת שאלת רעק"א הנ"ל ויש להבין מדוע חילק מהר"ם מלובלין בין בצל שבלע היתר לבצל שבלע איסור.

הבית מאיר¹⁶ האריך לבאר את תשובת המהר"ם ולהסביר מה ההבדל בין בצל שבלע היתר לבצל שבלע איסור, אף לפי דעת השו"ע והרשב"א.

וז"ל: "אבל בצלים שבלעו חלב"¹⁷, עדיין הם בחזקת היתר ומספק אתה בא לאוסרן, אולי בשעה שבלעו טעם בשר היה בהם טעם חלב יותר ע"י שלא נפלט טעם החלב שבו בשווה. וכאן ס"ל הבצלים נשארים בחזקת היתר, שבלי ספק, הספק אינו שקול ונוטה יותר להיתר מלאיסור ולכ"ע אזלינן גביהו בחזקת היתר".

הבית מאיר מבסס את הסברו עפ"י כלל של חזקה דמעיקרא. כל דבר שאנו מסופקים בו אם נשתנה מכמות שהיה, אין מוציאים אותו מחזקתו הראשונה. כלל זה אמור, בין שהיה מותר ואנו מסופקים בו אם נאסר ובין שהיה אסור ונולד בו הספק אם הותר¹⁸.

15. יש להעיר, כי שיטת רש"י (ק"ח ע"א ד"ה אי קסבר) ותוס' (ק"ח ע"א ד"ה אפל"מ) היא שטעם האיסור מתחלק בשווה בחתיכה ובקדירה והחתיכה חוזרת להיתרה. לפי"ז מובנת פסיקתו של מהר"ם מלובלין, אלא שאף שהביא השו"ע (צ"ב ס"ד) שיטה זו מ"מ, אין ההלכה כן.

16. יר"ד סי' צ"ד ד"ה בש"ך ס"ק כ"ג.

17. יש לשים לב כי הבית מאיר דיבר במקרה של בצל הבלוע מחלב ונתבשל בבשר.

18. עיין חולין י' ע"ב, ורש"י שם ד"ה הא דאמור.

כמו"כ דייק הבית מאיר מדברי הרשב"א¹⁹: "שחתיכה שבלעה איסור ואין בה לבטל את האיסור אי אפשר לחזור ולהתירה לעולם, שהרי עצמה נאסרת בוודאי מחמת מה שבלעה...דאי אפשר לעמוד על האיסור הבלוע אם יצא מתוכה אם לא".

הבית מאיר מדייק בדברי הרשב"א שאסר את החתיכה הראשונה רק מכח ב' דברים:

(א) החתיכה הראשונה נאסרה בוודאות "שהרי עצמה נאסרת בוודאי מחמת מה שבלעה".

(ב) יש להסתפק האם האיסור שבלעה יצא ממנה "דא"א לעמוד על האיסור הבלוע אם יצא מתוכה אם לא".

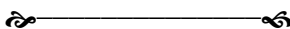
לפי"ז, בצל שבלע איסור, יש לו חזקת איסור. כאשר אנו באים לדון ולהתירו מחמת הספק, שמא האיסור יצא ממנו, חזקת האיסור הקודמת מכריעה לאוסרו. לעומת זאת, בצל שבלע בשר היתר, קודם שנכנס הבצל לקדירה יש לו חזקת היתר. כאשר נתבשל הבצל בקדירה, יש להסתפק האם טעם הבשר נשאר יותר בבצל ונ"נ מהחלב, (וא"כ צריך ס' נגד כל הבצל ואף הוא נשאר באיסורו). אעפ"כ, כיוון שזהו ספק בלבד, ויש לבצל חזקת היתר, אנו מעמידים את הבצל על חזקת ההיתר שלו, וכשיש ס' נגד הבשר שבבצל, הכל מותר²⁰.

לסיכום

לדעת רעק"א בשו"ע, אם בישלו בצל הבלוע מבשר בתוך קדירה עם חלב, צריך ס' נגד כל הבצל ואפ"ה הבצל אסור. אם בישלו בצל הבלוע מבשר בקדירה חלבית שיש בה מים צריך ס' נגד הבשר הבלוע בבצל, הכל מותר. לדעת מהר"ם מלובלין ורמ"א אם בישלו בצל הבלוע מבשר בתוך קדירה עם חלב, אם יש ס' נגד הבשר הבלוע בבצל, הכל מותר.

ד.

הגמ' מביאה ברייתא²¹: "קדירה של בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנ"ט". הראשונים²² עמדו על סתירה שיש לכאורה בין דין זה לדין כזית בשר שנפל לתוך

19. תשובות המיוחסות לרמב"ן סי' קנ"א.

20. הבית מאיר ביאר כי אם היה ידוע שטעם הבשר מתחלק בשווה בכל הקדירה, אף החתיכה הראשונה מותרת. יש לשאול, אף אם טעם הבשר מתחלק בשווה בכל הקדירה, כיוון שנשאר בבצל טעם בשר, לכאורה, הוא נ"נ מן החלב שנכנס (כדין כזית בשר שאין אומרים בו מקושר)? אולי אפשר לומר שכיוון שטעם הבשר מתחלק בשווה, אף בתוך הבצל יש ס' בחלב נגד הבשר. כמו"כ, אף הבשר הבלוע בבצל לא נאסר מן החלב עפ"י עיקרון ההדדיות של הרמב"ן.

21. חולין צ"ז ע"א.

יורה של חלב²³. בדין כזית בשר אמרה הגמ' שהחלב שנבלע בבשר נ"נ, אך בדין קדירה רואים שלא אומרים כן. אם החלב שנבלע בקדירה היה נ"נ הוא היה יוצא ואוסר את החלב שבקדירה כדין מב"מ עד ס' ולא סגי בני"ט.

תרומת הדשן הביא את הסבר **הראב"ן** לסתירה זו. לפי הבנת תרוה"ד, חידש הראב"ן שאף שלגבי כזית בשר אמרינן שהחלב שנבלע בבשר "חלוק הוא לעצמו"²⁴ ולכן נ"נ מן הבשר, לגבי החלב הנבלע בקדירה הדין שונה. לגבי החלב הנבלע בקדירה, רואים אותו כמקושר עם החלב שבתוך הקדירה, וכיוון שבחלב שבתוך הקדירה אין טעם בשר ואיננו נאסר, ה"ה לגבי החלב הבלוע בקדירה. ובלשון תרוה"ד: **"אלא ע"כ צריך לחלק בין הנבלע באוכל ובין מה שנבלע בכלי"**.

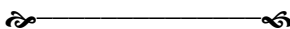
ע"פ דברים אלו של תרוה"ד בביאור הראב"ן, כאשר נתבשל הבצל הבלוע מבשר עם חלב, חלב נבלע בבצל. כיוון שכך, נוצר בתוכו חנ"נ ואוסר את הבצל. בכה"ג, אף אם יש ס' בחלב נגד הבצל, אין אומרים שהחלב שבבצל מקושר לחלב שבקדירה, שכן הבצל הוא אוכל 'חלוק הוא לעצמו'. א"כ, לעולם נצטרך ס' נגד כל הבצל (שכן נ"נ) ואף בכה"ג, הבצל יישאר באיסורו.

החזו"א²⁵ חולק על הבנת תרוה"ד בדברי הראב"ן.

כתב **הראב"ן**²⁶ (ביחס לדין טיפת חלב שנפלה על החתיכה): "דלא אסר ר' יהודה אלא כשנפלה על החתיכה ונאסרה מטעם החלב שהוא בעין ואוסרת את שאר החתיכות מפני שהן מינם. אבל חלב הנבלע בקדירה אינו אוסר את הרוטב שנבלע בה לאסור את זה שבקדירה משום מין ומינו כשנפלט, דהא אינו בעין".

ביאר החזו"א: "נראה מדבריו דלא אמרינן האי סברא דחלב נבילה הוא אלא היכי שההיתר נבלע בהאיסור עצמו דאז נותן בו טעם יותר מבכל הקדירה ואינו עתיד לפלוט ולחלק את הטעם בכל הקדירה והלכך חלב הבלוע בבשר מקבל טעם בשר, אבל היכי שההיתר והאיסור שניהם מובלעים בכלי, אין מתגבר האיסור על ההיתר וכל מה שמקבל מהאיסור עתיד להתפשט...ולפי"ז, אין חילוק בין קדירה לאוכל".

החזו"א מבאר כי **הראב"ן** מחלק בין שני מצבים. כאשר חלב נבלע בבשר בעין, הבשר בולעו בצורה חזקה²⁷ ובאופן שאף אם יתבשל אח"כ שוב, לא יתחלק טעם

22. תה"ד סי' קפ"ג.
23. ק"ח ע"א.
24. לשון הר"ן מ"ג ע"ב בדפי הר"ף.
25. סי' י"ח סק"י. וכ"כ בפלתי סק"ח.
26. מובא במרדכי חולין פ"ח סי' תרע"ט.
27. בלשון הפלתי: "אבל אם נאסרה מן 'גוף איסור' ולא מן 'נבלע' כמו הך חלב שנבלע בבשר זו, וודאי יותר מתחבר עם בשר גופו מהתחבר עם קדירה ולכך נ"נ".

החלב בשווה בכל הקדירה. בכה"ג אמרינן שכבר בשלב ראשון החלב הנבלע בבשר נ"נ. כמו"כ, במקרה זה, אין החלב שנבלע בבשר נחשב כמקושר עם החלב שבשאר הקדירה. כאשר חלב ובשר נבלעים בקדירה, מידת הבליעה של שניהם בקדירה שווה, ובשעת הבישול סופם להתפשט בשווה בכל הקדירה. כיוון שכך, אף בשלב הראשון של בליעת החלב בקדירה, אינו נ"נ. במקרה זה, רואים את החלב הנבלע בקדירה כמקושר עם שאר החלב שבקדירה ומצטרף לבטל את טעם הבשר.

לפי הסבר זה בראב"ן, אין הבדל עקרוני בין אוכל לכלי. החילוק שעושה הראב"ן הוא רק בין היתר שנבלע באיסור בעין למצב שבו האיסור וההיתר שניהם בלועים במקום אחר.

עפ"ז, מסביר החזו"א את דין בצל הבלוע מבשר ונתבשל בחלב: "והלכך, גם בבצלים המובלעים בטעם בשר ובשלן בחלב ויש ס' נגד הבשר, אין החלב נאסר, דהחלב שבתוך הקדירה מצטרף להחלב שבתוך הבצל".

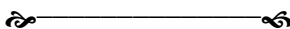
כלומר, כיוון שאף החלב ואף הבשר בלועים בבצל וסוף החלב להתפשט בשווה בכל הקדירה, אין החלב נ"נ, וממילא יכול להצטרף לשאר החלב לבטל את טעם הבשר.

אמנם, יש להקשות, אף שהחלב לא נ"נ, מ"מ כיוון שפגש עם הבשר בתוך הבצל, הבשר עצמו נ"נ²⁸. א"כ, אף הבצל נ"נ וצריך ס' נגד כל הבצל ואף בכה"ג הבצל נשאר באיסורו²⁹?

החזו"א³⁰ התמודד עם קושיא זו, וכתב לתרץ זאת עפ"י עיקרון ההדדיות של הרמב"ן. היינו, כיוון שהחלב לא נ"נ, שסופו להתפשט, אף הבשר לא נ"נ³¹.

סיכום

ניתן לומר כי יסוד מח' האחרונים הוא ב' גישות בהבנת חילוקו של הראב"ן. לדעת רעק"א ומהר"ם מלובלין, חילק הראב"ן בין כלי שבו אומרים מקושר, לאוכל שבו אין אומרים מקושר. רעק"א ומהר"ם מלובלין נחלקו במקרה שנתבשל הבצל עם חלב ממש.

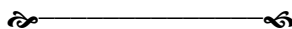
28. וכן הקשה הפלתי שם.

29. דין סופו להתפשט אמור רק לגבי החלב שתהליך בליעתו והתפשטותו מתחיל ומסתיים בבישול זה. לגבי הבשר, כיוון שנבלע קודם לכן, אין אומרים דין סופו להתפשט, לכן יש להבין מדוע לא נ"נ.

30. שם ס"ק י"א.

31. לפי"ז, לחולקים על עיקרון ההדדיות (טור), אם בישל עם חלב צריך ס' נגד כל הבצל ואף בכה"ג הבצל נשאר באיסורו.

לדעת החזו"א והכו"פ חילק הראב"ן בין היתר שנבלע באיסור בעין להיתר ואיסור הבלועים בדבר אחר. לראב"ן, לפי גישה זו, אומרים דין מקושר בין בכלי ובין באוכל.³²

32. רוב האחרונים נקטו להלכה את המהר"ם מלובלין והתירו גם את הבצלים אף כאשר נתבשלו עם חלב. כך בט"ז (סי' צ"ו סק"ה), ש"ך (סי' צ"ד ס"ק כ"ג), פר"ח (סי' צ"ד ס"ק כ"א). על אף שבבצל בלוע בשר וחלב י"ל שבשר זה התבטל בס' החלב שנגדו וכדין טיפת חלב שנפל לקדירה גדולה של בשר שכל הסיר מותר.

סימן צ"ה

בביאור שיטת התוס' והרשב"א בנ"ט בר נ"ט

בגמ'¹ הובאה מח' של רב ושמואל ביחס לדגים שעלו בקערה: "אתמר: דגים שעלו בקערה, רב אמר: אסור לאכלן בכותח, ושמואל אמר: מותר לאכלן בכותח.

רב אמר אסור, נותן טעם הוא, ושמואל אמר מותר, נותן טעם בר נ"ט הוא. והא דרב, לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, דרב איקלע לבי רב שימי בר חייא בר בריה, חש בעיניו, עבדו ליה שייפא בצעא, בתר הכי רמו ליה בשולא בגווה, טעים ליה טעמא דשייפא, אמר: יהיב טעמא כולי האי?! ולא היא, שאני התם דנפיש מררה טפי...

אמר חזקיה משום אביי: הלכתא, דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח."

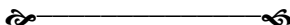
היה אפשר לומר שמחלוקתם היא במקרה שנתנו דגים צוננים בקערה צוננת. רב סובר שיש לחוש שמא אין הקערה מודחת היטב ויש בה שאריות בשר (וכעין שמצינו בדין קישוא שחתכו בסכין), אך לדעת שמואל אין לחוש לכך. אמנם, מן הגמ' מוכח שנחלקו דווקא כשהדגים או הקערה חמים, שכן הגמ' מסבירה שנחלקו לגבי מידת נתינת הטעם שקיימת רק ע"י חום.

מדברי **התוס'**² מוכח כי רב ושמואל לא נחלקו במקרה זה שכן כתבו: "אם הקערה והדגים צוננים, לא איצטריך (חזקיה) לפסוק, דליכא מאן דפליג".

לפי פסיקתו של חזקיה, אף שנבלע טעם בשר בדגים, מותר לאוכלן עם כותח. מוכרחים לומר שטעם הבשר שבדגים מורגש, שא"כ, פשוט שמותר. טעם הדבר, שאם בישל חלב עם בשר ואין בחלב טעם בשר, החלב מותר, וק"ו כאן שטעם הבשר נבלע בדגים ומתבטל, וא"כ לא היה לו לרב לחלוק על שמואל. מכאן שאף שטעם הבשר מורגש בדגים, מותר לאוכלן בכותח. חידושו של שמואל הוא שבנוסף לדיני ביטול הרגילים בכמות (שישים), קיים גם ביטול באיכות הטעם, אף שאין ס'.

התורה³, בפרשת כלי מדין, ציוותה להגעיל כלים אסורים ומכאן שצ"ל בפשטות שטעם הנפלט מן הכלים הינו טעם גמור.

הברייתא אומרת⁴: "קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב, ואם בישל בנותן

1. קי"א ע"ב.
2. שם ד"ה והלכתא.
3. במדבר ל"א כ"ג.
4. צ"ז ע"א.

טעם". מן הברייתא עולה, שטעם שני הינו טעם גמור, שכן טעם הבשר הנבלע בחלב הוא טעם שני, ואעפ"כ אוסר את החלב. לפי"ז יש לשאול כיצד מותר לאכול את הדגים עם החלב והלא בלוע בהם טעם שני של בשר.

התוס' בזבחים⁵ דן בשאלה זו והביא בהו"א ראייה מברייתא זו לשיטת הריב"ן בנ"ט בר נ"ט. לשיטת הריב"ן לא מדובר בדגים שנתבשלו בקדירה בשרית שא"כ דינם זהה לברייתא הנ"ל ואסור לאכלם בחלב. לפי הריב"ן, חידושו של שמואל הוא שהדגים הונחו חמים בקערה בשרית נקייה ורק בכה"ג מותר לאכלם בחלב שאז טעם הבשר בדגים חלש ואינו מורגש.

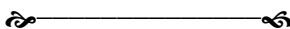
התוס' דחה את הראייה מהברייתא וכתב: "ואין להביא ראייה לדבריו מקדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנותן טעם דהתם לאו נותן טעם בר נותן טעם הוא שהטעם שני באיסור אבל כאן הטעם שני בהיתר וקודם שיבא לידי איסור נתבטל הטעם בדגים לפי שהוא שני".

בביאור דבריו יש לומר **שבשני המקרים הטעם השני קיים ומורגש**. בדינו של שמואל, הטעם השני נוצר בעת המפגש עם הדגים ושם, טעם זה נקלש בעודו מוגדר כהיתר. לאחר שנקלש בעודו היתר, לא יחולו על טעם חלש זה דינים חדשים של איסור, ולכן מותר לאכול דגים אלו עם חלב. בדין הברייתא, הטעם השני הנוצר בעת המפגש עם החלב, נוצר באיסור, ועל טעם הנוצר באיסור אין היתר של נ"ט בר נ"ט.

למדנו בסימן צ"ג⁶ את הוכחת **התוס'**⁷ שטעם שני של היתר הינו טעם קלוש ולא חלים עליו איסורים:

"ויש לדקדק דאפילו נתבשלו שרי כדאמרינן פרק דם חטאת 'דכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו' ומותר לבשל שלמים האידנא בקערה שבשל בה שלמים אתמול, דלא אמרינן דקא ממעט באכילת שלמים דהאידנא משום דטעם שני הוא ונתבטל קודם שיבא לידי איסור".

מכך שהגמ' התירה לבשל שלמים בכלי שבלועים בו שלמים מאתמול, מוכח שטעם השלמים מאתמול, שנבלע כעת בשלמים, אינו ממעט את זמן אכילתם. טעם הדבר, שכן כעת, בזמן שהוא נבלע בשלמים של היום, הוא עדיין היתר. לכן, אף כשיגיע סוף זמן אכילתו, לא יכול לחול עליו דין נותר שכן נקלש טעמו ע"י בישול השלמים השניים.

5. צ"ו ע"ב.

6. שיעור מס' 2 עיי"ש.

7. קי"ב ע"א ד"ה הלכתא.

לפי ביאור זה, פסק השו"ע⁸: "דגים שנתבשלו או שנצלו בקדירה של בשר רחוצה יפה, שאין שום שומן דבוק בה, מותר לאכלה בכותח, משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא".

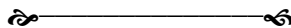
ביאר הגר"א⁹: "דדוקא היתירא, ממ"ש קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב, תוס' זבחים צ"ו ע"א ד"ה ואס". וכפי שביארנו לעיל.

בדרך זו הלך גם הרשב"א¹⁰: "וניחא לי דהכי קאמר, דקדשים היתירא בלע, וכיון שבשל בו קודם שיבא לידי נותר, לכשיגיע זמנו להיות חל על מה שבלע שם נותר, כבר נקלש ונחלש האיסור כל כך על ידי בישול זה שני, עד שלא נשאר בו אלא בלע מועט, ואין ראוי לחול שם נותר על דבר בלוע מועט כזה. וכענין שאמר לענין בשר בחלב בדגים שעלו בקערה שמותר לאכלן בחלב...".

הרשב"א דימה דין זה לדין דגים שעלו בקערה - נ"ט בר נ"ט¹¹. אף בדין זה, לדעת הרשב"א, טעם ההיתר הוא משום שלא יכול לחול איסור על טעם קלוש. במקרה זה, טעם הבשר הבלוע בדגים הינו טעם שני של היתר, (א) בשר בקערה (ב) קערה בדגים ועדיין מותר לאכול את הדגים בפ"ע. כשטעם הבשר הבלוע בדגים נפגש עם הכותח, הוא כבר קלוש ולכן לא נוצר איסור בב"ח בדגים או בכותח. עפ"י הסברו פסק הרשב"א:

"והילכך, כל כלי שבלע היתר וכגון שפוד או קדירה של מתכת שבישל בו בשר ואחר כך בישל בו ירקות או דגים, הרי נקלש בלע הבשר שבו עד שאינו ראוי לחול עליו שם בשר בחלב ומותר לבשל בו גבינה, אבל כלי שבלע איסור גמור, אינו נכשר לעולם עד שיכשירונו הכשר גדול כדינו את שדרכו להגעיל יגעיל ואת שדרכו ללבן ילבן".

הרשב"א בתשובה¹² הגדיר את הדברים בצורה חדה וכתב: "דלא אמרו נ"ט בר נ"ט אלא בדבר שהוא עובר לשני טעמים עד שלא יבוא לידי איסור כדגים שעלו בקערה, אבל מה שקיבל טעם מן האסור אפילו אתה מרבה בו כמה טעמים לעולם אסור דאיסור שבו להיכן הלך. ועיקר טעמו של דבר זה שאמרו בנ"ט בר נ"ט בב"ח היינו לפי שכל בלע היתר שנחלש ונקלש עד שאין בו אלא נ"ט בר נ"ט אינו ראוי לחול עליו שם איסור, ואין לך בזה אלא שניים בלבד והם בב"ח

8. בסע' א'.

9. ס"ק ב'.

10. תוהב"א ב"ד ש"ד עמ' שס"ט-שע"ב במהד' מוסה"ק וע"ע בסימן צ"ג שיעור מס' 1.

11. קי"א ע"ב.

12. ח"א סי' תקט"ז.

וקדשים... אבל בלע של איסור אין אומרים (בו) נ"ט בר נ"ט מותר ואפילו יוצא לשלישי ולרביעי עד שיכשיר את הכלי... וזה דבר ברור ואין בו שום פקפוק".

רעק"א דן בתשובה¹³ האם ניתן לאכול בפסח מאכלים שנתבשלו בסירים של חמץ מלפני הפסח, בזמן היתר אכילת חמץ. "...וכן בבישול קודם הפסח בקדירות חמץ נקטו הפוסקים דהוי נ"ט בר נ"ט...".

ע"פ ביאורנו, היינו צריכים, לכאורה, להתיר אכילת מאכלים אלו בפסח מדין נ"ט בר נ"ט. במקרה זה, החמץ נ"ט בסיר, הסיר נ"ט במאכל ועדיין הוי בזמן של היתר לפני הפסח. כשיגיע פסח, יחשב טעם החמץ הבלוע במאכל כטעם שני של היתר, ולא יחול עליו איסור חמץ. למרות זאת ציין הרשב"א ביחס להיתר נ"ט בר נ"ט בב"ח וקדשים בלבד ולא הביא דין חמץ.

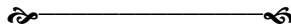
רעק"א עצמו הרגיש בשאלה זו ולכן הוסיף: "אלא דהרשב"א כתב דחמץ שמו עליו ומקרי דאיסורא", כוונתו, שלהרשב"א חמץ נחשב כל השנה לאיסור¹⁴, ובאיסור א"א היתר נ"ט בר נ"ט וכמו שנתבאר לעיל.

רעק"א מבאר בתשובתו את היתר נ"ט בר נ"ט כתוס' וכתב"א שאיסור אינו יכול לחול על טעם קלוש בתנאי שטעם זה נוצר בהיתר.

לפי גישה זו נחלקו רב ושמואל כיצד יש להתייחס לטעם שני של היתר (לכו"ע הטעם מורגש).

לדעת רב טעם שני הינו טעם גמור וניתן לחדש עליו דינים. ראייתו מדין 'שייפא' שעל אף היותו טעם שני הורגש בצורה חזקה.

לדעת שמואל אף אם ניתן להרגיש את הטעם השני, אם הוא נוצר בהיתר, הוא עובר תהליך של הקלשה ואינו נחשב כטעם שאיסור יכול לחול עליו. (המקרה עם ה'שייפא' היה מקרה מיוחד).

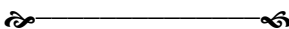
13. סימן ר"ז ד"ה אלא.

14. ישנה מחלוקת ראשונים לגבי הגדרת חמץ הבלוע בכלי לפני פסח. המשנ"ב (סימן תנ"א ס"ק כ"ח) סיכם את מחלוקתם. להלכה פסק השו"ע שחמץ בשאר ימות השנה מיקרי איסורא בלע. לשיטה הסוברת שחמץ לפני פסח מיקרי איסורא בלע יש לבאר כי אף שמותר לאכול חמץ בכל ימות השנה, מ"מ אינו דומה לנותר. בקדשים, בשעת הבליעה לא היה שם איסור עליו, ולכן מיקרי היתירא בלע, שעדיין לא נקרא נותר, אבל חמץ שמו עליו אף קודם הפסח ואינו מתחדש עליו שם חדש שגם עכשיו קרוי חמץ (גם בפורים קיים איסור של אכילת חמץ בפסח) ונמצא שכשהגיע הפסח מתברר למפרע שבשעת הבליעה איסורא בלע. (ונפק"מ לענין אופן הפלטת החמץ). פרי חדש (או"ח סי' תנ"א סע' ד').

סיכום

בגישה זו יש להתייחס לג' מקרים.

- (א) נ"ט בר נ"ט באיסורא בלע- איסור (חזיר, נבילה) שנבלע בכלי, לכו"ע א"א בו היתר נ"ט בר נ"ט ואפילו לא בטעם רביעי או בטעם חמישי כל זמן שהטעם מורגש.
- (ב) נ"ט בר נ"ט בטעם שני של איסור- קדירה שבישל בה בשר (היתר), לכו"ע א"א בו היתר נ"ט בר נ"ט, ואסור לבשל בקדירה זו חלב (היתר).
- (ג) נ"ט בר נ"ט בהיתירא בלע- דגים שנתבשלו¹⁵ בקערה, מח' רב ושמואל האם מותר לאכלן בכותח ופסקו השו"ע¹⁶ והרמ"א¹⁷ כשמואל.

15. בשיעור הבאנו את דעת ריב"ן המבאר באופן שונה את המקרה בו נח' האמוראים.

16. סע' א'.

17. סע' ב'.

שיטת הרמב"ן בנ"ט בר נ"ט

א.

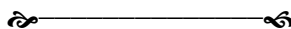
למדנו בשיעור הקודם את שיטת התוס' בנ"ט בר נ"ט הסוברים כי טעם שני של היתר הינו טעם קלוש ולכן א"א להחיל עליו איסורים. מדברי המרדכי נראה כי הבין את דין נ"ט בר נ"ט באופן שונה. כתב המרדכי¹: "והלכתא, דגים שעלו בקערה ואחד מהם רותח או דגים או קערה מותר לאוכלן בכותח שיש בו חלב, משום נ"ט בר נ"ט ושניהם היתר, דב' פעמים נבלע הטעם ונפלט קודם שייעשה איסור, חד בקערה וב' בדגים, ואין עוד טעמו הנפלט חשוב טעם איסור ולכך מותר לאוכלן בחלב". המרדכי נימק את היתר נ"ט בר נ"ט בכך שטעם הבשר הנפלט מן הדגים הינו קלוש ואינו יכול לאסור. מכאן שהטעם השני, הבלוע בדגים הינו טעם גמור, ואף אפשר להחיל עליו איסורים, רק הטעם הנפלט מן הדגים (טעם שלישי), הינו טעם קלוש ואינו יכול לאסור.

גישה זו של המרדכי נתבארה בהרחבה ברמב"ן².

הרמב"ן הוכיח שטעם שני הינו טעם גמור, מן הברייתא: "קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנ"ט". בברייתא זו מפורש שאף שבחלב יש רק טעם שני של בשר (בשר בקערה קערה בחלב), נאסר החלב אם יש בו טעם בשר. וודאי ששמואל אינו חולק על ברייתא זו.

הגמ' הביאה מעשה כדי ללמוד ממנו את דעת רב: "דרב איקלע לבי רב שימי בר חייא בר בריה חש בעיניו עבדו ליה שייפא בצעא בתר הכי רמו ליה בישולא בגווה טעים לה טעמא דשייפא אמר 'היב טעמא כולי האי?!'". לכאורה, יש להשוות את המקרה של רב עם הברייתא, שכן, בשר בקערה מקביל לשייפא בקערה וקערה בחלב מקביל לקערה בתבשיל השני. א"כ יש לשאול מדוע הוכיחה מכאן שרב סובר שנ"ט בר נ"ט אסור, הרי באופן זה אף שמואל מודה, שכן אינו חולק הברייתא³.

מכח שאלה זו הסביר הרמב"ן שיש לבאר את המקרה של רב באופן שונה. הרמב"ן הסביר שבמקרה זה, בישלו קודם דבר מר עם השייפא והטעם שהרגיש רב היה הטעם של הדבר המר. לפי"ז, המקרה של רב מקביל למקרה של דגים

1. סימן תש"ח.

2. קי"א ע"ב.

3. כך הקשה אף הר"ן ל"ט ע"ב בדפי הרי"ף.

שעלו בקערה, שכן, דבר מר בשייפא מקביל לבשר בקערה, שייפא בקערה מקביל לקערה בדגים וקערה בתבשיל השני מקביל לדגים בכותח.

בדין דגים שעלו בקערה, נקלש הטעם בשני שלבים, (א) בשר בקערה (ב) קערה בדגים. בשלב הראשון הגורם המקליש את טעם הבשר הוא הקערה (כלי) ובשלב השני הגורם המקליש הוא הדגים (אוכל).

הפמ"ג⁴ מביא כמה חקירות בדין זה.

(א) האם דווקא כשאחד מגורמי ההקלשה הוא כלי, מועילה ההקלשה או שאף במקרה ושני גורמי ההקלשה הם אוכל, מותר.

(ב) האם סדר ההקלשה המופיע בגמ' (א כלי ב) אוכל, הינו הכרחי, או שאף אם עושה בסדר הפוך (א אוכל ב) כלי, מתבצעת ההקלשה ומותר.

הפמ"ג מוכיח מדברי הראשונים והאחרונים שצריך דווקא כלי ואוכל ובסדר זה בדווקא.

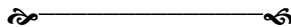
מתוך הסברו של הרמב"ן למקרה של רב עולה כי ביחס לחקירה השניה סבר הרמב"ן שאף אם האוכל קודם לכלי, מותר⁵. אמנם, מדברי הרמב"ן א"א להוכיח מה סבר ביחס לחקירה הראשונה.

ב.

בביאור דברי שמואל כתב הרמב"ן: "וקאמר שמואל, דנותן טעם בר נותן טעם אינו כעיקר לאסור את תערובתו, לומר, דאע"פ שעשתה תורה טעם כעיקר לאסור תערובתו כמוהו, הני מילי בטעם ראשון אבל טעם שני דהוא בר נותן טעם אחר אין בו כח לאסור את אחרים".

מדברי הרמב"ן נראה, שבנוסף למשמעות הפשוטה שדין הטעם כדין האיסור עצמו ישנו דיון נוסף לגבי מידת יכולתו של הטעם לאסור הלאה. מצאנו בתורה, בפרשת כלי מדין, שיש ביכולתו של טעם ראשון לאסור הלאה⁶. לגבי יכולתו של טעם שני לאסור הלאה, כתב הרמב"ן, שנח' בזה רב ושמואל.

לדעת שמואל, כיוון שלא מצינו בתורה שטעם שני יכול לאסור, הוא אינו אוסר. לדעת רב, כל עוד הטעם מורגש, דינו שווים לדין העיקר ולכן יכול לאסור הלאה⁷.

4. משבצ"ז סק"א, וע"ע רעק"א סי' צ"ד סק"ו, וחוו"ד סי' צ"ה סק"א.
5. כן הביאו אר"ש פ"ט מהל' מא"א הל' ט'. גינת ורדים כלל ס"ז. ועיין בב"י סי' צ"ה ס"ד בבדק הבית בדין קערות המלוכלכות ממרק בשר שמוכח שסבר כמתירים.
6. התורה אסרה את השימוש בכלים אילו על אף שבלוע בהם רק טעם איסור.
7. דברי הרמב"ן נראה שרב סובר שטעם שני אוסר מדאורייתא.

נמצינו למדים, כי לפי שיטת התוס' טעם שני של היתר הינו טעם קלוש ולכן א"א להחיל עליו איסורים. לפי שיטת הרמב"ן, טעם שני הינו טעם גמור אך כשנפלט לתבשיל אחר הוא נקלש ולכן אינו יכול לאסרו. נבאר ב' נפק"מ בין השיטות:

(א) הגדרת טעם שני - לתוס' מוגדר כקלוש וכפי שנתבאר⁸ א"א להחיל עליו לא איסור בב"ח, לא איסור חמץ ולא איסור נותר. לרמב"ן מוגדר כטעם גמור ולכן אפשר להחיל עליו איסור. לגבי היתר בישול שלמים ביום השני הובא בתוס'⁹ הסבר נוסף לפיתרון בעיית נותר, שבמקדש אוקמוה אדאורייתא¹⁰. לגבי בב"ח נבאר לקמן את שיטת הרמב"ן.

(ב) נ"ט בר נ"ט באיסורא - לתוס' אין אומרים נ"ט בר נ"ט במקרה זה, שכן סבר שעל טעם שני א"א להחיל איסור אך אם האיסור קיים כבר, אינו נפקע לעולם. לרמב"ן, נפסק כשמואל שטעם שני אינו יכול לאסור. לפ"ז צריך לומר, שגם באיסורים יאמר הרמב"ן שטעם שני לא אוסר הלאה.

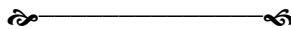
ג.

שיטת הרמב"ן מבוססת על פירושו לדברי רש"י בסוגיא. על דברי הגמ': "נותן טעם בר נותן טעם הוא", פי' רש"י: "אם היו מבושלים עם בשר ממש, היה אסור לאוכלן בכותח... אבל קערה זו היא עצמה אינה בשר אלא על ידי נותן טעם ואינה כבשר".

בדברי רש"י מפורש שע"מ להתיר ולומר נ"ט בר נ"ט, נצרכים שני שלבים של מעבר הטעם, מן הבשר לקערה ומן הקערה לדגים. הרמב"ן הסיק מדברי רש"י, שרק לאחר שני השלבים, אין הטעם השני של הבשר היוצא מן הדגים יכול לאסור את הכותח.

לכאורה ישנה סתירה לדברי רש"י אלו מדברי רש"י בסוגיית קיבה שנמלחה בעורה¹¹.

המשנה בע"ז כותבת¹²: "מפני מה אסרו גבינות עכו"ם?... מפני שמעמידן אותם בקיבת עגלי עכו"ם". ומבואר ברש"י¹³ שפירוש 'קיבה': "זהו חלב קרוש שבתוך

8. בשיעור הקודם.
9. קי"ב ע"א ד"ה והלכתא.
10. כך נצטרך לומר בשיטת הרמב"ן ביחס להיתר בישול שלמים.
11. קט"ז ע"ב ד"ה ה"ז אסורה.
12. כ"ט ע"ב.
13. חולין קט"ז ע"א ד"ה קיבה.

הקיבה", ובחלב קרוש זה השתמשו כדי להעמיד את החלב ע"מ לייצר ממנו גבינות.

אופן אחד של ייצור הגבינות הוא העמדה בעזרת תחמיץ חלב הקיבה (שנמלח עם עור הקיבה).

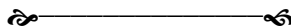
רש"י הביא שיש שהתירו להעמיד גבינות באופן זה כששתמשים בקיבת בהמה כשירה. היש מתירין מביאים ראיה להיתר מדין דגים שעלו בקערה שמותר לאכלם בכותח שהוי נ"ט בר נ"ט, שכן טעם הבשר עובר דרך שלב נוסף עד שמגיע לחלב ולכאורה כך גם כאן בגבינה, העור נ"ט בקיבה והקיבה בגבינה. על היתר זה כתב רש"י¹⁴: "נראה בעיני איסור גמור כבב"ח ממש לאסור הגבינה באיסור גמור ואין בידי כח להתיר".

לשיטת רש"י, כיוון שס"ל שהקיבה היא חלב גמור, כשנמלחה הקיבה עם העור נוצר חנ"נ מדרבנן, ואף החלב (הקיבה) הפך להיות גופו של איסור.

הרמב"ן מבאר כי יש ראשונים שפירשו בדעת רש"י שמודה לי"מ בגדרי נ"ט בר נ"ט, שטעם שני הוא היתר אלא שרש"י חולק על הי"מ בדין חנ"נ בדרבנן.

לפי"ז עולה סתירה בדברי רש"י. בדברי רש"י בסוגייתנו מפורש שאם הדגים התבשלו עם בשר ממש אסור לאוכלם עם חלב, שכן טעם הבשר עבר רק שלב אחד עד שהגיע לכותח. מדבריו שם עולה כי היה מתיר להעמיד גבינות ע"י חלב שנמלח עם בשר (וע"י כך עבר הבשר רק שלב אחד), אלמלא סבר חנ"נ בדרבנן. בלשון הרמב"ן: "ויש שמתמיהין מדברי רש"י ז"ל, שהוא כתב בסוף זה הפרק בקיבה שמלחה בעורה וגבן בה, שהוא נותן טעם בר נותן טעם, והיה מתיר אלמלא שחתיכה עצמה נעשית נבלה ונאסרה, ואע"פ שקבלה הקיבה טעם מן הממש, ואומרים, שדעת הרב ז"ל לומר דאפילו נותן טעם שני נותן טעם בר נותן טעם הוא".

ביישוב קושיא זו כתבו אותם ראשונים: "וזו שהוצרך כאן לפרש בקערה שאין בה בשר, משום שאם היה בה בשר אין כאן אלא חד נ"ט, שהבשר נ"ט בדגים והכותח נ"ט בדגים ומתערבים שני הטעמים". לפי דעתם, דעתו העיקרית של רש"י היא כמשתמע מן הסוגיא שם, שאף ע"י שלב אחד אמרינן נ"ט בר נ"ט ולכן אין טעם הבשר שבדגים יכול לאסור את הכותח. מ"ש רש"י שאם נתבשלו הדגים עם בשר אין לאוכלם עם חלב, הוא משום ששם נכנס הכותח אל הדגים ופוגש שם טעם ראשון של בשר ונוצר איסור בב"ח בתוך הדגים¹⁵.

14. שם.

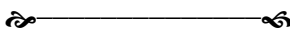
15. כמ"כ אין להקשות לשיטה זו מן הברייתא: "קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם יבשל בנ"ט, ולכאורה, טעם הבשר היוצא אל החלב הינו טעם שני ואינו אוסר? "הם אומרים,

לפי"ז לכאורה, במקרה ובישלו דגים עם בשר ואח"כ בישלום עם כותח, היה אפשר להוציא את הדגים ולאכול את הכותח, שכן אין טעם הבשר שבדגים יכול לאוסרו. אלא שנתבאר בסי' צ"ב עפ"י הגמ'¹⁶: "כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב בשר אסור וחלב מותר...חלב אמאי מותר חלב נבילה הוא", כלומר, החלב נכנס אל הבשר ושם נ"נ ויוצא ואוסר את שאר החלב. א"כ ה"ה כאן, החלב נכנס אל הדגים ושם נ"נ מטעם הבשר ויוצא ואוסר את שאר הכותח. יש לומר, שבנקודה זו נחלקו שם רש"י והל"מ האם יש חנ"נ בדרבנן. לדעת רש"י כשם שטעם החלב שנכנס לדגים (שהתבשלו עם בשר) נ"נ ע"י בישול, כך טעם החלב שנכנס לתחמיץ נ"נ ולכן אוסר את שאר הגבינות. לדעת הל"מ, אף שמודים לרש"י לגבי דגים שהתבשלו עם בשר, סוברים, שכיוון שתהליך ייצור הגבינה אינו ע"י בישול, א"א חנ"נ בדרבנן והגבינות מותרות. כך משמע ברמב"ן שכתב: "ומ"מ אפילו לפי הפי' הזה (שרש"י סובר כמו הל"מ בגדרי נ"ט בר נ"ט), חלב הנמלח בקיבה אסור, מפני שחענ"נ כמ"ש רש"י ז"ל, ובוודאי שהוא צריך לטעם הזה לפי שאין בגבינה נ"ט מבשר העור (שיש ס' בחלב נגד הבשר הבלוע בתחמיץ) ואין משהו אוסר בו".

הרמב"ן דוחה את הסבר הראשונים בדברי רש"י וכותב: "וזה אינו כלום". להבנת דחיית הרמב"ן, נקדים יסוד מרכזי באיסור בב"ח אותו חידש הרמב"ן. הרמב"ן סובר שטעם שני הינו טעם גמור אלא שאינו יכול לאסור הלאה. כיוון שכן, טעם הבשר היוצא מן הדגים אינו יכול לאסור את הכותח. אמנם קשה, שמ"מ, טעם הכותח נכנס אל הדגים ונפגש עם טעם שני גמור ונ"נ ואוסר את הדגים והכותח.

בהמשך דבריו כותב הרמב"ן: "שאינן אומרינן בדגים דטעם החלב שבכותח נבלע בדגים ויהא אוסרין, וכן בדין לפי שאין בשר שבדגים...אוסרין עד שיתערבו עם החלב ויתנו טעם זה בזה שאין בשר בחלב אוסר לעולם אלא בנותן טעם". בביאור דבריו כתב רעק"א¹⁷: "דס"ל להרמב"ן, דאיסור דבב"ח לא הוי עד ששניהם יתנו טעם זה בזה".

איסור בשר וחלב הינו איסור מיוחד, שכן כל אחד ממרכיבי האיסור מותר בפ"ע ורק בהתחברם נוצר איסור. הרמב"ן מחדש שכדי שיווצר איסור, צריכה להיות מציאות שבה שני מרכיבי האיסור אוסרים כ"א את חברו. זהו עיקרון ההדדיות

שע"י האור פולט ממשן של איסור ראשון" (לשון הרמב"ן, וכן בר"ן). לשיטתם, ע"י בישול נפלט טעם טוב של הבליעה ולכן יכול לאסור.

16. ק"ח ע"א.

17. שו"ת סי' ר"ז.

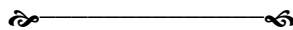
באיסור בב"ח, לפי"ז, לא ייתכן מצב שבו הבשר נאסר אך החלב נשאר מותר או להיפך¹⁸.

מטעם זה, מסביר רעק"א: "וכיון דאין הבשר שבדגים נותן טעם לחלב אף דחלב נותן טעם לבשר שבדגים לא הוי בב"ח".

א"כ, אף שסובר הרמב"ן שטעם שני הינו טעם גמור, מ"מ כיוון שטעם הבשר שבדגים אינו יכול לאסור את הכותח, אף טעם הבשר אינו נאסר, מכח עיקרון ההדדיות¹⁹.

לפי הקדמה זו ניתן להבין את דחיית הרמב"ן: "וזה אינו כלום". הראשונים האחרים הסבירו שלדעת רש"י, דגים שנתבשלו עם בשר אסור לאוכלם בכותח. לדעתם, סבר רש"י כי אע"פ שטעם הבשר שבדגים אינו יכול לאסור את הכותח שנבלע בהם, הכותח עצמו אוסר את טעם הבשר. לדעת ראשונים אלו מוכרחים אנו לומר כי רש"י חולק על עיקרון ההדדיות.

הרמב"ן חולק על ביאורם של ראשונים אלו בדעת רש"י. לדעת הרמב"ן, וודאי שרש"י סובר את עיקרון ההדדיות. כיוון שכך, א"א לומר שרש"י מסכים ל"מ בגדרי נ"ט בר נ"ט וסובר שטעם ראשון אינו יכול לאסור. אם רש"י היה מסכים ל"מ בגדרי נ"ט בר נ"ט, אינו מובן מדוע אוסר רש"י כאשר נתבשלו הדגים עם בשר. בכה"ג, יש לומר כי כיוון שאין ביכולת הבשר לאסור את הכותח (מצד נ"ט בר נ"ט), אף הכותח אינו יכול לאסור את הבשר (מצד הדדיות). אמנם, רש"י סבר את עיקרון ההדדיות ואעפ"כ אסר במקרה של דגים שנתבשלו עם בשר. מוכרחים אנו לומר כי רש"י חולק על ה"מ בגדרי נ"ט בר נ"ט. לדעתו, רק כאשר עבר הבשר שני שלבים קודם שנפגש עם הכותח, מותר מצד נ"ט בר נ"ט²⁰.

18. בדומה לזה ביאר החזו"א את הרמב"ן (יר"ד סי' י"ח ס"ק י"א): "דלא נאסר בב"ח אלא אם נתמזג החלב והבשר בטעמם זה בזה".

19. מן הגמ' מוכח ששמואל ושאר אמוראים אכלו דגים שעלו בקערה ונתבשלו עם כותח. יש לעיין, אף שלא נאסרו הדגים מכח עיקרון ההדדיות מ"מ בדגים אלו בלוע טעם בשר וטעם חלב. ולכאורה כשם שגזרו חז"ל שלא לאכול בשר וגבינה קרים יחדיו, כך יש לאסור אכילת דגים אלו? כאן מופיע יסוד חשוב בגדר גזירות חז"ל שלא גזרו אלא במקום שיכול להגיע לאיסור תורה. כשאוכל בשר וגבינה קרים, אם יבשלם יעבור על איסור תורה, ולכן אסרו חז"ל לאוכלם ביחד קרים. דגים אלו, אף אם יבשלם עם הבשר והחלב שבתוכם לא יוצר איסור תורה ולכן לא גזרו חז"ל.

20. ביארנו כי לפי ביאור הרמב"ן, רש"י חולק על ה"מ בגדרי נ"ט בר נ"ט. ניתן לומר כי הרמב"ן למד כן בדעת רש"י, מהסבר רש"י להיתר דגים שעלו בקערה: "דדגים שעלו בקערה, אע"פ שבלעו את טעמה, עדיין היתר גמור הם לאוכלן בכותח...ההוא טעם בשר לאו טעם הוא שהרי לא בא מן הממש אלא מנ"ט אחר". אפשר לומר שמדברי רש"י אלו למד הרמב"ן שרש"י אכן חולק על ה"מ בגדרי נ"ט בר נ"ט. לשיטת ה"מ, אף אם היה הטעם בא מן הממש (כגון בשר גמור), היה מותר בגדרי נ"ט בר נ"ט, אך לדעת רש"י, אם הטעם בא מן הממש אין אומרים נ"ט בר נ"ט.

ד.

נסכם את מחלוקת הרמב"ן והראשונים האחרים בדעת רש"י. **הראשונים האחרים** דייקו בדעת רש"י בסוגיית העמדת גבינות²¹ שאף במעבר של שלב אחד אומרים נ"ט בר נ"ט. מתוך הסברם בדעת רש"י בסוגיית נ"ט בר נ"ט מוכח כי נחלקו על עיקרון ההדדיות.

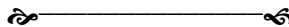
הרמב"ן, שחידש את עיקרון ההדדיות, למד מהסבר רש"י לסוגייתנו²² שרק לאחר מעבר של שני שלבים קיים ההיתר של נ"ט בר נ"ט.

למדנו את מחלוקת הראשונים ביחס לטעם שני. גישת **תוס'** והרשב"א היא שטעם שני הינו טעם קלוש ואין חלים עליו איסורים. גישת **הרמב"ן** היא שאף שטעם שני הינו טעם גמור, מ"מ אינו יכול לאסור אחרים.

בגישת הרמב"ן נתחדש עיקרון ההדדיות.

ביחס לגישת תוס' כתב רעק"א: "...נשמע דנותן טעם בר נותן טעם בעצמותו לא חל עליו שם איסור, ואם כן מהאי טעמא לא נאסר הבשר שבדגים מהחלב שבכותח, ואין הכרח ליסודו דהרמב"ן דבב"ח לא הוי אלא כששניהן נותנים טעם זה לזה".

הרמב"ן הוצרך לומר במפורש את עיקרון ההדדיות כדי להסביר מדוע טעם הבשר שבדגים אינו נאסר מן החלב. ביחס לשיטת תוס' מבאר רעק"א שאין הכרח לומר שהתוס' חולקים על הרמב"ן. לשיטת תוס', כיוון שטעם הבשר הבלוע בדגים הינו קלוש וא"א להחיל עליו איסורים, טעם הבשר שבדגים אינו נאסר מן החלב. כיוון שכך, ק"ו שאין ביכולת הבשר לאסור את הכותח. לפי"ז אין מקום לשאלתו של הרמב"ן. אמנם, ייתכן ואף תוס' מודים לעיקרון ההדדיות בבב"ח.

21. קט"ז ע"ב ד"ה ה"ז אסורה.

22. קי"א ע"ב ד"ה נ"ט בר נ"ט הוא.

בדין הדחת כלים בשריים וחלביים

א.

כתבו התוס¹: "וקערות שמשתמשין בהן בשר שהודחו במחבת של חלב בכלי ראשון ושניהם בני יומן יש לאסור". מקור דין זה הוא בספר התרומה².
 הרמב"ן³ חלק עליהם וכתב: "ואני אומר דאשתבוש כהני, דהיינו דגים שעלו בקערה מותר לאוכלם בכותח ממש, דקערה היינו קערה מים רותחים שפלטה בהן היינו דגים ומחבת חולבת היינו כותח".

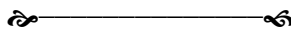
בנוגע למח' זו יש להתייחס לב' נקודות:

(א) האם מותר לתכנן נ"ט בר נ"ט לכתחילה, היינו, האם מותר לבשל מאכל פרווה בסיר בשרי ע"מ לאוכלו עם חלב.

(ב) האם מח' זו תלויה במח' הראשונים האם היתר נ"ט בר נ"ט הוא דווקא כשהדגים עלו בקערה או אף כשנתבשלו.

ביחס לנקודה הראשונה, לרוב הראשונים⁴ והאחרונים⁵ אסור לתכנן לכתחילה מציאות של נ"ט בר נ"ט ודייקו זאת מפשט לשון הגמרא "דגים שעלו". בבדק הבית, הביא את דעת ר' ירוחם וכתב עליו: "ואין דבריו נראין אלא לכתחילה נמי מותר לבשל בכלי של חלב דבר שרוצה לאכול עם בשר". אמנם, נראה בכמה מקומות בשו"ע⁶ שהתיר רק בדיעבד⁷.

לכאורה משמע מדברי התוס⁸ שמתירים תכנון נ"ט בר נ"ט. כתבו התוס': "ובערב פסח קודם ארבע שעות מותר להגעיל כלי של חמץ אע"פ שאין במים ס' דאיכא ג' נותני טעם של היתר החמץ (לתוס') חמץ נקרא היתירא

1. ק"ב ע"א ד"ה והלכתא.
2. סי' ס"א.
3. סוף ק"א ע"ב.
4. סמ"ק, סה"ת, ר' ירוחם והגה' מיימוניות הובאו בב"י ס"א.
5. ד"מ סק"ב, ש"ך סק"ג, ט"ז סק"ד, פ"ח סק"א.
6. עיין בשו"ע ס"א "דגים שעלו בקערה", ס"ב "ביצה שהתבשלה בקדירה חולבת", וכן בס"ג "קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת... מותר". וכן בס"י צ"ד ס"ט "בישלו דבש במחבת של בשר".
7. ביד מלאכי (כללי השו"ע אות ט"ו) ובחיד"א (מראי העין ליקוטים סי' ח' אות ב', מחזיק ברכה י"ד סי' מ"ז סק"ד) כתבו שבדק הבית נתחבר קודם השו"ע, ולפי"ז י"ל דמ"ן חזר בו בשו"ע. וע"ע יביע אומר ח"ד י"ד סי' ד' שהתיר תכנון נ"ט בר נ"ט אף לכתחילה.
8. ק"ח ע"ב ד"ה שנפל.

בלע) נ"ט בכלי והכלי נ"ט במים והמים חוזרין ונבלעין בכלי ועדיין הוא היתר שהוא קודם הפסח". תוס' התירו לכתחילה את הגעלת הכלים לפסח מצד נ"ט בר נ"ט, לפי"ז נראה שה"ה שמותר לבשל מאכל פרווה בסיר בשרי ע"מ לאוכלו עם חלב.

הפרי חדש⁹ דן בדעת הרמ"א¹⁰ שפסק כתוס' האוסר הדחת כלים. הפר"ח סובר שתכנון נ"ט בר נ"ט אסור ומסביר את פסיקת התוס' עפ"י חילוק יסודי המפורש בדברי הרא"ש¹¹.

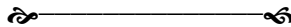
כתב הרא"ש: "אבל בערב פסח קודם ד' שעות היתר הוא מותר להגעיל אפי' ב"י והוי נ"ט בר נ"ט..."

הכא שרי דהתם **הבשר הנבלע בדגים חשוב טעם** כי נבלע אוכל באוכל שהדגים ראויים לאכילה והבשר נ"ט בהם לשבח הלכך אסור לאוכלו בכותח אם נתבשלו בקדירה, אבל הכא **טעם החמץ הנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע בדופני הכלי אין חשיב טעם** שיחזור ויפלט בפסח בתוך התבשיל".

עפ"י חילוק זה כתב הפר"ח שאף שעולה מן התוס' והרא"ש שמותר לתכנן נ"ט בר נ"ט, לא התירו כן אלא בכלים. דווקא בכלים, כיוון שהטעם הנפלט מהם אינו טעם חשוב, מותר אף לתכנן נ"ט בר נ"ט. אמנם באוכל, אסור לתכנן נ"ט בר נ"ט, כיוון שהטעם הנבלע בו הינו אוכל כמותו, יש לו חשיבות¹².

לגבי הדחת כלים מסיים הפר"ח וכותב: "וא"כ הכא נמי לא הוי טעם חשוב והוי ליה למשרי לכתחילה, אלא הטעם, שלכתחילה חושש לסברת החולקים בדין זה...". הפר"ח מסביר, שמצד תכנון נ"ט בר נ"ט היה צריך הרמ"א להתיר את הדחת הכלים (וכדלעיל), אלא שאוסר לכתחילה מן הטעם שיתבאר לקמן.

ביחס לנקודה השניה, היה אפשר לומר שמחלוקות אלו תלויות זו בזו. **תוס'**¹³ הביאו את דעת הריב"ן שסבר: "דווקא עלו שרו אבל נתבשלו אסור דכחד טעמא חשיב". לדעת ריב"ן היתר נ"ט בר נ"ט קיים רק כאשר המאכל הפרווה הונח בקערה בשרית ואחד מהן רותח. באופן זה, כיוון שהטעם הנפלט מן

9. ס"ק י"א.

10. ס"ג.

11. ע"ז פ"ה סי' ל"ו.

12. מדברי הרא"ש יש להוכיח שמותר לכתחילה לבשל מאכל פרווה בקדירה בשרית ע"מ ליתנו בכלי חלבי. כך נראה שהבין הש"ך (סי' צ"ד ס"ק ט"ו) וכן הפר"ח (סק"ז). אלא שכתב הפמ"ג (משבצ"ז סק"ד) שלכתחילה אין להקל בזה. הרמ"א כתב: "אבל ליתנן בכלי שלהם מותר לכתחילה וכן נהגו", כוונתו, שאם נתבשל המאכל בכלי בשרי מותר ליתנו בכלי חלבי לכתחילה, אך תכנון נ"ט בר נ"ט ע"מ ליתנו בכלי, אסור אף לדעתו.

13. קי"א ע"א ד"ה והלכתא.

הקערה הינו מועט וקלוש, מותר לאכול את המאכל עם חלב. אמנם, כאשר הדגים התבשלו או נצלו בקערה בשרית, נפלט בלע מרובה ואיכותי ואין ולאוכלם עם חלב.

רוב הראשונים¹⁴ חלקו על דעת הריב"ן וסברו שהיתר נ"ט בר נ"ט קיים אף בבישול ובצליה.

לפי"ז היה אפשר לומר, שהאוסרים הדחת כלים בשריים וחלביים יחדיו בכ"ר (שהוא כבישול), סוברים כדעת ריב"ן, ולכן אין כאן היתר נ"ט בר נ"ט. המתירים, לעומתם, סוברים שכיוון שאף כשנצלו או נתבשלו מותר, יש להתיר מצד נ"ט בר נ"ט אף בהדחת קערות שהיא כבישול.

אמנם, תוס'¹⁵ כתבו בהמשך דבריהם שיש לאסור את הדחת הכלים אף לדעות הסוברות שאף נתבשלו מותר.

יש לבאר, אם כן מהו יסוד מחלוקת הראשונים בדין הדחת כלים.

ב.

התוס'¹⁶ הביאו ג' טעמים לאסור הדחת הכלים יחדיו.

(א) "אם השמנונית בעין על הקערות דהוי כסכין שלא נתקנח דאסור בקונטרס ללשון אחר".

(ב) "ואפילו אין שמנונית בעין אסור דהקערות נוגעות במחבת ונפלט טעם מזה לזה והוי טעם שני באיסור".

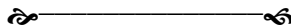
(ג) "ועוד דלא דמי כלל לדגים שעלו בקערה דהא כשהטעם שני של בשר ושל חלב נכנס במים מיד נאסרו המים וחוזרין ואוסרין הקערות והמחבת".

במקרה שבו יש שמנונית ע"ג הקערות, לכו"ע לא קיים היתר נ"ט בר נ"ט, שכן בתוך המים נפגש טעם ראשון של בשר עם טעם ראשון של חלב.

שני הטעמים האחרונים מתייחסים למקרה ובו הקערות נקיות, ובמקרה זה נח' הראשונים.

ביארנו¹⁷ את מח' הראשונים ביסוד היתר נ"ט בר נ"ט.

לדעת התוס' טעם שני של היתר הינו טעם קלוש ולכן א"א להחיל עליו איסורים.

14. רמב"ם מאכ"א פרק ט' הל' כ"ג, רמב"ן דף ק"א ע"ב, ר"ת בתוס' בזבחים דף צ"ו ע"א בד"ה ואם טש, ר"ן בדף מ' ע"ב בדפי הר"ף.

15. ק"ב שם.

16. שם.

17. עיין בשיעור הקודם בהרחבה.

לדעת הרמב"ן, טעם שני הינו טעם גמור אך כשנפלט לתבשיל אחר הוא נקלש ולכן אינו יכול לאסור.

לפי"ז נבאר את ב' הטעמים האחרונים של תוס'. לפי הטעם השני יש לאסור משום שהקערות נוגעות זו בזו וטעם הבשר היוצא מן הכלי הבשרי נכנס באופן ישיר לכלי החלבי. באופן זה, פשוט שלדעת הרמב"ן הסובר שטעם שני הינו טעם גמור, יש לאסור. תוס' מחדשים שבכה"ג אף לדעתם אסור, שכן טעמי הבשר והחלב נפגשים קודם שייקלשו והוי טעם שני באיסור.

תוס' עצמם מביאים טעם שלישי לאסור, יש להבין מדוע הטעם השני אינו מספיק.

לשם ביאור הדברים, נביא את דברי **ספר התרומה**, שהם מקור דברי התוס':
 "קערות חולבות בנות יומן והן מקונחות מחלב והדיחן במחבת שהיתה בת יומא מבשר (מותרות משום דהוי ג' נ"ט) ומכל מקום יש לחוש לפי... (ש)הקערות נוגעות... במחבת ומן המחבת גופא נכנס הטעם... בקערות ולא מן המים א"כ אין כאן רק שני נ"ט?". בתחילת דבריו, סבר סה"ת שיש להתיר משום שיש ג' נ"ט, מן הבשר לקערה מן הקערה למים ומן המים למחבת, וה"ז כמו דגים שעלו בקערה. סה"ת כתב שלכאורה אין כאן ג' נ"ט, שכן כאן כיוון שהקערות נוגעות במחבת יש מפגש ישיר של טעם שני, ואסור.

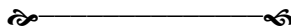
ממשיך סה"ת: "מיהו, כיוון דאיכא מים בכלי, רוב הטעם מתפשט במים ושרי", כלומר, כיוון שהמים הם שמפליטים את הטעמים, רוב הטעם מתפשט במים ואינו עובר ישירות מכלי לכלי.

לפי"ז, נראה שאף התוס', שהביא את דברי סה"ת דחה את התירוץ השני מסיבה זו.¹⁸

טעם שלישי שהובא בתוס' לאסור הוא משום שהמים נאסרים מפליטת בשר וחלב ואוסרים את הקערות והמחבת.

על טעם זה של התוס' יש להקשות. במקרה זה ישנו מפגש בין טעם שני של בשר וחלב, באופן זה לכאורה לא ייווצר איסור לכו"ע. לדעת הרמב"ן, טעם שני אינו יכול לאסור ולתוס' טעם שני הינו טעם קלוש וא"א להחיל עליו איסורים, א"כ, מה הביאור בטעם זה?

כמו"כ יש לשאול, לשיטת תוס' הסוברים שטעם שני הינו קלוש, מן הברייתא: "קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנ"ט". טעם הבשר הנפלט מן הקדירה הוא טעם שני, אעפ"כ אומרת הברייתא שטעם זה אוסר את החלב.

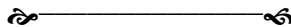
לשם ביאור דברי התוס', יש להקדים כי ישנן ב' תפיסות כיצד נעשית ההקלשה בנ"ט בר נ"ט.

(א) הקלשת הטעם הינה ברגע היציאה מן המאכל או מן הכלי.
 (ב) הקלשת הטעם הינה תהליך המתבצע לאחר כניסת הטעם אל המאכל, ע"י התבטלות הטעם במאכל¹⁹.

היה אפשר לומר שתוס' חולקים על עיקרון ההדדיות של הרמב"ן, וכמו"כ סוברים שהקלשת הטעם היא ברגע היציאה של הטעם. לפי"ז, כאשר חלב נבלע בקדירה, אין ביכולת הבשר לאוסרו, שכן כשננער לאוסרו, נקלש טעמו. אמנם, כיוון שתוס' חולקים על עיקרון ההדדיות, הם סוברים שהחלב הנבלע שהוא טעם ראשון, יכול לאסור את הבשר הבלוע. לאחר שהבשר נ"ג, הוא יוצא ואוסר את החלב שבקדירה. אף שע"י שייצא הוא יוגדר כטעם שני, כיוון שנאסר עוד בהיותו טעם ראשון, הוי טעם שני באיסור ואוסר לדעת תוס'.
 רעק"א²⁰ כתב שלדעת תוס' אין הכרח לומר את יסודו של הרמב"ן. אמנם, ייתכן שאף התוס' עצמם מודים לעיקרון ההדדיות, וא"כ א"א להסביר כהסבר זה ויש ליישב את הברייתא לשיטתם.

ג.

מתוך כך, מוכרחים אנו לומר כי תוס' תפסו את הקלשת הטעם כתפיסה השניה. עפ"י הבנה זו, הסבירו התוס'²¹ את הברייתא. בברייתא, קודם שנתבטל טעם הבשר הנכנס לחלב הוא נאסר מן החלב עוד בהיותו טעם ראשון. כאשר הבשר נכנס אל החלב, הוי טעם שני שנוצר באיסור, ובכה"ג א"א נ"ט בר נ"ט. בדינו של שמואל, הטעם השני נוצר בעת המפגש עם הדגים ושם, טעם זה מתבטל בעודו מוגדר כהיתר. לאחר שהתבטל בעודו היתר, לא יחולו על טעם חלש זה דינים חדשים של איסור, ולכן מותר לאכול דגים אלו עם חלב²².
 עפ"י יסוד זה ניתן להבין את הטעם השלישי לאסור הדחת הכלים. היתר נ"ט בר נ"ט הוא דווקא כשטעם שני של בשר עמד בהיתר בלא תערובת חלב. בהדחת כלים, יש לחוש כי הטעם השני של הבשר לא עמד בפ"ע כלל. בכה"ג יש לחוש כי תיכף כשיצא מן הקערה נתערב בטעם החלב הנפלט מן המחבת והוי טעם שני באיסור²³.

19. רעק"א (סק"ג) כתב שאף במב"מ קיימת הקלשת הטעם והיתר נ"ט בר נ"ט.

20. שו"ת סי' ר"ז.

21. זבחים צ"ו ע"א ד"ה אם טש.

22. וע"ע בבדה"ש בביאורים לסע' א' ד"ה דגים שנתבטלו.

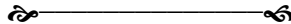
23. כ"כ הר"ן מ"א ע"א בדפי הר"ף, בהסברו השני. עיי"ש בחידושי אנשי שם שהטעם לאסור

הבאנו לעיל את דברי סה"ת שכתב בתחילת דבריו כי אין לאסור את הדחת הקערות מחשש של מפגש ישיר של בשר וחלב הנוצר ע"י נגיעת הכלים זב"ז, שכן רוב הטעם מתפשט במים.

מהמשך דבריו נראה כי עובדה זו היא שהיוותה סיבה לאסור את הדחת הכלים, שכתב: "וא"כ, גם המחבת חולבת היא בת יומא כמו הקערות של בשר הן בני יומן, פשיטא דהכל אסור, דטעם אותן קערות של בשר נפלט במים". בהבנת אופן היווצרות ההקלשה בנ"ט בר נ"ט, סבר סה"ת כגישת תוס'. משום כך סבר, שכיוון שרוב טעם הבשר והחלב נפלטים אל המים בו זמנית, ואינם עומדים בפ"ע בהיתר, נוצר איסור בב"ח²⁴.

יש לבאר כי הרמב"ן סבר שהקלשת הטעם נעשית ברגע היציאה מן המאכל או הכלי. לדעתו, רק לאחר ג' יציאות של הטעם, הוא נקלש ואינו אוסר²⁵. במקרה של דגים שעלו בקערה, ישנן ג' יציאות של הטעם: (א) מן הבשר לקערה (ב) מן הקערה לדגים (ג) מן הדגים לכותח. באופן זה, אין הבשר יכול לתת טעם לכותח, שכן טעמו קלוש.

במקרה של הברייתא, ישנן רק ב' יציאות של הטעם: (א) מן הבשר לקדירה (ב) מן הקדירה לחלב, כיוון שכך, יכול הבשר לאסור את החלב. במקרה של קערות, סובר הרמב"ן כי אף שם יש ג' יציאות: (א) מן הבשר לקערה (וכן מן החלב למחבת). (ב) מן הקערה למים (וכן מן המחבת למים). (ג) טעמי הבשר והחלב שבמים יוצאים זה אל זה (ונידונים כטעם שני שאינו אוסר).

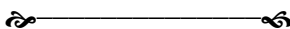
בהדחת קערות הוא שהבלוע מתערב במים ולא נבלע בהם כאשר כתבו התוס' (חולין ק"ח ע"ב ד"ה שנפל), ובכה"ג אין הקלשה היוצרת היתר נ"ט בר נ"ט. לפ"ז לשני הטעמים האחרונים בתוס' טעם שני באיסור אסור. יסוד מח' הוא האם יש לחוש למפגש הטעמים במים (קודם שייקלשו).

24. עפ"י יסוד זה ניתן להבין את ההבדל בין שתי פסיקות של סה"ת המובאות ברא"ש (חולין פ"ח סי' ל'). הדין הראשון הוא איסור הדחת כלים, בדין השני "התיר ירקות וקטניות שנתבשלו בקדירה חלבית בת יומא נקיה לאוכלן בתבשיל של בשר". בהסבר ההבדל בין הפסיקות, כתב מעדני י"ט (אות מ') שבבישול הירקות רוב טעם החלב מתפשט במים ומתבטל בהיתר בירקות: "אבל קערות של בשר שהודחו במחבת של חלב ושניהן ב"י, הן אסורים מהאי טעמא גופיה דשני הטעמים דבשר וחלב נפלטו במים".

25. במרדכי (סי' תש"ח), הסובר אף הוא כרמב"ן, כתב בהסבר היתר דגים שעלו בקערה: "דב' פעמים נבלע הטעם ונפלט קודם שייעשה איסור, חד בקערה וב' בדגים, ואין עוד טעמו הנפלט חשוב טעם איסור ולכך מותר לאוכלן בחלב".

לכאורה, מצאנו בראשונים גישה נוספת. ביארנו בשיעורים הקודמים²⁶ שהרשב"א סבר כתוס' שטעם שני הינו טעם קלוש וא"א להחיל עליו איסורים. כך מוכח ברשב"א שכתב בהסבר היתר נ"ט בר נ"ט²⁷: "שהבשר נותן טעם בקערה והקערה בדגים ועדיין היתר בהיתר הוא. והילכך נקלש הטעם הרבה ונתמעט עד שאינו ראוי לחול עליו עכשיו איסור בשר בחלב". לעומת זאת, בדין קערות בשריות שהודחו במחבת חלבית, הביא הרשב"א²⁸ את פסק סה"ת, וכתב: "ואין דברים אלו מחוורין כלל שהרי אין הקערות פולטות אלא בסבת המים שהפליטן והילכך כל שזו או זו פולטת כבר חזרה אותה פליטה בתוך המים לנותן טעם בר נותן טעם. ולא עוד אלא שאין כאן בשר בחלב כלל שהרי אין כאן אלא נותן טעם בר נותן טעם מעורבין זה בזה וכן דעת הרמב"ן ז"ל ועיקר".

א"כ, הרשב"א מהווה שיטה אמצעית, שכן מצד אחד פוסק כשיטת תוס' ביסוד היתר נ"ט בר נ"ט ומצד שני חולק על סה"ת בדין קערות.

26. צ"ה שיעור 1.

27. תוהב"א ב"ג ש"ד (מהד' דפוס צילום עמ' 170) ד"ה גרסינן בפר' כל הבשר.

28. שם.

לימוד השו"ע בדין נ"ט בר נ"ט

א.

להלכה נפסק בגמ'¹: "אמר חזקיה משום אביי: הלכתא, דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח".

הראשונים נחלקו בפירוש היתר זה.

ישנם ג' אופנים של העברת טעמים:

(א) עלו - הדגים או הקערה חמים².

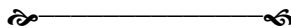
(ב) נתבשלו - הדגים התבשלו עם מים בקערה.

(ג) נצלו - הדגים והקערה חמים, אך ללא מים³.

תוס'⁴ הביאו את דעת הריב"ן שסבר: "דווקא עלו שרו אבל נתבשלו אסור דכחד טעמא חשיב". לדעת ריב"ן היתר נ"ט בר נ"ט קיים רק כאשר הדגים הונחו בקערה בשרית ואחד מהן רותח. באופן זה, כיוון שהטעם הנפלט מן הקערה הינו מועט וקלוש, מותר לאכול את הדגים עם חלב. אמנם, כאשר הדגים התבשלו או נצלו בקערה בשרית, נפלט בלע מרובה ואיכותי ואין לאוכלם עם חלב.

שיטת רוב הראשונים⁵ היא שהיתר נ"ט בר נ"ט קיים אף בבישול ובצליה.

שיטת סה"ת⁶ והרא"ש⁷ היא שכאשר הדגים עלו בקערה מותר משום שבלעו רק פליטה מועטת מהבלוע בכלי. כמו"כ, כאשר הדגים התבשלו בקערה, כיוון שעיקר טעם הבשר עובר דרך המים, נבלע בדגים רק טעם קלוש של בשר ומותר. כאשר הדגים נצלו בקערה בשרית, נפלט בלע מרובה ואיכותי ואין לאוכלם עם חלב.

1. קי"א ע"ב.
2. כ"כ הבי"ד"ה מצאתי כתוב.
3. שם.
4. קי"א ע"א ד"ה והלכתא.
5. רמב"ם מאכ"א פרק ט' הל' כ"ג, רמב"ן דף קי"א ע"ב, ר"ת בתוס' בזבחים דף צ"ו ע"א בד"ה ואם טש, ר"ן בדף מ' ע"ב בדפי הר"ף.
6. סי' ס"א.
7. פ"ח סוף סי' ל'.

השו"ע⁸ פסק כשיטת רוב הראשונים: "דגים שנתבשלו או שנצלו בקדירה של בשר רחוצה יפה, שאין שום שומן דבוק בה, מותר לאכלה בכותח, משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא".

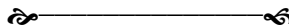
ישנו מקרה נוסף המופיע בדברי חזקיה: "צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאוכלו בכותח וה"מ צנון דאגב חורפיה בלע...".

רש"י כתב⁹ ב' טעמים לאיסור זה: "א) אבל סכין פעמים שהשמנונית קרוש עליו ואינו ניכר וכשחותך בצנון הוי נותן טעם הבא מן הממש (ב) ועוד, דמשום חורפיה בלע טפי מדגים הרותחים ואגב דוחקא דסכינא פליט סכינא ובלע צנון".

תוס' דנים ביחס שבין היתר דגים שעלו בקערה לאיסור צנון שחתכו בסכין. תוס' כתבו שיש להביא ראיה לדברי ריב"ן, האוסר נתבשלו, מטעמו השני של רש"י בדין צנון: "...דאגב חורפיה בלע טפי וחשיב כחד טעמא ונתבשלו לא גרע מצנון". אמנם, כתבו התוס', אם נסבור בדין צנון כטעמו הראשון של רש"י, אין ראיה לריב"ן שנתבשלו אסור (דהתם הוי בליעה מן הממש).

לפי"ז, אם נפסוק שאף נתבשלו מותר, מוכרחים לבאר בדין צנון כטעמו הראשון של רש"י בלבד. א"כ, כשהסכין מקונחת אף אם היא בת יומא, מותר לאכול את הצנון עם חלב.

השו"ע, אף שפסק בסי' שלנו שנתבשלו מותר, פסק בסי' צ"ו¹⁰: "צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו, או שאינו מקונח, אסור לאכלם בחלב". ביאר הגר"א¹¹ שהשו"ע פסק כשני הטעמים של רש"י. מכח הטעם הראשון פסק השו"ע שכאשר אינו מקונח אסור (אפי' אינו ב"י¹²). מכח הטעם השני פסק השו"ע שאף שהסכין מקונחת כיוון שהיא בת יומא, חריפות הצנון ודוחק הסכין מפליטות את טעם הבשר. לכאורה, פסקי השו"ע סותרים זה את זה, שכיוון שפסק שאף נתבשלו מותר, היה לו לפסוק כטעם הראשון של רש"י בלבד¹³.

8. ס"א.
9. קי"ב ע"א ד"ה קישות.
10. ס"א.
11. סק"ב.
12. ש"ך סק"ג.
13. עיין ש"ך שם סק"ב וגר"א שם סק"ב ובשפ"ד סק"ב.

ב.

השו"ע ציין בדבריו שע"מ להתיר, על הקדירה להיות רחוצה יפה, מדוע?
 תוס'¹⁴ מביאים ראייה לדברי ריב"ן שדווקא עלו מותר, מדין פת שאפאה בתנור¹⁵:
 "אין טשין את התנור באליה (שומן בשר), ואם טש כל הפת כולה אסורה (אפי'
 בפ"ע, שמא יבוא לאוכלה עם חלב¹⁶) עד שיסיק את התנור". תוס' מבארים שאף
 קינוח התנור אינו מועיל במקרה זה, אלא יש להסיקו קודם אפיית הפת. מכאן
 עולה, כי כאשר התנור והמאכל חמים (ע"י צליה או בישול), ישנו מעבר ישיר
 וחזק של טעמים ואין אומרים היתר נ"ט בר נ"ט.

ר"ת¹⁷ דחה ראייה זו וכתב שדין התנור חמור מדין הקערה: "דא"א לתנור להתקנח
 יפה כשנדבק בו השמנונית והוי בעין עד שיוסק". כיוון שבתנור השמנונית
 דבוקה בצורה חזקה, אין הוא מתנקה באופן מוחלט ולכן לא הוי נ"ט בר נ"ט
 (אא"כ יסיקו את התנור וע"י כך יישרפו שיירי השומן).

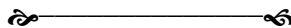
מדברי ר"ת עולה כי לשיטות הראשונים שהתירו אף אם הדגים נתבשלו או נצלו,
 ע"כ לחלק בין תנור לקערה. תנור, סתמו אינו מקונח ולכן לא הוי נ"ט בר נ"ט,
 אך קערה סתמה מקונחת והוי נ"ט בר נ"ט.

ביארנו לעיל כי השו"ע התיר אף כאשר הדגים נתבשלו או נצלו. לפ"ז מובן
 מדוע התיר השו"ע רק כאשר הקערה רחוצה יפה. באופן זה ביאר אף הגר"א¹⁸
 את דברי השו"ע: "וזה שכתב, 'רחוצה יפה', לאפוקי שידוע שאינה רחוצה, אבל
 מסתמא רחוצה".

אמנם, מצינו, בדין הדחת קערות שפסק השו"ע שסתמן אינן מקונחות, שכתב¹⁹:
 "...והוא שיאמר ברי לי שלא היה שום שומן דבוק בהם". י"ל, שכיוון שמדובר
 שם בהדחת קערות, מסתמא הן מלוכלכות ולכן צריך שיאמר ברי לי, אך קערה
 רגילה סתמה נקיה.

עפ"י הגדרה זו, שסתם קערה הינה מקונחת, ניתן להבין מדוע התיר השו"ע אף
 כשהדגים נתבשלו או נצלו, אף שפסק גם כטעם השני של רש"י.

רש"י²⁰ עצמו עמד על הבדל מציאותי הקיים בין סתם קערה לסתם סכין: "דסתם
 קערה מקנחין אותה משומן הקרוש עליה משום מיאוס, אבל סכין פעמים

14. קי"ב ע"א ד"ה והלכתא.
15. פסחים ל' ע"ב.
16. עיין סי' צ"ז סע' א-ב'.
17. בתוס' שם.
18. סק"א.
19. ס"ג.
20. שם.

שהשמנונית קרוש עליו ואינו ניכר". לפי"ז ניתן לתרץ את פסקי השו"ע ולומר כי סתם קערה הינה מקונחת ולכן הוי נ"ט בר נ"ט. סתם סכין אינה נקיה ומשום כך לא הוי נ"ט בר נ"ט וכך נפסק להלכה²¹. לפי"ז יש לבאר את דברי השו"ע בסי' צ"ו: "שחתכם בסכין של בשר בן יומו (ומסתמא אינה מקונחת), או שאינו מקונח (שיודע שאינה מקונחת)". כמו"כ, לפי"ז לא עסק השו"ע כלל בסכין נקיה ומשום כך אינו סותר את היתירו בדגים שנתבשלו בקדירה נקיה²².

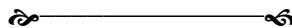
ג.

הרמ"א פסק²³: "ויש מחמירין בצלייה ובישול לאסור נותן טעם בר נותן טעם. והמנהג לאסור לכתחלה, ובדיעבד מותר בכל ענין". הרמ"א פסק כאו"ה לחשוש לכתחילה לריב"ן ולכן בין נתבשלו בין נצלו אסור לאוכלם בכותח. אולם, בדיעבד, אם נתערבו עם החלב, התיר, כשיטות המתירות נ"ט בר נ"ט בין בנתבשלו ובין בנצלו.

הב"י הביא בשם תשובת הרשב"א²⁴: "ביצה שנתבשלה במים בקדירה חולבת, מותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפילו לכתחילה, דהא נ"ט בר נ"ט הוא כדגים שעלו בקערה, אבל ביצים שנתבשלו בקדירה עם בשר, ואפילו בקליפה, אסור לאוכלן בכותח, שקליפת הביצה בבירור מנוקבת היא וכשאדם מנקבה תוך יורה של צבעים, תמצא הביצה עצמה צבועה מאותו צבע, ולכן אסרו חכמים ביצת אפרוח והתירו ביצה אסורה, שזו פולטת ציר של אפרוח וזו אינה פולטת אלא זיעה בעלמא".

קודם שהוכיח הרשב"א שקליפת הביצה מנוקבת, היתה הו"א לומר שביצה שנתבשלה עם בשר מותר לאוכלה עם חלב.

הפמ"ג²⁵ ביאר כי טעם הדבר הוא משום שרואים את הקליפה ככלי, והוי נ"ט בר נ"ט, מן הבשר לקליפה ומשם לביצה עצמה ועדיין הוא היתר ומותרת בחלב. **החוו"ד²⁶** הקשה על הסבר זה מהוכחת הרשב"א עצמו. הרשב"א הוכיח שקליפת הביצה מנוקבת מדין ביצת אפרוח שאוסרת²⁷. אם נאמר שההו"א להתיר היתה

21. סי' צ"ד ש"ך ס"ק כ"ט.
22. **הערת העורכים:** לפי מהלך זה השו"ע לא פסק את טעמו השני של רש"י אלא רק את טעמו הראשון (שלא כדרך לימודו של הגר"א שלעיל).
23. ס"ב.
24. שו"ת הרשב"א ח"א סי' תקט"ז.
25. משבצ"ז סק"ב.
26. ביאורים סק"א-ב'.
27. חולין צ"ז ע"ב.

מצד נ"ט בר נ"ט וכיוון שהקליפה אינה מנוקבת, נחשבת ככלי, אין הוכחה מביצת אפרוח. אפשר לומר, שאף שהקליפה אינה מנוקבת, ביצת אפרוח אוסרת שכן הוי נ"ט בר נ"ט באיסור. ע"כ לבאר כי ההו"א של הרשב"א להתיר במקרה זה לא היתה מצד נ"ט בר נ"ט אלא מטעם אחר (יבואר לקמן).

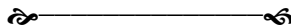
כתב החו"ד:

"נ"ל דלא הוי נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, כגון אם נפל חלב על הקדירה שמבשלין בה דגים כנגד הרוטב ואח"כ בישלו הדגים עם בשר, אפי' בדיעבד אסור...ולא אמרינן, כיוון שנפל על הקדירה ודרך הקדירה נכנס להדגים הוי נ"ט בנ"ט...דכיוון דנפל בשעת בישול ובישול מפעפע בכל הכלי לחומרא, והבלוע מקושר הוא עם התבשיל וחשבינן כאילו נפל לתבשיל והוי טעם ראשון"²⁸. לדעת החו"ד, כשנפל חלב על דופן הקדירה בשעת הבישול וכנגד הרוטב, דנים זאת כנפל בתוך הרוטב. טעם הדבר, שכל הנמצא על דופן הקדירה מקושר עם הנמצא בתוך הקדירה ומשום כך בשעת הבישול לא שייך נ"ט בר נ"ט.

כתב רעק"א²⁹: "עמדתי מכבר להסתפק, די"ל דנ"ט בנ"ט הוי רק היכא דתחילה נפסק הכח האחד, כמו דגים שעלו בקערה, דבתחילה נפסק המבליע ונבלע בקדירה, אבל היכא דבשעה שבישלו דגים נטף שומן על דופן הקדירה מבחוץ, י"ל, אף דהולך דרך קדירה לא מקרי נ"ט בנ"ט, דכח הראשון, דהיינו הבשר, מתפשט בכח אחד להקדירה ולדגים שבתוכו, ויש לי ראיות לזה". לדעת רעק"א, רק כאשר מעבר הטעמים (מן הבשר לקערה ומן הקערה לדגים) מתבצע בשני בישולים שונים (שני כוחות שונים), קיים היתר נ"ט בר נ"ט. כאשר מעבר הטעמים מתבצע באותו בישול (כח אחד), כגון שבשעת בישול הדגים נטף שומן על דופן הקדירה מבחוץ, א"א נ"ט בר נ"ט³⁰.

לפי גישה זו באחרונים, יש להבין מה היתה ההו"א להתיר את אכילת הביצה עם חלב, שכן שם מדובר באופן שהביצה מתבשלת עם הבשר, וא"א נ"ט בר נ"ט בשעת בישול.

יש לומר כי לדעתם, סבר הרשב"א בהו"א שקליפת ביצה אטומה לגמרי ואינה פולטת ואינה בולעת, ומטעם זה אין ביצת נבילה אוסרת. למסקנה הוכיח

28. עיי"ש שהביא ראייה לדבריו מדברי אר"ה המובאים בט"ז סי' צ"ב ס"ק כ"ד.

29. דרוש וחיודש כתבים דף פ"ז, ובחיודשו לחולין קי"א ע"ב.

30. יש להעיר כי ישנה נפ"מ בין הסבר רעק"א להסבר החו"ד. במקרה שנפל חלב על דופן קדירה בזמן שהדגים נתבשלו בה, אך נפל שלא כנגד הרוטב. לפי החו"ד, כיוון שבאופן זה א"א לומר מקושר, נחשב נ"ט בר נ"ט. לפי רעק"א, כיוון שמעבר הטעמים היה בבישול אחד, א"א נ"ט בר נ"ט אף בכה"ג.

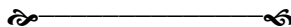
הרשב"א שקליפת הביצה מנוקבת, אלא שציר נבילה אינו אוסר (שכן הוא זיעה בעלמא), ואילו בשר האפרוח אוסר (דהוי טעם גמור). בלשון החו"ד: "רק כוונת הרשב"א לומר, דלא תקשה, דהא התירו ביצה אסורה, אלמא דאינו פולט כלל דרך הקליפה, א"כ הכי נמי אינו בולע כלל דרך הקליפה, לזה אמר דזה א"א לומר, דהא בבירור מנוקבת היא ובוודאי פולט ובולע שפיר דרך הקליפה. וסיים 'ולכן אסרו ביצת אפרוח וכו', כלומר, דעיקר הטעם בזה שאסרו ביצת אפרוח והתירו ביצת נבילה משום שזו פולטת ציר אפרוח וזו פולטת מים בעלמא, אלמא דטעם בשר יכול לפלוט והכי נמי יכול לבלוע דרך הקליפה".

השלכה מעשית למח' אחרונים זו קיימת במקרה שניתז שומן בשר ע"ג מיחם רותח ומלא מים, או ע"ג קדירה ובה ירקות. לדעת הפמ"ג, מותר להשתמש במים אלו להכנת קפה עם חלב, וכן מותר לאכול את הירקות עם חלב. לדעת רעק"א וחוו"ד אסור לאוכלם עם חלב, דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט בשעת בישול.

ד.

בדין דגים שעלו בקערה, נקלש הטעם בשני שלבים, (א) בשר בקערה (ב) קערה בדגים. בשלב הראשון הגורם המקליש את טעם הבשר הוא הקערה (כלי) ובשלב השני הגורם המקליש הוא הדגים (אוכל). הפמ"ג³¹ מביא כמה חקירות בדין זה.

(א) האם דווקא כשאחד מגורמי ההקלשה הוא כלי, מועילה ההקלשה או שאף במקרה ושני גורמי ההקלשה הם אוכל, מותר.
 (ב) האם סדר ההקלשה המופיע בגמ' (א) כלי (ב) אוכל, הינו הכרחי, או שאף אם עושה בסדר הפוך (א) אוכל (ב) כלי, מתבצעת ההקלשה ומותר.
 הפמ"ג הכריע בשתי נקודות אלו לחומרא, ולפיכך כתב שדווקא כאשר הטעם הראשון בכלי והטעם השני באוכל, קיים היתר נ"ט בר נ"ט.
 החו"ד³² הביא בשם השע"ד³³: "באוכלין, אפילו אלף טעמים חשובים כחד". החו"ד הכריע לחומרא לגבי הנקודה הראשונה, שרק בשיתוף כלי, קיים היתר

31. משבצ"ז סק"א.

32. ביאורים סק"א.

33. סי' ס'.

נ"ט בר נ"ט. לגבי הנקודה השניה סבר החו"ד להקל³⁴, ואף אם ההקלשה נעשתה קודם באוכל ואח"כ בכלי, אמרינן נ"ט בר נ"ט.

מחלוקת זו באה לידי ביטוי במקרה שצלו מאכל פרווה בסיר שבישלו בו בשר ונתערב מאכל זה בחלב.

הש"ך³⁵ הביא את דעת מהרש"ל הפוסק כרא"ש מדינא, ואוסר בנצלו ומתיר בנתבשלו. לפי"ז אם נצלה מאכל פרווה בקדירה בשרית ונתערב בחלב, אסור לאוכלם, וכן פסקו הפמ"ג³⁶ והחו"ד³⁷.

לאור מח' הפמ"ג והחו"ד בסדר ההקלשה, ישנה נפ"מ ביניהם במקרה שבישלו את הבשר עם מים בשלב ראשון ואח"כ צלו בקדירה מאכל פרווה.

לדעת הפמ"ג לעיל, אין אומרים נ"ט בר נ"ט במקרה זה. טעם הדבר, שמאחר והשלב הראשון היה באוכל (בשר במים) ורק השלב השני היה בכלי (מים בכלי), לא נחשב השלב הראשון כהקלשה³⁸. כיוון שכן, אין כאן ג' נ"ט של היתר והוי כנצלו שאסור, לדעת מהרש"ל אף בדיעבד.

לדעת החו"ד, אין לאסור מדין נצלו אלא במקרה שהקדירה קיבלה את הטעם הבשרי או החלבי באופן ישיר, כגון במקרה של שיפוד שצלו בו בשר ואח"כ צלה בו ירקות. אולם אם צלה ירקות בקדירה שבישל בה קודם בשר עם מים הו"ל טעם שלישי בירקות - מהבשר למים, מהמים לקדירה, ומהקדירה לירקות ומותר לאוכלו בחלב. דברי החו"ד מבוססים על סברתו לפיה אף כאשר ההקלשה היתה במים בשלב ראשון, נידון כנ"ט בר נ"ט. לפי"ז טוען החו"ד שזהו אף הפשט בדברי הרש"ל שכתב להחמיר רק בשיפוד שצלו בו בשר (ובאופן זה קיימים רק ב' נ"ט של היתר).

34. ביאורים סק"ד.

35. סק"ד.

36. שפ"ד סק"ד.

37. חידושים סק"ה.

38. כ"כ אמרי ברוך על דברי החו"ד (סק"ב).

לימוד שיטת הרמ"א בסעיפים א'–ב'

א.

ביחס להיתר נ"ט בר נ"ט יש לדון האם היתר זה נאמר דווקא במבשא"מ או גם במב"מ.

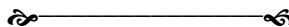
היינו, האם היתר נ"ט בר נ"ט הינו מצד ניגודיות טעמים או מצד התפשטות הטעמים בנפח המאכל. המקרה המובא בגמ' ביחס לדין זה הינו בדגים שעלו בקערה. במקרה זה, טעם הדגים נידון כמבשא"מ ביחס לטעם הבשר הבלוע בקדירה. כיוון שכך, אפשר לומר שדווקא ניגוד הטעמים הוא היוצר את ההקלשה. אמנם, ייתכן וגם כאשר הטעמים שווים מתבצעת הקלשה של הטעם הבלוע וקיים היתר כנ"ט בר נ"ט.

רעק"א¹ עמד על צדדי חקירה זו והביא ראיה מדברי התוס'.
תוס'² הביאו ראיה שאף אם הדגים נתבשלו בקערה של בשר, מותר לאוכלם בכותח³:

"ויש לדקדק, דאפילו נתבשלו שרי, כדאמרינן פרק דם חטאת דכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו ומותר לבשל שלמים האידנא בקדירה שבשל בה שלמים אתמול דלא אמרינן דקא ממעט באכילת שלמים דהאידנא משום דטעם שני הוא ונתבטל קודם שיבא לידי איסור".

כלומר, הגמ' התירה לבשל שלמים בכלי שבלועים בו שלמים מאתמול, מוכח שטעם השלמים מאתמול, שנבלע כעת בשלמים, אינו ממעט את זמן אכילתם. טעם הדבר, שכן כעת, בזמן שהוא נבלע בשלמים של היום, הוא עדיין היתר. לכן, אף כשיגיע סוף זמן אכילתו, לא יכול לחול עליו דין נותר שכן נקלש טעמו ע"י בישול השלמים השניים.

תוס' הביאו ראיה מדין זה לדין דגים שעלו בקערה. אף בדין דגים שעלו בקערה, לדעת התוס', טעם ההיתר הוא משום שלא יכול לחול איסור על טעם קלוש. בבישול השלמים, וודאי שמדובר באופן שהגורם המקליש הינו ממין הבלוע בקדירה. אעפ"כ, מפורש בתוס' כי באופן זה מתבצעת הקלשה של הבלוע בכלי. מכאן, הוכיח רעק"א, כי היתר נ"ט בר נ"ט נאמר אף באופן שהגורם המקליש הינו מב"מ ביחס לבלוע.

1. סק"ג.
2. קי"ב ע"א ד"ה והלכתא.
3. ודלא כדעת ריב"ן, עיין בשיעור הקודם.

אמנם, התוס' עצמם, דחו ראייה זו משלמים וכתבו שדין זה אינו תלוי ביכולת ההקלשה, אלא נובע מקולא מיוחדת שהיתה במקדש⁴. לפי"ז אין ראייה שאף כאשר הגורם המקליש הינו ממין הבלוע, קיים היתר נ"ט בר נ"ט. כמו"כ, מצד הסברא מובן יותר כי היתר נ"ט בר נ"ט נובע מהקלשת הטעם הבלוע שיכולה להתבצע רק ע"י ניגוד טעמים⁵.

ב.

פסק הרמ"א⁶: "ויש מחמירין בצלייה ובישול לאסור נותן טעם בר נותן טעם. והמנהג לאסור לכתחילה, ובדיעבד מותר בכל ענין".

אמנם, הרמ"א עצמו הביא ג' היתרים בעניין זה:

(א) ודוקא לאכול עם חלב והבשר עצמו, אבל ליתנן בכלי שלהם, מותר לכתחילה, וכן נהגו.

(ב) וכן אם לא נתבשלו או נצלו תחילה, רק עלו בכלי של בשר, מותר לאכלן עם חלב עצמו. וכן להיפך.

(ג) וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, שלא היה בן יומו, נוהגין היתר לכתחילה לאכלו עם המין השני⁷.

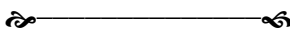
בשיעור הקודם עסקנו בביאור פסיקתו העקרונית של הרמ"א הפוסק כדעת ריב"ן.

ביחס להיתר הראשון המופיע בדברי הרמ"א יש לברר נקודה עקרונית.

אם מגמת חז"ל היתה למנוע מן האדם אפשרות של אכילה משותפת של בשר וחלב, מדוע התירו במקרה זה הנחת מאכל פרווה עם טעם בשר, בכלי נקי של חלב.

הט"ז⁷ מבאר כי אף שבד"כ מחמירים לכתחילה כדעת ריב"ן, מ"מ, במקרה זה, אנו סומכים על המתירים בנ"ט בר נ"ט אף ע"י בישול או צליה. כלומר, כיוון שהמפגש בין הבשר לחלב הינו מפגש טעמים בלבד ולא מפגש עם חלב ממש כמו כותח, סומכים על המקילים בנ"ט בר נ"ט.

עפ"י ביאורו של הפר"ח⁸ לדין הדחת כלים⁹ ניתן ליישב את היתירו של הרמ"א בדין זה באופן שונה.

4. עיין סי' צ"ג שיעור מס' 2.

5. עיין בהגהות והערות סק"ד (בשו"ע) שציינו לדברי רעק"א בחידושו שיעמד על ב' נקודות אלו ומתוך כך נשאר בצ"ע לדינא.

6. ס"ב.

7. סק"ה, והביאו הגר"א (סק"ח).

8. ס"ק י"א.

הפר"ח הביא את חילוקו היסודי של הרא"ש. הרא"ש¹⁰ דן בהיתר הגעלת כלים ב"י בערב פסח קודם ד' שעות. הרא"ש מבאר כי אף לדעת ריב"ן, האוסר נתבשלו, קיים היתר זה: "אבל בערב פסח קודם ד' שעות, היתר הוא (חמץ), מותר להגעיל אפי' ב"י והוי נ"ט בר נ"ט...דהתם הבשר הנבלע בדגים חשוב טעם כי נבלע אוכל באוכל שהדגים ראויים לאכילה והבשר נ"ט בהם לשבח הלכך אסור לאוכלו בכותח אם נתבשלו בקדירה, אבל הכא טעם החמץ הנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע בדופני הכלי אין חשיב טעם שיחזור ויפלט בפסח בתוך התבשיל".

לדעת ריב"ן, רק לבישול יש יכולת להפליט טעם ממש הבלוע בכלי. הרא"ש¹¹ מבאר כי אעפ"כ, קיים חילוק יסודי בין טעם הנפלט ע"י בישול ומתערב בממשות (אוכל) לטעם הנפלט ע"י בישול ומתערב שלא בממשות (כגון שנתערב בטעם שבמים או נתערב בכלי).

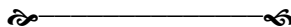
כאשר הדגים נתבשלו בכלי בשרי בלוע בהם טעם ממש של בשר. במקרה זה, אין הטעם נקלש בדגים, שכן נידון כמפגש ישיר של אוכל (בשר) באוכל (דגים). כיוון שכן, אסור לאכול דגים אלו בכותח.

בהיתר הגעלת כלים בערב פסח, טעם החמץ יוצא אל המים וחוזר ונבלע בכלי. במקרה זה, אף שהחמץ נפלט ונבלע ע"י בישול, כיוון שאינם חוזרים ונבלעים בממשות (אלא בכלי), טעם החמץ הוקלש ואין ביכולתו לחזור ולאסור תבשיל בפסח. לפי"ז, התיר ריב"ן כאשר הדגים עלו בקערה, שכן רק לבישול יש יכולת להפליט טעם ממש הבלוע בכלי.

ביארנו לעיל כי מגמת חז"ל היתה להרחיק את האדם מאכילה משותפת של בשר וחלב. לפי"ז, התקשינו בהבנת פסיקת הרמ"א שפסק כריב"ן ועם זאת התיר הנחת מאכל פרווה שנתבשל בכלי בשרי ב"י, לתוך כלי חלבי.

לפי ביאור הפר"ח בדעת הרא"ש, מודה ריב"ן, כי כאשר הדגים נתבשלו בכלי בשרי מותר ליתנם בכלי נקי של חלב. טעם הדבר שכן, אף במקרה זה טעם החלב איננו יוצא אל הדגים ע"י בישול והוי כעלו.

פסיקת הרמ"א בדין זה סותרת לכאורה את פסיקתו בעניין הדחת כלים. ביארנו¹² כי הרמ"א פסק בדין הדחת כלים כדעת התוס' והר"ן ואסר הדחת כלים בשריים וחלביים ב"י זה עם זה. אמנם, לכאורה, אף במקרה זה יש להתיר שכן

9. נתבאר בסי' זה שיעור מס' 3.

10. ע"ז פ"ה סי' ל"ו.

11. עפ"י מעדני יו"ט חולין פ"ח סי' כ"ט ס"ק כ'.

טעם הבשר הנפלט מן הקדירה נפגש רק עם טעם החלב שבמים. ביארנו לעיל, כי לדעת ריב"ן, רק כאשר טעם הבשר נפגש עם ממשות, יש ביכולתו לאסור. לפי"ז, בהדחת כלים, כיוון שטעם הבשר נפגש רק עם טעם חלב שבמים (וכן להיפך) לא היה לו לרמ"א לאסור.

ביישוב קושיא זו, יש לומר כי ישנו חילוק בצורת המפגש של הבשר והחלב בשני מקרים אלו.

היתר נ"ט בר נ"ט הוא דווקא כשטעם הבשר עמד בהיתר בלא תערובת חלב. כאשר הדגים נתבשלו בקדירה בשרית, טעם הבשר עומד בפנ"ע בדגים ורק בשלב השני נוצר מפגש עם הכותח החלבי. אעפ"כ, לא התיר הרמ"א לערב לכתחילה דגים אלו עם הכותח החלבי. כאשר טעם הבשר עומד בפנ"ע בדגים התיר הרמ"א לכתחילה לתת דגים אלו לתוך כלי חלבי נקי. טעם הדבר שבכה"ג, נפגש טעם בשרי רק עם טעם החלב הנפלט מן הכלי ולא עם חלב ממש. בהדחת כלים, יש לחוש כי טעם הבשר לא עמד בפ"ע כלל. בכה"ג יש לחוש כי תיכף כשיצא מן הקערה נתערב באופן ישיר בחלב הנפלט מן המחבת ונידון כמפגש אוכל באוכל. כיוון שכך אסר הרמ"א את הדחת הכלים זה עם זה.

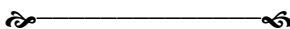
לאור חילוק זה יובן הדין השלישי המופיע בדברי הרמ"א. "וכן אם לא נתבשלו או נצלו תחילה, רק עלו בכלי של בשר, מותר לאכלן עם חלב עצמו".

בדין זה מצטרפים כמה טעמים להקל. במקרה זה טעם הבשר לא נפלט אל הדגים ע"י בישול ומשום כך אינו נידון כטעם ממש של בשר הבלוע בדגים. כמו"כ, טעם הבשר עומד בפ"ע בדגים ורק לאחמ"כ נפגש עם הכותח. כיוון שכך, התיר הרמ"א לכתחילה עירוב דגים אלו עם הכותח.

ג.

סתירה נוספת הקיימת בדברי הרמ"א מופיעה בדברי הש"ך¹³ ותבאר לאחר הקדמה בעניין עירווי מכ"ר.

הגמ' בפסחים¹⁴ דנה במח' רב ושמואל האם עילאה או תתאה גבר, ומביאה ברייתא כראיה לשמואל: "חם לתוך חם אסור, וכן צונן שנתן לתוך חם אסור. חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיח. חם לתוך צונן מדיח, כיון דחם הוא,

12. סי' זה שיעור מס' 3.

13. סק"ה.

14. ע"ה ע"ב.

אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי?! אלא אימא חם לתוך צונן, קולף, צונן לתוך צונן מדיח".

למסקנת הגמ', כאשר נופל איסור חם ע"ג היתר קר, נאסר ההיתר כ"ק. היינו, אף שהתחתון גובר, מ"מ עד שהוא מקרר את האיסור העליון, הוא בולע ממנו כ"ק. הראשונים נחלקו בדין עירו מ"ר¹⁵.

תוס¹⁶ מחלקים בין שני סוגי עירו. עירו שלא נפסק הקילוח (זרימה רציפה) ועירו שנפסק הקילוח (זרימה מקוטעת). להלכה נפסק כי עירו שלא נפסק הקילוח מבשל כ"ק מדינא ועירו¹⁷ שנפסק הקילוח מבליע כ"ק מצד חומרא מדרבנן¹⁸.

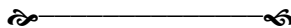
עפ"י הקדמה זו נבאר את קושיית הש"ך על פסיקת הרמ"א המתיר לתת מאכל פרווה חם שנתבשל בכלי בשרי, לתוך כלי נקי של חלב.

כתב הש"ך: "לכאורה משמע דאפי' ליתנן דרך עירו מותר...אלא שקשה, דהרי כתב בס"ג ד'אם עירה מכלי ראשון של בשר על כלי חלב דינו ככלי ראשון ואוסר אם היה בן יומו".

ביאור דבריו, בס"ג פסק הרמ"א שאם עירה מאכל פרווה חם מ"ר של בשר ע"ג כלי חלבי, נאסר הכלי החלבי (אם הכלים ב"י).

לפי"ז, מקשה הש"ך, לכאורה התיר הרמ"א בס"ב לתת את המאכל הפרווה אפי' בדרך עירו. מדוע, א"כ, אסר הרמ"א בס"ג את הכלי התחתון החלבי.

בטעם הדבר כתב הגר"א¹⁹, כי הרמ"א אסר את הכלי התחתון: "כטעם השני של תוס". היינו שדנים מקרה זה כדין הדחת כלים וביאר הט"ז²⁰: "דהוה כטעם בשר וחלב מעורבים יחד והיינו כיון ששני הטעמים מתערבים בכלי א' (וחנ"ג) [והכי נמי] דומה לזה שאנו חושבים קילוח הערוי כאלו הוא בכלי שמערה ממנו וע"כ אוסר את הכלי שהוא מערה עליו כיון שגם הוא בן יומו". הט"ז והגר"א הסבירו בדעת הרמ"א כי הטעם לאסור העירו מהכלי הבשרי הוא שכיוון שלא נפסק הקילוח, העליון והתחתון נידונים כאילו הודחו יחדיו. לפי"ז, קיים מפגש של טעם שני באיסור ומשום כך נאסר הכלי התחתון²¹.

15. נתבאר בהרחבה בסיו' ק"ה שיעור מס' 2.

16. זבחים צ"ו ע"א סוף ד"ה עירה.

17. עיי' שפ"ד (סיו' ק"ה סק"ה) שמבאר שבכה"ג הוי ספק דאורייתא.

18. עיין ש"ך (סיו' צ"א סק"ז) ושפ"ד שם.

19. ס"ק כ"א.

20. ס"ק י"ג.

21. הערת העורכים: לכאורה יש לבאר הסבר זה, שכן לכאורה, טעם הבשר עמד בפני עצמו במים קודם שהגיע לכלי החלבי וא"כ הוקלש והוי נ"ט בר נ"ט דהיתירא לכו"ע וא"כ מדוע הכלי

בדברי הרמ"א בס"ג לא נתבאר מהו דינו של הכלי העליון הבשרי. לכאורה, הכלי הבשרי והכלי החלבי מחוברים ע"י עירו של נפסק הקילוח. כיוון שעירו זה מבשל כ"ק, ממילא הוא מפליט ומבליע כאחד (שכן היא דרך ופעולת הבישול). לפי"ז, גם הכלי העליון צריך להיאסר כדין קערות בשריות וחלביות שהודחו יחדיו וכפי פסק הרמ"א בזה. לכאורה ניתן אף להביא ראיה מדברי הרמ"א עצמו שבמקרה זה יש לאסור אף את הכלי העליון.

כתב הרמ"א²²: "אסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לנר דולק שיש בו חלב או שומן איסור".

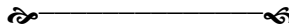
הט"ז²³ ביאר כי טעם הדבר הוא: "דתתאה גבר ומחברו בנצוק". היינו שכיוון שהנר הדולק משומן האיסור חם וע"י הקילוח קיים מעבר רציף בין האיסור לכלי ההיתר, אסור לערות את השומן הכשר לנר האיסור²⁴.

אמנם, הרמ"א עצמו סיים שם: "ובדיעבד אין לחוש". מעיקר הדין סובר הרמ"א כי אף כאשר ישנו מעבר רציף בין האיסור לכלי ההיתר, אינו נאסר. טעם הדבר, שכן באיסור והיתר, האיסור תלוי בנתינת טעם, וכל זמן שלא מורגש טעם האיסור בהיתר, נשאר בהיתרו.

לפי"ז, כאשר עירה מכ"ר של בשר ע"ג כלי חלבי, אף שהכלי התחתון נאסר, הכלי העליון אינו נאסר. לפי הסבר הט"ז והגר"א²⁵ נראה לכאורה, כי לדעת הרמ"א הכלי התחתון נאסר מדינא, דהוי טעם שני באיסור.

הבאנו לעיל את קושיית הש"ך המציין לסתירה, לכאורה, בין פסקי הרמ"א. ביישוב קושייתו כותב הש"ך: "וצ"ל דכאן לא מיירי אלא דמותר ליתנן בלא עירו".

כלומר, בס"ג אסר הרמ"א את הכלי התחתון שכן ע"י העירו הרציף קיים מפגש של טעם שני של איסור. בס"ב עוסק הרמ"א באופן שנתנו מאכל מוצק לכלי החלבי, או ע"י עירו שנפסק הקילוח. במקרים אלו טעם הבשר עמד בפ"ע והוקלש קודם שנפגש עם טעם החלב.

התחתון נאסר? יש מתרצים כי בעירו שאינו נפסק הקילוח המחבר בין הכלי הבשרי לחלבי, נפלטת פליטה בשרית חדשה ורציפה אשר איננה עומדת בהיתר. פליטה זו מתערבת מיד עם הפליטה מהכלי החלבי והוי טעם שני באיסור.

22. סי' ק"ה ס"ג.

23. שם סק"ז.

24. נתבאר בהרחבה בסי' ק"ה שיעור מס' 6.

25. וכן דעת מנחת יעקב (ס"ק כ"ד).

אמנם הש"ך והפר"ח²⁶ הקשו על פסיקת הרמ"א בס"ג. כתב הפר"ח: "אלא שאין טעם לדבריו (של הרמ"א) כלל לאסור ע"י עירוי, וכן דעת האו"ה ושאר אחרונים. גם בתשובות משאת בנימין כתב שכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין ע"ש".

ביחס לאיסור הדחת כלים כתב הר"ן ב' טעמים:

(א) "דמאן לימא לן שלא יתערבו פליטת הבשר ופליטת החלב בעצמם שלא

באמצעי המים הילכך לא הוי בר נ"ט בר נ"ט הילכך ל"ד לדגים שנתבשלו.

(ב) ועוד, דמאי דשרינן נ"ט בר נ"ט, לאו משום דסברי שהטעם הראשון אין

מתפשט והולך עד השלישי, דא"כ אפי' בשאר איסורים נמי נימא הכי

למאן דלית לי' חנ"נ, ואנן לא שרינן אלא בבשר בחלב וכיוצא בו דהוי ב'

נ"ט של היתר. הלכך דוקא כשהטעם שני עמד בהיתר בלא תערובת חלב

אמרינן הכי, אבל כאן שהטעם שני לא עמד בפני עצמו כלל, אלא תכף

שבא לעולם נתערב בטעמו של חלב, מסתברא ודאי דאסור".

הש"ך כותב שב' טעמים אלו אינם קיימים באופן שמערה מהכלי הבשרי לכלי החלבי.

(א) במקרה זה, לא שייך מפגש שלא באמצעות המים שכן החיבור בין

הכלים הוא רק ע"י המים.

(ב) במקרה זה טעם הבשר עמד בפ"ע במים קודם שנפגש עם טעם החלב

וא"כ הוקלש כדין נ"ט בר נ"ט.

להלכה פסקו הש"ך והפר"ח כי אף הכלי החלבי התחתון אינו נאסר ע"י העירוי.

בת"ח²⁷ הביא את דעת או"ה המתיר את הכלי התחתון מהטעם שנתבאר בש"ך,

וסיים: "כל דבריו נ"ל הלכה כי דברי טעם הם אלא כמדומה לי שלא נהגו להקל

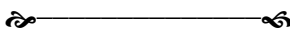
בכה"ג, אמנם בהפסד מרובה או לעת הצורך יש לסמוך עליה".

מדבריו משמע כי מעיקר הדין יש להתיר אף את הכלי התחתון אלא שאין

מקילים בכך אלא במקום הפ"מ או שעת הצורך.

החכמת אדם²⁸ כתב שאף הרמ"א האוסר את הכלי התחתון, אינו אלא חומרא,

שכן מעיקר הדין לא שייך לאסור בעירוי.

26. סק"ו.

27. כלל נ"ז דין י"ב.

28. כלל מ"ח סע' י"ג.

סיכום

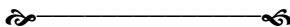
כאשר עירה מכ"ר של בשר ע"ג כלי חלבי נקי נחלקו האחרונים. לדעת הרמ"א כפי שביארוהו הט"ז והגר"א²⁹, הכלי התחתון נאסר מדינא דהוי טעם שני באיסור. לדעת הרמ"א כפי שהבינו החכמת אדם³⁰, הכלי התחתון נאסר מצד חומרא. לדעת הש"ך והפר"ח, אין הכלי התחתון נאסר כלל.

ד.

פסק הרמ"א³¹: "אבל אם עירה מים רותחים שאינן של בשר ולא של חלב על כלים של בשר ושל חלב ביחד, ואפילו שומן דבוק בהם, הכל שרי, דאין עירו ככלי ראשון ממש שיעשה שהכלים שמערה עליהם, יבלעו זה מזה". הפר"ח³² והש"ך³³ הקשו על הרמ"א שסותר דבריו. ביארנו לעיל כי להלכה נפסק שעירו של לא נפסק הקילוח מבשל, מפליט ומבליע כ"ק מדינא. כיוון שכך בסי' ס"ח³⁴ בדין מליגת התרנגולת אסרו השו"ע והרמ"א את מליגת התרנגולת אפי' ע"י עירו מכ"ר (הגורם להפלטת הדם והבלעתו בתרנגולת). כמו"כ ביארנו כי לדעת הרמ"א אם עירה מכ"ר נקי של בשר על כ"ר נקי של חלב, נאסר הכלי החלבי. לפי"ז, קשה, מדוע התיר הרמ"א כשעירה מים רותחים על כלי בשר וחלב מכ"ר אף שיש שומן על הכלים. במקרה זה, לכאורה צריך לומר שנוצר מפגש של טעם שני באיסור במים ויש לאסור?

הפר"ח מוסיף ומקשה שאף אם הכלים נקיים וב"י כיוון שעירו מכ"ר מפליט ומבליע נוצר מפגש של טעם שני באיסור ויש לאסור (מן הדין). הש"ך תירץ קושיא זו וכתב: "וצ"ל דס"ל להרב, דנהי דמבשל כ"כ שהתרנגולת מפליט ומבליע, מ"מ הכלי שהוא קשה אינו בולע, דאינו מפליט ומבליע כאחת בכלי שהוא קשה".

כלומר, קיים הבדל בין יכולת עירו לפעול במאכל (מליגת תרנגולת) ליכולתו לפעול בכלים. כאשר מערה מכ"ר ע"ג מאכל יש ביכולת העירו להפליט ולהבליע במאכל בו זמנית (ומשום כך נאסרת התרנגולת מן הדם). טעם הדבר, שמתוך

29. וכן דעת מנחת יעקב (ס"ק כ"ד).

30. וכן דעת הכ"פ (כרתי סק"י).

31. ס"ג.

32. ס"ק י"ז.

33. סק"ב.

34. ס"י.

רכותו של המאכל יש בכוחו של העירווי להפליט ולהבליע במאכל בו זמנית. כאשר מערה ע"ג כלים, אין לעירווי יכולת להפליט ולהבליע בכלי בו זמנית. טעם הדבר, שמתוך שהכלי הינו קשה, אף שיש בכוחו של העירווי לפעול אחת מן הפעולות, מ"מ ע"י כך נחלש כח העירווי ואין בכוחו לפעול שוב על הכלי³⁵.

כיוון שכך, התיר הרמ"א כאשר עירה מכ"ר ע"ג כלי בשר וחלב. אמנם, קשה לכאורה, שכן מפורש ברמ"א כי כאשר עירה מכ"ר של בשר ע"ג כלי של חלב נאסר הכלי התחתון אף ששניהם כלים.

לשם יישוב קושיא זו י"ל כי יש ביכולת העירווי לפעול ב' פעולות, היינו הפלטה והבלעה. כאשר מערה מכלי בשרי ע"ג כלי חלבי, בבת אחת מתבצע חיבור בין הכלים. כיוון שכך, דנים זאת כהדחת קערות בכלי ראשון והכלי התחתון נאסר, וכדלעיל.

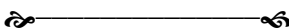
כאשר מערה מכלי פרווה ע"ג כלי בשר וחלב, משנגע העירווי בכלי הראשון, נידון ככלי שני. בשלב זה אילו היה העירווי נידון ככ"ר היה ביכולתו להפליט ולהבליע בכלים. אמנם, כיוון שנידון בשלב זה ככלי שני, אין ביכולתו לבצע ב' פעולות ולהפליט ולהבליע מכלי הבשר לכלי החלב ולהיפך³⁶.

לאור זאת מובן מדוע כאשר עירה מכלי ראשון בשרי ע"ג חלבי, נאסר הכלי התחתון ואילו כשעירה מכלי ראשון פרווה על כלי בשר וחלב, הכלים מותרים.

הש"ך עצמו הקשה על היתירו של הרמ"א כשעירה מכ"ר ע"ג כלי בשר וחלב. למסקנה פסק הש"ך שבמקום הפ"מ ניתן לסמוך על היתירו. **הפ"ח** לא קיבל את חילוקו של הש"ך בין מאכל לכלים. מתוך כך אסר את הכלים אפילו במקום הפ"מ אף אם לא היה שומן דבוק בהם.

ד.

ביארנו בשיעורים הקודמים³⁷ כי לרוב הפוסקים דין נ"ט בר נ"ט באוכל הינו דין בדיעבד בלבד ואין היתר לתכנון לכתחילה מציאות של נ"ט בר נ"ט. אמנם, ביחס לתכנון נ"ט בר נ"ט בכלים, הוכחנו מדברי **התוס'** שדעתם להתיר זאת לכתחילה. כמו"כ, הבאנו את ראייתו של **הפ"ח** לכך מדברי **הרא"ש** ומתוך כך התיר **הפ"ח** תכנון נ"ט בר נ"ט בכלים.

35. אף בעירווי ע"ג כלים המלוכלכים משומן בשר וחלב נצרכות ב' פעולות ע"מ שייוצר איסור בכלי, הפלטה מן השומן הבשרי והחלבי אל המים והבלעת האיסור הנוצר שם בכלי. כיוון שכך, אין היכולת העירווי לאסור את הכלים אף שהם מלוכלכים.

36. כך נראה לבאר את דברי הגר"א בס"ק כ"א.

37. סי' זה שיעור מס' 3.

הפמ"ג³⁸ כותב שלהלכה יש להחמיר ולאסור תכנון נ"ט בר נ"ט אף בכלים³⁹. כמו"כ יש לדון האם ניתן להתיר תכנון נ"ט בר נ"ט אף באוכל, כאשר הכלי שרוצה לבשל בו אינו ב"י. במקרה זה קיים צד נוסף להקל שכן הטעם הבלוע בכלי הינו פגום.

הבאנו בתחילת השיעור את ארבעת הדינים המופיעים **ברמ"א** בס"ב. בדין הרביעי כתב הרמ"א: "וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, שלא היה בן יומו, נוהגין היתר לכתחילה לאכלו עם המין השני".

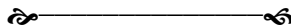
מלשון **הרמ"א**: "שנתבשלו או נצלו", משמע, כי התיר אכילת המאכל הפרווה עם המין השני רק בדיעבד ולא התיר לתכנן זאת לכתחילה אף שהכלי אינו ב"י. **החכמת אדם**⁴⁰ פסק שתכנון נ"ט בר נ"ט באוכל אסור אף אם הכלי אב"י וכדעת הרמ"א.

הגר"א כתב על דברי הרמ"א⁴¹: "בכה"ג, אף בשל איסור מותר, כמ"ש בתוס' ע"ז ע"ו א' ד"ה מכאן, וכמ"ש שם ל"ח ב'. ואף בקדירה אין אסור לכתחילה, שאינה ב"י, אלא משום גזירה אטו ב"י, משא"כ כאן, דאף ב"י מותר מדינא כנ"ל".

ביארנו⁴² כי **הרמ"א** פסק לחשוש לכתחילה לדעת ריב"ן ולכן בין נתבשלו בין נצלו אסור לאוכלם בכותח. אולם, בדיעבד, אם נתערבו עם החלב, התיר, כשיטות המתירות נ"ט בר נ"ט בין בנתבשלו ובין בנצלו. מכאן, כי מעיקר הדין פסק הרמ"א כדעת המתירים נ"ט בר נ"ט אף בנתבשלו או נצלו.

כמו"כ, מציין הגר"א, כי מדין תורה מותר לבשל לכתחילה בקדירה שאינה ב"י. **הגר"א** מבאר, כי איסור בישול בקדירה שאב"י, הוא אטו קדירה ב"י. גזירה זו שייכת דווקא באופן שאם יבשל בקדירה שהיא ב"י, המאכל יאסר **מדינא**. ביארנו כי מעיקר הדין היתר נ"ט בר נ"ט קיים אף בנתבשלו או נצלו. כיוון שכך, כאשר רוצה לבשל את המאכל הפרווה בכלי שאב"י ע"מ לאוכלו עם המין השני, לא שייכת גזירת קדירה שאב"י. כיוון שכך, במקרה זה מותר אף תכנון נ"ט בר נ"ט אף באוכל. מכאן שלדעת הגר"א מותר תכנון נ"ט בר נ"ט בקדירה שאב"י.

הט"ז⁴³ הביא את דעת **מהרש"ל** החולק על ב' פסיקות של הרמ"א בס"ב.

38. משבצ"ז סק"ד.

39. עיי"ש בסק"ה שכתב: "אפשר לכבוד שבת וכד' המיקל...אין גוערין בו".

40. כלל מ"ח דין ב'.

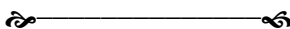
41. סק"י.

42. שיעור מס' 4.

43. סק"ה.

הבאנו בתחילת השיעור את פסיקת הרמ"א שהתיר לתת מאכל פרווה שנתבשל בכלי בשרי, ע"ג כלי חלבי. כמו"כ, ביארנו כי לדעת הרמ"א אם נתבשל המאכל הפרווה בכלי שאב"י, מותר לאוכלו עם המין השני. המהרש"ל חולק על ב' קולות אלו וסובר שבב' המקרים יש לאסור. **הט"ז** סיים וכתב: "והסומך על רמ"א להקל בזה לא הפסיד". **החכמת אדם**⁴⁴ קיבל את פסיקותיו של הרמ"א ודלא כמהרש"ל.

להלכה למעשה, ניתן לנהוג כחכמת אדם ורמ"א, במקרה שבשלו תבשיל פרווה בכלי בשרי ומעוניינים לאוכלו בסעודה חלבית. במקרה זה, עדיף להגישו בכלים חלביים כפסיקת הרמ"א ולא להגישו בכלי בשרי (ולהיזקק להעלות על השולחן כלי בשר וחלב יחדיו).

סימן צ"ו

בדין סכין נקי

א.

בגמ': "אמר חזקיה משום אביי: הלכתא:

- (א) דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח
 (ב) צננון שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאוכלו בכותח וה"מ צננון
דאגב חורפיה בלע,
 (ג) אבל קישות גריר לבי פסקיה ואכיל.
 (ד) קילחי דליפתא שרי,
 (ה) דסילקא אסירי
 (ו) ואי פתך בהו דליפתא שפיר דמי".

בסי' צ"ה נתבארו פרטי הדינים של המקרה הראשון שבדברי חזקיה. להלכה נפסק לכו"ע שמעיקר הדין אף אם הדגים התבשלו בקדירה בשרית מותר לאוכלן בחלב.

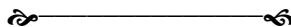
בדין השני פסק חזקיה שצננון שחתכו בסכין בשרית קרה אסור לאכלו עם חלב. דין זה נפסק להלכה בסי' צ"ו.

לכאורה, בשני המקרים מתקיימים גדרי נ"ט בר נ"ט. אם כאשר המאכל הפרווה בלע בשר ע"י חום, מותר לאוכלו עם חלב, מדוע כאשר הצננון בלע מסכין בשרית קרה, אסור לאוכלו עם חלב? מדוע אין אומרים היתר נ"ט בר נ"ט במקרה זה?

רש"י¹ מביא שני הסברים ליישוב קושיא זו, המהווים יסוד להבנת הסוגיא:

- (א) "דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח, כדאמר, דאין נותן טעם הבא מן הממש אלא נותן טעם הבא מנותן טעם, דסתם קערה מקנחין אותה משומן הקרוש עליה משום מיאוס, אבל סכין פעמים שהשמנונית קרוש עליו ואינו ניכר, וכשחותך בצננון הוי נותן טעם הבא מן הממש".
 (ב) "ועוד, דמשום חורפיה בלע טפי מדגים הרותחים, ואגב דוחקא דסכינא פליט סכינא ובלע צננון".

לפי ההסבר הראשון ברש"י, ההבדל בין שני המקרים הוא מציאותי. במקרה של הדגים מדובר בקערה נקיה, ואילו בדין סכין מדובר בסכין מלוכלכת. לפי"ז צ"ל שמאחר והצננון חריף, הוא בולע מן השמנונית שע"ג הסכין.²

1. קי"ב ע"א ד"ה קישות.

לפי ההסבר השני ברש"י ישנו חידוש הלכתי בדין צנון, שיש בכוחם של חריפות הצנון ודוחק הסכין להפליט ולהבליע יותר מחום.

ב.

השו"ע, אף שפסק בסי' צ"ה³ שנתבשלו מותר, פסק אצלנו⁴: "צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו, או שאינו מקונח, אסור לאכלם בחלב". מתוך דברי השו"ע מוכח שאף שהסכין מקונחת כיוון שהיא בת יומא, חריפות הצנון ודוחק הסכין מפליטות את טעם הבשר, וכהסברו השני של רש"י.

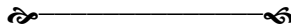
על פסיקת השו"ע יש לשאול ב' קושיות.

(א) תוס"ז⁵ כתבו שיש להביא ראיה לדברי ריב"ן, האוסר נתבשלו, מהסברו השני של רש"י בדין צנון: "...דאגב חורפיה בלע טפי וחשיב כחד טעמא ונתבשלו לא גרע מצנון". אמנם, כתבו התוס', אם נסביר בדין צנון כהסברו הראשון של רש"י, אין ראיה לריב"ן שנתבשלו אסור (דהתם הוי בליעה מן הממש).

לפי"ז, אם נפסוק שאף נתבשלו מותר, מוכרחים לבאר בדין צנון כהסברו הראשון של רש"י בלבד. א"כ, כשהסכין מקונחת אף אם היא בת יומא, צריך להיות מותר לאכול את הצנון עם חלב.

לפי"ז, פסקי השו"ע סותרים זה את זה, שכיוון שפסק שאף נתבשלו מותר, היה לו לפסוק כטעם הראשון של רש"י בלבד⁶.

(ב) הרשב"א⁷ כתב: "פירוש אחר פירש רש"י ז"ל, דמתוך חורפיה דצנון בלע טפי מדגים מרותחין, ואגב דוחקא דסכינא נמי פליט סכינא ובלע צנון. וגם זה אינו מחוור בעיני, וקשיא לי קישות ואבטיח אמאי צריך לגרור בי פיסקיה דהא לא חריפי כלל ולא בלעי...והפירוש הראשון נראה לי עיקר". הרשב"א סבר שבכל המקרים מדובר בסכין עם שמנונית. מתוך הבנה זו, הסביר הרשב"א את היחס בין דין קישות לדין לפת: "וקילחא

2. כך מוכח ברש"י (ק"א ע"ב ד"ה וצנון): "דאגב חורפיה דצנון הוא בולע משמנונית הסכין הקרוש עלי", וכן אפשר לומר, ש"ש"י רש"י לאחר ההסבר השני: "ואגב דוחקא דסכינא פליט סכינא ובלע צנון", קאי אף על ההסבר הראשון.
3. ס"א.
4. ס"א.
5. קי"א ע"ב ד"ה והלכתא.
6. כן הקשה הפר"ח (סק"ב) והוסיף: "ופשוט הוא לחוש הראות", ומתוך כך פסק להקל שבסכין נקי אמרינן נ"ט בר נ"ט.
7. תוהב"א ב"ד ש"א עמ' ל"ב-ל"ג במהד' מוסה"ק.

דליפתא דקאמר דשרו, לאו לגמרי קאמר, דהדחה מיהא בעו...ומשום דקישות ואבטיח רכין הן וא"א לעשות בהן הדחה דכל שכן שהיה מבליע בהן את האיסור לפיכך הצריך גרירה במקום הדחה". כלומר, כיוון שטעם האיסור הוא מצד השמנונית שע"ג הסכין, כאשר אפשר לנקות את השמנונית ע"י הדחה בלבד, כבלפת, די בהדחה⁸. אמנם, כאשר הדחה אינה מועילה, כבקישות, צריך גרירה של מקום נגיעת השמנונית ע"מ להתיר.

הב"י, בהסברו לדין קישות, מביא את הסברו של הרשב"א שגרירה היא במקום הדחה. הרשב"א אזיל לשיטתו שהסביר את כל המקרים בסכין מלוכלכת, א"כ יש מקום להצריך הדחה, שנצרכת רק כשיש שומן. אם הב"י מביא את הסברו של הרשב"א לגרירה, ע"כ שיסביר את כל המקרים בסכין מלוכלכת (כרשב"א), לפי"ז קשה, מדוע אסר בסע' א' אף בסכין נקיה⁹?

ג.

ביישוב הקושיא הראשונה ניתן לומר כהסבר **הש"ך**¹⁰ שכתב: "דאגב חורפיה דצנון וסילקא ודוחקא דסכינא פלט סכין גוף הטעם שבו והוי כמו איסור בעין הלכך לא דמי לשאר נ"ט בר נ"ט". לפי הסבר זה, יש לחריפות כח לאסור כמו ממש, והוי כדגים שנתבשלו עם בשר שאסור לאוכלם בכותח.

ע"מ ליישב את הקושיא השניה יש להקדים ולברר כיצד נבלע טעם הבשר בצנון. **הגמ'** כותבת: "צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאוכלו בכותח וה"מ צנון דאגב חורפיה בלע".

רש"י כתב בהסברו השני: "דמשום חורפיה בלע טפי מדגים הרותחים, ואגב דוחקא דסכינא פליט סכינא ובלע צנון".

הראש יוסף¹¹ הביא את קושיית **הרשב"א** על הסבר זה של רש"י.

ביישוב הקושיא כתב הראש יוסף: "ואפשר, להך לישנא אמרינן, דוחקא דסכינא לחוד מועיל שסכין פולט, ומיהו אין נבלע באוכל ולכך סגי בהדחה ובקישות שהוא דבר לח ונדבק ביותר ע"י הדחה, משום הכי בעי גרידה...אבל בקישות, נהי דוחקא דסכינא פועל שמפליט מן הסכין, אבל אין פועל להבליע באוכל".

8. סי' צ"א ס"א.

9. כעין זה הקשה הפר"ח שם.

10. סק"ב, וכ"כ הגר"א סק"ב.

11. קי"ב ע"א ד"ה ובפירש"י בד"ה קישות מתוקה וכו'.

לפי הסבר זה, לדוחק הסכין יש יכולת להפליט את הבלוע בסכין, אמנם אין ביכולתו לגרום להבלעת הטעם במאכל. בלפת, שבה נשאר טעם הבשר על השכבה החיצונית, מועילה הדחה ע"מ לנקותו. בקישות (שהיא מתוקה¹²), כיוון שע"י הדחה אין הטעם מתקנת, אלא נבלע בה יותר, לא מועילה הדחה וצריך גרירה.

לגבי צנון, כותב הראש יוסף: "...ודווקא...חורפא דצנון הוא דמפליט מן הסכין ומבליע בצנון".

כוונתו, שהחריפות גורמת לכך שהטעם הנפלט ע"י דוחק הסכין, ייבלע בתוך הצנון¹³.

יסוד זה, שלדוחק הסכין יש יכולת להפליט את הבלוע, ניתן לומר אף בסוגיא נוספת.

התוס'¹⁴ דנים בדין בשר היתר צונן שנחתך בסכין שחתכו בה איסור צונן. לדעת ריב"ם, אף שבמקרה זה קיים רק דוחק הסכין, מ"מ בשר ההיתר נאסר כ"ק, אך תוס' חולקים עליו ואינם מצריכים קליפה. הראש יוסף מסביר שאף התוס' שחולקים על ריב"ם, מודים שמ"מ מחמת דוחק הסכין צריך הדחה או גרירה. עפ"י הסבר זה ניתן ליישב את הקושיא השניה על השר"ע.

כאשר חתך צנון בסכין בשרית נקיה, ע"י דוחק הסכין וחריפות הצנון נבלע טעם הבשר בצנון.

כאשר חתך לפת בסכין בשרית נקיה, ע"י דוחק הסכין נפלט טעם בשר מן הסכין, אך סגי בהדחת הלפת.

כאשר חתך קישות בסכין בשרית נקיה, ע"י דוחק הסכין נפלט טעם בשר מן הסכין, אמנם, כיוון שהדחת הקישות אינה מועילה, צריך גרירה.

לפי"ז מיושב נימוקו של ה"ב"י לדין זה: "שגרירה במקום הדחה", שכן אף בסכין נקיה, ישנה הפלטה של טעם הבשר ומשום כך צריך הדחה בלפת וגרירה בקישות¹⁵.

12. רש"י קי"ב ע"א ד"ה קישות.

13. לכו"ע, חריפות בלבד אינה יכולה לאסור, אלא ע"י דוחק או חום. עיין ש"ך ס"ק י"ח שמביא מקורות לזה.

14. חולין ח' ע"ב ד"ה אגב.

15. בשיעור הובא הסבר זה כניסיון לתרץ את פסיקת השר"ע. אמנם, יש לציין כי הראש יוסף עצמו חזר בו מהסבר זה ברש"י.

אפשרות נוספת ליישוב הקושיא השניה תתבאר עפ"י גישתם של סה"ת¹⁶ והמרדכי¹⁷.

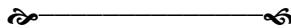
נקודת המחלוקת העיקרית בין גישה זו להסבר הקודם היא היחס לדוחק הסכין. לפי גישה זו לדוחק הסכין בפ"ע אין יכולת להפליט את הבלוע בסכין. כמו"כ, אף לחריפות בפ"ע אין יכולת להפליט בלוע¹⁸, אלא שבצירוף דוחק הסכין יכולה החריפות להפליט טעם מן הסכין ולהבליעו במאכל¹⁹.

ביחס לצנון, כתב סה"ת בביאורו להסברו השני של רש"י: "חריפות של צנון בלע מפליט עיקר טעם בשר הבלוע בסכין ונבלע בצנון ואינו קרוי נ"ט בר נ"ט". מדברי סה"ת עולה כי סבר שהחריפות עצמה היא שמבצעת את ההפלטה וההבלעה מן הסכין אל הצנון, כאמור, בצירוף דוחק הסכין.

ביחס לקישות, כתבו סה"ת והמרדכי שהקישות חריפה קצת ולכן יש ביכולת החריפות להפליט ולהבליע מעט: "אך אינו מתפשט כמו בצנון"²⁰. בלפת, שבו מועילה הדחה, סגי בהדחה, אך בקישות שאין מועילה בו הדחה צריך גרירה.

הט"ז²¹ פסק כגישה זו והביא את דברי סה"ת. עפ"י פוסק הט"ז בסי' פ"ט²² שמותר לחתוך לחם בסכין בשרית נקיה ע"מ לאוכלו עם חלב, שכן דוחק הסכין אינו מפליט אלא בצירוף חריפות.

הט"ז עצמו מביא כהסבר לדין קישות, את דברי הב"י, שגרירה היא במקום הדחה. לכאורה יש להקשות על נימוק זה כקושייתנו השניה על השו"ע. מסביר הפמ"ג²³ שהט"ז סובר בזה כסברת סה"ת והמרדכי. לדעתם קישות חריפה קצת וע"י כך מפליטה מן הסכין באופן שבירקות כמותה, די בהדחה, אך בקישות שלא מועילה הדחה צריך גרירה. עפ"י סברה זו הביא הט"ז בשם הב"י שגרירה היא במקום הדחה²⁴.

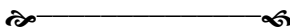
16. סי' נ"ט-ס'.
17. חולין סי' תש"ב.
18. עיין הערה 12.
19. כשיטה זו נקטו השו"ע והרמ"א להלכה, עיין בשו"ע או"ח סימן תמ"ז סע' ז' ושם במשנ"ב.
20. לשונם שם.
21. סק"ג. וע"ע במשבצ"ז שם.
22. סק"ו.
23. משבצ"ז ס"ק י"ד ושפ"ד ס"ק כ"א.
24. לסיכום, יש ג' טעמים להצריך הדחה בדין סכין: א) סכין מלוכלכת ומשום שמנונית (רשב"א). ב) סכין נקיה ומשום דוחקא בלבד (ראש יוסף בהסברו השני של רש"י). ג) סכין נקיה ומשום חריפות קצת ודוחקא (מרדכי, סה"ת וט"ז).

אפשרות שלישית ליישוב הקושיא השניה עולה מדברי הגר"א. הגר"א²⁵ ציין, כמקור לדין קישות, את דברי הרשב"א שאסר רק בסכין מלוכלכת. הגר"א אזיל לשיטתו שמטרת השו"ע היתה להעתיק שיטות ולא להכריע להלכה²⁶ כיוון שכך, אף שבסע' א' אסר השו"ע בסכין נקיה, בסע' ה' פסק כרשב"א שאסר רק בסכין מלוכלכת.

ד.

האם נוקטים להלכה לחומרא שדוחקא דסכינא פועל בפ"ע? **החכמת אדם** כתב²⁷: "...וכן, אפי' היה הבשר צונן (ונחתך בסכין חלבית) נכון לקלוף הבשר ואין חילוק בין שהסכין ב"י או לא, כיוון שסתם סכין, שמנונית קרוש עליו ויש כאן דוחקא דסכינא, אבל מדינא בבשר צונן א"צ אלא הדחה ושפשוף היטב". לכאורה נראה מדבריו שמפאת דוחקא דסכינא מחמיר להצריך קליפה, אף שמדינא סגי בהדחה. אלא שיש לדייק בדבריו שמדובר דווקא בסכין שלהם שסתמן מלוכלכות, אך בסכין שהיא וודאי נקיה, א"צ הדחה. לפי"ז, אם נפסוק שסכינים שלנו סתמן נקיות, אם חתך בהן דברים שאינם חריפים, א"צ אפי' הדחה.

לכו"ע, חריפות גורמת להפלטת הטעם מן הסכין. האם יש לחריפות יכולת להבליע את טעם המאכל בכלי (בצירוף דוחקא). **החור"ד**²⁸ הביא את פסיקת **המג"א**²⁹ במקרה שחתכו זנגביל (דבר חריף) בסכין בשרית ולאחר מכן דכו אותו במדוכה. המג"א פסק שאסור לדוך במדוכה זה דברים חריפים (פרווה) ע"מ לאוכלן בחלב, שכן בדבר חריף א"א נ"ט בר נ"ט. המג"א סבר שכשם שיש לחריפות יכולת להפליט מן הסכין, יש לה יכולת להבליע בכלים.

25. ס"ק ט"ז בליקוט.

26. כן משמע מהבאה"ל סי' ש"מ ס"א ד"ה וחייב: "והנה הגר"א כתב דהשו"ע סתם פה להלכה כדעת הרמב"ם במשאצ"ל **דחייב** אך מה נעשה בקושית כל האחרונים שהטוש"ע סותרים את עצמן... והנה ראה ראיתי שהגר"א בסימן זה כתב דמסוגיא זו ראה לפסק הרמב"ם דמשאצ"ל **חייב**... ועיין בסימן שט"ז סוף סעיף ח"ת בבאור הגר"א שמצדד שם דהלכה דמשאצ"ל **פטור**, וע"כ **דהוא מראה פנים לכל שיטה שיש לה מקור גדול בתלמוד**". (וע"ע הקדמת מרן לשו"ע והקדמת המשנ"ב ח"א).

27. כלל מ"ז סע' ג'.

28. סק"ו.

29. או"ח סי' תמ"א ס"ק ל"א.

החור"ד חלק על המג"א וסבר שלחריפות אין יכולת להבליע בכלים, עפ"י הכלל, שאין בלוע יוצא בלא רוטב³⁰. במקרה שבו הזנגביל שנידוך יבש לגמרי, אין הוא נבלע במדוכה. לפי פסק החור"ד, אם זנגביל זה הוא שומני או לח קצת יש לחריפות יכולת להבליע במדוכה את טעם הבשר³¹.

30. שו"ע סי' ק"ה סע' ז'.

31. עיי"ש בחור"ד שהביא את אבן העוזר שחלק על המג"א מטעם אחר. אבן העוזר סבר: "דדבר חריף אין לו מעלה רק שמוציא כל הטעם אבל אינו מבליע כל הטעם רק קצתו (טעם קלוש) וא"כ הוי בבשמים הנ"ל נ"ט בר נ"ט...". נפ"מ בין החור"ד לאבן העוזר תהיה בדבר שומני או לח קצת, לחור"ד אסור לאוכלו עם חלב ולאבן העוזר מותר.

שיטות הראשונים ופסיקת ההלכה בדבר חריף

שיטות הראשונים

כתב בדק הבית¹: "שאיין לך שום דבר צונן מבליע ולא מפליט בשום חורפא, לא הוזכרו דברים החריפין לאיסור אלא שהן בולעין מן המוכן ובעו נטילת מקום, אבל אין מבליעין ולא מפליטין כלל ואפילו הן לחין, ושומים ובצלים וכיוצא בהן כולן צונן, מותר לדוכן בכלים של נכרים".

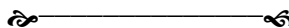
בשיעור הקודם הבאנו את שני הסבריו של רש"י לדין צונן שחתכו בסכין בשרית. מדברי בדק הבית נראה לכאורה כי פסק כהסברו הראשון של רש"י, שטעם האיסור הוא משום השמנונית שע"ג הסכין. לפי"ז פסק, שכאשר הסכין נקיה, אף אם חותך בה דבר חריף, אין כאן הפלטת טעם כלל. משום כך התיר לדוך שומים ובצלים צוננים במדוכה של נכרים.

כמו"כ נתבאר בשיעור הקודם, כי אף הרשב"א נקט להלכה כהסברו הראשון של רש"י.

לפי"ז, לכאורה, אף הרשב"א צריך להודות לפסקו של בדק הבית, אלא שבמשמרת הבית² חלק הרשב"א על בדק הבית: "עוד טעה במה שהתיר לדוך שומין ובצלים בכלים של נכרים, וכן לחתוך צונן בסכין של נכרים אם הדיח הסכין".

יש להבין מהו יסוד מח' של בדק הבית והרשב"א.

השו"ע פסק³: "צונן או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו, או שאינו מקונח, אסור לאכלם בחלב". מתוך דברי השו"ע מוכח שאף שהסכין מקונחת כיוון שהיא בת יומא, חריפות הצנן ודוחק הסכין מפליטות את טעם הבשר. בביאור דבריו כתב הש"ך⁴: "דאגב חורפיה דצנן וסילקא ודוחקא דסכינא פלט סכין גוף הטעם שבו והוי כמו איסור בעין הלכך לא דמי לשאר נ"ט בר נ"ט". לפי הסבר זה, חריפות חמורה מבישול, והוי כדגים שנתבשלו עם בשר שאסור לאוכלם בכותח. הרשב"א, שסבר כהסברו הראשון של רש"י, חלק בוודאי על גישה זו. כתב הרשב"א⁵ בקושייתו השניה על הסברו השני של רש"י: "ומאי שנא מדגים שעלו

1. בית רביעי שער ראשון (עמ' כ"ט במהד' מוסה"ק).

2. שם עמ' ל"ג.

3. ס"א.

4. סק"ב, וכ"כ הגר"א סק"ב.

5. תוהב"א ב"ד ש"א שם.

בקערה, שאף הוא לא מן הממש הוא בולע אלא מן הטעם ונ"ט בר נ"ט הוא". מקושייתו מוכח שסבר שהבלעת הטעם ע"י חריפות שווה להבלעת הטעם ע"י בישול, ובשניהם ההיתר הוא מצד נ"ט בר נ"ט. כיוון שכך, במקרה ובו א"א נ"ט בר נ"ט, כגון בסכין של איסור, אוסר הרשב"א לחתוך דברים חריפים אף בסכין נקיה (שכן, לדעת הרשב"א, באיסור לא נאמר היתר נ"ט בר נ"ט).

לפי הסבר זה, מובן מדוע חלק הרשב"א על בדק הבית רק בדין כלי נכרים הבלועים מאיסור, ולא חלק עליו בדין צנן שחתכו בסכין בשרית נקיה, דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא.

בדק הבית חלק על הרשב"א וסבר שבחריפות בלבד (בסכין נקיה) אין בליעה כלל, ודין חריפות קל יותר מדין בישול. משום כך התיר חתיכת דבר חריף, בין בסכין של בשר ובין בסכין של איסור.

לסיכום

לדעת רשב"א בחריפות קיימת בליעה כמו בבישול ונידונית כפי גדרי נ"ט בר נ"ט (וכהסברו הראשון של רש"י).

לדעת בדק הבית, בחריפות אין בליעה כלל, וקלה מגדרי נ"ט בר נ"ט (ודלא כהסברו הראשון של רש"י).

הרמב"ם כתב⁶: "סכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח... ואם חתך בה רותח מותר. וכן אינו חותך בה צנן וכיוצא בו מדברים החריפים לכתחילה, ואם הדיח הסכין או שקנחה בכלי, מותר לחתוך בו צנן וכיוצא בו אבל לא רותח". בדברי הרמב"ם מפורש שסכין ששחט בה, ובלועה מדם (איסור), אם היא נקיה מותר לחתוך בה דבר חריף. מכאן שהרמב"ם סבר שלחריפות בלבד אין יכולת להפליט בליעה כלל, כבדק הבית⁷.

הרשב"א⁸ הביא ב' ראיות לדעתו שיש לחריפות יכולת הבלעה אף בכלים נקיים.

הראיה הראשונה היא מן הסוגיא לגבי חלתית. הגמ'⁹ דנה בטעם איסור חלתית שנלקחה מן הנכרים: "מ"ט? משום דמפסקי ליה בסכינא. אע"ג דאמר מר, נותן טעם לפגם מותר (וסתם סכין אינה ב"י ונטל"פ), אגב חורפיה דחלתיתא מחליא

6. פ"ו מהל' מא"א ה"כ.

7. עיין בילקוט שינויי נוסחאות במהד' הרב פרנקל שיש שגרסו 'צונן' במקום 'צנון', וא"כ אין ראיה שהרמב"ם סבר כבדק הבית.

8. משמרת הבית שם.

9. ע"ז ל"ט ע"א.

ליה שמנוניתא, והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור". טעם איסור חלתית הוא, שע"י חריפות החלתית, טעם האיסור הבלוע בסכין משתבח ויש ביכולתו לאסור את החלתית (כדין סכין ב"י).

הרשב"א הוכיח ששם מדובר בסכין נקיה מן ההר"א של הגמ' להתיר משום נטל"פ. אם הגמ' היתה מדברת על סכין מלוכלכת, אין הר"א להתיר משום נטל"פ, שכן לא שייכת פגימה כשהאיסור הוא בעין. מכאן, שאע"פ שהאיסור רק בלוע בסכין, יש בכוחה של החריפות להפליטו ממנה¹⁰.

הרא"ה בבדק הבית¹¹ ביאר באופן אחר את הגמ' בע"ז שאף למסקנת הגמ' מדובר בסכין מלוכלכת¹². מתוך כך פסק הרא"ה שאף בבעין שייכת פגימה.

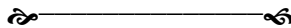
ראיה נוספת הביא הרשב"א מהמקרה בגמ' בסוף ע"ז¹³: "תניא נמי הכי סכין יפה שאין בה גומות נועצה עשרה פעמים בקרקע. אמר רב הונא בריה דרב יהושע לאכול בה צונן. כי הא דמר יהודה ובאטי בר טובי הווי יתבי קמיה דשבור מלכא (עכ"ם היה, רש"י), איתו לקמייהו אתרוגא (מאכל חריף) פסק אכל, פסק, והב ליה לבאטי בר טובי. הדר דצה עשרה זימני בארעא, פסק, הב ליה למר יהודה. א"ל באטי בר טובי והוא גברא לאו בר ישראל הוא? א"ל מר קים לי בגויה ומר לא קים לי בגויה. איכא דאמרי, א"ל אידכר מאי עבדת באורתא".

שבור מלכא ביקש לחתוך מן האתרוג שלפניו בסכיניו ולתת למר יהודה. קודם שחתך את האתרוג, נעץ שבור מלכא את סכיניו בקרקע עשר פעמים. הרשב"א הבין שסכין זו היתה נקיה, ואעפ"כ, לא היה די בהדחת הסכין, אלא היה צורך בנעימה המוציאה את הבלוע בקליפת הסכין¹⁴. מכאן הוכיח הרשב"א שלדברים חריפים יש יכולת להפליט בליעה מכלים נקיים.

בסוגיית דבר חריף דנו הראשונים בב' נקודות עיקריות:

(א) האם דבר חריף יכול להפליט מסכין נקי.

(ב) האם דין דבר חריף שווה לדין חלתית ויכול להפוך בליעה שאב"י לשבח.

10. בית ד' שער ד' (עמ' שמ"ה במהד' מוסה"ק) הביא הרשב"א את דברי רבינו יונה שהגמ' מדברת בחלתית הנמכרת בחניות של גויים ומכאן שמדובר בסכין נקיה שכן "החנוני מקנח את כליו כדי להשביח מקחו".

11. בית ד' שער ד' (עמ' שמ"ה במהד' מוסה"ק). ריטב"א ע"ז ל"ט ע"א.

12. לדעתו, בהר"א חשבה הגמ' ששמנונית שבעין נפגמת בעצם המפגש שלה עם חלתית וכדין חומץ ודבש לתוך גריסים (ע"ז ס"ה ע"ב). למסקנה אמרה הגמ' שחריפות החלתית הנפגשת עם השומן שבעין על הסכין יוצרת טעם משובח ולכן החלתית אסורה. לפי הסבר הרא"ה אין ראיה מהגמ' בע"ז שיש לחריפות יכולת הבלעה אף בכלים נקיים.

13. ע"ו ע"ב.

14. עיין רעק"א סק"ה.

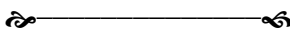
בראשונים מצינו ד' דעות עיקריות ביחס לנקודות אלו:

- (א) **בדק הבית** סבר שלדבר חריף אין יכולת להפליט כלל, וכש"כ שאינו יכול להפוך בליעה שאב"י לשבח.
- (ב) **הרשב"א** סבר שלדבר חריף יש יכולת להפליט, ושווה לגדרי נ"ט בר נ"ט בבישול. לפ"ז, אם הבליעה אב"י, אין ביכולת החריפות להשביחה, ודין חלתית הינו מקרה מיוחד.
- (ג) **מהר"ם**¹⁵ סבר שלדבר חריף יש יכולת להפליט בצורה טובה יותר מנ"ט בר נ"ט, והוי כדגים שנתבשלו עם בשר: "דחשיב כנותן טעם ראשון ולא כנ"ט בר נ"ט"¹⁶. לגבי הנקודה השניה כתב המהר"ם: "דלא דמי לקורט של חלתית דהוא חריף ביותר ואין בעולם חריף כמותו...ומדלא נקט אלא הוא (בגמ') אלמא מידי אחרינא לא". מכאן שסבר שדין חלתית הינו מקרה מיוחד ושאר דברים אינם יכולים להפוך בליעה שאב"י לשבח.
- (ד) **ספר התרומה**¹⁷ סבר לגבי הנקודה הראשונה כמהר"ם. לגבי הנקודה השניה, כתב: "ויכול להיות שאין חילוק בסכין אלא אפילו אינו ב"י חשוב כב"י דאגב חורפיה דצנון...הויא ליה לשבח כדאמר גבי קורט של חלתית". מכאן שסבר שכל הדברים החריפים שווים לדין חלתית ומשביחים בליעה שאב"י.

פסיקת ההלכה

בסי' צ"ו כתב השו"ע¹⁸: "תבלין שנדוכו במדוכה של בשר בן יומו, אסור לאכלם בחלב" והוסיף הרמ"א: "וי"א אפילו אינו בן יומו". מכאן שהרמ"א פסק כספר התרומה בשתי הנקודות הנ"ל וסבר שלדבר חריף יש יכולת הפלטה והשבחה אף בבליעה שאב"י.

מחלוקת הראשונים היתה ביחס ליכולת ההפלטה של דברים חריפים אגב דוחק הסכין בסכין נקיה. האם ניתן ללמוד ממח' ראשונים זו לבישול דברים חריפים? כתב הרמ"א¹⁹: "אבל אם היה דבר חריף, כגון שבשלו דברים חריפים בכלי של בשר, אפילו אינו בן יומו...אם (אכלו) [בשלו]²⁰ בחלב, אסור אפילו בדיעבד עד

15. מובא ברא"ש ע"ז פ"ב סי' ל"ח.
 16. כך למד המהר"ם בהסברו השני של רש"י.
 17. סי' ס'.
 18. סע' ג'.
 19. סי' צ"ה סע' ב'.
 20. עפ"י מהד' דפוס וילנא (מובא בהערות לרמ"א במהד' פרידמן מכון ירושלים).

דאיכא ס' נגד הבשר הבלוע בהם". מדברי הרמ"א עולה כי סבר שניתן ללמוד ממחלוקת הראשונים אף לבישול, ומשום כך מחמיר אף בקדירה שאב"י (לשיטתו שפסק כסה"ת).

מכאן שלנוהגים כדעת הרמ"א אם חתך בצל בסכין בשרית או טיגנו בצל במחבת בשרי, אפי' שאב"י, אסור ליתנו בחלב ואוסר בחלב עד ס'.

השו"ע מתייחס בכמה מקומות לדין דברים חריפים ויש לבאר את פסיקתו: **בסי' צ"ו סע' א'**: "צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו, או שאינו מקונח, אסור לאכלם בחלב...ויש אומרים דהוא הדין לאינו בן יומו והוא מקונח".

בסי' צ"ו סע' ג': "תבלין שנדוכו במדוכה של בשר בן יומו, אסור לאכלם בחלב". **בסי' ק"ג סע' ו'**: "יש מי שאומר שאם שמו פלפלין בקדרה של איסור שאינה בת יומא, הכל אסור, דחורפיה משויא ליה לשבח".

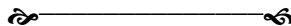
בסי' צ"ו סע' א' פסק השו"ע כשיטת מהר"ם בסתם אך הביא את שיטת סה"ת בשם י"א. לעומת זאת, בסע' ג' פוסק השו"ע כשיטת מהר"ם ואינו מביא את שיטת סה"ת כלל. **בסי' ק"ג פוסק השו"ע** כשיטת סה"ת באופן מוחלט²¹.

נחלקו האחרונים בביאור פסיקתו של השו"ע.

רעק"א²² כתב שהשו"ע לא פסק כשיטת ראשונים אחת אלא הכריע בין השיטות. לביאור הסבר רעק"א נאמר, כי שיטת ר' יחיאל²³ היא, כי דווקא צנון וחלתית המוזכרים בפירוש בגמ' נחשבים לחריפים ולא שאר דברים.

בסי' צ"ו סע' א' עוסק השו"ע בדין חיתוך צנון המוזכר בפירוש בגמ' כדבר חריף. כיוון שכך, וודאי הוא שישנה הבלעה של טעמים ולכן אף שפוסק השו"ע כמהר"ם, הביא בשם י"א את דעת סה"ת.

בסי' צ"ו סע' ג', עוסק השו"ע בדין תבלין, שאינו מוזכר בפירוש בגמ' כדבר חריף. כיוון שכך, צירף השו"ע, לדעת רעק"א, את דעת בדק הבית שחריפות בלבד אינה מבליעה כלל. כיוון שכך לא החמיר באב"י כלל ואפילו לא הזכיר את דעת סה"ת בשם י"א.

21. ואע"פ שכתב זאת בשם י"ש מי שאומר, "כן דרך השו"ע כשמוצא איזה דבר שאינו מפורש בשאר פוסקים, כותב בשם י"ש מי שאומר" חיי אדם כלל י"ד ס"ב, וכן בבאה"ל או"ח סי' ש"א ד"ה יש מי שאומר.

22. סק"ט.

23. מובא בב"י סע' א(ב).

בסי' ק"ג עוסק השו"ע בבישול פלפלים שבו וודאי יש הבלעה והפלטה חזקה של טעמים. כיוון שכך פסק השו"ע בסתם כדעת סה"ת ואסר אף באב"י. לפי הסבר רעק"א, העיקרון המנחה את פסיקת השו"ע הוא מידת הבליעה בדבר חריף בכל מקרה ומקרה.

בחיתוך צנן פסק השו"ע שוודאי בולע²⁴ אלא שנחלקו האם יכול להשביח טעם שאב"י, לכן הביא בשם י"א את דעת סה"ת. בדיכת תבלין כיוון שלדעת ר' יחיאל ובדק הבית אין בליעה כלל, לא מצא השו"ע מקום להזכיר את חומרת סה"ת ופסק כמהר"ם.

בבישול פלפלים כיוון שלכו"ע יש בליעה, פסק השו"ע לגמרי כדעת סה"ת²⁵. לפי הסבר רעק"א בשו"ע עולה, כי אם נתבשל בצל בקדירה בשרית שאב"י, אסור לאוכלו בחלב ואף אם נתערב בחלב, אסור. לעומת זאת, אם חתכו בצל בסכין בשרית שאב"י, אפי' אם בשלוהו בקדירה חלבית, מותר.

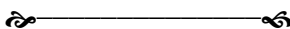
הפמ"ג²⁶ מסביר באופן שונה את פסיקת השו"ע.

בסי' צ"ו סע' ג', עוסק השו"ע בדיכת תבלין המוגדר כהיתרא בלע. כיוון שכן, ישנם שני צדדים להקל במדוכה שאב"י, (א) היתר נ"ט בר נ"ט (רשב"א), (ב) שאר דברים חריפים אינם משביחים בליעה פגומה (מהר"ם). משום כך פסק השו"ע להקל במקרה זה.

בסי' ק"ג עוסק השו"ע בבישול פלפלים בכלי של איסור. במקרה זה א"א להקל מצד נ"ט בר נ"ט לרשב"א שכן איסורא בלע, לכן פסק השו"ע בסתם כדעת סה"ת.

בסע' א' סתם השו"ע כדעת המהר"ם (מכח שני הצדדים הנ"ל) והזכיר את סה"ת רק בשם י"א²⁷.

לפי הסבר הפמ"ג בשו"ע עולה, כי אם בישלו בצל בקדירה בשרית שאב"י, מותר לאוכלו בחלב, וה"ה אם נחתך בסכין בשרית.

24. וכשיטת רוב הראשונים.

25. יש להבין מה היחס בין חיתוך צנן לבישול פלפלים. לכאורה, בשניהם יש וודאי בליעה, א"כ מדוע לגבי צנן הביא השו"ע את דעת סה"ת רק בשם י"א, ואילו לגבי בישול פלפלים סתם כדעתו. י"ל, כי אף שבחיתוך צנן קיימת בליעה, מ"מ היא באיכות פחותה, לכן הביא השו"ע את דעת סה"ת בשם י"א. בבישול פלפלים, שבו איכות הבליעה הינה חזקה סתם השו"ע כסה"ת.

26. משבצ"ז סק"י.

27. וי"ל כי כיוון שהשו"ע הכריע כדעת המהר"ם בסע' א', לא הוזקק להזכיר את דעת סה"ת בסע' ג'.

סיכום

נחלקו האחרונים מהו העיקרון המנחה את השו"ע בפסיקתו ביחס לדבר חריף. לפי הסבר רעק"א, העיקרון המנחה את פסיקת השו"ע הוא מידת הבליעה בדבר חריף בכל מקרה ומקרה.

לפי הסבר הפמ"ג הקל השו"ע בדין דבר חריף רק בצירוף ב' צדדים: (א) היתר נ"ט בר נ"ט, (ב) רק לחלתית יש יכולת להשביח בליעה פגומה. נפ"מ בין ההסברים השונים קיימת במקרה שבשלו בצל בקדירה בשרית שאב"י. לדעת רעק"א, סבר השו"ע כי אסור לאכול בצל זה עם חלב. לדעת הפמ"ג, סבר השו"ע כי מותר לאכול בצל זה עם חלב.